

Ondokuzmayıs Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

XIX. YÜZYILDAN CUMHURİYETE GİRESUN'DA EĞİTİM VE ÖĞRETİM

Hazırlayan:

Ali YILMAZ

Danışman:

Prof. Dr. Mustafa Zeki TERZİ

Doktora Tezi

Samsun, 2013

Ondokuzmayıs Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

XIX. YÜZYILDAN CUMHURİYETE GİRESUN'DA
EĞİTİM VE ÖĞRETİM

Hazırlayan:

Ali YILMAZ

Danışman:

Prof. Dr. Mustafa Zeki TERZİ

Doktora Tezi

Samsun, 2013

KABUL VE ONAY

Ali Yılmaz tarafından hazırlanan “XIX. Yüzyıldan Cumhuriyete Giresun’da Eğitim Öğretim” başlıklı bu çalışma /..../.... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Mustafa Zeki Terzi

Üye : Doç. Dr. Fahri Sakal

Üye : Doç. Dr. Kenan Ayar

Üye :Doç. Dr. Rıza Karagöz

Üye :Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman OKUYAN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... /..../.....

Prof. Dr. Mustafa Zeki Terzi

Müdür

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Doktora tezinin proje aşamasından sonuçlanmasına kadarki süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet ettiğimi, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıyı kaynak gösterdiğimi ve gösterilenlerden oluştuğunu taahhüt ederim.

18 /01 / 2013

Ali YILMAZ

ÖZETLER

Öğrencinin Adı-Soyadı	Ali YILMAZ
Anabilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları
Danışmanın Adı	Prof. Dr. Mustafa Zeki Terzi
Tezin Adı	XIX. Yüzyıldan Cumhuriyete Giresun'da Eğitim ve Öğretim

ÖZET:

Bu tez çalışmasında Giresun'da XIX. yüzyıldan Osmanlı modernleşme dönemini de içine alacak şekilde Cumhuriyete kadar açılan eski ve yeni eğitim kurumlarını ana kaynaklar ışığında ortaya çıkarılması ve bu kurumların tanıtılmasını hedeflemiştir. Tanzimat'a kadar daha çok muallimhâne, sıbyân mektebi ve medreselerde eğitim-öğretim işleri yürütülmüştür. Tanzimat'tan sonra ise ibtidâî mektepler, rüşdiyeler, idadî mektepleri ve gayrimüslimler için de mektepler açılarak sıbyan mektebi ve medreselerin yanında mekteb çeşitliliği artırılmıştır.

Üç bölümden oluşan tezimizin birinci bölümünde Giresun kazası içinde Bulancak, Piraziz, Keşap ve Kırık nahiyelerinde bulunan medrese-mektepler incelenmiştir. İkinci bölümde Tirebolu kazası içinde Görele kasabası dahil doğu yakasında bulunan medrese ve mektepler incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Karahisâr-ı Şarkî kazası içinde Alucra kasabası dahil güneyde bulunan medrese ve mektepleri incelenmiştir. Çok sayıda sıbyan mektebi ile 106 medrese, 2 idadî mektebi, 6 rüşdiye mektebi, 75 civarında Tanzimat sonrası kurulan ibtidâî mektepler incelemiştir. Sonuç bölümünde bu medrese ve mekteplerle ilgili değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Giresun'da Eğitim, Giresun Rüşdiye Mektepleri, Karahisâr-ı Şarkî Medreseleri, Tirebolu İbtidâî Mektepleri, Giresun İdadî Mektebi.

Student's Name and Surname	Ali YILMAZ
Department's Name	Islamic History and Arts
Name of the Supervisor	Prof. Dr. Mustafa Zeki Terzi
Name of the Thesis	Teaching and Education in Giresun from XIX th century to the Republic

ABSTRACT

In this PhD thesis, it's aimed to bring out the old and new educational institutions, from XIXth century to the Republic – including the modernization era of the Ottoman Empire, in the light of the main sources and introduce these institutions in Giresun. Until Reforms, educational affairs had been conducted in Primary schools and Madrasas. After the Reforms, with the opening of new primary, secondary and high schools and also schools for non-Muslim citizens, the range of schools, besides Primary schools and Madrasas were diversified.

In the first part of our 3-part PhD Thesis, we examined the Madrasas and Schools in the Bulancak, Piraziz, Keşap and Kırık townships of Giresun district. In the second part, Madrasas and Schools located in the eastern side, in Tirebolu, including town of Görele, were examined. In the third part, Madrasas and Schools located in the southern side including town of Alucra in Karahisar-ı Şarkî. Plenty of primary schools (sıbyân mektebi), 106 madrasas, 2 high schools (idadî), 6 secondary schools (rüşdiye), and about 75 primary schools (iptidâî) established after Reforms were examined. In the conclusion part, these Madrasas and Schools were evaluated.

Key Words: Education in Giresun, Giresun Rüşdiye Schools, Madrasas in Karahisâr-ı Şarkî, Tirebolu Primary Schools, Giresun High Schools.

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti tarih sahnesine güçlü bir giriş yaparak altı yüzyıl gibi uzunca bir müddet farklı coğrafyalarda yaşayan farklı ırk, din ve kültürlere mensup topluluklara egemen olmuş, insan hak ve hürriyetlerini tanıyan adil bir yönetim sergileyerek varlığını sürdürmüş, dost düşman herkese isminden bahsettirmiş ve 1923 yılında Anadolu coğrafyasında yerini Türkiye Cumhuriyeti Devletine bırakmıştır. Bu zaman diliminde eğitime çağın gerektirdiği şekilde yatırım yaptığı sürece devlet daha da sağlamlaşmış, değişen dünya konseptini okumadan yoksun hale gelince de duraklama ve netice itibarıyla çöküş süreci yaşamıştır.

II. Mahmut, olayın farkına vararak değişen dünya konjonktürünü tahlil etmiş, devletin kurumlarını modern dünya ortalamasına getirme çabalarını başlatmış bir devlet adamı olarak tarihe geçmiştir. Klasik Osmanlı döneminde devletin adli, ilmi ve dini insan kaynaklarını karşılayan medreseler, XVII. yüzyıldan itibaren yozlaşmaya yüz tutmuş ancak kurum olarak ağırlığı sebebiyle ıslahı konusunun tartışılmayacağı bir zemin üzerinde konuşlanmış, dolayısıyla devlet ricali alternatif eğitim kurumları üzerinde çalışmalara başlamıştır. II. Abdülhamid devrine kadar eğitimde hazırlıksız yapılan yenileşme hareketleri istenilen başarıya ulaşamamıştır. II. Abdülhamid, modern mekteblere dini ve milli motifler bezemeye çalışmış bu düalizmi istediği şekle getirmek için yaraya neşter vururcasına olayların üzerine gitmeye çalışmış, ancak iktidardan uzaklaştırılarak bu gayretinin bedelini ağır ödemiştir.

İktidara gelen yeni yönetimin, eğitimi farklı çizgiye çekme çabaları savaş yıllarıyla kesintiye uğramış, neticede yeni devletin kuruluşuyla daha değişik bir mecraya oturmuştur. Tezimizin konusu olan “XIX. Yüzyıldan Cumhuriyete Giresun’da Eğitim ve Öğretim” konusuna birkaç makale ile değinilmiş olduğunu gördük. Bu konu üzerinde derinlemesine bir araştırma yapılmadığından çalışmamızın yerel tarih araştırmalarına bir katkı sağlayacağını ümit ediyoruz. Giresunlu talebeler Tanzimat’a kadar sıbyân mektebi, muallimhâne, medrese ve camilerde eğitim görmüşlerdir. Tanzimat’la modern mektebler açılmaya başlanmış, dolayısıyla Giresun’da bu modern mekteplerden nasibini

almıştır. I. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla bütün ülkede olduğu gibi Giresun'da da eğitim durağan hale gelmiştir.

Üç bölümden oluşan tezimizin birinci bölümünde Giresun merkezi ile Piraziz, Bulancak, Keşap, Kırık nahiyeleri idari yönden Giresun kazası içinde değerlendirip ilgili yerlerdeki sıbyân mektepleri, medreseler, ibtidâîler, rüşdiyeler, idâdîler ve gayrimüslim mektepleri incelenmiştir. İkinci bölümde Tirebolu merkez ile Görele kasabası ve doğu tarafı Tirebolu kazası içinde, üçüncü bölümde ise Karahisâr-ı Şarkî merkez ve köyleri ile Alucra kasabası Karahisâr-ı Şarkî Kazası çerçevesinde yukarıdaki mekteb sırasına göre incelenmiştir.

Araştırma yapılırken Şer'iyye sicil kayıtları esas alınarak, Başbakanlık Osmanlı Arşivi kayıtları, Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğünde muhafaza edilen vakıf ve diğer kayıtlar, ilgili dönemlere ait nüfus kayıtları, Milli kütüphanede bulunan süreli ve matbu yayınlar, İstanbul müftülüğü meşihat arşivi belgeleri ekseninde ulaşabildiğimiz birinci el kaynaklardan faydalanılmıştır. Özellikle medreseler, idâdîler ve rüşdiye mekteblerinin bulunduğu yerleşim birimleri tek tek yerinde gezilip görülerek tespitler yapılmaya çalışılmış, konuya ilişkin bilgi sahibi şahıslar kaynak olarak gösterilmiştir.

Giresun eğitim tarihinin aydınlatılması bakımından tarihimize önemli katkı sağlayacağını umduğumuz çalışmadaki bilgilerin ilk elden kaynaklara dayanması açısından orijinal olduğunu düşünüyoruz. Bu tez çalışmam sırasında birçok şahsi ve tüzel kişiliklerden yardım aldım. Özellikle bu konuyu almamda alternatifler sunup ufuk açarak çalışmamızın her safhasında yardımını esirgemeyen ve zaman mefhumunu ortadan kaldırarak günün her saatinde başvurumuza pozitif katkı sağlayan danışman hocam Prof. Dr. Mustafa Zeki Terzi'ye, Tez izleme komitesi üyeleri Doç. Dr. Fahri Sakal'a, Doç. Dr. Kenan Ayar'a ve Mehmet Fatsa'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ali YILMAZ

Samsun 2013

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
 TANZİMAT ÖNCESİ OSMANLI DEVLETİNDE EĞİTİM	 3
1. Sıbyân Mektepleri –Muallimhâneler.....	3
2. Medreseler	7
 TANZİMAT SONRASI MAARİF TEŞKİLATI	 13
1. Temel Eğitim.....	13
2. Rüşdiye Mektepleri	15
3. İdâdî Mektepleri.....	19
4. Dâru'l-Muallimîn	23

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRESUN KAZASI OSMANLI EĞİTİM KURUMLARI

I. GELENEKSEL OSMANLI EĞİTİM KURUMLAR	26
A- SİBYÂN MEKTEBLERİ	26
1. Giresun Hacı Hüseyin Mahallesi Sıbyân Mektebi	26
2. Giresun Kapu Mahallesi Sıbyân Mektebi.....	27
3. Giresun Çınarlar Mahallesi Fatma Hatun Sıbyân Mektebi	28
4. Giresun Kayadibi Samanlıkkıranı Sıbyân Mektebi	28
5. Giresun Çandır Köyü Sıbyân Mektebi	29
6. Giresun Hisargeriş Köyü Sıbyân Mektebi.....	29
7. Giresun Burhaniye Köyü Sıbyân Mektebi.....	29
8. Giresun Uzgur Köyü Sıbyân Mektebi.....	30
9. Giresun Çaykara Köyü Sıbyân Mektebi.....	30
10. Giresun Ülper (Çavuşoğlu) Köyü Sıbyân Mektebi	30
11. Akköy Nahiyesi Boztekke Köyü Sıbyân Mektebi.....	31
12. Akköy Nahiyesi Darıköy Sıbyân Mekteb(ler)i	31
13. Keşap Nahiyesi Uğurca Köyü Sıbyân Mektebi	32
14. Keşap Nahiyesi Yenicehisar Köyü Sıbyân Mektebi.....	32

15. Keşap Nahiyesi Ortaköy Sıbyân Mektebi.....	32
16. Keşap Nahiyesi Vanazıt Köyü Sıbyân Mektebi.....	33
17. Keşap Nahiyesi Engüz (Dokuztepe) Köyü Sıbyân Mektebi	33
18. Keşap Nahiyesi Taflancık Köyü Sıbyân Mektebi.....	34
19. Keşap Nahiyesi Karabedir Köyü Sıbyân Mektebi	34
20. Keşap Nahiyesi Sarvan Köyü Sıbyân Mektebi.....	34
21. Kırık Nahiyesi Kulakkaya Sıbyân Mektebi.....	34
B- MEDRESELER.....	35
1. Giresun Taşbaşı Ali Efendizâde Mustafa Efendi Medresesi.....	35
2. Giresun Hacımikdat Mahallesi Medresesi.....	37
3. Giresun Voluduzâde Mehmet Efendi Medresesi.....	38
4. Giresun Üçüncüzâde Ömer Paşa Medresesi.....	39
5. Giresun İbrahim Fehmi Efendi Medresesi	40
6. Giresun Beyazıtâde Hacı (Ali) Kaptan Medresesi.....	41
7. Giresun Seyit Köyü Tefikiye Medresesi.....	42
8. Giresun Melikli Köyü Mustafa Efendi Medresesi.....	44
9. Giresun Kabaköy Medresesi	45
10. Giresun Çandır-Çalış Köyü Medresesi	46
11. Giresun Akyoma (Akçalı) Köyü Ali Efendi Medresesi.....	46
12. Giresun Kayadibi Köyü Hayriye Medresesi.....	47
13. Giresun Ülper Çavuşoğlu Medresesi.....	48
14. Giresun Ma'mûretü'l-Hamîd (Mesudiye) Köyü Medresesi.....	50
15. Giresun Alınyuma Köyü Köyü Dârü'l-Hadîsi.....	50
16. Giresun Alınyuma Köyü Feyziye Medresesi	51
17. Giresun Sayca Köyü Medresesi	52
18. Giresun Lapa Köyü Medresesi	53
19. Giresun Hisargerîş Köyü Medresesi	53
20. Giresun Çiçekli Köyü Ali Efendi Medresesi	54
21. Giresun Homurlu Köyü Medresesi.....	54
22. Akköy Nahiyesi Feyziye Medresesi.....	55
23. Akköy Nahiyesi Boztekke Köyü Şeyh Kerâmeddîn Medresesi	57
24. Akköy Nahiyesi Talipli Köyü Medresesi.....	58
25. Akköy Nahiyesi Darıköy Hacı Mehmet Efendi Medresesi.....	58
26. Akköy Nahiyesi Eynce Köyü Tefikiye Medresesi.....	59
27. Akköy Nahiyesi Çukurköy Eminağaoğlu İbrahim Efendi Medresesi....	60
28. Akköy Nahiyesi Sasu (Erdoğan) Köyü Medresesi	61
29. Akköy Nahiyesi Gedikli (Çamlık) Köyü Cedidiye Medresesi.....	62
30. Akköy Nahiyesi Kabaca Medresesi	62
31. Akköy Nahiyesi Ahmetli Köyü Medresesi	63
32. Akköy Nahiyesi İcilli Köyü Medresesi	63

33. Akköy Nahiyesi Kuşluhan Köyü Medresesi	64
34. Akköy Nahiyesi Şeyhli Yahyazâde Ali Efendi Medresesi.....	64
35. Akköy Nahiyesi Bozat Köyü Bekçizâde Hasan Efendi Medresesi.....	66
36. Akköy Nahiyesi Pazarsuyu İrşadiye Medresesi	66
37. Kırık Nahiyesi Hayriye Medresesi.....	67
38. Kırık Nahiyesi Yuva (Duğdulu) Köyü Soğukpınar Medresesi	68
39. Kırık Nahiyesi Hapan (Hergelen)) Köyü Hayriye Medresesi	69
40. Kırık Nahiyesi Kurtulmuş Köyü Ömer Efendi Medresesi.....	70
41. Kırık Nahiyesi Kızıldaş Köyü Medresesi	70
42. Kırık Nahiyesi Güzyurdu (Feroğuz) Köyü Hayriye Medresesi	71
43. Keşap Nahiyesi Düzköy Medresesi	72
44. Keşap Nahiyesi Cinkıran (Yolağzı) Köyü Hacı Resul Efendi Dâru'l-Hadîsi	73
45. Keşap Nahiyesi Uğurca Köyü Medresesi	74
46. Keşap Nahiyesi Barça Köyü Dervişoğlu Medresesi	75
47. Keşap Nahiyesi Barça-Çakırlı Köyü İrşadiye Medresesi	76
48. Keşap Nahiyesi Çatak (Tekke) Köyü Medresesi.....	76
49. Keşap Nahiyesi Anbaralan Köyü Hamidiye Medresesi.....	77
50. Keşap Nahiyesi Paye Köyü Tahsiliye Medresesi.....	78
51. Keşap Nahiyesi Hisarüstü Köyü Medresesi	79
52. Keşap Nahiyesi Engüz (Dokuztepe) Köyü Medresesi.....	80
 II. TANZİMAT SONRASI ORTAYA ÇIKAN EĞİTİM KURUMLARI	81
A- İBTİDÂÎ MEKTEBLER	81
1. Giresun Soğuksu Mahallesi İbtidâî Mektebi	81
2. Giresun Kapu Mahallesi İbtidâî Mektebi	82
3. Giresun Hacı Hüseyin Mahallesi İbtidâî Mektebi	82
4. Giresun Hamidiye İbtidâî Mektebi	83
5. Giresun Kale Mahallesi İbtidâî Mektebi	83
6. Giresun Sultan Selim Mahallesi İbtidâî Mektebi	84
7. Giresun Hacı Mikdat Mahallesi İbtidâî Mektebi.....	84
8. Giresun Hacı Sıyam Mahallesi İbtidâî Mektebi.....	85
9. Giresun Çınarlar Mahallesi İbtidâî Mektebi.....	85
10. Giresun Kırık Nahiyesi Kulakkaya İbtidâî Mektebi	85
11. Giresun Halide Hatun Kız Mektebi.....	86
12. Giresun Kaza ve Nahiyelerindeki İbtidâî Mektepleri	86
13. Giresun Anaokulu	88
 B- RÜŞDİYE MEKTEBLERİ- İDÂDÎ MEKTEBİ	88

1. Giresun Rüşdiye Mektebi.....	88
2. Akköy Nahiyesi Rüşdiye Mektebi.....	94
3. Akköy Nahiyesi (Piraziz) Rüşdiye Mektebi.....	97
4. Giresun Kazası İnas (Kız) Rüşdiyesi.....	97
5. Giresun İdâdî Mektebi.....	98
6. Giresun kazası Maârif Komisyonu.....	101

C- GAYRİMÜSLİM MEKTEBLERİ102

1. Giresun Gogara Mahallesi Rum Mektebi.....	102
2. Giresun Gogara Mahallesi İnas (Kız) Rum Mektebi.....	103
3. Giresun Zukur (Erkek) Rum Mektebi.....	103
4. Giresun Sokakbaşı Rum Mektebi.....	104
5. Giresun Saytaş Rum Mektebi	104
6. Giresun Yomrahisar Köyü Rum Mektebi	105
7. Giresun Divane Köyü Rum Mektebi	105
8. Akköy Nahiyesi Bulancak Kasabası İhsaniye Rum Mektebi.....	105
9. Akköy Nahiyesi Bulancak Kasabası Rum Mektebi	106
10. Keşap Nahiyesi Büyükgeriş Köyü Rum Mektebi.....	106
11. Keşap Nahiyesi Çukurköy Rum Mektebi	107
12. Kumyalı Mahallesi Ermeni Mektebi	107

İKİNCİ BÖLÜM

TİREBOLU KAZASI OSMANLI EĞİTİM KURUMLARI

I- GELENEKSEL OSMANLI EĞİTİM KURUMLARI109

A- SİBYÂN MEKTEBLERİ109

1. Görele Ali Ağa Muallimhânesi.....	109
2. Tirebolu Sıbyân Mektebi.....	110
3. Tirebolu Adabük Köyü Sıbyân Mektebi.....	111
4. Tirebolu Halaçlı Köyü Sıbyân Mektebi	111
5. Tirebolu Şalaklı Köyü Sıbyân Mektebi	111
6. Görele Sıbyân Mektebi	112
7. Görele Devge Köyü Sıbyân Mektebi	112
8. Görele Türkeli Köyü Sıbyân Mektebi.....	113
9. Görele Daylı Köyü Kalekıranı Sıbyân Mektebi	113

B-MEDRESELER.....113

1. Tirebolu Çarşı Mahallesi Kethüdazâde Emin Ağa Medresesi.....	113
2. Tirebolu Hamam Mahallesi Medresesi	115
3. Tirebolu Çeğel Köyü Medresesi.....	117
4. Tirebolu Orta Camilik Köyü Medresesi	118
5. Tirebolu Civil Köyü Medresesi.....	119
6. Tirebolu Karakeş-Yağlıkuyumcu Köyü Medresesi	119
7. Tirebolu Adabük Köyü Medresesi.	120
8. Tirebolu Espiye Köyü Medresesi.....	122
9. Tirebolu Cibril-Tikence Köyü Medresesi	123
10. Tirebolu Dikmen İslam Köyü Medresesi	124
11. Tirebolu Keçiköy (Güzelyurt) Medresesi.....	125
12. Tirebolu Ericek Köyü Medresesi.....	125
13. Tirebolu Kızılelma Köyü Mahmudiye Medresesi	126
14. Tirebolu Gönyan (Akdarı) Köyü Medresesi.....	127
15. Tirebolu Sınır Köyü Medresesi.....	128
16. Tirebolu Manastırbükü Ali Efendi Medresesi	128
17. Görele Hamidiye Medresesi	129
18. Görele Atik Medresesi	131
19. Görele Hasan Hoca Medresesi	133
20. Görele Çavuşlu Teşvikiye Medresesi.....	134
21. Görele Eynesil Ören Köyü Medresesi	135
22. Görele Eynesil Pazarı Medresesi	136
23. Görele Daylı Köyü Hacı Hasan Medresesi.....	136
24. Görele Balcalı Köyü Medresesi.....	138
25. Görele Menteşe Köyü Medresesi	139
26. Görele Tekgöz Köyü İrşadiye Medresesi	139
27. Görele Kırıklı Köyü Tevfikiye Medresesi.....	140
28. Görele Tepeköy Hacı Hasan Medresesi	141
29. Görele Derekuşculu Köyü Medresesi	142
30. Görele Karaburun Köyü Yeni Cuma Medresesi	143
31. Görele Ege Köyü Dâru'l-Hadîsi.....	144
32. Görele Karabörk Köyü Medresesi	145

II. TANZİMAT SONRASI ORTAYA ÇIKAN EĞİTİM KURUMLARI145

A- İBTİDÂÎ MEKTEBLER.....145

1. Tirebolu İbtidâî Mektebi.....	145
2. Tirebolu İbtidâî Mektepleri	146
3. Görele İbtidâî Mektebi	146
4. Görele İbtidâî Mektepleri.....	147

B- RÜŞDİYE MEKTEBLERİ148

1. Tirebolu Rüşdiye Mektebi.....148
2. Görele Rüşdiye Mektebi153
3. Görele Maârif Komisyonu.....155

C- GAYRİMÜSLİM MEKTEBLERİ156

1. Tirebolu Rum Mektebi156
2. Tirebolu Ermeni Mektebi.....156
3. Görele Elevü Rum Mektebi.....157
4. Görele Ermeni Mektebi158

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARAHİSAR-I ŞARKÎ KAZASI OSMANLI EĞİTİM KURUMLARI

I- GELENEKSEL OSMANLI EĞİTİM KURUMLARI159

A- SİBYÂN MEKTEBLERİ- MUALLİMHÂNELER.....159

1. Karahisâr-ı Şarkî Hacı Halîm Mahallesi Muallimhânesi159
2. Karahisâr-ı Şarkî Tamzara Şeyh Mustafa Tekkesi Muallimhânesi.....159
3. Karahisâr-ı Şarkî Bülbül Mahallesi Sıbyân Mektebi160
4. Karahisâr-ı Şarkî Müftü Mahallesi Sıbyân Mektebi.....160
5. Karahisâr-ı Şarkî Kurşunlu Mahallesi Sıbyân Mektebi161

B- MEDRESELER.....161

1. Karahisâr-ı Şarkî Hacı Yusuf Medresesi.....161
2. Karahisâr-ı Şarkî Fatih Sultan Mehmet Medresesi.....163
3. Karahisâr-ı Şarkî Abdulhalim Medresesi.....163
4. Karahisâr-ı Şarkî Hazinedaroğlu Osman Paşa Medresesi164
5. Karahisâr-ı Şarkî Taş Mahallesi Allahkulu Medresesi165
6. Karahisâr-ı Şarkî Seyyid Mustafa Efendi Medresesi166
7. Karahisâr-ı Şarkî Hasan Ağa Medresesi167
8. Alucra Kasabası Mindeval (Çamoluk) Medresesi167
9. Karahisâr-ı Şarkî Eskibağ Medresesi168
10. Alucra Kasabası Mesudiye Medresesi.....169
11. Alucra Kasabası Zencar Köyü Medresesi170
12. Alucra Kasabası Zihar (Çakmak) Köyü Medresesi.....170
13. Alucra Kasabası Karabörk Köyü Medresesi.....171
14. Alucra Kasabası Mezmek Köyü Medresesi172

15. Alucra Kasabası Çatak Köyü Medresesi	173
C- XIX. YÜZYILA ULAŞAMAYAN MEDRESELER.....	173
1. Pazarsuyu Kazası Elmalu Medresesi	173
2. Pazarsuyu Kazası Sıracalı Köyü Medresesi	174
3. Pazarsuyu Kazası Alihocalu (Şemsettin) Medresesi	174
4. Tirebolu Kazası Ede Köyü Medresesi	175
5. Tirebolu Kazası Ahiçukuru (Tekke) Köyü Medresesi.....	175
6. Tirebolu Kazası Kızıllar (Koçlu) Köyü Medresesi.....	176
7. Görele Kalesi Medresesi	176
II. TANZİMAT SONRASI ORTAYA ÇIKAN EĞİTİM KURUMLARI	177
A-İBTİDÂÎ MEKTEBLER.....	177
1. Karahisâr-ı Şarkî Orta Mahalle İbtidâî Mektebi	177
2. Alucra Kasabası İbtidâî Mektebi.....	178
3. Alucra Kasabası Arduç Köyü İbtidâî Mektebi	179
4. Alucra Kasabası Zun Köyü İbtidâî Mekteb(ler)i.....	179
5. Alucra Kasabası Mekri Köyü İbtidâî Mektebi.....	179
6. Teşdik-Mindeval (Çamoluk) İbtidâî Mektebi	180
B-RÜŞDİYE MEKTEBLERİ- İDÂDÎ MEKTEBİ	180
1. Karahisâr-ı Şarkî Rüşdiye Mektebi	180
2. Alucra Kasabası Rüşdiye Mektebi	183
3. Karahisâr-ı Şarkî Liva İdâdisi.....	184
4. Karahisâr-ı Şarkî Maârif Komisyonu.....	185
C- GAYRİMÜSLİM MEKTEBLERİ	185
1. Karahisâr-ı Şarkî Rum Rüşdiye Mektebi.....	185
2. Karahisâr-ı Şarkî Berkaç Efendi Ermeni Rüşdiyesi	186
3. Karahisâr-ı Şarkî Rum İbtidâî Mektebi	187
4. Alucra Kasabası Rum Mektepleri	187
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	188
BİBLİYOGRAFYA	199
ÖZGEÇMİŞ.....	209

KISALTMALAR

a.g.e	:Adı Geçen Eser
a.g.m	:Adı Geçen Makale
BCA	:Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BEO	:Başbakanlık Evrak Odası
BOA	:Başbakanlık Osmanlı Arşivi
CEV.MF	:Cevdet Maaârif
DH.MKT	:Dâhiliye Mektûbî Kalemî
DİA	:Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB	:Diyanet İşleri Başkanlığı
EV.MH	:Evrak Mühimme
EV.MKT.CHT	:Evrak Mektûbî Ciheti
GrlŞS	:Görece Şer'iyye Sicilleri
GŞS	:Giresun Şer'iyye Sicilleri
GTS	:Giresun Tarihi Sempozyumu
İ.D	:İrâde Dâhiliye
İ.HUS	:İrâde Husûsî
İ.MF	:İrâde Maârif
İ.ŞD	:İrâde Şûrâyı Devlet
MF.MKT	:Maârif Mektûbî Kalemî
MŞH.SAİD	:İstanbul Müftülüğü Meşîhât Arşivi Said Tasnifi
MV	:Meclis-i Vukelâ
Nfs. d	:Nüfus Defteri
ŞD.MF	:Şûrây-ı Devlet Maârif
ŞŞS	:Şebinkarahisar Şeri'yye Sicilleri
TrbŞS	:Trabzon Şer'iyye Sicilleri
TŞŞ	:Tirebolu Şer'îye Sicilleri
ty	:Tarih yok
VGMA	:Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi

GİRİŞ

Eğitim ve öğretim ilk insanın yaradılışıyla başlayıp, insan nesli son buluncaya kadar devam edecek bir süreçtir. İlkel çağlarda sistematik olmasa bile her toplum kendi insan gücünü en etkin ve verimli olarak nasıl kullanacağını düşünmüştür. Eğitim ve öğretim metodunu da o gün toplumun algı seviyesine göre geliştirmiş, ama hepsinin ortak hedefi bir öncekinden daha iyiyi yakalamak olmuştur.

Türk eğitim tarihi, varlığı ispat edilmiş ilk Türk topluluklarıyla başlar.¹ Bunlar sırasıyla Hun, Göktürk, Uygur, Karahanlı, Selçuklu, Osmanlı Devleti'yle Türkiye Cumhuriyeti'dir. Tezimizin konusu "XIX. Yüzyıldan Cumhuriyet'e Giresun'da Eğitim ve Öğretim" olduğuna göre bu terimlerin kısaca tarifini yapmak gerektiği kanaatindeyiz.

Öğretim: Teşkilatlı ve düzenli olarak bir öğretim kurumunda öğretmenler tarafından öğrencilere araç gereç kullanarak bilgi aktarılması ve öğretilmesi çalışmalarının tümüdür. **Eğitim** ise: Kişinin zihinsel, bedensel, duygusal ve toplumsal yeteneklerinin ve davranışlarının en uygun şekilde ya da istenilen bir doğrultuda geliştirilmesi, ona bir takım amaçlara dönük yeni yetenekler, davranışlar, bilgiler kazandırılması yolundaki çalışmaların tümüdür. Yani eğitim öğretimi de içine alan çok geniş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.²

İslamiyeti kabule kadar karşımıza çıkan Hun, Göktürk, Uygur devletleri- o günkü koşullar göz önüne alınarak- ayakta kalmak için eğitimi savaşçı bir yapı olarak geliştirmişlerdir. Aynı şekilde Türklerin en belirgin özelliklerinden biri olan bağımsız yaşama ve hükümlan olma vakıası onların devlet yönetimi ile ilgili strateji geliştirme eksenli siyasi eğitimi öncelikle zorunlu kılmıştır. Diğer taraftan göçebe bir toplum için, hayvan ürünlerinin değerlendirilmesi, bunlarla hayatın devam ettirilmesi ve madenlerden savaş malzemeleri yapımı için Türklerin mesleki eğitime ağırlık verdikleri

¹ Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi (M.Ö.1000-M.S.2011)** Ankara: Pegem Akademi, 2011,s.1

² Akyüz, **a.g.e.**, s.2

görülmektedir. Uygurlar'ın 745 yılında Göktürk devletinin yıkılmasıyla kurdukları yeni devlet döneminde matbaanın icadı, bilginin genişlemesi ve Çin'le olan diplomatik, siyasi ve askeri ilişkiler, Türk hükümdarların Çin prensesleriyle evlenme ve büyük mütefekkir Konfüçyüs olgusu eğitimde yeni yaklaşımları ortaya çıkarmıştır.³

Arap Yarımadası'nda 610 yılında ortaya çıkan İslamiyet, bütün sistem ve ideolojilere alternatif olan farklı bir dünya görüşü ve farklı bir yorum ve yaklaşım getirmiştir. İslam'ın zuhuru ile zihinler alt üst olmuş, seven sevmeyen, kabul eden etmeyen, herkesin zihin interlandında yeni tezler belirmeye başlamıştır. İşte bundan sonraki eğitimle ilgili değerlendirmeleri yeni din ve onun yansımaları bağlamında irdelemek gerekmektedir. Yeni bir tez olarak Arabistan Yarımadası'nda ortaya çıkan bu inanç düşünce ve eylemler sisteminin ilk öğretisi okuma, dolayısıyla eğitim-öğretimle bağlantılı olduğu için bütün dünyada ilgi uyandırmıştır. İslamiyet'in inkişafı sırasında bütün dünyada olduğu gibi Arabistan Yarımadası'nda da okuma yazma oranı son derece düşük olduğu, hatta İslam'ın geldiği sıralarda - Belâzûrî'nin verdiği bilgiye göre - Mekke'de okuma yazma bilenlerin sayısının çok az olduğu görülmektedir.⁴

İslam dininin ilk vahyinin okuma ve öğrenme içerikli olması, Kur'an'ın eğitim öğretime yaptığı atıflar, Hz. Peygamber'in bu yeni dini savaşçıl yollarla değil, insanlara eğitim ve öğretim yoluyla tebliğ etmesi gerçeği bu alanın gelişmesinin en belirgin etkenlerindendir. Mekke'nin olumsuz şartları içinde inen ayetler sınırlı vahiy kâtiplerince değişik materyaller üzerine yazılmış ve okuma yazma bilmeyenlere anlatılmaya başlanmıştır. 10 yılı aşkın Mekke dönemi kendine has çetin şartların ardından, Medine'ye hicretle birlikte Hz. Muhammed'in daha sistematik bir yol izlediği görülür. Medine'ye vardıktan hemen sonra ilk iş olarak bir mescit inşası ve mescidin hemen yanı başına inşa edilen hücreler eğitim açısından altı çizilmesi gereken bir olgudur. Özellikle 624 yılı Bedir savaşı sonrası esir alınan 70 kişinin her biri için belirlenen 4.000 dirhem fidye ya da okuma yazma bilen her birinin Medineli

³ Akyüz, **a.g.e.**, s.3-20

⁴ El-Belâzûrî, **Futûhu'l Buldân** (çev. Mustafa Fayda), Ankara: 2002, s.691

çocuklardan 10 kişiye okuma yazma öğretmesi şartı, Hz. Peygamber'in bu alana yaptığı yatırımın ilk ve etkili göstergelerinden biridir.⁵

Böylece yüzlerce okuma yazma bilen insan yetişmiştir. Bu insanların bulundukları evler okuma yazma öğretilen mektebler olarak kullanılmıştır. Başlangıçta sadece okuma yazma öğretilen bu evler, daha sonra Kur'an ve dini bilgilerin öğrenilip öğretildiği mekânlar olarak kullanılmıştır. Böylece küttâb, çocukların hem okuma yazma hem de Kur'an ve dini bilgiler öğrendiği yerler haline gelmiştir.⁶ Cami, mescid ve mescidin yanında yapılan hücrelerle mekteb ve küttâbları ilk devirlerde eğitim müessesesi olarak görüyoruz. Daha sonra medreseler ve Tanzimât'la başlayan modern mekteblerle eğitim faaliyeti gelişerek yeni teşkilât yapıları içinde sürdürülmüştür.

A- TANZİMAT ÖNCESİ OSMANLI DEVLETİNDE EĞİTİM

1- Sıbyân Mektepleri – Muallimhâneler

Beş-altı yaşlarındaki kız ve erkek çocukları okutmak amacıyla açılmış ilk mekteblere Osmanlı Devleti'nde muallimhâne veya sıbyân mektepleri denilmiştir. İslam'ın ilk yıllarında yeni dinin mensupları arasında okuma yazma oranı düşük olduğundan yukarıda da belirttiğimiz gibi Hz. Muhammed'in öncelikleri arasında okuma yazma seferberliği diyebileceğimiz çalışma ve Bedir savaşı esirleriyle ilgili tutumu bu konuyu anlamamız için iyi bir örneklemdir. Bu eğitim kurumlarına mekteb,⁷ mekâtib, küttâb, taş mekteb ve mahalle mektebi gibi isimlerde verilmiştir. İlk dönemlerde küttâblarda ders veren öğretmenlerin Yahudi ve Hristiyan tebaadan olduğu kabul edilirse de⁸ Hz. Muhammed devletini meşru zemine oturtup savaşlarla sınırlarını güvence altına aldıktan sonra eğitim öğretimi kendileri yapabilir hale gelmişlerdir.

⁵ M. Tayyib Okiç, **İslamiyette Kadın Öğretimi**, Ankara: 1981, s.22

⁶ M. Faruk Bayraktar, **İslam Eğitiminde Öğretmen- Öğrenci Münasebetleri**, İstanbul: İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1989, s.96

⁷ Nebi Bozkurt, "Mekteb", **DİA**, XXIX, Ankara: TDV Yayınları, 2004, s.5

⁸ Fazlurrahman, **İslam** (çev. Mehmet Dağ, Mehmet Aydın), İstanbul: 1981, s.19

Hız. Ebû Bekir dönemi daha çok siyasi ve askeri olaylarla kendini göstermiş, sosyal ve dini alanlarda ciddi gelişmeler gösterememiştir. İkinci halife Hız. Ömer dönemi, devletin sosyal ve kültürel alanda teşkilâtlanma zamanıdır. Halife ülkenin her köşesine mektebler açmış ve bu mekteblerdeki öğreticilere devlet bütçesinden maaş bağlatmıştır.⁹ Hız. Osman ve Hız. Ali'nin dönemleri iç ve dış çekişmelerle geçtiği için bu dönemlerde eğitim ve mekteblerle ilgili yeni şeyler geliştirilememiştir.

Emevi dönemi (Endülüs Emevileri hariç) iç ve dış savaşlar, göçebelikten yerleşik hayata geçiş ve bu yeni hayata adaptasyon süreci, Yunan ve İran kültürleri ile irtibat kurulması ve bu kültürleri tanıma çabalarının başlangıç dönemleri olarak bilinse de mekteb sistemi ile ilgili ülke çapında yaygın biçimde yeni gelişmeler olmamıştır. Eğitim biraz daha elit bir zümre çerçevesinde deruhte edilmiştir.

Abbasiler dönemi, Emeviler dönemine göre ilim ve kültür alanında kıyas kabul etmeyecek kadar büyük gelişmelere sahne olmuştur. Dini ilimlerin yanında tıp, astronomi, matematik, kimya, fizik gibi ilimlerin de okutulmaya başlamasıyla asırlar boyunca kendisinden istifade edilen ilim adamlarının yetişmesini sağlamıştır. Abbasî halifesi Me'mun tarafından kurulduğu kabul edilen ve ilk zamanlar tercüme bürosu olarak isim yapan, ancak daha sonraları ilim üreten bir merkez olan Dâru'l-Hikme, bir ilim ve araştırma merkezi olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁰

Bu ve bunun gibi gelişmeler neticesinde batılı bilim adamı Sigrít Hunke; XII. yüzyıl İslam dünyası ile Batı Hristiyan âlemini karşılaştırmıştır. Orta Avrupa'nın % 95'inin XII. asırda okuma yazma bilmediğini, hâlbuki aynı yıllarda Arap-İslam dünyasının köy ve şehirlerinde binlerce mektebte 6 ila 11 yaşları arasındaki kız ve erkek çocuklarının yazı yazmayı ve Kur'an okumayı öğrendiklerini tespit etmiştir.¹¹

⁹ Mefail Hızlı, **Bursa Sıbyân Mektepleri**, Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1999, s.15

¹⁰ Mahmut Kaya, "Dâru'l-Hikme", **DİA**, VIII, İstanbul: TDV Yayınları, 1993, s.557

¹¹ Hızlı, **a.g.e.**, s.20

Selçuklular zamanı daha çok medreselerin müesseseseleşmesiyle anıldığından sıbyân mektepleri ile ilgili bilgiler sınırlıdır. Ancak eğitim öğretim işlerinin disipline edilerek devlet himayesine alınması, medrese eğitiminin birinci basamağı olan ilköğretim faaliyetlerinin üzerinde de titizlikle durulduğu konusunda bir değerlendirme yapmamız için yeterli bir referans olarak karşımıza çıkmaktadır.

Osmanlılara gelindiğinde; Selçuklular döneminde devlet güvencesi altına alınan eğitim-öğretim faaliyetleri, vakıf yoluyla varlığını sürdürmüş, yerleşim yerlerinin ileri gelenleri kendi ikamet ettikleri mahallelerdeki camilerin bitişiğine bir bina inşa edip, binanın tamir ve mualliminin giderleri için yeterli miktarda meblağı vakıf senetlerinde kayıt altına almışlardır. Özellikle Fatih zamanında inşa edilen Sahn-ı Semân Medreselerinin yanına yetim ve öksüz çocukların eğitimi için sıbyân mektepleri yaptırılmıştır. İlk zamanlarda muallimhâne olarak kurulan ilk eğitim ve öğretim kurumları, çocuklara namazda okunacak kadar Kur'an'dan sûreler ile duaları ezberletme, namaz kılma usullerini öğretme, biraz da yazı yazdırmak amacıyla kurulmuştur. II. Mahmut zamanına kadar sıbyân mektebi hocaları, belli bir pedagojik eğitime tabi tutulmadan medrese mezunları içinden seçilmekte olup, aynı zamanda camide de imamlık veya müezzinlik görevini yapmaktaydılar.¹²

1847 tarihinde çıkarılan “Etfâlin Ta’lim Tadrîs ve Terbiyelerini ne Veçhile İcra Eylemeleri Lazım Geleceğine Dair Sıbyân Mekâtibi Hâceleri Efendilere İta Olunacak Talimat” ile sıbyân mekteplerinde okutulan dersler; Elifbâ, Kur'an, İlm-i Hâl, Tecvid, Türkçe Ahlak Risaleleri, Türkçe ve Hatt olarak belirlenmiştir.¹³ Çocukların Hatt derslerinde çizip karalama eğilimlerinin fark edilmesi dolayısıyla yazmanın okumayı kolaylaştırdığı tezi günümüz programlarıyla paralellik arz etmektedir. Sıbyân mekteplerinde eğitim-öğretim sınıf geçme sistemine göre değil, ders başarısına göre yapılırdı. Bu sistem 1846'dan sonra terk edilerek sınıf sistemine geçilmiştir. Talimata

¹² Hatip Yıldız, “Diyarbakir Vilayetinde Eğitim”, (Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), s. 4

¹³ Mefail Hızlı Osmanlı Sıbyân Mekteplerinde okutulan dersler arasında: Arapça, Sarf-Nahiv ve Dinler Tarihi derslerini de vermektedir. Bakınız: Mefail Hızlı, “Osmanlı Sıbyân Mekteplerinde Okutulan Dersler”, **Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim, Milletlerarası Kongresi Tebliğleri**, İstanbul: 2001, s.113

göre 4 yıl olan sıbyân mektepleri yeni kurulan ve öğretim süresi 2 yıl olan rüşdiye mekteblerinin eklenmesiyle zorunlu öğretim kapsamına alınmış, böylece Türk eğitim tarihinde 6 yıllık zorunlu eğitim 1847 yılında başlamıştır. Bu yenileşme hareketiyle yavaş yavaş sıbyân mekteblerinin adı, ibtidâî mektebler olarak değişmeye başlamıştır. 1869'da Maarif-i Umûmiyye Nizamnâmesi yayınlanıncaya kadar ilk yirmi yılda alabildiğine yeni mektebler açılmış, fakat bir sistem oturtulamamış, maârif örgütü iki başlı yönetilmiştir.

İlköğretimde önemli adımlar 1869 Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi ile atılmıştır. Nizamnâmenin 3-16. maddeleri ilköğretimle ilgili olup, ilköğretim zorunluluğu yenilenerek 1876 tarihli Kanûni Esâsî'de de yer almıştır. 1869 Maârif Nizamnâmesine göre mekteb dört yıl olup aşağıdaki dersler okutulmuştur. Usulu cedîdeye göre Elifbâ, Kur'ân-ı Kerim, Tecvid, Ahlakla ilgili Risaleler, İlm-i Hâl, Hatt, Hesâb, Osmanlı Tarihi, Coğrafya ve Faydalı Bilgilerle ilgili Risaleler. Her ne kadar Nizamnâmede sıbyân mektebi adı kullanılıyorsa da artık Maârif Nezâretine bağlı olanlarına ibtidâî mekteb, mekteb-i ibtidâî, usulü cedîde mektebi ya da taş mekteb denmeye başlanmıştır.¹⁴

Sıbyân mektebi kadrosunda muallimler başta olmak üzere, onların eğitim işlerindeki yardımcıları olan halifeler, vakfın işlerini takip eden mütevellî, vakfın usulüne uygunluğunu denetleyen nâzır, vakfa alınacak hububat, eşya ve malzemelerden sorumlu vekilharç, sekreterlik görevini üstlenen kâtip, asayiştan sorumlu bevvâb, temizlik işleriyle uğraşan ferrâş, belli sûreleri okuyan cüzhânlar, vâkıfın ruhuna hediye etmek üzere belli tesbîhâtı yapan müsebbihler ve günde 1.000 ihlâs okuyan ihlâshân vb. gibi görevlilere rastlıyoruz.¹⁵ Büyük sıbyân mekteblerinin giderleri vakıflarca, küçük mekteplerde ise vatandaşların kendi aralarında topladıkları aidatlar ve bağışlarla karşılanmıştır.

Giresun'da da bu bilgilere paralel olarak cuma camileri, muallimhâneler ve sıbyân mektepleri vasıtasıyla XV. asırdan itibaren hemen her köy ve mahallede en az bir tane

¹⁴ Akyüz, **a.g.e**, s. 162

¹⁵ Hızlı, **a.g.e**, s. 48-71

sıbyân mektebiyle mahallin ilköğretim ihtiyaçları karşılanmıştır. Giresun sıbyân mektepleri tek muallimli olup, çok azı vakıflarla desteklenmiştir.

2- Medreseler

Medrese sözlükte okumak, anlamak, bir metni öğrenmek ve ezberlemek için tekrarlamak anlamına gelen ders kökünden türeyen bir mekân ismidir. Yani ders okunan yer manasınadır.¹⁶ Medresede ders veren görevliye müderris denilmiş ve öğretimde en büyük rütbe kabul edilmiştir. Müderrisin yanında bir de muîd vardır ki müderrisin verdiği dersi talebelere tekrar ettiren ve talebelere namaz vakitlerinde namaz kıldırın müderris yardımcısı/öğretim elemanıdır.¹⁷

İlk medresenin ne zaman inşa edildiği hususunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar Abbasi halifesi Me'mun'a kadar götürmüşler, bir kısım âlimler Büveyhîler zamanını, kimileri Gaznelileri, kimileri de Karahanlılar zamanını işaret etmişlerdir.¹⁸ Selçuklu veziri Nizamü'l-Mülk tarafından inşa edilen Nizâmiye medreseleri bir devlet eğitim ve öğretim politikasının ürünü olarak kurulan teşkilatlı ve düzenli medreselerdir. Fâtîmîlerin Kahire'de kurdukları medreseler vasıtasıyla yürüttükleri şii propagandasına karşı koymak için sunnî Selçuklular¹⁹ tarafından kurulan Nizâmiye medreselerinin en belirgin özelliği müderris ve talebelerin barınacağı odaların bulunması ve vakıflar tesis edilerek devlet tarafından desteklenmesidir. Dolayısıyla öğrenci ve müderrisler geçim sıkıntısı çekmeden daha fazla ilimle uğraşmışlardır.

Osmanlı döneminde medreselere fiziki şartlar, mimari özellikler ve program yenilikleri getirilmiş, sıbyân mektebinden sonra orta, lise, yüksekokul ve üniversite seviyesinde eğitim verilmiştir. Osmanlılarda ilk medrese 1330 yılında Orhan Gazi tarafından İznik'te kurulmuştur. Bu medresenin ilk müderrisi Şerefüddîn Dâvûd-ı Kayserî olup

¹⁶ Mithat Sertoğlu, **Osmanlı Tarih Lugatı**, İstanbul:1986, s.214

¹⁷ Mustafa Bilge, **İlk Osmanlı Medreseleri**, İstanbul:1984, s.34-36

¹⁸ Nebi Bozkurt, "Medrese", **DİA**, XXVIII, Ankara: TDV Yayınları, 2003, s.324

¹⁹ Osman Turan, **Büyük Selçuklu Tarihi**, İstanbul: 1971 s.384; Kenan Yakupoğlu, **Osmanlı Medrese Eğitimi ve Felsefesi**, İstanbul: Gökkubbe Yayınları, 2006, s.19

mutasavvıf şeyh Muhyiddîn-i Arabî'nin üvey oğludur. 1363 Edirne'nin fethine kadar Bursa medreseleri ün yapmış, daha sonra Edirne'de yapılan 9 medrese özellikle II. Murad'ın yaptırdığı (üç şerefeli medrese olarak da anılan) Dâru'l-Hadîs medresesi İstanbul'da yapılan Sahn-ı Semân medreselerine kadar en yüksek seviyedeki ihtisas medresesi olarak eğitim vermiştir.²⁰ Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u aldıktan hemen sonra 8 kiliseyi medrese haline dönüştürmüş ve bu medreselere Bursa'dan müderrisler getirtmiştir.²¹ Daha sonra Fatih semtindeki külliye yapılmış, Sahn-ı Seman medreseleriyle de büyük bir ilerleme kaydedilmiştir. Medreseler, müderrislerin aldığı maaşlar itibarıyla derecelendirilmiş ve uzun yıllar devlet bürokrasisinde ağırlıklarını hissettirmişlerdir. Sanıldığı gibi medreselerde sadece din eğitimi verilmeyip felsefeden matematiğe, tefsirden edebiyata, çağına göre gerekli dersler belli bir disiplin içinde verilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman'ın Mimar Sinan'a yaptırdığı Süleymaniye Külliyesi, içinde bulundurduğu cami, sıbyân mektebi, bir dâru'l-kurrâ, dört genel medrese, bir Dâru'l-hadîs, bir dâru't-tıb, bir dâru's-şifa ve eczâne, hamam ve imarethâne ile bir yerleşke (külliye) hüviyetinde olup medreselerin zirve yaptığı yıllardır.²²

Medreselerin öğretim süreleri zamana göre değişmiş, sonraları sekiz-dokuz seneden üç-dört seneye kadar düşürülmüştür. Sıbyân mektebini bitirenler veya özel bir öğrenim gören erkek öğrenciler medreseye kabul edilmişlerdir. Öğrenci sayısı binanın fizikî kapasitesine göre değişmekle beraber genellikle 20-30'u geçmemiştir. Öğrencilerin ibâde ve iâşesi parasız olarak karşılanmıştır. Medreseyi bitiren talebelere, müderrisinin adlarıyla öğrencinin okuduğu kitapların yazıldığı icâzetnâme (diploma) verilirdi.²³ Medreseyi bitiren öğrenciler müftü, müderris veya kadı olurlardı. Ancak önemli istihdam alanlarından biri olan adalet teşkilatına kadı yetiştirilmesi 1854 yılında devrin Şeyhü'l-İslâmı Meşrebzâde Mehmet Arif Efendi tarafından açılan "Muallimhâne-i

²⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı**, Ankara: TTK Yayınları, 1965, s.1-3; Mehmet İpşirli, "Medrese", **DİA**, XXVIII, Ankara: TDV Yayınları, 2003, s.228

²¹ Akyüz, **a.g.e**, s.65

²² Akyüz, **a.g.e**, s.67

²³ Akyüz, **a.g.e**, s.69

Nüvvâb Medresesi”, diğer medreselerin çalışma ve istihdam alanını daraltmış ve kapatılınca kadar böyle devam etmiştir.²⁴

XVI. yüzyıla kadar adli ve ilmi alanlarda insan kaynağı ihtiyacını karşılayan medreseler, eğitimini bilimselliğin dışında siyasî iktidarların beklentilerine göre dizayn etmeleri, batıdaki ilmi gelişmelere duyarsız kalmaları, devletin çözülmesinin altında yatan sebebin sadece dinden uzaklaşmaya bağlanarak dinî bilimlere ağırlık verilmesi, devlet kademelerinde rüşvet, adam kayırmacılık ve entrikaların hâkim hale gelmesi vb. sebeplerle önceki ihtişamını giderek yitirmiştir. Öğretim ve yöntem alanındaki bozulma, müderrisliğe atanma kriterlerinde liyakatin önüne başka etkenlerin geçmesi ve disiplin alanındaki bozulmalar olarak kısaca özetlediğimiz nedenler medresenin etkinliğini azaltmıştır.²⁵

Osmanlı devleti askeri teşkilatının temeli olan yeniçerilerin sürekli problem çıkarmaya başlamaları ve Avrupa’nın savaş tekniklerine karşı strateji üretmesi gerekirken daha çok siyasî olaylarla meşgul olmaları, savaş yenilgilerini beraberinde getirmiştir. Batılı devletlerle rekabet etme bir yana Rus ve Mısır kuvvetlerine bile karşı koyamamaları ve mağlup olmaları devlet erkânını batılı uzmanlardan görüş almaya sevk etmiş ve çözüm olarak eğitimin batılaşması kabul görmüştür. Sivil hayatta medrese düzeninin ve fikirlerinin çok baskın olması, batılaşmanın ancak askerî alanda ve askerî kurumlar aracılığı ile olabileceği fikrini öne çıkarmıştır. Merkezi hükümet de yenilik hareketine askerî alanlarda batı tipi eğitim kurumlarıyla başlamıştır. I. Mahmut döneminde Humbarahâne, Tophâne-i Mühendishâne-i Bahrî-i Hümayûn, Mühendishâne-i Berrî-i Hümayûn, Mekteb-i Tıbbiyye-i Askeriyye ve Mekteb-i Harbiyye mektepleri açılmıştır.²⁶

1839’da Abdülmecid tarafından yayınlanan Tanzimât Fermanı ile devleti felaketten kurtaracak yol olarak eğitimin geliştirilmesi benimsenmiş, Avrupa’ya karşı devlette bir

²⁴ Nesimi Yazıcı, “Osmanlı Son Dönemi Taşra Medreseleri Üzerine Bazı Düşünceler”, **Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim Milletlerarası Kongresi**, İstanbul: 1999

²⁵ Akyüz, **a.g.e.**, s.81-85

²⁶ Mustafa Ergün, “Medreseden Mektebe Eğitim Sistemindeki Değişme”, **Yeni Türkiye**, sayı, 32, 2000, s.742-744

eğitim reformu yapıldığı gösterilmiştir. Medreselerin ıslahı yerine medreselerin dışında örgün eğitimin ilk, orta ve yüksekokul şeklinde, olabildiğince özgün kurumlar oluşturulma çabaları ile Türkçe'nin öğretim dili olarak benimsenmesi yoluna gidilmiştir. Öğretmen yetiştirme üzerinde kafa yorulmuş ve kız çocuklarının okullulaşması için çalışmalar yapılmıştır. Medreseler konusunda modernleşme çabaları olmamış, ıslahı ile ilgili 1867 yılında 15 medrese müderrisine bir rapor hazırlattırılmıştır. Bu rapora göre medreselerde Fatih ve Kanuni zamanlarındaki usul ve esasların aynen uygulanması ve öğretim süresinin 14 yıl olarak belirlenmesi kabul edilmişse de bu rapor doğrultusunda bir çalışma yapılamamıştır. II. Abdülhamid'in 1892'de medrese öğrencilerini askerlikten muaf tutması, medreselerin laçkalığını daha da artırmıştır. Muvazzaf askerler, medreselerde okuyor gözükenlerin çokluğu nedeniyle altı yedi yıl daha uzun askerlik yapmışlardır. Medreselerdeki eğitimin ciddi olmaması da askerlikten kaçışları kolaylaştırmış, hatta teşvik etmiştir.

Ölçme değerlendirme konularında Meşihat idaresi sınavlara hiç karışmamış, sınavlarla sadece müderrisler ilgilenmişlerdir. 1892'den beri yapılamayan sınavlar 1908 senesinden sonra Harbiye'nin çabalarıyla tekrar yapılmaya başlanmış ve kısmen neticede alınmıştır.²⁷ Konuyla ilgili olacak ki 1320 (1902) senesi Trabzon vilayeti ile yapılan bir yazışmada köylerdeki medreselerde okuyan talebelerin sayısını tespit için Müftü Efendi'nin köylere çıkması lazım geleceğinden mevcut ödeneğin olmaması sebebiyle Trabzon valiliğinden ek ödenek istenmesi ve bu konuda Giresun bürokratlarının merkezden gönderilen talimatnamelerin uygulanmasında işi sıkı tutmaları bu konudaki gerçeği göstermektedir.²⁸ Neticede 1910 yılında Medâris-i İlmiye Nizamnâmesi çıkarılmış, buna göre tüm medreselerde öğrenim süresi 12 yıl olarak tespit edilmiştir. Programlarda da değişikliğe gidilerek Matematik, Geometri, Fizik, Kimya, Astronomi, Kozmografya, Tarih, Coğrafya, Farsça gibi derslere de yer verilmiştir.

1914'de Şeyhu'l-İslam Mustafa Hayri Efendi'nin çabalarıyla "Islah-ı Medâris Nizamnâmesi" çıkarılarak medreseler Maârif Nezâreti mekteblerine benzetilmeye

²⁷ Ergün, **a.g.e.**, s.337

²⁸ BOA, DH. MKT, 505, 18

çalışılmıştır. XVII. asırdan sonra medreselerdeki yozlaşma neticesinde bu eğitim kurumlarının ıslahını temin için 25’e yakın program hazırlanmış ancak hiçbirisi bir derde deva olamamıştır. 1921 yılında ise Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetince “Medâris-i İlmiyye Nizamnâmesi” çıkartılmış, eski medreseler “Medâris-i İlmiye” adı altında teşkilatlandırılmış ve nihayet 3 Mart 1924’de kabul edilen Tevhîd-i Tedrisât Kanunu ile bu kurumlar kapatılmıştır.²⁹

Beş senelik Taşra Medreselerinin Haftalık Ders Programı:³⁰

Dersin Adı	1.sınıf	2.sınıf	3.sınıf	4.sınıf	5.sınıf
Kur’ân-ı Kerîm	Sabah namazlarından sonra veya münasip zamanlarda günde bir saatten aşağı olmamak üzere talim olunacaktır.				
Ahlâk-ı Kur’âniyye	1	1	1	1	--
Tefsîr-i Şerîf	--	--	--	2	2
Hadîs-i Şerîf	--	--	--	2	2
Fıkıh	2	2	3	3	2
İlm-i Tevhîd	--	--	--	--	2
Arabî Sarf ve Lügat	5	5	--	--	--
Arabî Nahiv ve Mükâleme	--	--	5	4	2
Türkçe Sarf Nahiv, Tatbîkât-ı Kitâbet	5	5	4	3	2
Târîh-i İslâm	1	1	1	1	1
Muhtasar Târîh-i Umûmî ve Osmânî ve Türk Tarihi	1	1	2	2	1

²⁹ Akyüz, **a.g.e**, s.284-287

³⁰ İlmiye Salnâmesi,1334, s.668; Z. Salih Zengin, **II. Meşrutiyette Medreseler ve Din Eğitimi**, Ankara: Akçağ Yayınları, 2002, s.118

Coğrafya-i Umûmî ve Osmânî	1	1	2	--	--
Hesâb	4	3	--	--	--
Hendese	--	1	1	1	--
Cebir	--	--	1	-	--
Muhtasar İlm-i Hey'et	--	--	--	--	1
Ulûm-i Tabîiyye	--	--	3	3	2
Hıfzı's-Sıhha ve Tedâvî-i İbtidâî	-	--	--	--	2
Zirâat	1	1	1	--	--
Ma'lûmât-ı Kanûniyye-i İktisâdiyye ve Mâliyye	--	--	--	--	3
Usûl-i Tertîb ve Ta'lîm	--	--	--	2	2
El İşleri	1	1	--	--	--
Hatt	1	1	--	--	--
Hatt Resmi	1	1	--	--	--
TOPLAM	24	24	24	24	24

Giresun'daki medreselerle büyük şehirdeki medreselerin yıl ve program farklılıkları kaçınılmazdır. XV. yüzyıldan itibaren Giresun'da medreseler açılmaya başlanmış, birçoğu günümüze kadar ulaşmış, XVIII. yüzyıldan başlayarak âyanlar, bürokratlar ve hayır sahibi halk tarafından 100'ü aşkın medrese yapılmıştır. Hâşiye-i Tecrîd, Miftâh ve Telvîh medreseleri olarak kabul ettiğimiz Giresun medreseleri, medrese öğretiminin ilk halkasını oluşturan, yaş ve olgunluk düzeyine göre oldukça basit ve somut öğrenmeye dayanan ve bir üst öğrenim kademesi olan Hâric ve Dâhil programlarına öğrenci hazırlayan kurumlardır. Hâşiye-i Tecrîd, Miftâh ve Telvîh medreseleri; hem birbirine mahreç teşkil eden hem de medrese programının tek müderrisle toplulaştırılmış halde dil ve düşünce eğitiminin ağırlıklı uygulandığı örgün eğitim kurumlarıdır.³¹ Giresun

³¹ Hasan Akgündüz, **Klasik Dönem Osmanlı Medrese Sistemi**, İstanbul: 1997, s. 384

müdürrislerinin çoğu Dersaâdet, Kayseri, Amasya ve Tokat'da ki medreselerden icazetli iseler de bazı medrese müdürrislerinin Giresun medreselerinden mezun olduğuna şahit oluyoruz. Hâşiye-i Tecrîd medreselerinden mezun olanlara “suhte” denmiş ve başarılı olanlara “şehâdetnâme” verilerek Dânişmend olarak bir üst medrese eğitime devam ettirilmişlerdir.³² Dolayısıyla Giresun medreselerindeki bir kısım öğrenciler mezun olduktan sonra ya bir üst öğrenime devam etmişler, ya da müdürris, imam veya sıbyân mektebi muallimi olarak görev yapmışlardır.

B- TANZİMÂT SONRASI MAÂRİF TEŞKİLÂTI

1- Temel Eğitim

Tanzimât'la eğitimde düşünülen yeniliğe ilköğretimden başlanılmasının kaçınılmaz olduğunun bilinmesi, mevcut sıbyân mektebleriyle bu işin aşılamayacağını anlaşılmaması neticesinde 1872 yılında İstanbul'da usûl-i cedîdeye göre program uygulayan ilk ibtidâî mektebler açılmıştır. Böylece sıbyân mektebleriyle birlikte Tanzimât sonrası ilköğretimde ibtidâî mekteblerde sahneye çıkmışlardır. Maârif Nezâretine bağlanan mekteblerin yurdun her mahalle ve köylerinde açılması teşvik edilmiş, muallim maaşları tespit edilerek mahallen karşılanması istenmiş ve bu uygulama halk tarafından da desteklenmiştir.³³ 1894 (H.1312) yılında Dâhiliye Nâzırı Memduh Paşa vilayetlere gönderdiği talimatla her nahiye bir ibtidâî mektebin açılmasını emretmiş, çalışma başarılı olmuş ve hükümetin eğitim politikaları taşradaki köylere kadar taşınmaya çalışılmıştır.³⁴ 1913 yılında çıkarılan Tedrisat-ı İbtidâîye Kanun-ı Muvakkâtı ile ilköğretim yeniden ele alınmış, ilköğretimin mecburi olması ve parasız hale getirilmesiyle bu mektebler rüşdiyelerle birleştirilerek 6 yıllık merkez ibtidâîlere dönüştürülmüştür.³⁵ Ders programları açısından köy ibtidâî mektebleri ile şehir ibtidâî mektebleri farklılık arz etmektedir.³⁶

³² Cevat İzgi, **Osmanlı Medreselerinde İlim**, İstanbul: İz Yayıncılık, 1997. s. 51-52

³³ Yıldız, **a.g.e.**, s. 22

³⁴ Bayram Kodaman, **Abdulhamid Devri Eğitim Sistemi**, Ankara, 1999, TTK Yayınları, s.85

³⁵ Sebahattin Arıbaş, “Başlangıçtan II. Meşrutiyete Kadar Osmanlılarda Sıbyân Mektepleri”, **Yeni Türkiye**, Sayı: 32, 2000, s.714

³⁶ Kodaman, **a.g.e.**, s.88; Maârif Salnâmesi, 1316, s.338

Köy İbtidâî Mekteblerinde Haftalık Ders Programı:

Dersler	1.yıl	2.yıl	3.yıl	4.yıl
Elifbâ	12	--	--	--
Eczây-ı Şerîfe	12	--	--	--
Kur'ân	--	6	5	5
İlm-i Hâl	--	3	3	3
Hesâb	6	2	3	3
Kırâat	--	3	3	3
Hatt ve İmlâ	--	2	2	2
TOPLAM	30	16	16	16

Şehir ve Kasaba İbtidâî Mekteblerinde Okutulacak Haftalık Ders Programı:

Dersler	1.yıl	2.yıl	3.yıl
Elifbâ	12	--	--
Kur'ân	12	6	5
Tecvîd	--	6	2
İlm-i Hâl	2	3	3
Ahlâk	--	2	2
Sarf-ı Osmânî	--	--	2
İmlâ	3	3	2
Kırâat	3	2	1
Mülâhhas Târîh-i Osmânî	--	--	2
Muhtasar Coğrafya-i Osmânî	--	2	2

Hesâb	1	2	2
Hüsn-i Hatt	1	2	2
TOPLAM	34	28	25

İlki 1887 yılında Giresun Soğuksu mahallesinde olmak üzere, nüfusu kalabalık köylerle şehir merkezlerinde açılarak sayıları 75'i bulan ibtidâî mekteplerden mezun olanlar ya 1910'a kadar rüşdiye mekteplerine, daha sonra idâdîlere veya medreselere giderek eğitimlerini sürdürmüşlerdir. Bu mektepler Cumhuriyetin kuruluşuyla ilkokullara dönüştürülmüşlerdir.

2- Rüşdiye Mektepleri

Bir kısım Maârif tarihçilerinin ilköğretim, bir kısmının ise orta öğretime dâhil ettikleri rüşdiye mektepleri, II. Mahmut devrinde sıbyân mekteplerinin yetersizliği kabul edilerek sınıfı sâni olarak açılmış; padişah tarafından bu mekteplere rüşdiye ismi verilmiştir. 1845'de Muvakkat Maaârif Meclisi rüşdiyelerin durumu ve konumunu tespit ederek bu mektepleri sıbyân mektepleri üstüne Dâru'l funûna talebe yetiştiren bir orta öğretim kurumu olarak kabul etmiştir. 1847'de dönemin Mekâtib-i Umûmiye Nâzırı Kemal Efendi tarafından açılan ilk rüşdiyeler, İstanbul başta olmak üzere tarihi süreç içinde çoğalmışlardır.³⁷ Bu mektepler Osmanlı devletinde kız çocuklarının sıbyân mektepleri üzerine bir üst öğrenim görme imkânına sahip oldukları ilk eğitim kurumlarıdır.

Öğretim süresi 4 yıl olarak başlayan rüşdiyelerle ilgili olarak, Nâzır Kemal Efendi mektepler açılıp çoğaldıkça rüşdiyelerin programlarında da değişikliğe gitmiştir. 1850 yılında ders programlarında Arapça ve Farsça dersleri azaltılıp Fen, Matematik ve Coğrafya gibi dersler artırılarak önemli ölçüde modernleşmeye gidilmiş, derslerde

³⁷ Kodaman, **a.g.e.**, s.91-93; Cemil Öztürk, "Rüşdiye", **DİA**, XXXV, İstanbul: TDV Yayınları, 2008, s. 300-303.

teoriğin yanında pratiğe de önem verilmeye başlanmıştır.³⁸ Okutulan dersler kısaca Sarf-ı Arabî, Ta'îlm-i Fârisi, A'mâli Erbaa, Ahlâk, Hatt-ı Sülûs, Arapça, Kavâid-i Fârisî, Muhtasar Hesâb, Avrupa Coğrafyası, Tercüme, Kıraat, Rik'a ve Sülûs, Gülistan, Hesâb, Coğrafya, İmla ve İnşâ, Fezleke, Fransızca, Risale-i Erbaa, Cebir, Hendese, Usûl-i Defter, İnşâ, Kavâid-i Osmaniye, Târîh-i Osmânî ve Hattı Rika'dan ibarettir.³⁹

Rüşdiye mekteblerinin 1892 yılında öğrenim süresi 3 yıla indirilmiş, II. Meşrutiyetle programlarında bazı değişiklikler yapılarak ilköğretimin yüksek kısmı olarak telakki edilmiş ve program biraz hafifletilerek aşağıdaki son şeklini almıştır.

3 Yıllık Şekliyle Rüşdiyelerde Okutulan Haftalık Dersler ve Saatleri:⁴⁰

Dersler	1. yıl	2.yıl	3. yıl
Tecvidli Kur'ân ve Ulûm-i Dîniyye	3	2	2
Türkçe	7	6	4
Arapça	1	2	2
Farsça	--	1	2
Fransızca	--	--	3
Hesâb	2	2	2
Hendese	--	--	1
Coğrafya	2	2	2
Târih	--	2	2
Ma'lûmât-ı Nâfia	1	1	1
Hüsn-i Hatt	1	1	1

³⁸ Yıldız, **a.g.e.**, s.24

³⁹ Kodaman, **a.g.e.**, s.111

⁴⁰ Maârif Salnâmesi, 1316, s.358

Resim	1	1	1
TOPLAM	18	20	23

Bu programlar, ancak vilayet ve bazı sancak merkezlerinde bulunan büyük rüşdiyelerde uygulanmıştır. Kaza ve kasabalarda iki öğretmene sahip küçük rüşdiyelerde daha çok Din Dersleri, Arapça, Dört İşlem, Yazı, İmla ve İnşâ, İlm-i Hâl, Ahlâk ve Tarih dersleri okutulmuştur. Zaten iki üç öğretmenle bu derslerden fazlasının verilmesi imkânsızdır.⁴¹

1867 yılına kadar rüşdiyelere sadece müslüman çocuklar alınırken, bu tarihten itibaren Osmanlıcılık fikri gereği Hristiyan çocukları da bu mekteblere alınmaya başlanmıştır. 1876'da 423 mekteb ve 20.000'e yakın talebe sayısı ile büyük atılım yapan rüşdiyeler 1876-1877 tarihlerinde Osmanlı Rus savaşı sonunda 75-80'e kadar düşmüş, ancak bu mektebler daha sonraları açılmaya devam etmiştir. İdâdîlerin açılmaya başlamasıyla rüşdiyeler ikinci plana düşmüş ve idâdî olan illerdeki rüşdiyelerin kapatılması kararlaştırılmıştır.⁴²

1881 yılına kadar Maârif-i Umumiye Nizamnâmesine göre idare edilen rüşdiyelere Sait Paşa'nın sadrazamlığı sırasında Fransızca dersi de konulmuştur. 1888 yılında Maârif komisyonu tarafından rüşdiyeler tekrar ele alınmış, idâdîlerin açılmasıyla rüşdiyelerde okutulan derslerin bir kısmı ibtidâî mekteplerde, bir kısmının da idâdîlerde okutulacağından rüşdiye mekteplerinden fazla dersler çıkartılarak öğrenim süresi 2 yıla indirilmiştir. İdâdîsi bulunan yerleşim yerlerinde bu mekteplerin idâdîlerle birleştirilmesi, talebesi az olan rüşdiyelerin ibtidâî mekteplerine dönüştürülmesi, bundan sonra yapılacak ibtidâî mekteplerin rüşdiye sınıfını da ihtiva edecek şekilde yapılandırılması kararlaştırılmıştır.⁴³ Bu duruma göre rüşdiye mekteplerini bu günkü ilköğretim okullarının ikinci kademesi olarak değerlendirmek mümkündür.

⁴¹ Kodaman, **a.g.e**, s.112

⁴² **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, İstanbul: Çağ Yayınları, 1989, c.12, s.467

⁴³ Kodaman, **a.g.e**, s.107

Erkek rüşdiyelerinin taşralarda da açılmaya başlamasıyla 1858 yılında ilki İstanbul'da olmak üzere kız rüşdiye mektepleri de açılmaya başlanmıştır. Kız rüşdiye mekteplerinde öğretmenlerin bayan olmasına özen gösterilmiş, bayan öğretmenlerin olmadığı yerlerde ileri yaşıta olan erkek öğretmenlerden yararlanılmıştır. Bu mekteblere öğretmen yetiştirmek üzere 1870 yılında bir de Dâru'l-Muallimât açılmıştır.

Sadece vilayetlerde açılan kız rüşdiyeleri, gayrimüslim hane sayısı 500'ü bulan yerleşim yerlerinde bu vatandaşlar için de açılması kararlaştırılmıştır. Öğretim programı olarak erkek rüşdiyelerden biraz değişik program uygulayan mekteblerin programları şu şekildedir: Din Dersi, Osmanlıca Dilbilgisi, Arapça ve Farsça Dilbilgisi, İmlâ ve Yazı, Edebiyat, Ev İdaresi, Muhtasar Tarih, Coğrafya, Hesâb ve Defter Tutma, Nakış yapabilecek derecede Resim, Dikiş Uygulaması ve Müzik.⁴⁴

Rüşdiyelerin öğretim kadrosuna baktığımızda bu kadrolara her derecede eğitim kurumlarından mezun olanlar öğretmen olarak alınmışsa da çoğunluğu Dâru'l-muallimîn çıkışlılar oluşturmuşlardır. Her rüşdiyede mutlaka Dâru'l-muallimîn mezunu bir öğretmen bulundurulmasına dikkat edilmiştir. 1913 yılında çıkarılan Tedrîsât-ı İbtidâîye Kânunu ile ibtidâî mekteblerin öğrenim süresi 6 yıla çıkarılarak rüşdiyeler bir nevi ibtidâîlerin içine girdirilerek onlarla birleştirilmiş ve tarih sayfasında ki yerlerini almışlardır.⁴⁵

1863 yılında ilk olarak Karahisâr-ı Şarkî'de açılan rüşdiye mektebini 1871 yılında açılan Giresun ve Tirebolu rüşdiye mektepleri takip etmiştir. Akköy, Görele ve Alucra kasabalarında da açılan rüşdiye mektepleriyle bu sayı altıya ulaşmıştır. Piraziz nahiyesi ile Keşap'ta da rüşdiye mektebi açma çabaları olmuş, ancak son iki mektebe öğrenci alınamamıştır. Aynı şekilde Giresun merkezde bir adet kız rüşdiye mektebi açılarak bir muallime atamasının yapılmasına rağmen öğrenci kabulü ile ilgili bir bilgiye ulaşabilmiş değiliz. Giresun merkez ve Karahisâr-ı Şarkî'de bulunan mektebler idâdîye, diğerleri ise ibtidâî mekteblere dönüştürülerek 1910 yılında kapatılmışlardır. Karahisâr-ı

⁴⁴ Yıldız, a.g.e, s.27

⁴⁵ **Maârif-i Umumiye Nezâreti Tedrisat-ı İptidâîye Kanûn-i Muvakkati**, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1329

Şarkî’de biri Rumlara diğeri Ermenilere ait iki adet gayrimüslim rüşdiye mektebi de açılmıştır.

Ders programlarıyla ilgili olarak yukarıda verdiğimiz dersler vilayet ve bazı sancak merkezlerinde bulunan büyük rüşdiyelerde uygulanmıştır. Giresun gibi en fazla üç muallime sahip küçük rüşdiyeler olarak değerlendirdiğimiz rüşdiye mekteplerinde Din Dersleri, Arapça, Dört İşlem, Yazı, İmla ve İnşâ, İlm-i Hâl, Ahlak ve Tarih dersleri okutulmuştur.

3- İdâdî Mektepleri

Hazırlamak, geliştirmek manasına gelen ve Arapça “İ’ dâdî” masdarından türemiş olan kelime hazırlama yeri demektir. 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnâmesine kadar her türdeki mekteblerin hazırlık sınıfları için kullanılan kavram, Nizamnâmeyle rüşdiye mektebini bitiren müslim, gayrimüslim öğrencilerin devam ettikleri müstakil mekteb olarak öğretim vermişlerdir. Bu kurumların ilk etapta hane sayısı 1.000’den fazla olan kaza ve kasabalara açılması kararlaştırılmıştır. 1873 yılına kadar maddi imkânsızlıklar nedeniyle açılmayan mektebler üç yıllık olacak şekilde planlanmış,⁴⁶ 1873’de Dâru’l-Maârif-i İdâdî’ye çevrilmiş, böylece ilk idâdî mekteb açılmıştır. Vilayetlerde ise ilk idâdî mektep Mora Yenişehir’de açılmıştır.

Taşrada da 1882 yılından itibaren bazı vergi gelirleri maârife kaydırılarak idâdîlerin açılmasına başlanmıştır. İlk hamlede 43 idâdî açılmış, 1887 yılında toplanan Maârif komisyonunun idâdîlerin o zamana kadar açılanlarının muhafazası ve yeni idâdî açılmaması yönündeki kararı hükümetçe kabul edilmemiş, aksine idâdîlerin yapımına hız verilmiştir. Kapatılan rüşdiyelerin tahsisatının ibtidâîlere değil idâdîlere verilmesi için İrâde-i Seniyye çıkarılmıştır.⁴⁷

⁴⁶ Kodaman, **a.g.e**, s.114-115; Cemil Öztürk, “İdâdî”, **DİA**, XXI, İstanbul: TDV Yayınları, 2000 s. 464-466

⁴⁷ **Doğuştan Günümüze**, c.12, s.469

İdâdîlerde okutulan dersler ise, Kavâid-i Osmâniye, Arabî, Fârisî, Kır'âat ve Kitâbet-i Türkî, Târih-i Umûmiyye-i Osmânî, Mükemmel Hesâb, Cebir-i Âlî, Coğrafya-i Umûmiyye-i Osmânî, Jimnastik, Mükemmel Hendese, Müsellesât, Resim ve Tarama, Fransızca, Almanca ve İngilizcedir.⁴⁸

İdâdîler, ilk yıllarda 1873 yılında açılan mülki idâdî için öngörülen bazı genel hükümlere uygun olarak idare edilmiş ise de daha sonraki yıllarda idâdîler rüşdiyelerle birleştirilerek leylî, nehârî, sancak, vilâyet ve beş-yedi yıllık gibi isimlerle anılmaya başlanmıştır. Okul çeşitliliğinin artmasıyla bir talimatname yapılması zaruri hale gelmiş, nitekim 1892 yılında 128 maddelik talimatname, devrin sonuna kadar vilayet ve sancak idâdîlerinde uygulanmıştır. İdâdîlerin yeniden düzenlenmesiyle bu mekteblere olan rağbet artmış, dolayısıyla idâdîlerle birlikte öğrenci sayısı da artmıştır.⁴⁹

Mali imkânsızlıklar yüzünden taşra idâdîleri beş ve yedi yıllık olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Leylî idâdîlerin masrafı nehârî idâdîye göre beş veya altı kat fazla olmasından dolayı maârif geliri az olan vilayetlerde beş yıllık nehârî idâdîlerin açılması uygun görülmüştür. Ancak nehârî idâdîlerde şehirlerde oturan zengin ve seçkin kimselerin çocukları faydalandığından sosyal devletin gerekliliği olarak fakir aile çocuklarının da istifadesi için leylî idâdîlerin taşra illerinde açılması sağlanmıştır.⁵⁰

Bir taraftan hükümetin idâdîleri leylî ve ücretsiz (meccânî) yaparak fakir öğrencilere yüksek tahsil imkânı vermeye çalışması, diğer taraftan taşra maârif yetkililerinin idâdîlerin ücretsiz yapılmamasını istemeleri toplumda fakirlerin okumasını istemeyen seçkin zümrenin sadece günümüzde değil o zamanlarda da hatırı sayılır etkilerinin olduğunu göstermektedir.

⁴⁸ Kodaman, **a.g.e**, s.117

⁴⁹ Yıldız, **a.g.e**, s.29

⁵⁰ Kodaman, **a.g.e**, s.124 vd.

Yedi Yıllık Sancak (Yatılı) İdâdîlerin Haftalık Ders Programı:⁵¹

Dersler	1.yıl	2.yıl	3.yıl	4.yıl	5.yıl	6.yıl	7.yıl
Ulûm-i Dîniyye	3	2	2	2	2	2	2
Arapça	3	3	3	3	3	--	--
Farsça	--	2	2	2	--	--	--
Türkçe	6	5	3	2	2	--	--
Fransızca	--	--	4	5	5	5	3
Hesâb	2	2	2	3	--	2	2
Hendese	--	--	2	2	3	2	1
Cebir	--	--	--	--	--	2	1
Müsellesât	--	--	--	--	--	--	1
Kozmografya	--	--	--	--	--	--	2
Makine	--	--	--	--	--	--	2
Coğrafya	2	2	2	2	2	2	--
Târih	--	2	3	2	2	2	2
Usûl-i Defter	--	--	--	--	2	2	2
Ma'lûmât-ı Fenniyye, Hikmet-i Tabiyye ve Kimyâ	--	--	--		3	--	--
Mevâlîd ve Hıfzı's- Sıhha	--	--	--	--	--	--	3
Kavânîn	--	--	--	--	--	2	2
Edebiyât ve Ahlâk	--	--	--	--	--	2	2

⁵¹ Kodaman, **a.g.e**, s.131; Maârif Salnâmesi, 1316, s.191

Hüsn-i Hatt	1	1	1	1	1	--	--
Resim	1	1	1	1	1	1	1
TOPLAM	18	20	25	25	26	22	24

Beş Yıllık Nehârî (Gündüzlü) İdâdîlerin Haftalık Ders Programları:⁵²

Dersler	1.yıl	2.yıl	3.yıl	4.yıl	5.yıl
Ulûm-i Dîniyye	3	2	2	2	2
Arapça	3	3	3	2	2
Farsça	--	2	2	2	--
Türkçe	6	5	3	2	2
Fransızca	--	--	4	5	5
Hesâb	2	2	2	3	-
Hendese	--	--	2	2	3
Coğrafya	2	2	2	2	2
Târih	--	2	3	2	2
Usûl-i Defter	--	--	--	--	2
Ma'lûmât-ı Fenniyye	--	--	--	--	3
Hüsn-i Hatt	1	1	1	1	1
Resim	1	1	1	1	1
TOPLAM	18	20	25	24	25

II. Abdülhamit devri sonunda düzenlenen istatistiklere bakıldığında 1896'da 54 olan taşra idâdîlerinin sayısı, 1906 yılında 84'e çıkmıştır. Böylece bütün imparatorlukta 93

⁵² Kodaman, **a.g.e**, s.132

resmi, 11 hususi, 5'i de askeri olmak üzere toplam idâdî sayısı 109 olup talebe sayısı ise 20.000 civarındadır.⁵³ 1902 yılından 1904 yılına kadar öğrenim süreleri 8-6 yıl olarak değiştirilmişse de tekrar 5 ve 7 yıla indirilmiştir. 1910-1913 yılında bütün yedi yıllık idâdîler sultanilere çevrilmiş,⁵⁴ sonra da liseye çevrilerek devam etmişlerdir.

Karahisâr-ı Şarkî kazasında 1909-1910 eğitim-öğretim yılında açılan ilk idâdî mektebini üç yıl sonra açılan Giresun idâdîsi takip etmiştir. I. Dünya Savaşının başlamasıyla eğitime ara verilmiş ve her iki idâdî mekteb de yeni devletle birlikte liseye çevrilmişlerdir.

4- Dâru'l-Muallimîn

Eğitim öğretim faaliyetlerinden bahsedilen her zeminde, bu faaliyetleri deruhte edecek bir yapının, dolayısıyla öğretmen yetiştirilmesinin de bahse konu olması gayet tabidir. Muhtemelen ilk devirlerde eğitim faaliyetlerinde temayüz etmiş kişiler öğretmen olarak görevlendirilmişlerdir. İlk ciddi kurumsallaşma Fatih Sultan Mehmet zamanında Eyüp ve Ayasofya medreselerinde sıbyân mekteblerinde muallim olacaklar için müderrislerden farklı bir program uygulanmaya başlanmıştır. Ancak Fatih'in bu yenilikçi teşebbüsü kendisinden sonra kesintiye uğramış, geliştirilerek devam etmesi gerekirken 1848 yılında Dâru'l-muallimîn'in açılışına kadar herhangi bir gelişme gösterememiştir.⁵⁵

Rüşdiyelerin açılmasıyla bu mekteplerdeki modernleşmenin medreselerden mezun öğretmenlerce sağlanamayacağı fikri tanzimâtçılar tarafından kabul edilmiş ve 1848'de ilk öğretmen okulu (Dâru'l-muallimîn) açılmıştır. Aynı şekilde sıbyân mekteplerinin yeni metodolojik espriye uygun muallimler tarafından verilmesini isteyen idare, 1868 yılında Dâru'l-Muallimîn-i Sıbyân mektebi açmıştır. Öğrenim süresi iki yıl olan bu

⁵³ Kodaman, **a.g.e.**, s.129

⁵⁴ Mustafa Ergün, "Medreseden Mektebe Osmanlı Eğitim Sistemindeki Değişme", **Yeni Türkiye**, sayı: 32, Semih Ofset, 2000,s.746

⁵⁵ Yücel Gelişli, "Öğretmen yetiştirmede Ankara Yüksek Öğretmen Okulu Uygulaması", **Milli Eğitim Dergisi**, 149. sayı, Ankara: 2001, s.45-51

mektebe, Arapça, Farsça, Hesâb gibi derslerden biraz anlayan kimseler talebe olarak alınmıştır.⁵⁶

1869 tarihli Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi, öğretmen okulları ve programlarıyla ilgili ayrıntılı hükümler ihtiva etmektedir. Sıbyân, rüşdiye, idâdî ve sultâniye şubelerinden oluşan kapsamlı bir mekteb açılması planlanmışsa da, 1874’de idâdîlerin açılışından iki yıl sonra bu mektebler sıbyân ve rüşdiye şubelerini kapsayacak şekilde açılabilmiştir.

Mektebin Şubeleri ve Dersleri şu şekildedir:⁵⁷

Dâru’l-Muallimîn-i Sıbyân	Dâru’l-Muallimîn-i Rüşdî	Dâru’l-Muallimîn-i İdâdî
Usûl-i Tadrîsiye	Maa Tercüme-i Arabî, Fârisî	Mantık, İnşâ-i Türkî
Lisân-ı Türkî ve İmlâ	Hesâb	Târih-i Umûm-i Osmânî
Tenâsübe Kadar Hesâb	Cebir	Lisân-ı Ecnebî, Hendese
Muhtasar Târih-i Osmânî	Hendese	Hüsn-i Hat, Kozmografya
Muhtasar Coğrafya	Tarih	Resim, Müsellesât-ı Müsteviye, Hıfzı’s-Sıhha
Mebâdî-i Hendese ve Mesâha-i Fârisî	Coğrafya, İmlâ, İnşâ	Hesâb, Muâmelât ve Usûl-i Defter-i Cebir
Yazı	Rika Resim	Mebâdî-i Ulûm-i Tabi’yye

Taşradaki ilk Dâru’l-muallimînler 1874-75 yıllarında Bosna, Girit ve Konya’da “Dâru’l-Muallimîn-i Sıbyân” adıyla açılmışlardır. 1880 yılından sonra diğer taşra vilayetlerinde de bu eğitim kurumlarının açılışları hızlandırılmıştır. Taşrada açılan Dâru’l-muallimîn-i ibtidâîlerin öğretim müddeti iki yıldır.⁵⁸

⁵⁶ Kodaman, **a.g.e**, s.146

⁵⁷ Akyüz, **a.g.e**, s.182-183; Kodaman, **a.g.e**, s.131; Maârif Salnâmesi, 1316, s.137

⁵⁸ Kodaman, **a.g.e**, s.154

Bütün imparatorlukta sayıları 32'yi bulan dâru'l-muallimînler, 1910 yılında âliye şubesi yüksek öğretmen okulu haline getirilmiş ve 1914 yılında ise Dâru'l-funûn'a dönüştürülmüştür. Kız mekteblerine öğretmen yetiştirmek için 1870 yılından itibaren Dar'ul-muallimâtlar açılmış, Dâru'l-muallimînler ilave olarak kızlara mahsus dersler eklenmiştir.⁵⁹ Giresun'da 1913 yılında açılan Dâru'l-muallimîn mektebine öğrenci alınmasıyla ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamış, adı geçen mektep 1916 yılında kapatılmıştır.

⁵⁹Doğuştan Günümüze, c.12, s. 483-484

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRESUN KAZASI OSMANLI EĞİTİM KURUMLARI

I. GELENEKSEL OSMANLI EĞİTİM KURUMLARI

A- SİBYAN MEKTEBLERİ

XV. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı hâkimiyetine giren Giresun'da zaman içinde yeni iskân mahalleri daha çok iç taraflarda konuşlanmıştır. Bu tarihten Cumhuriyetin kuruluşuna kadar hemen her köyde ve mahallelerde çocukların eğitilmesi için kurumlar oluşturulmuştur. İlkokul diyebileceğimiz bu eğitim kurumları muallimhâneler veya sıbyân mektepleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Haklarında çok bilgi bulunmamasına rağmen örnek olması açısından her kaza ile ilgili birkaç sıbyân mektebi hakkında bilgi vereceğiz.

1- Giresun Hacı Hüseyin Mahallesi Sıbyân Mektebi

Osmanlı devletinde ilkokul vazifesini gören muallimhâneler ve sıbyân mektepleri ile ilgili bilgi giriş kısmında verilmişti. Giresun merkezde en meşhur sıbyân mektebi olarak Hacı Hüseyin Mahallesi Sıbyân Mektebi karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilk vakıf kaydı 1891 (H.1308) tarihli olup Hacı Hüseyin mahallesinden Mollaoğlu Hacı İsmail b. Abdullah mahkemece kayıt altına alınmak şartıyla, Keşap Barça köyündeki Değirmenardı diye bilinen 50 dönümlük fındık bahçesi mahsulünü merkez ilçe Hacı Hüseyin mahallesindeki sıbyân mektebine, hayatta olduğu sürece kendisi, ölümünden sonra da mekteb hocasının mütevellî olması şartıyla vakfetmesi kayıdır.⁶⁰

Yine Hacı Hüseyin mahallesinden müteveffa Çolakoğlu Hacı Mustafa Ağa'nın malının 1/3'ü olan 44 liranın 20 lirasını Hacı Hüseyin mahallesindeki sıbyân mektebine

⁶⁰ GŞS, 1416, s.21

vakfetmesi küçük meblağlarla da olsa eğitime katkı sağlama çabaları olarak değerlendirilebilir.⁶¹ Hacı Hüseyin mahallesinden Kahyaoğlu kerimesi ve Çolakoğlu Hacı Mustafa zevcesi Hacı Fatma Hatun eşi hacca giderken Aziz Efendi'ye verdiği ve vefatından sonra vakfedilmesini istediği paranın, hacda eşi vefat ettiği için Aziz'den alınarak Hacı Hüseyin Sıbyân Mektebi'ne vakfını talep etmesi⁶² ve Hacı Hüseyin mahallesinden Hafız Ahmet b. İzzet Efendi, mahalledeki bir ev ile Kayadibi köyündeki fındık bahçesi ağaçlarının 1/3'ünü Hacı Hüseyin Mahallesi Sıbyân Mektebi'ne (1887/H.1304) Mehmet Efendi b. Ömer mütevellî olmak üzere vakfetmesi insanların ilköğretime sahip çıktığını göstermektedir.⁶³

Hacı Hüseyin mahallesinden Mollamahmutoğlu Hacı İsmail Ağa b. Molla Ahmet Keşap Barça köyündeki 6.000 kuruş kıymetli fındık mahsulünü Hacı Hüseyin Mahallesi Sıbyân Mektebi muallimlerine (1891/H.1308) kendisi mütevellî olmak üzere vakfetmiş,⁶⁴ keza Hacı Hüseyin mahallesinden Karabıçakoğlu kerimesi Azize Hanım binti Hüseyin çocuğu olmadığından ölümünden sonra vasiyeti üzerine, Kayadibi köyündeki fındık bahçesi hâsılatını (1906/H.1323) Hacı Hüseyin mahallesindeki sıbyân mektebine vakfetmiş olması,⁶⁵ kadınların da ibtidâî mekteblerinde olduğu gibi sıbyân mekteblerine de sahip çıktıklarını göstermektedir.

2- Giresun Kapu Mahallesi Sıbyân Mektebi

1892 (H.1309) yılında kaza merkezinde yaşayan Hacı Lefter oğlu Kot, Keşap Çukurköydeki sınırlarını mahkemede belirttiği fındık bahçesini, vefatından sonra merkez ilçe Kapu mahallesindeki İslam sıbyân mektebine vakfetmeyi vasiyet etmesi,⁶⁶ dinsel farklılıkların eğitime yapılan yatırımlarda birinci şart olmadığını göstermektedir. Giresun Kapu mahallesinden Tonyalıoğlu kerimesi Zernişan Hatun kendine mahsus evini ve 75 adet Osmanlı lirasını aynı mahalleden Âşıkhasanzâde Mehmet Raşit Efendi

⁶¹ GŞS, 1429, s.28

⁶² GŞS, 1432, s.181-182

⁶³ GŞS, 1409, s.61

⁶⁴ GŞS, 1414, s.88

⁶⁵ GŞS, 1441, s.12

⁶⁶ GŞS, 1418, s.26

b. Osman vasıtasıyla (1898/H.1316) sıbyân mektebine vakfetmiş olması,⁶⁷ mahalle sakinlerinin kendi mekteblerini sahiplendiklerini göstermektedir.

3- Giresun Çınarlar Mahallesi Fatma Hatun Sıbyân Mektebi

Adının bir mektebe verildiği Giresun eğitim gönüllüsü Fatma Hatun Sıbyân Mektebi ile ilgili olarak Şer'iyye sicillerinde geçen kayıтта merkez Çınarlar Cami'inin bitişiğindeki Fatma Hatun Sıbyân Mektebi'nde hasbi görev yaparken vefat eden muallim İbrahim Efendi b. Mahmut'un cenazesi ile ilgili bilgi verilmesi 1887 (H.1304) yılında Çınarlar mahallesinde bir sıbyân mektebinin varlığından haberdar olmamızı sağlamaktadır.⁶⁸

4- Giresun Kayadibi Samanlıkkıranı Sıbyân Mektebi

Giresun kazasının merkezinden sonra en fazla nüfus barındıran köylerinden biri olan Kayadibi köyündeki iki adet sıbyân mektebi, hem kendi köyündeki medreseye hem de Alinyuma'da ki iki medreseye kaynaklık etmektedir. Merkez Kayadibi köyünden Kabaosmanoğlu kerimesi Fatma Hatun binti Osman, sınırlarını mahkemede söylediği fındık bahçesi hâsılatının yarısını Kayadibi Samanlıkkıranındaki sıbyân mektebi muallimine Mollaayvazoğlu Mehmet b. Ali mütevellî olması şartıyla (1903/H.1320)⁶⁹ vakfetmiştir. Aynı köyden Kabaosmanoğlu kerimesi Fatma Hatun binti Ömer bir miktar fındık bahçesi hâsılatını Samanlıkkıranı Sıbyân Mektebi muallimine vakfetmiş,⁷⁰ 1910 (H.1327)'de de Kayadibi köyünden Hasan Ağa b. Ali Kayadibi köyündeki 3.000 kuruş kıymetindeki fındık bahçesi hâsılatının 1/3'ünü caminin bitişiğindeki sıbyân mektebine vakfederek⁷¹ mekteblerine sahip çıkmışlardır.

⁶⁷ GŞS, 1433, s.76

⁶⁸ VGMA, 558. 30.

⁶⁹ GŞS, 1436, s.78

⁷⁰ GŞS, 1437, s.87

⁷¹ GŞS, 1444, s.128

5- Giresun Çandır Köyü Sıbyân Mektebi

andır köyü sıbyân mektebinin kayıtlara geçme gerekçesi diğerklerinden tamamen farklıdır. Trabzon vilayeti Of kazasından olup (1880/H.1297) Çandır köyüne gelerek sıbyân mektebinde muallimlik yapan Hüseyinoğlu Ali Efendi b. Mehmet köydeki muallimliğı sırasında alacağı olan 600 kuruşu köyden Molla Veli, Halil ve Mustafa’dan mahkemece (1891/H.1308) talep etmesi kaydı,⁷² Giresun’daki muallimlerin bir kısmının Trabzonlu olduğunun delilidir.

6- Giresun Hisargeriş Köyü Sıbyân Mektebi

Giresun kazasında medresenin olduğu köylerden birisi Hisargeriş köyü olması nedeniyle bu köyde de sıbyân mektebinin olması kaçınılmazdır. 1883 (H.1300) yılı itibarıyla Hisargeriş köyünden Lazoğlu Mustafa Efendi b. Mehmet aynı köyde sınırları belli fındık bahçesini sıbyân mektebine hayatta olduğu sürece kendisi, ölümünden sonra çocukları mütevellî olmak üzere vakfetmiştir.⁷³ Lazoğlu Mustafa Efendi, daha sonra Giresun müftülüğü yapan Ali Fikri Efendi’nin babasıdır. 1905 (H.1322) senesinde Hisargeriş köyünden bir vatandaşın nikâhının köy sıbyân mektebinde kıyılması kaydı köyde bir sıbyân mektebinin olduğunu ve bazı sosyal olayların deruhte edilmesinde medreseler gibi sıbyân mekteblerinin de fonksiyonel bir duruşunun olduğunu göstermektedir.

7- Giresun Burhaniye Köyü Sıbyân Mektebi

Giresun kazası Hisargeriş köyünden ayrılma Burhaniye köyünden Karaosmanoğlu Mehmet Ağ b. Mehmet aynı köydeki 100 kuruş kıymetli sınırları belirlenmiş fındık bahçesinin mahsulünü Burhaniye köyü Tozluoğlu mahallesindeki sıbyân mektebi

⁷² GS, 1415, s.7

⁷³ GS, 1406, s.54

muallimine Tozluoğlu Hasan b. Mehmet mütevellî olmak üzere (1904/H.1321) vakfetmesi köyde bir sıbyân mektebinin olduğunu göstermektedir.⁷⁴

8- Giresun Uzgur Köyü Sıbyân Mektebi

Uzgur köyünde ki sıbyân mektebi ile ilgili kayıt, orjinalliği açısından altı çizilmesi gereken kayıtlardandır. 1887 (H.1304) senesinde mahkemedeki boşanma davasında tarafların avukatlar ve şahitlerle yapılan muhakemesinde Uzgur Köyü Sıbyân Mektebi'nde nikâhlarının kıyıldığına şahitlik etmeleri⁷⁵ yukarıda da bahsedildiği gibi mekteblerin sosyal olaylara ev sahipliği yaptığını göstermektedir.

9- Giresun Çaykara Köyü Sıbyân Mektebi

Giresun merkez kazaya bağlı Çaykara köyü, belediye sınırlarına dâhil yakın köylerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. 1909 (H.1326) senesinde merkez Çaykara köyünden Koyuncuoğlu kerimesi Ayşe binti Abdullah'ın aynı köydeki fındık bahçesi hâsılatının 3/4'ünü Sarıyar mevkiinden geçen dere kenarındaki sıbyân mektebi muallimlerine vakfetmesi,⁷⁶ hem kadın vâkifelerin varlığını ortaya çıkarması açısından, hem de mekteb yerinin tespiti açısından önemlidir.

10- Giresun Ülper (Çavuşoğlu) Köyü Sıbyân Mektebi

Giresun merkez kazada bulunan Ülper Çavuşoğlu Köyü Sıbyân Mektebi ile ilgili olarak (1893/H.1310) Ömeroğlu kerimesi Emine binti Mehmet, köydeki bir parça fındık bahçesi hâsılatını Çavuşoğlu mevkiindeki sıbyân mektebi muallimlerine, hayatta olduğu sürece kendisi, ondan sonra ise İbrahim Efendi mütevellî olmak üzere vakfetmesi kaydı,

⁷⁴ GŞS, 1438, s.101

⁷⁵ GŞS, 1409, s.84

⁷⁶ GŞS, 1446, s.60

kırsaldaki kadınların da eğitimden uzak olmadıkları ve vakfın mütevellîliğini uhdelerine almaları açısından önemlidir.⁷⁷

11- Akköy Nahiyesi Boztekke Köyü Sıbyân Mektebi

Boztekke köyü de Şeyh Kerâmeddîn'in meskûn olduğu yer olması nedeniyle sıbyân mektebinin bulunması gereken yerlerinden biridir. Giresun merkez Hisargeriş köyünden Tozluoğlu İsmail Ağa b. Abdullah, merkez Seyyid köyündeki sınırları belli bahçesinin gelirini merkez Boztekke köyünden Tozluoğlu Ali Ağa'nın evinin civarında yeni yapılan sıbyân mektebine vakfetmiştir. Mütevellî olarak Hisargeriş köyünden Tozluoğlu İsmail Ağa b. Mustafa olmak şartıyla (1897/H.1314) vakfetmesi kaydı,⁷⁸ aynı şekilde Boztekke köyünden Keloğlu Molla Halil b. Halil'in köydeki bir parça fındık bahçesi hâsılatını (1908/H.1325), Boztekke'deki sıbyân mektebi tamirine, sıbyân mektebi muallimine, muallim mütevellî olmak şartıyla vakfetmesi, benzeri vakıf uygulamalarının burada da varlığını göstermektedir.⁷⁹

12- Akköy Nahiyesi Darıköy Sıbyân Mekteb(ler)i

Darıköyü içerisinde yer alan birden fazla mahallesiyle geniş bir köy olup, burada birden fazla sıbyân mektebinin varlığını görüyoruz. Giresun kazası merkez Darıköyden Mollaoğlu İsmail b. Mahmut'un (1899/H.1316)⁸⁰ aynı köyde sınırları mahkemece kayıt altına alınmış fındık bahçesi hâsılatını köydeki cami, değirmen ve 2 adet sıbyân mektebinin tamirine vakfetmesi, cami ve mekteb yanında kamunun istifade ettiği diğer sosyal yapılara da sahip çıkıldığını göstermektedir. Ayrıca mahkemede görülen bir boşanma davasındaki olayda kadının şahitler huzurunda Darıköy Sıbyân Mektebi kapısında nikâhlarının kıyıldığını söylemesi, mekteblerin sosyal yaşantının tam içinde olduğunu göstermesi açısından önemlidir.⁸¹ Darıköy'den Kargaoğlu Mehmet b. Halil bir

⁷⁷ GŞS, 1423, s.32

⁷⁸ GŞS, 1429, s.119; GŞS, 1428, s.99

⁷⁹ GŞS, 1445, s.73; GŞS, 1444, s.40

⁸⁰ GŞS, 1433, s.105

⁸¹ GŞS, 1445, s.78

parça yerini (1894/H.1311) yeni yapılan sıbyân mektebi muallimine vakfetmesi,⁸² köyde birden fazla sıbyân mektebinin olduğunu göstermektedir.

13- Keşap Nahiyesi Uğurca Köyü Sıbyân Mektebi

Evkâf Nezâreti vakıf muhasebesince tutulan resmi bir evrakta 1870-1877 (H.1287-1294) senesinde yedi yıllık hülasada vakıf gelirlerinin masrafları çıktıktan sonra geriye kalan kısmının Uğurca köyündeki mekteb muallimine verilmesi talimatı, 1870 (H.1287) senesinde köyde bir sıbyân mektebi olduğunu göstermektedir.⁸³ Giresun kazası Keşap nahiyesi Uğurca sakinlerinin köy ihtiyar heyetlerince köydeki sınırları belirlenmiş, fındık bahçesini Uğurca Sıbyân Mektebi muallimi Salih Efendi'ye (1894/H.1311)⁸⁴ vakfetmesi,⁸⁵ aynı şekilde veraset ilamında da sınırlar verilirken mektebten bahsedilmesi,⁸⁶ Keşap ilçesine merkezlik de yapmış olan yerleşim yerindeki sıbyân mektebinin varlığını bize bildirmektedir.

14- Keşap Nahiyesi Yenicehisar Köyü Sıbyân Mektebi

Giresun Keşap Yenicehisar köyünden Tekcioğlu kerimesi Fatma binti Hacı Halil (1901/H.1318)⁸⁷ köydeki sınırları çizilmiş fındık bahçesini, hayatta olduğu sürece mütevellî kendisi olmak üzere köydeki sıbyân mektebine vakfederek köyündeki eğitim kurumuna katkıda bulunmuştur.

15- Keşap Nahiyesi Ortaköy Sıbyân Mektebi

Keşap nahiyesi vakfiyelerinden birisi de Ortaköy Sıbyân Mektebi ile ilgilidir. Bu köyden Osmanhacıoğlu Hatice binti Halil ve Mollaosmanoğlu Zeynep binti Emin ve

⁸² GŞS, 1422, s.53

⁸³ BOA, EV. MH, 1978.145

⁸⁴ GŞS, 1421, s.53

⁸⁵ GŞS, 1422, s.60-61

⁸⁶ GŞS, 1414, s.115

⁸⁷ GŞS, 1433, s.370

oğulları (1883/H.1300)⁸⁸ kendilerine düşen 2 fındık bahçesini köydeki sıbyân mektebine vakfetmişler ve yapılan eğitim yuvasının devamı için duyarlı davranarak üzerine düşeni yapmışlardır.

16- Keşap Nahiyesi Vanazıt Köyü Sıbyân Mektebi

Keşap nahiyesinin en eski ve en büyük köylerinden biri olan Vanazıt köyünden Hatice binti Halil ve Zeynep binti Emin 1883 (H. 1300) senesinde⁸⁹ aynı köyde sınırları mahkemede kayıt altına alınmış iki adet fındık bahçesi hâsılatını Vanazıt Sıbyân Mektebine vakfetmeleri kadınların da eğitim işleriyle yakından ilgilendikleri ve imkânlar ölçüsünde katkıda bulunduklarını göstermesi açısından önemlidir.

17- Keşap Nahiyesi Engüz (Dokuztepe) Köyü Sıbyân Mektebi

Giresun kazası Keşap nahiyesi Engüz köyü yukarıda da belirtildiği gibi medresenin konuşlandığı köylerden biridir. Bu bağlamda Ahmet Efendi b. Hacı Mehmet (1883/H.1300) köydeki sınırları belirlenmiş 2 parça fındık bahçesi hâsılatını kendi yaptırdığı sıbyân mektebi muallimi mütevellî olmak üzere vakfetmiştir.⁹⁰ Yine merkez vakıf muhasebesinin 1873-1879 (R.1288-1294) tarihleri arasındaki 7 yıllık hülasasında köydeki çeşmenin tamiri ile Kestaneçukuru ve Anbarboğazı mevkilerindeki mektebin muallimlerine verildikten sonra vakıfta kalan bakiyenin “istirbâh” olunması kararını vermesi,⁹¹ köyde birden fazla sıbyân mektebi olduğunu, dolayısıyla iddia edildiği gibi Osmanlı döneminde taşradaki ilköğretimin ihmal edildiği savını da çürütmesi açısından önemlidir.

⁸⁸ GŞS, 1406, s.58

⁸⁹ GŞS, 1407, s.94

⁹⁰ GŞS, 1407, s.51

⁹¹ BOA, EV. MH, 1978.145

18- Keşap Nahiyesi Taflancık Köyü Sıbyân Mektebi

Taflancık Köyü Sıbyân Mektebi ile ilgili olarak elde ettiğimiz belgeye göre 1908 (H.1325) senesinde Külkçüoğlu Ali b. Ali köydeki 1.225 kuruş kıymetli fındık bahçesi hâsılatını, Taflancık köyünün Kıran ve Tuzluk mahallelerindeki iki sıbyân mektebi muallimlerine vakfetmesi, bu köyde de iki adet sıbyân mektebinin olduğunu doğrulamaktadır.⁹²

19- Keşap Nahiyesi Karabedir Köyü Sıbyân Mektebi

Karabedir köyü Keşap ilçesinin hemen girişinde olup, şimdi belediye sınırları içindedir. Yerleşim yerindeki sıbyân mektebi ile ilgili olarak Giresun kazası Çukurköyden Mehmet Ali b. Ömer, kendisi mütevellî olmak üzere Uğurca köyündeki fındık bahçesini (1887/H.1304)⁹³ Karabedir köyündeki sıbyân mektebinin tamirine, bu gelirden fazla kalırsa mekteb muallimine vakfetmesi kaydı, köydeki sıbyân mektebinin mevcudiyetini ortaya koymaktadır.

20- Keşap Nahiyesi Sarvan Köyü Sıbyân Mektebi

Giresun merkez köyü olarak kayıtlara geçen Sarvan Köyü Sıbyân mektebi ile ilgili olarak 1887 (H.1304) Giresun kazası mahkemesinde görülen bir davada- 7 sene öncesine yani 1880 (H.1297) senesine atıfla- köydeki sıbyân mektebinde nikâhlarının kıyıldığından bahisle boşanma talebinde bulunmaları, (1880/H.1297) Sarvan köyünde bir sıbyân mektebi olduğunu göstermektedir.⁹⁴

21- Kırık Nahiyesi Kulakkaya Sıbyân Mektebi

Giresun kazası Kırık nahiyesi Kulakkaya Sıbyân Mektebi ile ilgili olarak edindiğimiz bilgiye göre 1903 (H.1320) yılında ibtidâî mektebi daha revaçta iken, taşranın biraz

⁹² GŞS, 1445, s.2; GŞS, 1444, s.32

⁹³ GŞS, 1408, s.50; GŞS, 1410, s.143

⁹⁴ GŞS, 1408, s.12

daha muhafazakâr olması nedeniyle daha önce Kulakkaya Cami'sinin yanında yapımına başlanan ama bitirilemeyen sıbyân mektebinin yapımını hayırsever Kırık Reji müdürü Sarımahmutzâde Hasan Efendi 1.000 kuruş masrafla tamamlamıştır. Halkın sıbyân mektebi olarak açılmasını istedikleri mektebin, muallimine aylık 30 kuruş maaş vermeyi taahhüt eden Reji müdürünün isteği doğrultusunda, ibtidâî olarak açılması⁹⁵ kültürlü kesimin ibtidâî mekteblerini içselleştirdiğini ortaya koymaktadır.

B- MEDRESELER

1- Giresun Taşbaşı Ali Efendizâde Mustafa Efendi Medresesi

Giresun kaza merkezinde Yavuz Sultan Selim Mahallesi Müslüman tebaanın eğitim ihtiyaçlarının karşılandığı bir kampus olarak karşımıza çıkmaktadır. Dört medresenin iç içe olduğu yerleşim birimi şu anda belediye parkı olarak kullanılan Taşbaşı parkıdır. Adı geçen medrese, bu yerleşim birimindeki en eski medresedir. Medresenin kesin yapım tarihi belli olmamasına rağmen 1739 (H.1151) tarihli hurufât defterinde medreseden “yeni yapılan” diye bahsedilmesi, medresenin yapım tarihi olarak bu tarih işaret edilmekte ve aynı tarihte müderris olarak da Seyyid Osman'ın ismi geçmektedir. Ölümünden sonra yerine Seyyid Mehmet Efendi görevlendirilmiş olup,⁹⁶ 1741 (H.1153) senesinde Mehmet Efendi'nin kaybolan beratı kendisine yeniden verilmiştir. 1772 (H.1185) yılında müderris olan Seyyid Ömer'in ölümü üzerine yerine oğlu Seyyid Mehmet müderris olarak görevlendirilmiş,⁹⁷ Seyyid Mehmet b. Seyyid Ömer'in ölümü üzerine ise Seyyid Hafız Hüseyin b. Süleyman müderris olarak görevlendirilmiştir.⁹⁸ 1814 (H.1229) tarihli atik şahsiyet kayıtlarına göre müderris olarak Seyyid Mehmet Halife b. Seyyid Ömer Halife'nin adı geçmektedir.⁹⁹ Müderris'in ölümünden sonra babasının adını alan Seyyid Mehmet b. Seyyid Mehmet'e müderrislik verilmiştir.¹⁰⁰

⁹⁵ BOA, MF. MKT, 659. 36

⁹⁶ VGMA, 1105.134.

⁹⁷ VGMA, 1144. 94.

⁹⁸ VGMA, 552. 68.

⁹⁹ VGMA, 419.464

¹⁰⁰ VGMA, 554. 99

İkinci Mehmet'in 1844 (H.1259) yılında ölümünden sonra Mehmet Efendi çocuksuz olduğu için ondan boşalan müderrisliğe Seyyid el-Hâc Hüseyin b. Mahmut getirilmiştir.¹⁰¹ 1870 (H.1286) tarihli arşiv belgesinde Sultan Selim Cami yanındaki Ali Efendizâde Mustafa Efendi Medresesi'nde müderrislik yapıp, evladı olmayan müderris Mehmet Emin Efendi'nin hisselerini Hüseyin b. Mahmud'a verilmesini vasiyet etmesi, medrese müderrisliğinin¹⁰² bu tarihten sonra başka bir aileye geçtiğini göstermektedir. 1883 (H.1300) yılında Sultan Selim Cami yanındaki medreseye, müderris Mehmet Talip Efendi öldüğü için büyük oğlu müderrisliğe getirilmiş, fakat büyük oğlu medreseye hiç uğramadığından medrese müderrissiz kalmış ve daha sonra müderrislik 38 yaşlarında Mustafa Sabri Efendi b. Ahmet'e verilmiştir.¹⁰³ 10 yıl kadar medresede müderrislik yapan Hafız Mehmet Talip Efendi'nin ölümünden sonra ise 1893 (H.1310) senesinde oğlu Feyzi Efendi'ye berat alınmasına rağmen o da medreseye uğramadığı için 1899 (H.1316) senesinden sonra Mustafa Asım Efendi müderris olarak görevlendirilmiştir.¹⁰⁴ Medresenin ekonomik işleriyle ilgili olarak da mahallesinden Pembe Hatun binti Hasan aynı mahalledeki dükkânlarının kiralalarını Sultan Selim Cami yanındaki medreselere vakfetmiştir. Bu durum Sultan Selim Cami etrafında en az 3-4 medresenin olduğunu göstermesi açısından önemlidir.¹⁰⁵

1888 (H.1305) tarihli Trabzon Vilayet Salnâmesinde öğrenci sayısı 50 olarak bildirilmesine rağmen,¹⁰⁶ 1900 (H.1317) tarihli maârif salnâmesinde Müftü Efendi'nin müderrisliğinde öğrenci sayısı verilmemesi, o tarihte medresenin bakımda olabileceği intibahı vermektedir.¹⁰⁷ 1902 (H.1319) senesinde Müftü Efendi'nin müderrisliğinde 55 öğrenci ile eğitimini sürdürmektedir.¹⁰⁸ 1904 (H.1321) tarihindeki maârif salnâmesine göre öğrenci sayısı 61 olarak verilmekte olup,¹⁰⁹ bu tarihten sonra muhtemelen I. Dünya Savaşına kadar eğitim öğretime devam etmiştir. Bu medreseye ait sonraki yıllarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

¹⁰¹ VGMA, 552. 73.

¹⁰² BOA, EV. THR, 104. 7

¹⁰³ GŞS, 1407, s.97

¹⁰⁴ GŞS, 1427, s.60

¹⁰⁵ GŞS, 1427, s.66

¹⁰⁶ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s.122

¹⁰⁷ Maârif Salnâmesi, 1317, s.1394

¹⁰⁸ Maârif Salnâmesi, 1319, s.718.719

¹⁰⁹ Maârif Salnâmesi, 1321, s.604.605

2- Giresun Hacımikdat Mahallesi Medresesi

Hacımikdat Mahallesi Medresesi olarak bildiğimiz medrese yapılış tarihi itibarıyla Giresun kaza merkezinde kurulan ikinci medresedir. Şimdiki Hacımiktad Cami'sinin güneybatısında şahsi mülkiyet olarak kullanılan yerde olup, günümüze herhangi bir kalıntısı ulaşmamıştır. El-Hâc Mustafa Efendi'nin üç oda olarak yaptırdığı medrese¹¹⁰ Sultan Selim mahallesinin dışında yer alan Ali Efendizâde Mustafa Efendi medresesiyle çağdaştır. Müderrisinin 1739 (H.1151) yılında atanan Osman Efendi olduğunun kayıtlara geçmesi, medresenin XVIII. yüzyılın ortalarında yapıldığını göstermektedir.¹¹¹

1743 (H.1155) yılında medresenin müderrisi olan Seyyid Ali Efendi tedris beratını kaybettiği için kendisine Şeyhü'l-İslam Mevlânâ Seyyid Mustafa Efendi'nin işaretleriyle yeniden berat verilmiştir.¹¹² 1768 (H.1181) senesinde vefat eden müderris Seyyid Ali'den sonra ise müderris olarak Seyyid Osman (1769/H.1182) görevlendirilmiştir.¹¹³ 1790 (H.1204) tarihinde müderris olarak Seyyid Mehmet b. Halil'in ismi geçmektedir.¹¹⁴ 1818 (H.1233) tarihi itibarıyla medresenin müderrisi Seyyid Mehmet Talip Efendi b. Mehmet'tir. Daha sonraki müderris ise Hüseyin Efendi b. İsmail Halife'dir.¹¹⁵

1885 (H.1302) senesinde mahkemede görülen bir davada, 1837 (H.1252) senesinde kendisine berat verilerek istifade ettiği fındık bahçesinin, kendisinin ölümünden sonra oğlu Mehmet Feyzi Efendi'nin, müderris olmadığı halde bahçenin gelirlerini kullandığı için mütevellî Mehmet Sabri Efendi tarafından geri alınması davasının açılması, bu konuda kamuoyunun titizliğini göstermesi açısından önemlidir.¹¹⁶ 1896 (H.1313) tarihi itibarıyla Hacı Mikdat mahallesinden Hacı Ahmetzâde Emin Efendi, Hacımikdat

¹¹⁰ BOA, Cevdet, 5396.

¹¹¹ VGMA, 1105.134.

¹¹² VGMA, 1104. 78

¹¹³ VGMA, 1106. 86

¹¹⁴ VGMA, 558. 30

¹¹⁵ BOA, Cevdet, 5396.

¹¹⁶ GŞS, 1410, s.62

mahallesi medresesinin son müderrisidir.¹¹⁷ Kanaatimiz o ki bu tarihten sonra eğitimin merkezi Sultan Selim mahallesine kaymış ve bu usulsüzlükten sonra medrese kendisini bir daha toparlayamamıştır.

3- Giresun Voluduzâde Mehmet Efendi Medresesi

Giresun kaza merkezindeki medreseler arasında kalıntısı ve kenar duvarları halen ayakta olan bu medresenin mevcut bu kalıntısı tahminimize göre orijinal binası olmasa bile zaman içinde restore edilmiş halidir. Kapukahve Cami'inden eski valilik binasına giderken yolun üst tarafında yer alan medreseye 1755 (H.1168) senesi itibarıyla müderris olarak Seyyid Ömer'in görevlendirilmesi, bu medresenin XVIII. yüzyılın ortalarında Voluduzâde Mehmet Efendi tarafından yapıldığını göstermektedir. Ancak iki sene gibi kısa bir zaman sonra müderrisin niçin görevden ayrıldığı bilgisi verilmeden İsa Dede b. Mehmet'e müderrislik tevdi edilmiştir.¹¹⁸ 1828 (H.1243) yılında ise müderris olarak Mehmet Nuri b. Osman karşımıza çıkmaktadır.¹¹⁹ Daha sonraki müderris ise 19 kuruş aylıkla Seyyid Hafız Süleyman Efendi'dir.¹²⁰ 1879 (H.1296) senesinde Giresun'un değişik medreselerinde müderrislik yapan Ali Fikri Efendi, bu defa Voluduzâde Mehmet Ağa Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.¹²¹ 1885 (H.1302) tarihinden önce kaç yıl olduğu belli olmayan bir zaman diliminde ise Hatipzâde Mustafa Efendi'nin müderrisliğine şahit olmaktadır.

1888 (H.1305) yılında faaliyette olan medresede 41 öğrenci bulunmaktadır.¹²² 1895 (H.1312)'de müderrisi ve mütevellîsi olduğu Kapukahve Cami yakınındaki Mehmet Ağa Medresesi müderrisi Mehmet Nuri Efendi b. Hafız Süleyman Efendi'nin yenilenen medresenin yol yapımı sırasında hasar görmesi neticesinde Belediye Başkanı Kaptan Yorgi'nin taahhüt ettiği halde medresenin üst odalarının tamirini yaptırmaması üzerine mahkemeye başvurup hakkını araması vâkıası ulemanın umera karşısındaki konumunu

¹¹⁷ GŞS, 1427, 21

¹¹⁸ VGMA, 1103. 76

¹¹⁹ VGMA, 419.1155

¹²⁰ VGMA, Defter, 2156. 15

¹²¹ Ali Sarıkoyuncu, "Milli mücadelede Giresun'da Din Adamları", **GTS**, s.336

¹²² Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s.123

göstermesi açısından önemli bir örnek olarak görülebilir.¹²³ Bu tarihten sonra medrese ile ilgili herhangi bir kayda rastlanamamıştır.

4- Giresun Üçüncüzâde Ömer Paşa Medresesi

Mahalli âyan ailesine mensup olan Üçüncüoğlu Ömer Paşa, 1734 (H.1147) yılı itibarıyla Trabzon valiliği görevini yürütmüş,¹²⁴ dolayısıyla valiliği sırasında ise kendi adına bu medreseyi yaptırmıştır. Giresun kazası Sultan Selim Mahallesi Cami yanındaki medresenin yapım tarihi kesin olarak bilinmemesine rağmen, Ömer Paşa'nın valiliği 1742 (H.1155) yılının nihayetinde sona erdiğine göre yapım tarihinin 1740'lı yıllar olabileceğini düşünmekteyiz.¹²⁵

Sultan Selim Cami yanındaki Üçüncüoğlu Ömer Paşa'nın yaptırdığı medresenin ilk müderrisi 1767 (H.1180) yılı itibarıyla Seyyid Mehmet Efendi olarak kayıtlarda geçmektedir.¹²⁶ Hasbi olarak müderrislik yapmakta iken vefat eden Mehmet Efendi b. Seyyid Ömer'in oğlu olan Feyzullah Efendi'ye 1796 (H.1210) yılında berat verilmiş olması ikinci müderrisinin bu zat olduğunu bize düşündürmektedir.¹²⁷ Daha sonraki yıllarda 1846 (H.1262) tarihinde burada müderrislik yapan Seyyid Mustafa b. Süleyman'ın ölümünden sonra büyük oğlu Hüseyin Efendi'ye tedris beratı verilmesi üçüncü ve dördüncü müderrisleri de bize göstermektedir.¹²⁸ Hüseyin Efendi b. Mustafa, ölümünden sonra kendi çocuklarından birinin müderris olmasını vasiyet etmiştir. Ancak çocuklarının ise Keşap Düzköy ahalisinden olup Keşap Sürmenli köyünde imam olması ve maaşının köylüce verilmesinden dolayı, ayrıca Giresun'unda görev yaptığı yere uzak olması münasebetiyle kendi yerine müderrislerden Mehmet Feyzi Efendi b. Hasan'ın görevlendirilmesini talep etmek üzere mahkemeye başvurmuş,¹²⁹ bu istek de kabul edilmiştir. Bu tarihten sonra (1867/H.1283) Üçüncüoğlu Ömer Paşa medresesinin

¹²³ GŞS, 1426, s.4

¹²⁴ Emecen, **Bulancak, Piraziz**, s.87

¹²⁵ Necmettin Aygün, "XVIII. Yüzyılda Bir Osmanlı Valisi: Üçüncüoğlu Ömer Paşa ve Muhellefatı", **Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, Güz 2009, s.39-78

¹²⁶ VGMA, 489.139

¹²⁷ BOA, C.MF, 562

¹²⁸ BOA, EV. BKB, 171. 66

¹²⁹ GŞS, 1431, s.55; GŞS, 1427, s.60

merkezî hükümetçe mahkeme binası olarak kullanılması istenip müderris Hasan Efendi tarafından gereği yerine getirilmiştir.¹³⁰ Ancak açıklığa kavuşturamadığımız, medresenin aslî işlevi ile birlikte mi mahkeme olarak kullanıldığı, yoksa kısa bir müddet veya bütünüyle kapatılıp mahkemeye mi çevrildiği hususudur.

Medrese'nin 1888 (H.1305) yılında öğrenci sayısı 61 olarak kayıtlara geçmiş olup,¹³¹ 1900 (H.1317) tarihli maârif salnâmesinde Mehmet Efendi'nin müderrisliğinde 28 öğrencisiyle mütevazı bir medrese olarak karşımıza çıkmaktadır.¹³² 1902 (1319) tarihinde ise İbrahim Fehmi Efendi'nin müderrisliğinde 33 öğrencisiyle eğitim hayatını sürdürmüştür.¹³³ 1902-1904 (H.1319-1321) yıllarında da İbrahim Fehmi Efendi'nin müderrisliğinde 35 öğrencisiyle eğitime devam ettiğini gördüğümüz medresenin bu tarihten sonra durumu konusunda herhangi bir bilgiye ulaşabilmiş değiliz.¹³⁴

5- Giresun İbrahim Fehmi Efendi Medresesi

Giresun kaza merkezi Sultan Selim mahallesindeki medreselerden birisi de İbrahim Fehmi Efendi Medresesi'dir. Yapım tarihi olarak 1881 (H.1298) yılı gözükmektedir. Zira anılan medrese ile ilgili kayıta 1881 (H.1298) yılında Sultan Selim Cami yanındaki vakıf arsasına Kumyalı mahallesi sakinlerinden İbrahim Fehmi Efendi b. Hüseyin tarafından 12 odalı olarak yapılmış, aynı zamanda kendi malı olan fındık bahçesini de medresenin müderrisine vakfetmiştir.¹³⁵ Boztekke köyünden Kuloğlu zevcesi ve Caferoğlu kerimesi Hava Hatun 1894 (H.1311) yılında vefatından sonra kendi malı olan fındık bahçesinin 1/3'ünü Giresun merkez ilçe İbrahim Fehmi Efendi Medresesi'ne verilmesini/ vakfedilmesini vasiyet etmiş ve ölümünden sonra vasiyeti mahkemece yerine getirilmiştir.¹³⁶ Kapu mahallesinden Karahasanoğlu kerimesi Pembe Hatun binti Hasan'ın; Kapu mahallesindeki dükkânların kiralalarını Şeyh Cami başta

¹³⁰ BOA, MVL, 524. 63.

¹³¹ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s.123

¹³² Maârif Salnâmesi, 1317, s.1294-1295

¹³³ Maârif Salnâmesi, 1319, s.718-719

¹³⁴ Maârif Salnâmesi, 1321, s.605

¹³⁵ GŞS, 1404, s.51

¹³⁶ GŞS, 1424, s.14

olmak üzere Sultan Selim Cami'sinin yakınındaki medreselerin tamirine vakfetmesi Sultan Selim Cami'sinin yanında en az 3 medrese olduğunu doğrulamaktadır.¹³⁷

1851 (H.1867) yılında Merkez Hisargeriş köyünde müderris Mustafa Efendi'nin oğlu olarak dünyaya gelen Ali Fikri Efendi 1885 (H.1302) yılına kadar Giresun Mehmet Efendi Medresesi'nde okumuş, daha sonra Amasya ve Fatih medreselerinde tedrisatına devam etmiş, bu medreselerden icazet alarak 1903 (H.1320)'e kadar Akyoma ve Sayca medreselerinde müderrislik yaptıktan sonra 1903-1911 (H.1320-1328) tarihleri arasında da sekiz yıl kadar Giresun Fehmiye Medresesi'nde müderrislik yapmıştır. Giresun Müftülüğü de yapan Ali Fikri Efendi milli mücadele sırasında ateşli vaazları ve halkı örgütlemesi dolayısıyla da milli mücadelede etkili olmuştur.¹³⁸

1888 (H.1305) yılında bu medresede okuyan öğrenci sayısının 99 olarak verilmesi onun bu tarihte en kalabalık ikinci medrese olduğunu göstermektedir.¹³⁹ 1900 (H.1317) tarihli Maârif Salnâmesine göre ise aynı medresede müderris İbrahim Efendi Nezâretinde 75 öğrenci öğrenim görmektedir.¹⁴⁰ 1902 (H.1319) tarihli maârif salnâmesinde ise müderris İbrahim Efendi'nin öncülüğünde ve 75 öğrenci ile hayatini sürdürmekte olup,¹⁴¹ 1904 (H.1321)'de öğrenci sayısının 67'ye indiği,¹⁴² bu tarihten sonra belgelerde tedris sürecine ilişkin herhangi bir kayda rastlayamadığımız medresede, iki müderris tedris görevi yapmış ve bu medrese de diğer medreseler gibi I. Dünya Savaşı yıllarında eğitime ara vermiştir.

6- Giresun Beyazıtâde Hacı (Ali) Kaptan Medresesi

Şer'iyye sicilleri kayıtlarında herhangi bir bilgiye rastlayamadığımız ve Giresun'da pek ismi bilinmeyen medreselerden birisi de Giresun'un tanınmış ailelerinden Beyazıtâde Hacı Kaptan'ın yaptırdığı medrese olup, medresenin yapım tarihi XIX. yüzyılın son

¹³⁷ GŞS, 1427, s.66

¹³⁸ Sarıkoyuncu, a.g.m, GTS, s.336

¹³⁹ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s.122

¹⁴⁰ Maârif Salnâmesi, 1317, s.1294-12954

¹⁴¹ Maârif Salnâmesi, 1319, s.718-719

¹⁴² Maârif Salnâmesi, 1321, s.604-605

çeyreği olarak gözükmektedir. Medrese'nin eğitim kadrosu ve talebe mevcudu ile ilgili bilgiler sadece Maârif Salnâmesinde geçmekte olup, 1900 (H.1317) senesinde medresede 28 öğrenci Mehmet Efendi'nin müderrisliğinde eğitimine devam etmiştir.¹⁴³ 1902 (H.1319) yılında öğrenci sayısında ciddi bir artış olup sayı 65'e yükselmiş, müderris ise değişerek Osman Efendi olmuştur.¹⁴⁴ 1904 (H.1321) tarihli salnâmede müderris aynı kalmak şartıyla öğrenci sayısının 71'e yükseldiğini görüyoruz.¹⁴⁵ Bu tarihten 1908 (H.1325) tarihine kadar daha sonra Giresun müftülüğü de yapan Süleyman Muhyiddin Efendi, bu medresede müderrislik yapmıştır.¹⁴⁶ Yavuz Sultan Selim Cami etrafındaki Beyazıtzâde Hacı Kaptan Medresesi öğrenci sayısı en fazla olan medreselerin başında gelmektedir. Medresenin bu özelliğinin medreseyi yapanın hayatta olmasından ve medresenin yeni olmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Giresun'da ekseriyetle köylerde yaşayan Müslüman halkın şehir merkezine inmeye başlamasıyla eğitim faaliyetlerinde de bir ilerleme olmuştur. İlk medrese sivil hayırseverler tarafından yaptırılarak, Yavuz Sultan Selim mahallesinde inşa edilen caminin bitişiğine konuşlanmıştır. İkinci medrese de yine sivil inisiyatif tarafından Hacımikdat mahallesinde yapılmış, müderrisliğe atanan bir zatın yolsuzluğu sebebiyle yıpranarak kapanmıştır. Daha sonra Giresun âyanlarından olan Voluduzâde Mehmet Efendi ve Trabzon Valisi Üçüncüoğlu Ömer Paşa tarafından yapılan medreseleri Beyazıtzâde Hacı Kaptan Medresesi takip etmiş ve medrese bânileri arasına devlet ricali de girmiştir. İbrahim Fehmi Efendi'nin yaptırdığı son medreseyle birlikte toplam altı medrese, Giresunlu talebelerin yetişmesine hizmet etmiştir.

7- Giresun Seyyid Köyü Tefikiye Medresesi

Giresun merkez kazaya bağlı olan Seyyid köyü önceleri Akıncı, Orhaniye ve Ergence köylerini de içine alan bir yerleşim birimi olarak muhitin en kalabalık köylerindendir. Seyyid Köyü Tefikiye Medresesi şimdiki Ergence sınırları içindeki Göldüzü diye

¹⁴³ Maârif Salnâmesi, 1317, s.1294-12954

¹⁴⁴ Maârif Salnâmesi, 1319, s.718-719

¹⁴⁵ Maârif Salnâmesi, 1321, s.604-605

¹⁴⁶ MŞH. SAİD, 235.29.11

bilinen yerde olup, medresenin bulunduğu yer sonradan yıkılarak buradan ileri ki zamanlarda yol geçirilmiş, netice itibarıyla medreseden geriye herhangi bir iz kalmamıştır.¹⁴⁷ Giresun kazası içinde yer alan Hasan Dede zaviyesinin ilk konuşlandırıldığı yer olarak kabul edilen köy ile ilgili 1515 tarihli tahrir defterlerinde Hanefî fıkhnın okutulduğu bir medreseden bahsedilmesi ve müderrisliğini ise Mevlana Muhittin Fakîh'in yapması bu medresenin doğal olarak civar yerleşim birimlerine de hizmet vermiş olduğunu göstermektedir.¹⁴⁸ Ancak bu medresenin yerinin XIX. yüzyıldaki medresenin yeri ile aynı olup olmadığı konusunda bir bilgiye sahip değiliz.

Medrese ile ilgili Şer'iyye sicillerindeki bilgiye göre Tevfikiye Medresesi 1909 (H.1326) yılında Giresun merkez ilçe Seyyid köyünde 4 oda 1 dershaneyi içerecek şekilde yapılmıştır. Aynı medreseye Seyyid köyü ileri gelenlerinden İsaoglu Hasan Ağa, Şabanoğlu Ali Osman Efendi, Çakıroğlu Molla Hasan b. Hasan, Müezzinoğlu Ahmet Ağa b. Mehmet, bir miktar nakit ve bir parça fındık bahçesini vakfetmişler, aynı köyden İmamoğlu Hacı Osman Efendi'nin de müderris olarak görevlendirilmesini talep etmişler¹⁴⁹ ve bu talepleri karşılanmıştır.

1909 (H.1326) yılında Seyyid köyünden İmamoğlu Süleyman Efendi b. Hacı Ömer köydeki 1.000 kuruş kıymetindeki fındık bahçesi hâsılâtının 2/3'ünü Tevfikiye Medresesi'nin müderrisine, 1/3'ünü medresenin tamirine, ölene kadar kendisi, ölümünden sonrada medrese müderrisi mütevellî olmak üzere vakfetmiştir.¹⁵⁰ 1911 (1328) yılındaki Vakıflar Genel Müdürlüğü kaydına göre bir miktar aynî vakıf yapıp müderrislik için Osman Efendi b. Osman'a berat verilmiştir.¹⁵¹ Demek ki köydeki medresenin müderrisleri İmam oğullarından Osman Efendi ve ölümünden sonra oğlu Osman olup, kayıtlarda baba oğuldan başka bir müderrisin ismine rastlanmamaktadır. Cumhuriyet yıllarında bir müddet sıbyân mektebi olarak da kullanılan medrese zamanının meşhur medreselerinden sayılmaktadır.

¹⁴⁷ Muzaffer Turan, Nafiz oğlu, 1938 doğumlu, emekli din görevlisi.

¹⁴⁸ Mehmet Fatsa, **Osmanlı Vakıfları ve Vakıf Eserler**, Giresun: Giresun Belediyesi Yayınları, 2008, s.158;

¹⁴⁹ GŞS, 1447, s.35

¹⁵⁰ GŞS, 1445, s.173; GŞS, 1444, s.45; VGMA, 597.122.95 no'lu kayıta tarih olarak 1320 veriliyor.

¹⁵¹ VGMA, Defter, 902.181

8- Giresun Melikli Köyü Mustafa Efendi Medresesi

Giresun Karahisâr-ı Şarkî grup yolu üzerindeki medreselerden birisi de Melikli Köyü Mustafa Efendi Medresesi'dir. Şimdiki Çaldağ beldesinin mahallelerinden olan Melikli mahallesi Giresun'a 20 km. uzaklıkta olup, İncirli caddesi üzerindeki Medreseyanı Mezarlığı diye meşhur olan yerin 30 metre kuzeyinde yer almaktadır. Hakikaten vadiye hâkim bir yerde konuşlandırılmış olan medresenin yeri 1935'li yıllardan sonra dağıtılarak özel mülkiyete geçirilmiş ve şu an itibarıyla medresenin olduğu yerde özel mülkiyetli evler mevcuttur.¹⁵² Hurufât defterlerinde 1836 (H.1251) tarihi itibarıyla Seyyid Mustafa Halife tarafından yapıldığı anlaşılan Melikli Köyü Mustafa Efendi Medresesi'nin müderrisliğini hasbi olarak Seyyid Kuyumcu Efendi "baş müderris" olarak üstlenmiştir.¹⁵³

1862 (H.1278) yılında Karahisâr-ı Şarkî sancağına bağlı Kırık nahiyesinin Sarıyakup köyünde dünyaya gelen Mehmet Hulûsi Efendi'nin ilk tahsilini kendi köyünde yaptıktan sonra Giresun'a bağlı Melikli Köyü Mustafa Efendi Medresesi'nde bir müddet öğrenim görmesinden de¹⁵⁴ anlaşıldığı üzere medrese 1876 (H.1292) yılında faal durumdadır. Giresun kazası Akköy nahiyesi Gedikli Köyü Medresesi'ne müderris atanması için yapılan müracaatta kendi istedikleri müderrisin özgeçmişinden bahsederken, müderris Abdullah b. Mustafa'nın, Melikli Köyü Medresesi müderrislerinden Alucralı İbrahim Fehmi Efendi'den ders gördüğünün yazılması, 1883 (H.1300) yılında bu medresenin müderrisinin kim olduğunu bize bildirmektedir.¹⁵⁵

1888 (H.1305) tarihinde 65 öğrencisi¹⁵⁶ ile Batlama vadisi öğrencilerine hizmet veren medresede, Dereli Sarıyakup köyünden Mumcanoğullarından Karahisâr-ı Şarkî ve Alucra rüşdiyelerinde muallimlik yapan Mehmet Hulusi Efendi de 1908-1913 (H.1325-

¹⁵² Yusuf Kurtulmuşlu, Ali oğlu, 1941 doğumlu, müderris Kurtulmuşlu Abdullah Efendi'nin kardeşinin torunu

¹⁵³ VGMA, 488.280.377

¹⁵⁴ Sadık Albayrak, **Son Devir Osmanlı Uleması**, İstanbul: Medrese Yayınevi, 1980, c.3, s.72

¹⁵⁵ GŞS, 1436, s.49

¹⁵⁶ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s.123

1330) tarihleri arasında öğrenim görmüştür.¹⁵⁷ İbrahim Fehmi Efendi'den sonra 1901 (H.1318)'e kadar ikinci müderris Dereli'nin Kurtulmuşlu köyünden Abdullah b. Mustafa'dır. 1863 (H.1279) yılında dünyaya gelen Fatsalızâde Bilal Hoca da 1901 (H.1318) yılında Melikli köyü medresesi müderrisliğine atanmış ve I. Dünya Savaşı sonuna kadar aynı medresede müderrislik yapmıştır.¹⁵⁸ Kırsaldaki en eski medreselerden olan Melikli medresesi ile ilgili bu tarihlerden sonra herhangi bir bilgiye rastlamamaktayız.

9- Giresun Kabaköy Medresesi

Şimdiki adı Gürköy olan ve Giresun merkeze 13 km. uzaklıkta olan Kabaköy'deki medrese 1950 yılında Giresun Belediyesi tarafından kamulaştırılan yerde idi. 1930'lu yıllara kadar kalıntılarının belli olduğu medrese, zamanında civar yerleşim yerlerine de eğitim açısından faydalı olmuştur. Yapım tarihi kesin belli olmamasına rağmen, köylüler tarafından inşa edildiği belirtilen 9 odalı medreseye aynı köyden Redifoğlu Molla Osman b. Mustafa'yı mütevellî tayin etmek şartıyla, 20 adet sim mecidiye altınının getirisini Redifoğlu Ömer b. İbrahim'in (1883 /H.1300) vakfetmiş olması, medresenin 1870'li yıllarda yapıldığını göstermesi açısından önemli ipucudur.¹⁵⁹ Müderris olarak 1883 (H.1330) senesi itibarıyla Salih Efendi'nin adı geçmekte olup bu zat muhtemelen 30 seneye yakın müderrislik yapmıştır.¹⁶⁰

Yaklaşık 30 sene sonra medrese tahrip olmuş olacak ki tamiri ve cari masrafları için (1902/H.1319) istenen 35.500 kuruş paranın, merkezî hükümet tarafından gönderilmesinin mümkün olmadığı belirtilmesi,¹⁶¹ XX. yüzyılın başlarından itibaren ülke ekonomisinin darboğazda olduğunu da bize düşündürmektedir. Köseoğlu Hafız Şükrü Efendi Cumhuriyetin ilanından önce bu medresede müderris, sonraları ise sıbyân mektebi muallimliği yaparak birçok talebe yetiştirmiştir.¹⁶²

¹⁵⁷ MŞH. SAİD, 245.26.2

¹⁵⁸ Fatsa, **Vakıf**, s.265

¹⁵⁹ GŞS, 1406, s.57; GŞS, 1407, s.44

¹⁶⁰ MŞH. SAİD, 173.5.3

¹⁶¹ BOA, EV. MKT, 3005. 26

¹⁶² Yahya Göksu, Hüseyin oğlu, 1939 doğumlu, köyün eski imamı.

10- Giresun Çandır-Çalış Köyü Medresesi

Giresun merkezin 10 km. güneyinde olan köy, anılan tarihlerde Çandır, Çalış, Yazlık, İncegeriş, Ortaköy, Çiçekli, Kemaliye ve Darıköyü de içine alan merkezi bir yerleşim birimi idi. Medrese yukarıdaki köylerin merkezi olan Çalış köyü camisinin batı tarafında olup, 1914'te I. Dünya Harbi zamanında yıkılmış ve bir daha inşa edilememiştir. Köyden medrese öğrenimi görmek isteyenler Kabaköy Medresesi'ne eğitim için gitmişlerdir.¹⁶³ Çandır-Çalış köyünden Fatma Hatun binti Hüseyin aynı köyden iki parça fındık bahçesi hâsılâtının yarısını, (1887/H.1304) caminin yanındaki medresenin tamirine, diğer yarısını ise medresenin müderrisine vakfedilmesini vasiyet ettiğinden, ölümünden sonra Mahmut Ağa tarafından mütevellî kendi olmak şartıyla vakıf vasiyeti yerine getirilmiştir.¹⁶⁴

Medrese kısa bir süre sonra tamir görüp biraz daha büyükçe bir şekilde (1904/H.1321) köy ahalisinden Ramazanoğlu Talip b. Abdullah, Hamzaoğlu Feyzullah b. Mehmet ve Çıtlakoğlu Ali Ağa b. İbrahim tarafından yaptırılmıştır. Akabinde Giresun bidayet mahkemesine başvurulup, yeni yapılan onbir odalı medresenin müderrisliğine lüzumuna binaen aynı köyde ikamet eden ve Giresun ulemasından olan Mehmet Efendi'den mezun Şükrü Efendi b. Halil'e berat verilmesinin¹⁶⁵ köylüler tarafından talep edilmesi, medresenin müderrisi ile ilgili bilgiyi bize sunmaktadır. Kayıtlarda başka malumat bulamadığımıza göre müderris olarak sadece Şükrü Efendi b. Halil'in adını verebiliyoruz. Bu medrese Cumhuriyet sonrası da aynı amaca hizmet etmiştir.

11- Giresun Akyoma (Akçalı) Köyü Medresesi

Giresun merkeze 27 km. uzaklıkta olan köy Esentepe, Güneyköy, Karaali, Mesudiye ve Sıvacı köyünün bir kısmını da içine alan ve şimdiki adı Akçalı köyü diye bilinen bu yerleşim birimi, bölgenin en büyük köylerindendir. Medrese yeni yapılan cami ile eski

¹⁶³ Halil İbrahim Sarıtaş, Mahmut Nedim oğlu, 1957 Çalış doğumlu, öğretmen.

¹⁶⁴ GŞS, 1409, s.40

¹⁶⁵ GŞS, 1437, s.87; GŞS, 1438, s.135

caminin arasında inşa edilmiş olup, 1930'lu yıllara kadar sıbyân mektebi olarak kullanılmıştır. Alt katta yedi, üst katta yedioda olmak üzer iki katlı ve ondört odalı olduğu bilinmektedir. Yapım tarihi ile ilgili kesin bilgi olmamasına rağmen eski caminin yapımı tarihinin 1765 (H.1178) yılı olduğuna bakarak 1800'lü yılları tahmin ediyoruz. Medrese müderrisi Ali Efendi, Tokat'tan gelerek bu medresede müderrislik ve camide de imamlık yapmış olduğu için medreseye onun ismi verilmiştir.¹⁶⁶ 1901 (H.1318) senesinden önce Giresun'un yetiştirdiği müderrislerden Ali Fikri Efendi de, Akyoma Köyü Medresesi'nde müderrislik yapmış,¹⁶⁷ aynı şekilde Cumhuriyetten önce Köknarlı köyünden Ahmet Efendi de aynı medresede müderrislik yapmıştır.¹⁶⁸

Akyoma Medresesi 1888 (H.1305) yılında 62 gibi azımsanamayacak bir talebe sayısıyl Giresun eğitimine katkı sağlamıştır.¹⁶⁹ 1893 (H.1310)'de aynı köyden Osmanoğlu Hasan Efendi b. Musa köydeki sınırları belirli fındık bahçesi mahsulünün bir kısmını köydeki medresenin tamirine harcanmak üzere kendisinin mütevellî olması şartıyla vakfetmiştir.¹⁷⁰

12- Giresun Kayadibi Köyü Hayriye Medresesi

Giresun kazasının merkez mahallesi olan Kayadibi, Samanlıkkıranı ve Seldeğirmenini de içinde yer aldığı tek muhtarlıktı. Kayadibi ve Camili köyü ahalilerince cuma camisi olarak kullanılan caminin yanında bulunan medrese, 1938 Erzincan depremi sırasında yıkılmıştır. Köy camisi şu andaki mevcut yerine yapılmış, medrese ve caminin olduğu yer de özel şahsa satılarak geliri caminin yapımında kullanılmıştır. Medreselerin kapatılmasından sonra deprem senesine kadar ilkokul olarak da kullanılan medrese, şu anda köyün 4 numaralı evinin olduğu yerdeydi.¹⁷¹ 1892 (H.1309) senesi itibarıyla Hüseyinoğlu Hacı Osman b. Mustafa'nın mahkemedeki beyanında, Kayadibi'ndeki mülkünün hâsılatını medresenin levâzımatı için vakfettiğini beyan etmesi, medresenin

¹⁶⁶ İsmail Çakır, Abdullah oğlu, 1335 Akçalı köyü doğumlu.

¹⁶⁷ Sarıkoyuncu, a.g.m, **GTS**, s.336

¹⁶⁸ İsmail Çakır, Abdullah oğlu, 1315 Akçalı köyü doğumlu.

¹⁶⁹ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s.123

¹⁷⁰ GŞS, 1420, s.22

¹⁷¹ Salih Gürel, Osman oğlu, 1956 doğumlu, emekli din görevlisi.

yapımından sonra eğitim araç ve gereçlerinin de vakıflarca karşılandığını göstermektedir.¹⁷²

1869 (H.1285) yılında Şeyh Musa köyünde dünyaya gelen Osman Nuri Efendi, Şeyhli köyündeki medreseyi 1886 (H.1303) yılında bitirdikten sonra İstanbul'a gitmiştir. 1902 (H.1319) yılında icazet alarak aynı yıl Giresun'a müderris olarak atanmış, 1911 (H.1328) senesine kadar Kayadibi Köyü Medresesi'nde aylık 200 kuruş maaşla bir süre müderrislik yapmış ve 60 kadar öğrenciye icazet vermiştir.¹⁷³

1908 (H.1325) tarihli vakıf senedinde de Abdullah Efendi b. Ömer daha önce kendi yaptırdığı 13 oda bir dersaneli medresenin müderrisine ve tamirinde kullanılmak üzere 1.000 kuruş meblağı vakfetmesi,¹⁷⁴ yaklaşık 20 sene kadar eğitim veren bu medresede Osman Nuri Efendi'den başkasının müderrislik yapmadığı izlenimini vermektedir. Eğitim ve öğretime 1910'lu yıllarda ara verilmiş ve bu medrese Cumhuriyet yıllarında sibyan mektebi olarak kullanılmıştır.

13- Giresun Ülper Çavuşoğlu Medresesi

Giresun kaza merkezinin ardalanı olan Çavuşoğlu köyü Giresun'a 8 km. uzaklıkta olup Dereli yolu üzerinde bulunmaktadır. Çavuşoğlu köyü medresesinin aktif olduğu sıralarda, Ülper köyü ile bitişikti. Medrese şimdiki Çavuşoğlu köyü sınırları içinde yer alan köy merkezine inşa edilmiştir. Medresenin inşa edildiği bu yer 1940'lı yıllara kadar odaları belirli şekilde ve metruk bir durumdayken, daha sonraları buraya Çavuşoğlu İlkokulu yapılmıştır. Şimdi ise özel bir firma tarafından atölye olarak kullanılmaktadır.¹⁷⁵ Giresun kazası Ülper köyünden Çavuşzâde Hüseyin Efendi b. Abdullah'ın mahkeme huzurunda, 1.000 kuruşu mütevellîsi kendi ve kendinden sonra evlatları olmak üzere (1909/H.1326) Ülper köyünde Çavuşoğlu ismiyle bilinen medresenin müderrisine vakfetmesi kaydına göre medresenin yapım tarihinin XX.

¹⁷² GŞS, 1421, s.6

¹⁷³ MŞH. SAİD, 173.31.1

¹⁷⁴ VGMA, 606.146.186.

¹⁷⁵ Fatma Yılmaz, Ahmet kızı, 1348 Ülper köyü doğumlu.

yüzyılın hemen başları olduğu anlaşılmaktadır.¹⁷⁶ Aynı kişi vakfettiği 100 kuruşu Giresun kazasında evkâf muhasebesi vekili Hafız Mehmet Efendi'ye emanet olarak bırakmış ve evkâfça değerlendirilmesini istemiştir.¹⁷⁷

1909 (H.1326) yılı mahkeme kayıtlarına göre dokuz odalı Çavuşoğlu Medresesi'nde, elinden geldiği kadar ceht eden fakat resmi bir görevi olmayan ve askerlikle de ilişkisi bulunmayan, liyakat sahibi 40 yaşında Hüseyin Hilmi Efendi'ye berat verilmesi için köyün ileri gelenlerince mahkemeye müracaat edilmiş¹⁷⁸ ve bu talep kabul edilmiştir. Bir yıl kadar müderrislik yapan bu zattan sonra 1910 (H.1327) yılında aynı medreseye merkezden Abdullah Zeyd Selam ikinci müderris olarak atanmıştır.¹⁷⁹

Çavuşzâde Hüseyin Hilmi Efendi'nin 1913 (H.1330)'de boşalan Giresun müftülüğü için müracaat yazısından¹⁸⁰ anlıyoruz ki, aynı tarihlerde medrese iki müderrisle eğitim vermektedir. Yine aynı köyden Çavuşzâde Hüseyin Efendi b. Abdullah 1.000 kuruş nakdini, önce kendisi ve sonra da oğulları mütevellî olmak üzere 1909 (H.1326) senesinde vakfetmiş,¹⁸¹ müderris maaşlarındaki aksama mahkemeye intikal edince medrese mütevellîsi olan Hüseyin Efendi b. Abdullah mütevellî olduğu medrese parası olan 1.000 kuruşun kendi yanında olduğunu, bu parayı yıllık getirisi ile birlikte 1.120 kuruş olarak iade edeceğini beyan etmesi nakit/para vakıflarının işletilmesi ile ilgili bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁸² Bu medreseyle ilgili 1910'lu yıllardan sonra herhangi bir kayda rastlanmaması, diğer medreseler gibi onun da savaş yıllarında eğitimine ara verilmiş, nihayet Cumhuriyetten sonra bir müddet sıbyân mektebi olarak kullanılmıştır.

¹⁷⁶ GŞS, 1446, s.95

¹⁷⁷ GŞS, 1446, s.73

¹⁷⁸ GŞS, 1446, s.76; GŞS, 1444, s.66

¹⁷⁹ BOA, EV. MKT. EVM, 27.46

¹⁸⁰ MŞH. SAİD, 73.5.3

¹⁸¹ GŞS, 1446, s.48

¹⁸² GŞS, 1446, s.73

14- Giresun Ma'mûretü'l-Hamîd (Mesudiye) Köyü Medresesi

Mesudiye köyü, 1895 (H.1312) senesi II. Abdülhamid döneminde Akyuma köyünden Kadir ve Çanak mahallelerinin ayrılmasıyla müstakil bir köy olmuştur. Önce Ma'mûretü'l-Hamîd diye isimlendirilmiştir.¹⁸³ Daha sonra Hamidiye adını almış ancak Batlama vadisinde aynı ismi taşıyan başka bir köy de bulunduğu için nihayet Mesudiye adıyla anılmış ve kayıtlara bu isimle geçmiştir. Giresun merkeze 20 km. uzaklıkta olan köydeki medresenin yeri şimdiki Orta Mahalle Cami'inin bulunduğu yerde idi. Medresenin en son kalıntıları ise 1946 yılında cami yapılırken ortadan kaldırılmıştır. 1938 yılı depremine kadar kısmen sıbyân mektebi olarak kullanılan yapının, kara taştan yapılan, esaslı ve görkemli bir yapı olduğu bildirilmektedir.¹⁸⁴ Giresun kazası Akyuma köyünden ayrılan Ma'mûretü'l-Hamîd köyünde ihtiyaca binaen yapılan 13 odalı ve bir dershaneli medresenin müderrisliğine 1905 (H.1322)'de Lapa köyü müderrisi Lazzâde Mehmet Efendi'den mezun Halil Efendi b. İsmail'in atandığı, 1914'lü yıllardan sonra ise eğitime ara verildiği görülmektedir.¹⁸⁵

Akyuma köyünden Abdullahoğlu Hüseyin ve kızı aynı köyde sınırları belirlenmiş fındık bahçesi hâsılâtını, köyde daha önce yapılan 13 oda 1 dershaneyi içeren medresenin tamirine ve medrese müderrisine verilmek üzere aynı köyden Hacı Mehmetzâde Halil Efendi b. İsmail mütevellî olmak şartıyla (1905/H.1322) vakfetmesi, medresenin 1900'lü yıllarda yapıldığını¹⁸⁶ ve bazı medreselerde olduğu gibi mütevellî ile müderrisin aynı kişi olduğunu göstermektedir.

15- Giresun Alınyuma Köyü Daru'l-Hadîsi

Giresun'da bulunan Dâru'l-Hadîs medreselerinden birisi de Alınyuma köyündedir. Medresenin olduğu yer halen metruk durumda olan Camili İlköğretim Okulu'nun bahçesinde idi. 1933 yılında ilkokul yapılırken medresenin kalıntıları da yok

¹⁸³ BOA, BEO, 533. 39904.

¹⁸⁴ Abdullah Tiryaki, Hamdullah oğlu, 1928 Mesudiye köyü doğumlu.

¹⁸⁵ GŞS, 1438, s.274

¹⁸⁶ GŞS, 1438, s.258; GŞS, 1439, s.183

edilmiştir.¹⁸⁷ Alinyuma Fevziye Medresesi gibi 1905 (H.1322) senesi itibarıyla aynı köyden Deliismailoğlu Ahmet Efendi'nin önderliğinde yapılan Dâru'l-Hadîs medresesine merkez Kayadibi köyünden Kabahasanoğlu Molla Abdullah b. Ali, Alinyuma köyünden sınırları belirli, 1.500 kuruş kıymetindeki fındık bahçesi hâsılatının getirisinin 2/3'ünü Dâru'l-Hadîs medresesi müderrisine, 1/3'ünü de medresenin tamirine vakfetmiştir.¹⁸⁸

Medrese yapıldıktan sonra Alinyuma köyünden Deliismailoğlu Lutfullah Efendi ve köy ileri gelenleri mahkemeye müracaat edip aynı köyden Deliismailoğlu Ahmet Efendi'nin yeni yaptırdığı 8 oda 1 dershaneli Dâr'ul-Hadîs medresesi müderrisliğinin yine aynı köyden Ulûm-i Şâfiî tedrisatına muktedir olan 40 yaşlarında Mehmet Efendi'den mezun Deliismailoğlu Ahmet Efendi b. Habib Ağa'nın uhdesine verilerek kendisine bir berat verilmesini (1907/H.1324) istemiş olmaları ilk müderrisin ismini de bize bildirmektedir.¹⁸⁹ Yine Kayadibi köyünden Molla Abdullah b. Ali, Kayadibi köyündeki bir parça fındık bahçesi hâsılatını Alinyuma köyünde yaptırılan Dâr'ul-Hadîs medresesi müderrisine vakfetmiş,¹⁹⁰ Giresun'daki diğer medreseler gibi seferberlik yıllarından sonra medrese dağılmış ve Giresun gençliğine yeteri derecede hizmet edememiştir. Medreselerin yerleşim birimindeki sosyal konumu olarak iki medreseli köydeki kültürel altyapı, medrese kültürünün izdüşümleri olarak kendini göstermektedir.

16- Giresun Alinyuma Köyü Feyziye Medresesi

Alinyuma köyü, Camili, Yukarı Alınlı, Evren köylerini içine alan ve Giresun merkeze 8 km. uzaklıkta olup Giresun'u ipek yoluna bağlayan yol üzerinde yer alan merkezi bir köydür. Köydeki iskân faaliyetleri XVI. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Yapılan iki medresenin birisi Fevziye Medresesi, diğeri yukarıda bahsettiğimiz Dâru'l-Hadîs'tir. Belgelerde yapım tarihi olarak 1905 (H.1322) senesi yer alan medresenin yeri ile ilgili

¹⁸⁷ Bilal Aldağ, Hüseyin oğlu, 1930 Camili köyü doğumlu, eski köy muhtarlarından.

¹⁸⁸ GŞS, 1439, s.61

¹⁸⁹ GŞS, 1440, s.50

¹⁹⁰ GŞS, 1441, s.55

olarak şimdiki Camili köyü caminin kuzey tarafında bulunan ve halen çoğu mezarlık olarak kullanılan yerdir.

Giresun kazası Alinyuma köyünde 1905 (H.1322) yılında Uzunoğlu Salih Efendi b. Hasan tarafından yaptırılan 12 odalı ve bir dershaneli medresenin müderrisliğine Giresun ulemasından İbrahim Fehmi Efendi'den mezun Uzunoğlu İbrahim b. Salih, yani medreseyi yaptıran şahsın oğlunun müderris olarak görevlendirilmesi köyün ileri gelenlerinin muvafakatı ve Giresun ulemasının uygun görüşüyle teklif edilmiş ve bu teklif kabul görmüştür.¹⁹¹ Medresenin yapıldığı yıl içerisinde müderris olan Uzunoğlu İbrahim Efendi b. Salih, kendi malı olan 1.500 kuruşu köydeki 12 oda 1 dershaneyi içeren medresenin müderrisi mütevellî olmak üzere medreseye vakfetmiştir.¹⁹² Seferberliğe kadar eğitimini sürdüren medrese I. Dünya Savaşı yıllarından sonra eğitimine ara vermiş ve 1950'lere kadar sıbyân mektebi olarak hizmet görmüştür.

17- Giresun Sayca Köyü Medresesi

Sayca köyü medresesi, Çukurköydeki medrese gibi Giresun Karahisâr-ı Şarkî gurup yolu üzerindedir. Giresun'a 16 km. uzaklıkta olan medresenin yeri eski Sayca köyü merkezi olan mahaldeki caminin kuzeyinde bulunan ve bir müddet sıbyân mektebi olarak kullanılan yeri. Hemen medresenin yanındaki kabrinin mezar taşında 1894 (H.1311) yılında vefat ettiği kaydedilen müderris diye bilinen Raşit Efendi, bu medresenin ilk müderrisi gibi gözükmektedir. Onun vefatından sonra Giresun'un tanınmış müderris ve âlimlerinden ve Giresun Müftülerinden Ali Fikri Efendi'nin 1901 (H.1318) senesi öncesinde ilk müderrisliğini Sayca Köyü Medresesi'nde yaptığı kayıtlarda geçmektedir.¹⁹³ Yapılan incelemede küçük ve mütevazı bir medrese olduğu anlaşılan yapı Cumhuriyetten sonra uzun süre sıbyân mektebi olarak hizmet vermiştir.

¹⁹¹ GŞS, 1438, s.146

¹⁹² GŞS, 1438, s.141; GŞS, 1439, s.175

¹⁹³ Sarıkoyuncu, a.g.m, **GTS**, s.336

18- Giresun Lapa Köyü Medresesi

Giresun merkeze 15 km. uzaklıktaki Lapa köyü, Kulakkaya yerleşkesinden önceki son köydür. Giresun Karahisâr-ı Şarkî yolunun alt yamaçlarında yer alan köy, Sıvaca köyünü de içine alacak şekilde epeyce büyük bir yerleşim birimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Medrese Lapa Merkez caminin 50 metre güneyinde ve halen ayakta olan eski köy camisinin hemen karşısındadır.¹⁹⁴ Cumhuriyetin kuruluşunda bir müddet sıbyân mektebi, Cumhuriyetin ilanından sonra ise ilkokul binası olarak kullanılmıştır.

Giresun Şer'iyye sicillerinde ayrıntılı bilgiye rastlayamadığımız Lapa Köyü Medresesi hem Ma'mûretü'l-Hamîd köyünde yapılan medreseye müderris görevlendirilmesinde Halil Efendi b. İsmail'in Lapa köyü müderrisi Lazzâde Mehmet Efendi'den mezun olduğunun bildirilmesi hem 1901 (H.1318)'li yıllarda Lapa köyünde de bir medresenin varlığını,¹⁹⁵ hem de medresenin tek müderrisi Lazzâde Mehmet Efendi olduğunu göstermektedir. Bu medrese Cumhuriyetin kuruluşundan sonra mollalar tarafından sıbyân mektebi olarak kullanılmıştır.

19- Giresun Hisargeriş Köyü Medresesi

Batlama vadisinin doğu yakasında bulunan Hisargeriş Köyü Uzgara ve Burhaniye köylerini de içine alacak şekilde büyük bir köy iken, Cumhuriyetin kuruluşundan sonra üç muhtarlığa ayrılmıştır. Giresun iline 14 km. uzaklıkta bulunan Hisargeriş köyündeki medrese, şu anda köyün kullanılmayan eski camisinin kuzey tarafında yer almakta idi. 1950'li yıllara kadar kısmen ayakta kalabilen medrese, bulunduğu yerden yol geçmesi üzerine tamamen kaybolmuştur. Yapı itibarıyla gösterişsiz bir medrese olarak bilinen bu eğitim yuvası müderrislerinden, Cumhuriyet döneminde de sıbyân okutmaya devam eden Uzgara köyünden Çakmakoglu Muhittin Efendi'den bahsedilmektedir.¹⁹⁶ Giresun merkez ilçe Hisargeriş köyünden Ustayusufzâde Hacı Ali Efendi (1896/H.1313) aynı köydeki sınırları belli 1.500 kuruş kıymetindeki bahçesini, evini, ambar ve odasını

¹⁹⁴ Lütü Öksüz, Mustafa oğlu, 1933 Lapa köyü doğumlu, 20 sene köy muhtarlığı yapmış.

¹⁹⁵ GSS, 1438, s.274

¹⁹⁶ Arif Çetinkaya, Ömer oğlu, 1964 Hisargeriş köyü doğumlu.

medrese ve mekteb hocalarına vakfedilmesi kaydı, Hisargeriş Köyü Medresesi ile ilgili elimizde olan yegâne kayıttır.¹⁹⁷

20- Giresun Çiçekli Köyü Ali Efendi Medresesi

Çiçekli köyü, Giresun merkeze 8 km. uzaklıkta olan mütevazı bir yerleşim birimidir. Medrese, şimdiki Çiçekli Köyü Cami'sinin kuzey tarafında ve minarenin olduğu yerdeydi. Çalış, Kayadibi, Alinyuma, Kabaköy ve Çavuşoğlu medreselerinin gölgesinde kalmış ve meşhur olamamıştır. Medrese ile ilgili tek resmi bilgi 1888 (H.1305) yılı Trabzon Vilayet Salnâmeleridir. Zira bu belge anılan tarihte medresede 46 öğrencinin olduğu bilgisini vermektedir.¹⁹⁸ Bu tarihte müderris olarak da isminin medreseye verildiği Ali Efendi'yi görüyoruz. 1930'lu yıllara kadar kalıntıları mevcut iken caminin yeniden yapılması sırasında dağıtılmış ve malzemeleri cami inşaatında kullanılmıştır.¹⁹⁹ Ali Efendi'nin dışında ikinci bir müderris görev yapamadan olağanüstü şartlar belirmiş ve diğer medreseler gibi bu kurumda eğitime ara vermiştir.

21- Giresun Homurlu Köyü Medresesi

Homurlu köyü Aksu vadisinin batı yakasında olup Demirci köyünü de içine alan ve Giresun merkeze 16 km. uzaklıkta bulunan bir yerleşim birimidir. XV. yüzyılda iskâna açıldığı bildirilen köyde vergiden muaf tutulanlar arasında imamın yanında fakîhlerden de²⁰⁰ bahsedilmesi köyde bir medresenin varlığını bize düşündürmektedir. Homurlu Köyü Medresesi'nin yeri şimdiki Demirci köyü camisinin olduğu yerde idi. 1950'li yıllara kadar sıbyân mektebi olarak da kullanılan medrese ile ilgili elimizdeki tek resmi belge; 1913 (H.1330) yılında Giresun Müftüsü Ali Rıza Efendi'nin ölümüyle boşalan müftülüğe Fehmiye müderrisi Lazzâde Ali Fikri Efendi'nin getirilmesiyle ilgili teklif yazısıdır. İsminin altındaki 1890 (H.1307) tarihli mühründen de anlaşılacağı üzere, o tarihten 1913 (H.1330) tarihine kadar medrese müderrisi olarak Feyzullah Hilmi Efendi

¹⁹⁷ GŞS, 1427, s.144

¹⁹⁸ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s.123

¹⁹⁹ Durmuş Yılmaz, Mehmet oğlu, 1929 Çiçekli köyü doğumlu.

²⁰⁰ Mehmet Fatsa, **XV ve XVI. Yüzyıllarda Giresun**, Giresun: Bilge Ajans,2010, s.46

geçmektedir.²⁰¹ Bu müderristen sonra Bekiroğullarından Abdullah Efendi de bir süre müderrislik ve daha sonra sıbyân mektebi muallimliği yapmıştır.²⁰²

Anılan yıllarda Giresun merkez ilçe köyleri, Batlama ve Aksu dereleri arasına sıkışmış olduğundan medrese sayılarının az gözükmesi bizi yanıltmamalıdır. Medresede ders gören öğrenci sayısı hakkında diğer medreselerde olduğu gibi kesin bilgi sahibi değiliz. Ancak çoğu yatılı olan medreselere hem il dışında yetişmiş, hem de Giresun merkez medreselerinde yetişmiş müderrisler atanmışlardır.

22- Akköy Nahiyesi Feyziye Medresesi

Akköy nahiyesinin merkezi Karaibrahimzâdelerin muhiti olan Burunucu mevkiinde idi. 1880’li yıllardan sonra yerleşim yeri Bulancak’taki Eski caminin olduğu yerde yoğunlaşmış, neticede bu mekâna bir de medrese inşa edilmiştir. Medrese, Eski caminin kuzey tarafında ve şu anda Bulancak iç yolu olarak kullanılan karayolunun geçtiği yerdeydi. 1964 senesinde buradan yolun geçmesiyle o tarihe kadar kalıntıları mevcut olan medreseden herhangi bir iz kalmamıştır.²⁰³ Bulancak Şemseddin mahallesinde bulunan medresenin ilk müderrisi 1887-1903 (H.1304-1320) yılları arasında, 8 yılı vekâlet olmak üzere toplam 16 yıl müderrislik yapan Öksüzzâde Süleyman Efendi b. Ali’dir.²⁰⁴

Feyziye medresesi 1888 (H.1305) yılında 108 öğrencisiyle Giresun kazasının en kalabalık medresesi olarak görünmektedir.²⁰⁵ Giresun’un tanınmış ilim adamlarından olup 1867 (H.1284) yılında dünyaya gelen Mustafa Fevzi Efendi’nin Bulancak Hacı Lutfullah Ağa Cami’inin yanındaki Feyziye medresesinde ilk medrese öğretimine başlaması, medresenin 1880’li yıllarda aktif olduğunu göstermektedir.²⁰⁶ 1903 (H.1320)

²⁰¹ MŞH. SAİD, 173.5.1

²⁰² Ali Aslan, Ahmet oğlu, 1942 Demirci köyü doğumlu, emekli din görevlisidir.

²⁰³ Osman Akoğlu, Raşit oğlu, 1943 doğumlu, medresenin yanındaki camiden emekli din görevlisi.

²⁰⁴ MŞH. SAİD, 173.5.6.

²⁰⁵ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s.123

²⁰⁶ Albayrak, a.g.e, c.4-5, s.250

yılında Sadâret-i Uzmâdan Feyziye Medresesi'nin tamiri için para talep edilmiştir.²⁰⁷ Yine 1905 (H.1322)'de Akköy nahiyesinin merkezi olan Bulancak kasabasındaki Feyziye medresesinin tamiri için Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'nden de 35.500 kuruş tamir parası istenmesi ve İstanbul hükümetince bu isteğin karşılanması,²⁰⁸ vakıfların yanında merkezi hükümetin de eğitim-öğretimin altyapısı için pay ayırdığını göstermektedir. Nihayet Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'nce verilen 1905 (H.1322) tarihli cevapta medrese için istenen meblağın tedarik edilip gönderildiği bildirilmektedir.²⁰⁹

1903 (H.1320) senesinden vefat edinceye kadar medrese müderrisi olarak Ahmet İzzet Efendi'nin babası olan Ömer Zühtü Efendi'yi görüyoruz.²¹⁰ Giresun kasabası Bulancak Yaslıbahçe köyünden Uzunahmetzâde Hafız Ahmet İzzet Efendi b. Hacı Ömer 1909 (H.1326) Feyziye Medresesi'nde müderris iken, çocuklarının yanında sınırları belli fındık bahçesi ağaçlarının 25/40'ını medrese mütevellîsine, 7.5/40'ını medrese müderrisine, 7.5/40'ını medresenin tamirine vakfetmiştir.²¹¹ Yine aynı köyden Uzunahmetzâde Hacı Ömer Zühdü Efendi b. Hacı Hasan, 1909 (H.1326) senesinde sınırları belirlenmiş bir parça fındık bahçesi hâsılatını vakfetmiştir.²¹² Medrese 1908 (H.1325) yılında genişletilerek tamir edilmiş, 15 oda 1 dersane ve 1 kütüphane haline getirilmiştir. Medresenin ikinci müderrisi nahiye müftüsü ve hasbî müderris Hacı Ömer Zühtü Efendi olup, vefatından sonra yerine oğlu Hafız Ahmet İzzet Efendi görevlendirilmiştir.²¹³ 1908 (H.1325) yılında Bulancak Yaslıbahçe köyünden Uzunahmetzâde Emin Efendi b. Hacı Ömer 3.000 kuruş kıymetinde 4 oda 1 salonu Feyziye medresesine Bulancak Cami imamı İbrahim Hicabı Efendi mütevellî olmak üzere vakfederek yenilenen medreseye destek vermiştir.²¹⁴ En son 1910 (H.1327) senesinde halen müderris olarak Hafız Ahmet İzzet Efendi b. Hacı Ömer Zühdü Efendi'nin kayıtlarda geçmesi Rus Harbine kadar medresede müderrislik yaptığını

²⁰⁷ BOA, BEO, 1963. 147161

²⁰⁸ BOA, EV. MKT, 3004. 21; BOA. İ.HUS, 101. 1320

²⁰⁹ BOA, EV. MKT, 3054. 152

²¹⁰ Albayrak, a.g.e, c.1, s.174

²¹¹ GŞS, 1446, s.61; GŞS, 1446, s.64

²¹² GŞS, 1446, s.62

²¹³ GŞS, 1445, s.40; GŞS, 1444, s.38

²¹⁴ GŞS, 1444, s.21; GŞS, 1443, s.52; VGMA, 599.28.9

göstermektedir.²¹⁵ Bu medrese Bulancaklıların en meşhur medresesi olarak tarihe geçmiştir.

23- Akköy Nahiyesi Boztekke Köyü Şeyh Kerâmeddîn Medresesi

Bugün itibarıyla Giresun'a bağlı ve sahilden 8 km. içeride olan Boztekke köyü, Alınca, Yayıklık, Darıköy ve Eynesce köylerini de içine alan büyükçe bir yerleşim birimidir. XVII. yüzyıldan sonra bu köye yerleşip kendine ait tekke kuran ve bölgenin dini ve ilmi yönden gelişmesine katkıda bulunan Şeyh Kerâmeddîn'dir.²¹⁶ Aynı köyde medfun olan Şeyh Kerâmeddîn adına bir de medrese inşa edilmiştir. Ancak medresenin kuruluş tarihi bilinmemektedir. Şeyh Kerâmeddîn türbesi ve yanındaki caminin 40 metre kuzeyinde olan medrese 1930'lu yıllarda harap olmuş ve medrese yerinden yol geçirilmiştir.

Giresun kazası merkez ilçe Boztekke köyünden Cankıranoglu Yusuf b. Durmuş sınırları belirlenmiş fındık bahçesinin hâsılatını (1905/H.1322) aynı köyde Şeyh Kerâmeddîn'in tekkesi civarındaki Şeyh Kerâmeddîn Medresesi'nin müderrisi mütevellî olmak şartıyla buraya vakfetmesi kaydı, medresenin XX. yüzyılın başlarında faal olduğunu göstermesi açısından önemlidir.²¹⁷ Aynı şekilde Külünkoğlu Mehmet Ağa b. Hasan'ın fındık bahçesi hâsılatını 1883 (H.1300) yılında Karavelioğlu Veli b. Mehmet mütevellî olmak şartıyla Boztekke köyü medresesi müderrisine vakfetmesi²¹⁸ Durmuş Efendi'den önceki müderrisin de Karavelioğlu Veli olduğunu bize göstermektedir.

Fatsalızâde Durmuş Efendi aynı medreseye 1909 (H.1326) yılında müderris olarak atanmış ve burada kısa bir süre görev yapmıştır.²¹⁹ Medresenin son müderrisi olarak da 1914 I. Dünya Savaşı sırasında tekkede türbedarlık ve medresede müderrislik yapan Kirazzâde Hasan Efendi'nin ismi geçmektedir.²²⁰ İşgal sırasında köyde bir aydın duruşuyla köylülerin köyü boşaltmasına engel olmuş ve köyden hemen hemen hiç hicret

²¹⁵ VGMA, 156.70.530

²¹⁶ Fatsa, **Vakıf**, s.146

²¹⁷ GŞS, 1438, s.384; GŞS, 1439, s.12

²¹⁸ GŞS, 1407, s.99

²¹⁹ Fatsa, **Vakıf**, s.265

²²⁰ MŞH. SAİD, 173.5.3.

eden olmamıştır. Medrese bulunduğu muhitin eğitimine katkı sağlamış, Cumhuriyet döneminde köyün erkeklerinden hemen hepsi okur-yazar olmuşlardır. Bu köyden Cumhuriyet sonrası sürede de birçok siyasetçi, bakan ve bürokrat yetişmiştir.²²¹

24- Akköy Nahiyesi Talipli Köyü Medresesi

Adını konar-göçer Yörük taifesinden biri olarak anılan Talipli topluluğundan²²² alan köy, öteden beri medrese kültürünün etkin olduğu bir yerleşim birimidir. 1547 tarihli vergi kayıtlarında Talipli köyünde oturan Mevlânâ Pîr Hasan oğlu Fethullah ile Mevlânâ Zûnnûn adlı iki müderris tedrisat işlerinin yanında Bulancak camisinde halka vaaz vererek köyün örgün ve yaygın eğitimine katkıda bulunmuşlardır.²²³ Bu tarihlerde geçen eski medresenin yeri ile ilgili mahalli şahıs kaynaklarından bilgi edinemedik.

XX. yüzyıldaki Talipli medresesinin yerinin ise sahile 1 km. mesafede olan ve eski cami diye bilinen caminin kuzeyine bitişik olduğunu öğreniyoruz. Bulancak kasabasına çok yakın olduğu için Feyziye medresesinin gölgesinde kalmış ve meşhur olamamıştır. Bitişik cami ile birlikte yakıldıktan sonra cami yenilenmiş, medrese ise yeniden yapılamayarak tarihe mal olmuştur. Müderris olarak ise, aynı köyden Abdibeyoğullarından İzzet Efendi'nin ismi geçmektedir.²²⁴

25- Akköy Nahiyesi Darıköy Hacı Mehmet Efendi Medresesi

Giresun merkeze bağlı olan Darıköy, önceleri Yaykınlık köyünü de içine alan geniş bir köy olup, Giresun'a 12 km. uzaklıktadır. Medrese, Darıköy merkez caminin kuzey doğusunda ve şadırvanın bulunduğu yerde idi. Medresenin kalıntıları 1930'lu yıllara

²²¹ Murat Kumaş, İsmail oğlu, 1956 Boztekke köyü doğumlu, köy muhtarı.

²²² Cevat Türkay, **Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar**, İstanbul: 2001, s.604

²²³ Bahaeddin Yediyıldız, Ünal Üstün, **Ordu yöresi Tarihinin Kaynakları, I-II-III**, Ankara: 1992, c.I, s.349-350; c.II, s.419; Bahaeddin Yediyıldız, **Ordu kazası Sosyal Tarihi**, Ankara:1885, s.25; M. Feridun Emecen, **Doğu Karadenizde İki Kıyı Kasabasının Tarihi Bulancak, Piraziz**, İstanbul: Kitabevi, 2005, s.28.162.209; Fatsa, **Giresun**, s.158

²²⁴ Mustafa Tepe, Abdullah oğlu, 1929 Talipli köyü doğumlu.

kadar mevcut olup, bilgisine başvurduğumuz kişinin içinde oyun oynadıklarını söylemesi tezimizi doğrulamaktadır.²²⁵ Köyün başka bir özelliği de tekkesiyle meşhur Boztekke köyüne sınır ve kültürel yönden çok iç içe olmalarıdır. Diğer taraftan Cumhuriyetten sonra hafızlık müessesinin çok gelişmesi ve 1950’li yıllarda hemen hemen her hanede bir hafızın olması köydeki medrese eğitim ve öğretiminin sivil halk üzerindeki yansımaları olarak değerlendirilebilir.

Aslen Darıköyden olup merkez ilçe Kapu mahallesinde ikamet eden Uzunoğlu Hacı Hasan, vefatından sonra oğlu ve hanımı (1896/H.1313) Darıköydeki sınırları belli fındık bahçesinin 2/3’ünü Darıköydeki cami ve medresenin bakım ve onarımı için aynı köyden Sadullah Efendi mütevellî olmak şartıyla vakfederek köyündeki eğitim kurumuna destek vermiştir.²²⁶ Boztekke köyündeki medresenin gölgesinde kalan bu eğitim kurumunun tek müderrisi, medreseye de ismini veren Hacı Mehmet Efendi’dir. Bu medrese Cumhuriyet öncesi ve sonrası sıbyân mektebi olarak kullanılmıştır.

26- Akköy Nahiyesi Eynece Köyü Tefikiye Medresesi

Eynece köyü Bulancak merkeze 9 km. uzaklıkta olup ilçenin büyük köylerinden biridir. Medresenin bulunduğu yer olarak edindiğimiz bilgilere göre köyde eski cami diye bilinen caminin kapısında olup, yol geçerken bir kısmı yola gitmiş diğer kısımlarına da caminin sosyal donatıları yapılmış olup medrese taşlarının bir kısmı halen mevcuttur.²²⁷ Giresun Akköy nahiyesi Eynece köyünde (1902/H.1319) yeni yapılan Tefikiye Medresesi’ne aynı köyden Hacimusaoğlu Hacı Musa b. Hacı Feyzi’nin 1.000 kuruş kıymetindeki fındık bahçesi mahsulünü 12 odalı Tefikiye Medresesi müderrisi mütevellî olmak koşuluyla vakfetmesi kaydı, medresenin yapım tarihini de 1902 (H.1319) olarak bize vermektedir. Aynı sene mahkemeye başvurarak Akköy nahiyesi Ahmetli köyünden 53 yaşlarında ve Tokat’ta okumuş, âlim ve fazıl olan Süleyman Efendi b. Ali’ye müderrislik beratı verilmesi talebiyle köy ileri gelenlerinin mahkemeye

²²⁵ Mustafa Karaman, Abdullah oğlu, 1927 Darıköy doğumlu.

²²⁶ GŞS, 1425, s.73

²²⁷ Asım Şenel, Ali Suat oğlu, 1955 Eynece köyü doğumlu, eğitimci.

müracaatları²²⁸ medresenin ilk müderrisi olarak Süleyman Efendi b. Ali'yi işaret etmektedir.

Müderris Süleyman Efendi b. Ali'nin bu medresede hangi tarihe kadar müderrislik yaptığı ile ilgili kesin bilgi olmamasına rağmen, kayıtlarda müderris olarak geçmektedir.²²⁹ Bu zat kendi ifadesiyle 12 yıl kadar aynı medresede müderrislik yapmıştır.²³⁰ Bu köyde de medresenin kültürel yapıya etkilerini gözlemlemek mümkündür. Medrese Cumhuriyet yıllarında uzun süre sıbyân mektebi olarak kullanılmıştır.

27- Akköy Nahiyesi Çukurköy Eminağaoğlu İbrahim Efendi Medresesi

Giresun ilini Karahisâr-ı Şarkî'ye bağlayan eski grup yolu üzerinde olan bu medrese, Giresun'a 15 km. uzaklıkta ve Batlama vadisinin batı yakasındadır. Çukurköy Eminağaoğlu İbrahim Efendi Medresesi bugün itibarıyla halk arasında medreseyeri diye bilinen ve eski Çukurköy İlkokulunun 100 metre güneydoğusunda inşa edilmiş olup, şu anda metruk bir yapı halinde durmaktadır. Rivayete göre seferberlik zamanında yanmış, Cumhuriyet sonrası medrese kalıntılarının üzerine medrese kültürünü devam ettirmek için bir sıbyân mektebi inşa edilmiş ve uzun süre sıbyân mektebi olarak hizmet vermiştir. 1980'li yıllarda yapı biraz genişletilerek Kur'an kursuna dönüştürülmüş, bir müddet kullanıldıktan sonra göç sebebiyle kullanılamaz hale gelmiştir.²³¹ Çukurköyde bulunan medresenin ilk müderrisi Emin Efendi olup kendinden sonra müderrisliğe oğlu İbrahim Efendi geçmiş ve medrese de kendi ismiyle anılır olmuştur. Akköy nahiyesine bağlı Çukurköydeki medresenin 1888 (H.1305) yılında 55 öğrenciyle ders gördüğü bilinmektedir.²³²

²²⁸ GŞS, 1436, s.46

²²⁹ MŞH. SAİD, 173.5.3.

²³⁰ MŞH. SAİD, 173.5.6.

²³¹ İbrahim Günaydın, Hasan Tahsin oğlu, 1934 Hamidiye köyü doğumlu, müderris Emin Efendi'nin torunlarından.

²³² Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s.123

Giresun merkez ilçe Çukurköy'den Hakyemzoğlu Molla Mustafa b. Hacı Mahmut (1902/H.1319) Çukurköy Eminağaoğlu İbrahim Efendi Medresesi'nde nikâhlarının kıyıldığını, ancak Hatice Hatunla aralarında anlaşmazlık sebebiyle çıkan boşanma davası açtıklarına ilişkin ilgili olay,²³³ medreselerin sosyal olaylardaki konumunu göstermesi açısından önemlidir. Netice olarak Çukurköydeki medresenin iki müderrisinden biri Emin Efendi, diğeri ise 1913 (H.1330) yılı itibarıyla oğlu ve medreseye de ismini veren Hocaazâde İbrahim Efendi'dir.²³⁴

28- Akköy Nahiyesi Sasu (Erdoğan) Köyü Medresesi

Erdoğan köyü önceki adıyla Sasu, Bulancak merkeze 9 km. uzaklıkta olup Yunuslu, Kayhan, Arifli, Ahmetli, İcilli, Bostanlı, Hacet, Tepecik, Yaslıbahçe ve Karacarasul köy talebelerine hizmet veren bu medrese, köyün merkez mezarlığının kuzey giriş kapısındadır. Medrese, aynı köylü olan müderris Hıdıroğlu Mehmet Efendi'nin önderliğinde yapılmış, Cumhuriyet sonrası bir müddet sıbyân mektebi olarak ve kısa bir müddet de ilkokul olarak kullanılmıştır. 1970'li yıllara kadar kalıntıları duruyorken şu anda bu kalıntılarda yok olmuştur.²³⁵

1912 (H.1329) tarihli tevcih belgesinde Giresun kazası Akköy nahiyesi Sasu köyündeki medreseye yapılan görevlendirmeden müderris ismi verilmeden bahsedilmesi,²³⁶ 1913 (H.1330) tarihli Giresun müftüsü seçimi ile ilgili belgede Sasu (Erdoğan) köyü medresesi müderrisi olarak Hıdırzâde Mehmet Efendi'nin isminin geçmesi,²³⁷ bu medresenin müderrisinin kabri de köy mezarlığında bulunan ve 1853-1935 yıllarında yaşayan Hıdıroğlu Mehmet Efendi'den başkasının olmadığını bize göstermektedir.

²³³ GŞS, 1437, s.3

²³⁴ MŞH. SAİD, 173.5.3.

²³⁵ Murat Üngör, Osman oğlu, 1959 Erdoğan köyü doğumlu, köy muhtarı.

²³⁶ VGMA, 156.106.867

²³⁷ MŞH. SAİD, 173.5.3.

29- Akköy Nahiyesi Gedikli (Çamlık) Köyü Cedidiye Medresesi

Gedikli köyü Batlama vadisinin batı yakasında, Çamlık ve Okçu köylerini de içine alan büyükçe bir köy idi. Daha sonraları üçe ayrılmış, Gedikli Çaldağ beldesinin mahallesi olmuş, diğerleri ise köy statüsünde kalmışlardır. Köyün esas merkezi şimdiki Çamlık köyünün olduğu yerdi. Zira medrese de Giresun'a 19 km. uzaklıkta olan Çamlık merkez caminin doğu tarafında idi. Zaman içinde üç defa tamir geçiren medrese, en son 2009'da yıkılarak yerine köy tüzel kişiliğine ait sosyal donatı alanları yapılmıştır. Giresun kazası Akköy nahiyesi Gedikli köyünden Öksüzalioğlu Abdullah Efendi b. Hacı Mustafa kardeşiyle ortak olduğu ve hudutları belirlenmiş yerin kendisine düşen kısmı olan bahçenin ağaçlarını, aynı köyde yeni yaptırdıkları Cedidiye Medresesi'nin müderrisine ve medresenin tamirine, müderris efendi mütevellî olmak şartıyla (1902/H.1319) vakfetmiştir, Medresenin yapım tarihi 1900 yılının başlarıdır.²³⁸

Aynı yıl mahkemeye müracaat eden köyün ileri gelenleri yeni yapılan medresenin müderrisliği için köyden iyi tanıdıkları 48 yaşındaki Öksüzalioğlu Abdullah Efendi b. Mustafa'ya berat verilmesini talep etmişlerdir. Âlim, âmil, fâzıl, kâmil sıfatlarıyla mücehhez ve Melikli medresesi müderrisi Alucralı Osman Efendi'den mezun, kaza müftüsü ve âlimlerinin de referans oldukları Abdullah Efendi'ye görev beratı verilmiş ve uzun süre bu medresede²³⁹ müderrislik yapmıştır. Kısa bir süre Kırıklı Hoca diye meşhur Bilal Efendi'nin de bu medresede müderrislik yaptığı bilgisi bizce doğru değildir. Kanaatimizce Bilal Efendi Cumhuriyetten sonra köyde sıbyân mektebi okutan hocalardan biri olmalıdır.²⁴⁰ Medresenin tek müderrisinin Abdullah Efendi b. Mustafa olduğu kanaatindeyiz.

30- Akköy Nahiyesi Kabaca Medresesi

Giresun genelindeki yerini tespit edemediğimiz nadir medreselerden birisi de Bulancak Kabaca Medresesi olup, bu medreseye ilişkin elde ettiğimiz bilgi sadece medresenin

²³⁸ GŞS, 1436, s.38

²³⁹ GŞS, 1436, s.49

²⁴⁰ Mehmet Memiş, Mustafa oğlu, 1931 doğumlu.

tamiri için merkezi hükümetten nakdi yardım istenmesi kayıdır. Daha öncelerde inşa edilerek tamire muhtaç hale gelen Bulancak Kabaca Medresesi için Trabzon vilayeti vasıtasıyla yapılan yazışmalar neticesinde mektûbi kaleminden verilen cevapta, tamir için istenen 31.500 kuruşun ödenemeyeceği, bütün ödeneklerin 1903 (H.1320) senesi sonuna kadar duyûnu hariciyye ödemeleri için kullanılacağından bu talebin karşılanmasının mümkün olamayacağı Trabzon Valiliği vasıtasıyla Giresun'a bildirilmiştir.²⁴¹ Gerekli tahsisat gelmediğinden medresenin daha sonraki durumu, akıbeti ve müderrisleri hakkında bir bilgiye ulaşmamız da mümkün olamamıştır.

31- Akköy Nahiyesi Ahmetli Köyü Medresesi

Bulancak merkeze 10 km uzaklıkta olan Ahmetli Köyü Medresesi, merkez caminin kuzey tarafında olup 1940 yılına kadar sıbyân mektebi olarak kullanılmış ve köy çocuklarının eğitimine hizmet etmiştir.²⁴² İstanbul Müftülüğü meşihat arşivi kayıtlarına göre (1913/H.1330) bu medresede müderris olarak Odabaşzâde Ahmet Efendi'nin ismi geçmektedir.²⁴³ Bu tarihten sonra Efendioğullarından Şükrü Efendi de hem müderris olarak hem de sıbyân muallimi olarak hizmet etmiştir. Cumhuriyetin kuruluşu sırasında medrese talebelerinin çokluğu sebebiyle kültürel düzeyi üst düzeyde olan Ahmetli köyü, sonraki yıllarda da bu özelliğini korumuştur.

32-Akköy Nahiyesi İcilli Köyü Medresesi

İcilli köyü, Ahmetli köyü ile bitişik olup Bulancak merkeze 14. km uzaklıkta bir yerleşim yeridir. Yeni Cami'ine 300 metre uzaklıkta medresedüzü diye bilinen yerde kurulan medresenin kalıntıları halen mevcuttur.²⁴⁴ Şer'iyye sicillerinde, Trabzon Vilayet Salnâmelerinde ve vakıf kayıtlarında isminin geçmemesi medresenin son dönem medreselerinden olduğunu göstermektedir. Keza (1913/H.1330) Giresun kazasına müftü

²⁴¹ BOA, EV. MKT, 3005. 52

²⁴² Süleyman Guguk, Mehmet Fuat oğlu, 1931 Ahmetli köyü doğumlu.

²⁴³ MŞH. SAİD, 173.5.3.

²⁴⁴ Ahmet Kaya, Muharrem oğlu, 1339 İcilli köyü doğumlu.

seçimiyle ilgili olarak tutulan tutanakta müderris olarak Ali Osman Efendi'nin ismi geçmektedir.²⁴⁵ Daha sonraki yıllarda sıbyân mektebi olarak kullanılmıştır.

33- Akköy Nahiyesi Kuşluhan Köyü Medresesi

Kuşluhan köyü, Bulancak ilçesine 9 km. uzaklıktadır. Medrese, köyün Eyüpoğlu mahallesinde olup, halen kalıntılarını görmek mümkündür. 12 odalı olarak inşa edilen medrese, İstanbul Fatih medreselerinde 13 yıl okuyarak memleketine dönen Abdullah Efendi'nin önderliğinde yapılmıştır. Abdullah Efendi uzun süre medresede müderrislik yapmış, onlarca talebe yetiştirmiştir.²⁴⁶ Aynı bilgiyi meşihat arşivindeki bilgilerde doğrulamakta ve medresenin müderrisi olarak Aliustazâde Abdullah Efendi'yi göstermektedir.²⁴⁷ 1913 (H.1330) tarihinden sonra hakkında belgeye ulaşamadığımız medrese Cumhuriyetin kuruluşundan sonra da sıbyân mektebi olarak kullanılmıştır.

34- Akköy Nahiyesi Şeyhli Yahyazâde Ali Efendi Medresesi

1878 (H.1294) yılında köy statüsünden çıkıp müstakil nahiye statüsüne kavuşan²⁴⁸ ve 1988'de ilçe olan Piraziz'de iki büyük şahsiyet olan Pîr Aziz ve Şeyh İdris, Piraziz'in eğitim ve kültür hayatına önemli ölçüde hizmet etmişlerdir. Şeyhli köyünde yaşamış olan Şeyh İdris'in bu yerleşim birimine ne zaman geldiği bilinmemekle birlikte, Anadolu'nun İslamlaşma sürecinde kolonizatör olarak hizmet veren Türk dervişlerinden olup, aynı görevle muhtemelen XV. yüzyılda Şeyhli köyüne yerleşmiştir. Kurduğu zaviye ile bir yandan hânedan oluşturmuş, diğer yandan da iskân faaliyetleri ile yerleşim yerini eğitsel ve sosyal yönden dönüştürme çalışmalarında bulunmuştur. Bu sebeple Piraziz civarının bütün sosyal olaylarında inisiyatif almıştır. Dolayısıyla daha çok zaviye ekseninde eğitim çalışmaları şeklinde devam eden kültürel faaliyetlerin daha sistematik şekilde devam etmesi kaçınılmaz olmuştur.

²⁴⁵ MŞH. SAİD, 173.5.3.

²⁴⁶ Haşim Hikmet Özdemir, Mehmet oğlu, 1960 Kuşluhan köyü doğumlu, müderris Abdullah Efendi'nin torunlarından

²⁴⁷ MŞH. SAİD, 173.5.3.

²⁴⁸ BOA, MKT. ŞD, 30. 6

Piraziz merkeze 5 km. uzaklıkta olan Şeyhli köyündeki bu medresenin, ilk yapım tarihi konusunda kesin bir bilgimiz olmamasına rağmen, tekkenin etrafında daha çok yaygın eğitim şeklinde devam eden eğitim faaliyetleri muhtemelen örgün bir hal almış, zaviyedarlar vasıtasıyla eğitim sürdürülmüştür. Medrese, Şeyh İdris'in türbesi ile konutunun tam ortasına tekabül eden bir yerde konuşlandırılmış, medrese binasından günümüze herhangi bir iz kalmamıştır. Ancak konumu itibarıyla medresenin bulunduğu yer kendini belli eder görünmektedir. Burası şimdiki haliyle özel mülkiyete geçmiş bir fındık bahçesi olarak kullanılmaktadır.

Trabzon Vilayet Salnâmesinde Şeyhli köyündeki medrese ile ilgili elde edebildiğimiz ilk resmi belgeye göre 1888 (H.1305) yılında köydeki medresede 39 talebe öğrenim görmektedir.²⁴⁹ 1907 (H.1324) yılında Giresun kazası Piraziz nahiyesinden bir şahsın mahkemeye başvurarak nikâhının köyün müderrisi ve hatibi olan şahıs tarafından kıyıldığını beyan etmesi kültürel yönden üst seviyede olan bu köyde müderris ve hatipliğin aynı şahısta toplandığı ve nikâhın köyün imamı yerine müderris tarafından kıyıldığını göstermektedir.²⁵⁰ 1857 (H.1273)'de dünyaya gelen Yahyazâde Ali Efendi, Abdülhamid hayranlığı ile tanınmış, Şeyh İdris'in 13. batından torunu olup Şeyh İdris tekkesinde dersler vermeye başlayarak, 1909 (1326) yılında muhtemelen köyde bulunan medreseyi yeniden tamir ettirmiştir. İstanbul medreselerinde eğitim gören Ali Efendi, kendi ismiyle anılan medresede yüzlerce talebe yetiştirmiş ve 1918 yılında vefat etmiştir.²⁵¹ Mezarı Bulancak ilçesi Paşakonağı Karatepede'dir.²⁵²

1913 (H.1330) tarihli belgede Nefsi Piraziz Medresesi müderrisi olarak Çatalahmetzâde Mehmet Efendi'den bahsedilmesi köklü medreselerden biri olan bu eğitim kurumunda ikinci bir müderrisin olduğunu göstermektedir.²⁵³ Bir süre iki müderrisle devam eden medrese I. Dünya Savaşı yıllarında kapanmıştır.

²⁴⁹ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s.123

²⁵⁰ GŞS, 1443, s.13

²⁵¹ Fatsa, **Vakıf**, s.269

²⁵² İsmet Kaya, Hakkı oğlu, 1924 Şeyhli köyü doğumlu, müderris Ali Efendi'nin torunlarından.

²⁵³ MŞH. SAİD, 173.5.3.

35- Akköy Nahiyesi Bozat Köyü Bekçizâde Hasan Efendi Medresesi

Bozat Köyü Medresesi, XIX. yüzyılın başlarında Piraziz merkeze 15 km. uzaklıktaki Bozat belediye binasının hemen güneyinde bulunan bir yerde eğitimini bir müddet Emiroğlu Ali Efendi'nin müderrisliğinde sürdürmüştür. Müderris Ali Efendi'nin vefatıyla medreseye sahip çıkılmadığı için harabe halini almıştır.²⁵⁴ Daha sonra Ali Efendi'nin kızıdan torunu olan ve İstanbul medreselerinde eğitm gören Bekçizâde Hasan Efendi, kendi köyü olan ve Piraziz'e 18 km. uzaklıktaki şimdi Şerefli köyünde medrese cami diye bilinen caminin güneybatısında olan mezarlığın olduğu yere kendisinin önderliğinde bir medrese yaptırarak, ölüm tarihi olan 1886 (H.1303) tarihine kadar bu medresede talebe okutmuştur. Ölümünden sonra oğlu Bekçizâde İshak Efendi burada müderrisliğe başlamış ve eldeki belgeye göre (1913/H.1330)²⁵⁵ Cumhuriyete kadar medresede müderris olarak, Tevhidi Tedrisat Kanunu'ndan sonra da sıbyân mektebinde muallim olarak kendi doğup büyüdüğü yerde eğitim hizmeti görmüştür. 1940 yılında vefat eden İshak Efendi de babasının yanında medfundur.

1888 (H.1305) yılı itibarıyla 42 öğrencinin öğrenim gördüğü medresenin burada mevcudiyeti, Pazarsuyu vadisinde, medreseye ilginin olduğunu göstermektedir.²⁵⁶ Medrese kalıntıları 1950'li yıllara kadar devam etmekle birlikte şu anda bu kalıntılardan hiçbir eser kalmamıştır.

36- Akköy Nahiyesi Pazarsuyu İrşadiye Medresesi

Pazarsuyu, XV. yüzyıldan itibaren Çepni vilayetine bağlı hatırı sayılır bir yerleşim birimi ve idari yönden kaza statüsündeydi. Anılan tarihlerden itibaren eğitim işleri ya camilerde ya da mekteb-medreseler aracılığı ile yapılmıştır. 1455 yılına ait bir tahrir defterinde, burada altı kişinin ilmiye sınıfına mensup kişiler olarak adının geçmesi²⁵⁷ ilk iskân faaliyetleriyle birlikte kazada bir medresenin de bulunduğunu göstermektedir. Bu

²⁵⁴ İshak Demirel, Ömer oğlu, 1925 Piraziz doğumlu, müderris Ali Efendi'nin torunlarından.

²⁵⁵ MŞH. SAİD, 173.5.3

²⁵⁶ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s.123

²⁵⁷ Fatsa, **Giresun**, s.187

tarihten XIX. yüzyıla kadar medrese ile ilgili herhangi bir kayda rastlayamadık. Pazarsuyu, Bulancak ilçesinin hemen batısında yer alan ilk mahalledir. Medresenin olduğu yer, Pazarsuyu Güzelyalı Cami'inin karşısında olup Cumhuriyetten önce yıkılmış, bir daha da yapılmamıştır.

1888 (H.1305) tarihli Trabzon Vilayet Salnâmesinde Piraziz nahiyesinin Pazarsuyu köyünde 41 öğrencinin eğitim öğretim gördüğü medrese Giresun eğitimine hizmet vermiştir.²⁵⁸ Adı geçen medresede müderrisliği aynı köyden Büyük Hoca lakaplı Yavanoğlu Ahmet Efendi yapmıştır. 1913 (H.1330) tarihinden sonraki yıllara ait²⁵⁹ medrese ile ilgili herhangi bilginin olmaması bu tarihten sonra medresenin kapanmış olduğunu düşündürmektedir.²⁶⁰

Batlama deresi ile Abdal deresi arası Akköy nahiyesi olarak anılmış olup zikredilen yerlerde bulunan Elmalı, Pazarsuyu ve Abdal yerleşim birimleri XIX. yüzyıldan önce de yerleşim merkezleri olarak bilinmekteydi. Aynı yerlerdeki Şeyh İdris ve Şeyh Kerâmeddîn gibi alperenlerin olması eğitim açısından da üzerinde durulması gereken bir durumdur. Bulancak merkezdeki Fevziye Medresesi, Boztekke Medresesi, Şeyhli Medresesi, Bozat Medresesi ve Pazarsuyu Medresesi en önemli eğitim kurumlarındandır. Bu medreselerin diğer bir özelliği de müderrislerinin İstanbul çıkışlı olmalarıdır.

37- Kırık Nahiyesi Hayriye Medresesi

Şeyh Mustafa'nın zaviye ve tekkesinin olduğu yer olan Kırık nahiyesinin merkezi, Şıhlar mahallesi başta olmak üzere bazı yerleşim birimlerinde devam etmiş ve en son 1998 yılında Yavuzkema belde adıyla şimdiki yerine konuşlandırılmıştır. Dereli merkeze 30 km. uzaklıkta olan Yavuzkema beldesindeki medresenin yeri, belde caminin güney tarafında idi. Yol yapımı sırasında bir kısmı yola giden medresenin

²⁵⁸ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s.123

²⁵⁹ MŞH. SAİD, 173.5.3.

²⁶⁰ İsmail Yılmaz, Sait oğlu, 1940 doğumlu, emekli eğitimci.

olduğu yerde şu anda herhangi bir özel mülkiyet bulunmamaktadır.²⁶¹ 1455 tarihli vergi kaydına göre bugünkü Yavuzkema1 beldesinin bir mahallesi olan ve medrese mensubu kişilerin ikametleri sebebiyle Danişment olarak adlandırılan yerdeki medrese, Bayram ismiyle anılan kişinin çocuklarından 12'si Padişah beratı verilerek müderris olarak atanmışlar ve bu medrese Bayramdanişment medresesi olarak isimlendirilmiştir.²⁶² Bundan dolayı daha sonra ki kayıtlarda ismi yer alacak olan medrese Bayram Danişmend medresesinin bir devamı olarak değerlendirilebilir.

Karahisâr-ı Şarkî'ye bağı1 Kırık nahiyesinde önceden nahiye halkı tarafından yapımına başlanan ve yapım çalışmalarının bitirilmesi için gerekli olan 8.000 kuruş meblağı istenmesi ve medrese bitirildiğı takdirde Giresunlu Hacı Mehmet Efendi'nin parasız olarak çocukları okutacağına dair (1878/H.1294) beyanına ilişkin yazı,²⁶³ o tarihlerde Kırık nahiyesinde önceden var olan eğitim faaliyetlerinin devam ettiğini göstermektedir. Ancak verilen cevapta medresenin ikmali için vakıf kaydının olmadığı ve bütçede de karşılığı olmadığı için istenilen paranın gönderilemeyeceğı beyan edilmiştir. Öyle anlaşıyor ki olağanüstü şartlarda onarım parası gönderilememiş, ancak zor şartlarda da olsa medresede eğitim bir süre daha devam etmiştir.

38- Kırık Nahiyesi Yuva (Duğdulu) Köyü Soğukpınar Medresesi

Dereli merkeze 40 km. uzaklıkta bulunan Yuva köyü, doğa1 güzelliğı ile yörenin en meşhur köylerindendir. Medresenin bulunduğu yer Soğukpınar çeşmesi olarak bilinen yerde ve köyün çıkış tarafındadır. Bu medresenin özelliğı medresenin bir kısım duvarlarının 1940'lara kadar belirgin bir şekilde duruyor olmasıdır.

Soğukpınar Medresesi'nin varlığına vergi defterlerinde atıfta bulunulması, XVI. yüzyılda anılan mahalde bir medresenin bulunduğunu göstermektedir.²⁶⁴ Bu tarihten 1793 (H.1207) tarihine kadar herhangi bir belgeye rastlayamadığımız medrese ile ilgili

²⁶¹ Abdullah Önal, Ali oğı1, 1966 Giresun doğumlu, Yavuzkema1 Belediye Başkanı.

²⁶² Fatsa, **Giresun**, s.215

²⁶³ BOA, EV. MH. TİK, 38. 20-24; BOA, EV. MKT, 872,45-46

²⁶⁴ Fatsa, **Vakıf**, s.231

Osmanlı arşivi Cevdet tasnifindeki bir kayda göre bu medresede müderris iken vefat eden Seyyid Hüseyin Efendi'nin yerine, yetkililerce merkeze yazılan yazıda büyük oğlu Seyyid Osman Efendi'ye berat verilmesinin talep edilmesidir.²⁶⁵ Bu olayda gösteriyor ki medrese XVI. yüzyıldan Cumhuriyete kadar fasılasız öğretime devam etmiştir. Medrese Sultan IV. Murat zamanında vakfedilen arazi üzerine yapıldığı için yazışmalarda cennetmekân IV. Murat'ın yaptırdığı medrese olarak geçmektedir. Medresenin tamiri için, müderris Osman Hilmi Efendi, bu isteğini merkeze bildirmiş ve kendisine arzuhalinin kayıt edildiğine dair 1901 (H.1318) tarihli yazıyla cevap verilmiştir.²⁶⁶ Bu tarihlerde mevcut olan medrese, Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar varlığını sürdürmüştür. Aynı şekilde Osman Efendi'den sonra müderris Osman Hilmi Efendi'nin oğlu olan Kurumahmutoğlu Yusuf Efendi²⁶⁷ de aynı medresede müderrislik yapmıştır. Bu zat Cumhuriyet sonrasında da sıbyân mektebi muallimi olarak bir müddet daha öğretim hizmetine devam etmiştir.²⁶⁸ Görüldüğü gibi XVI. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar fasılasız eğitim-öğretime devam eden medrese, Giresun medreselerinin en meşhurlarından biridir.

39- Kırık Nahiyesi Hapan (Hergelen) Köyü Hayriye Medresesi

Dereli merkeze 40 km. güneyinde Yavuzk Kemal beldesinin Hapan mahallesi ile Kızıлтаş köyü arasında ve eski ana yol üzerinde yer alan ve Hergelen mevki olarak bilinen yerdeki medrese civar ahalinin en meşhur medreselerindendir. Medresenin 1950'li yıllarda eski yeri üzerine tekrar yapılması için temelleri açılmış, ancak çıkan anlaşmazlık neticesinde inşaatı gerçekleşememiş olup şu anda yeri mevcuttur.

Yapılış tarihi bilinmemekle birlikte 1547 tarihli tahrir defterinde Seyyid Yusuf'dan²⁶⁹ müderris olarak bahsedilmesi, o tarihlerde burada bir medresenin olduğunu göstermektedir. Kanaatimizce bir müddet eğitime ara verildikten sonra tekrar neşvü

²⁶⁵ BOA, Cevdet, 1212

²⁶⁶ BOA, EV. MKT, 2637. 11

²⁶⁷ Necati Güner, Osman oğlu, 1953 Yuva köyü doğumlu, müderris efendinin torunlarından.

²⁶⁸ Fatsa, **Giresun**, s.232'de VBM. Karahisar fihristi, nr.216,s.202'den alınmasıyla

²⁶⁹ Yediyıldız, **Ordu yöresi**, c.I, s.392, c.II, s.450; Emecen, **Bulancak**, s.271-331; Fatsa, **Giresun**, s.223

nema bulmuş ve bölgenin ünlü müderrislerinden olan Keloğlu Durmuş Efendi uzun süre bu medresede müderrislik yapmıştır. Durmuş Efendi'den sonra Kızıлтаş köyünden Şakir Efendi'yi müderris olarak görüyoruz. Şimdiki şekliyle meskûn mahallin dışında olan medrese yerinin etrafının metruk ev kalıntılarıyla çevrili olması, anılan tarihlerde medresenin olduğu yerin epeyce kalabalık bir yerleşim yeri olduğunu göstermektedir. Kayıtlarda XIX. yüzyıl itibarıyla müderris olarak Durmuş Efendi ve Şakir Efendi'den başka bir müderris ismine rastlayamamaktayız.

40- Kırık Nahiyesi Kurtulmuş Köyü Ömer Efendi Medresesi

Dereli merkeze 12 km. uzaklıkta olan Kurtulmuş köyü, Aksu vadisinin batı yakasında yer alan bir yerleşim merkezidir. Medresenin olduğu yer Gökçebel mahallesinde idi. Kalıntıları yakın tarihe kadar mevcut olan medresenin müderrisi ise Keleşoğullarından Hacı Ömer Efendi'dir. Zaten medresede kendi ismiyle anılmıştır. Ömer Efendi'den sonra TBMM'de Giresun'u temsil eden Ahmet Ziyaeddin Efendi mebus olmadan önce bu medresede bir müddet müderrislik yapmıştır.

Aksu vadisi üzerindeki Kurtulmuş köyü medresesi 1888 (H.1305) tarihli Trabzon Vilayet Salnâmesinde 18 öğrencisi ile küçük bir medrese olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁷⁰ Hakkında başka kaynaklarda herhangi bir belgeye rastlayamadığımız eğitim kurumu civar köylerce de çok bilinen bir medrese değildir.

41- Kırık Nahiyesi Kızıлтаş Köyü Medresesi

Eski Giresun- Karahisâr-ı Şarkî yolu üzerinde stratejik öneme haiz olan Kızıлтаş köyü, Dereli merkeze 47 km. uzaklıkta olup Hacı Mustafa ve Hacı İlyas zaviyelerinin bulunduğu muhittedir. Bu itibarla aynı köyde bir medresenin de bulunması kaçınılmazdır.²⁷¹ 1550'li yıllardan kalma vakıf senedinde medresenin müderrisi Seyyid

²⁷⁰ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s.123

²⁷¹ Fatsa, **Vakıf**, s.170

Yusuf, müderris-i hasbi olarak geçmektedir.²⁷² Zira 1547 tarihli vergi defterine göre bir medrese ve Yunus oğlu Himmet isimli bir müderristen bahsedilmektedir.²⁷³ Giresun Şer'iyye sicillerinde doğrudan bir kayda rastlamamıza rağmen bir kayıta şahit olarak müderrisin adının başka bir olaya ilişkin geçmesi köyde o tarihlerde medrese olduğu izlenimi vermektedir.²⁷⁴

Medrese, Hacı Mustafa türbesinin de bulunduğu yer olan Kızıldaş eski camisinin güneydoğusundadır. Medresenin kalıntılarından şu anda hiçbir şey kalmamış, halen medrese yerinin bir kısmı Aksu köy yoluna gitmiş olup bir kısmı da özel mülkiyet olarak kullanılmaktadır. Cumhuriyet öncesi müderrislerden Cebecioğlu Hasan (Çavuş) Efendi'nin ve ondan sonra da kardeşi Yusuf Efendi'nin müderrislik yaptığı köy ileri gelenlerince bildirilmektedir.²⁷⁵

42- Kırık Nahiyesi Güzyurdu (Feroğuz) Köyü Hayriye Medresesi

Dereli'ye 53 km. uzaklıkta olan Güzyurdu köyü kırsaldaki yerleşim yerlerinden biridir. Medrese, köyün girişindeki merkez caminin hemen bitişiğindedir. Cumhuriyetten sonra bir müddet sıbyân mektebi ve 1950'li yıllarda ilkokul, daha sonra da yıkılarak şadırvan ve sosyal donatı alanı olarak kullanılmıştır. Önceleri mütevazı bir medrese olarak hizmete başlayan medresenin eğitim öğretim hizmeti Musluoğlu Ömer Efendi tarafından yerine getirilmiştir. Bilahare Ömer Efendi'nin oğlu olan Güzyurdu köyünden Musluoğlu Abdulkadir Efendi b. Ömer Efendi tarafından medrese yenilenmiştir. 1908 (H.1325)'de 14 oda ve bir dershaneli olarak yeniden yapılıp, Hayriye isimindeki medresenin müderrisi mütevellî olmak şartıyla 1/3'ünü müderris Efendi'ye, diğer meblağı da medresenin tamirine harcanmak üzere vakfedilmesi kaydı, köylülerce medreseye sahip çıkıldığını göstermektedir.²⁷⁶ Medresenin yapımında katkısı olan Abdülkadir Efendi, hem mütevellî hem de müderris olarak Cumhuriyete kadar talebe

²⁷² Fatsa, **Vakıf**, s.242

²⁷³ Fatsa, **Giresun**, s.225

²⁷⁴ GŞS, 1445, s.101

²⁷⁵ Dursun Ayhan, Zühtü oğlu, 1961 Kızıldaş köyü doğumlu.

²⁷⁶ GŞS, 1445, s.114

okutmaya devam etmiştir. Babası ve kendisinden başka bir müderris bu medresede görev yapmamıştır.

XV. yüzyıldan itibaren Giresun'un İslamlaşmasına büyük katkıları olan dervişlerin, iskâna açarak yerleştikleri yerlerin başında gelen Kırık nahiyesi ve köyleri diğer yerleşim yerlerine göre eğitimi daha fazla önemsemişler ve o tarihlerden itibaren okullaşmayı gerektiği şekilde gerçekleştirmişlerdir. Her ne kadar XIX. yüzyıla gelindiğinde sahil bölgelerine göç yoğunlaşmış olsa da görüldüğü gibi meskûn mahallerde yerleşmiş olan medrese kültürü devam edegelmiş ve tesbit edebildiğimiz altı medrese ile Kırık halkının cehaletle mücadelesine katkı sağlamıştır.

43- Keşap Nahiyesi Düzköy Medresesi

Bugün kü Keşap ilçesinin ilk kurulduğu yer olarak kabul edilen Düzköy ya da Düzyer köyü Keşap'a 13 km. uzaklıkta olup, ismiyle müsemma bir şekilde Karadeniz'de eşine az rastlanan düz bir arazi üzerindedir. Medrese, Düzköy merkez caminin kuzeyinde bulunan şimdiki sağlık evinin olduğu yerde kurulmuştur. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra yanına biraz eklenti yapılarak Giresun'daki ilkokullarından biri olarak açılmıştır. 1938 depreminde ciddi hasar gördüğü için tekrar tamir edilip 1990'lı yıllara kadar eğitim hayatına hizmet etmiş ve o tarihte sağlık evi olarak hizmete açılmıştır. 1530 tarihli vergi defterindeki bir kayda göre Süleyman Fakîh'in oğlu Süleyman ve Musa'nın müderris olarak belirlenmesi Keşap Düzköy'ün medrese kültürüne sahip bir yerleşim birimi olduğunu göstermektedir.²⁷⁷

Aynı şekilde Keşap Düzköy'ün yetiştirdiği müderrislerden olan 1844 doğumlu Mehmet Nazım Efendi ile ilgili bibliyografyada 1865 (H.1282)'de İstanbul medreselerine devam etmeden önce kendi köyündeki medresede sarf- nahiv okuduğu belirtilmektedir.²⁷⁸ Bu olayda da gözüktüğü gibi Giresun'daki medreseler Haşiye-i tecrid medreseleri olup burada okurken zekâ ve kabiliyetine güvenilen öğrenciler İstanbul medreselerine ihtisas

²⁷⁷ BOA. TTD. nr. 52, s.749

²⁷⁸ Albayrak, **a.g.e.**, c.4-5, s.10

için gönderilmekteydi. Medrese müderrisi olarak, aynı köyden Mollamustafaoğlu İsmail Efendi'den bahsedilmektedir. Bu medresenin tedris kadrosunda İsmail Efendi'den başka bir müderris isminin geçmemesi çok uzun yıllar İsmail Efendi'nin müderrislik yaptığını göstermektedir. Düzköy'ün, Giresun köyleri içinde en fazla sivil, askeri bürokrat ve siyasetçi yetiştirmesi, medrese kültürünün bir izdüşümü olarak değerlendirilebilir.

Giresun Keşap nahiyesi Düzköy'den Eşberoğlu Hüseyin Ağa b. Hasan'ın köydeki bütün servetini köydeki medrese ve mektebe 1899 (H.1316) yılında vakfetmesi kaydı,²⁷⁹ o tarihlerde medresenin devam ettiğini ve başka bir müderrisin ismi geçmediğine göre İsmail Efendi'nin de medresede uzun müddet müderrislik yaptığını göstermektedir.

44- Keşap Nahiyesi Cinkıran (Yolağzı) Köyü Hacı Resul Efendi Dar'ul-Hadisi

Keşap nahiyesine 7 km. uzaklıkta olan Cinkıran Köyü Daru'l-Hadisi'nin yeri Hacı Resul Efendi Cami'inin güneydoğusunda bulunan imam lojmanının önündeki fındık bahçesinde olup, medrese kalıntıları 1970'lere kadar mevcut idi. 24 odalı olduğu söylenen medresenin müderrisi Hacı Resul Efendi, İstanbul medreselerinde okumuş ve civar köylerde ün salmış bir müderristir. Zaten Giresun'da üç Dâru'l-Hadîs'ten birisinin müderrisi olması bu ünün bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. 11'i erkek 11'i kız olmak üzere 22 çocuk sahibi olan Hacı Resul Efendi'nin çocuklarının çoğu I. Dünya Savaşı'nda şehit düşmüşlerdir. Kendisinin vefatından sonra muhtemelen büyük oğlu Molla Mehmet müderrisliğe bir müddet devam etmiş, Trablusgarp Savaşı'nda şehit düşmesinden sonra medrese eğitim hayatına son vermiştir. Giresun ahalisinden 300 kadar talebe yetiştirdiği söylenmektedir.²⁸⁰

Giresun kazası Keşap nahiyesi Cinkıran köyünden Ahmet Resul Efendi b. Hasan Efendi köyde sınırları belirlenmiş kabalak bahçesi diye bilinen bahçesini, (1864/H.1280) kendi yaptırdığı medresenin müderrisine, vefatından sonra ise gelecek müderrisin mütevellî

²⁷⁹ GŞS, 1434, s.38

²⁸⁰ Rasul Yılmaz, Hasan oğlu, 1934 Yolağzı köyü doğumlu, müderris Hacı Rasul Efendi'nin torunlarından.

olması şartıyla (1880 /H.1297)²⁸¹ vakfetmesi, kendi önderliğinde inşa edilen medresenin geleceğini düşünmesi açısından önemlidir. Yolağzı köyü mezarlığındaki kitabeye göre Ahmet Resul Efendi 1905 (H.1322) yılında vefat etmiştir. 1884 (H.1301) tarihli bir vesikada daha önce Cinkıran köylülerinin yardımıyla yapılan medreseye bir miktar fındık bahçesi vakfedilerek aynı yıl Ahmet Resul Efendi'nin müderris olarak görevlendirilmesi istenmiştir.²⁸² Mehmet Ali Ağa b. Mehmet'in medrese vakfından olmak üzere- belgede de belirtildiği gibi- (1885 /H.1302) Giresun kazası Keşap nahiyesi Cinkıran köyünden Ahmet Resul Efendi Dâru'l-Hadîsi vakfı kaydında müderrisliğine görevlendirildiğine şahit olmaktayız.²⁸³

1888 (1305) tarihli Trabzon Vilayet Salnâmesinde öğrenci sayısının belirtilmemesi o tarihlerde medresenin tamirde olabileceğini düşündürmektedir.²⁸⁴ 1904 (H.1321) yılında Cinkıran köyünden Aliağaoğlu kerimesi Ayşe binti Hüseyin, mahkemede (1901/H.1318) Kuloğlu Hüseyin ile izdivacı münasebetiyle medresede şahitler huzurunda Hacı Resul Efendi'nin kıymış olduğu nikâhtan bahsedilmesi, hem burada bir medresenin varlığını, hem de medresenin köyün hukuki işleriyle ilgili olduğunu göstermektedir.²⁸⁵ Demek ki 40 yıl kadar medresede müderrislik yapan Ahmet Resul Efendi'nin vefatından sonra büyük oğlu Molla Mehmet b. Hacı Ahmet Resul bir müddet daha müderrislik yapmış, sonra da bu medrese I. Dünya Savaşı yıllarında eğitimine ara vererek kapanmıştır.

45- Keşap Nahiyesi Uğurca Köyü Medresesi

Keşap'ın merkez mahallesi içinde kalan Uğurca köyü, Düzköy'den sonra uzun müddet Keşap nahiyesinin merkezliğini de yapmış ve şimdiki ilçe merkezine 2 km. güneyde kalan şirin bir yerleşim yeridir. Medrese, Uğurca merkez camisinin güneybatısında yer alan ve bir müddet köy ilkokulu olarak da kullanılan İmam lojmanının bulunduğu yerde

²⁸¹ GŞS, 1405, s.16

²⁸² BOA, EV. MKT, 1305.229-230; Aynı bilgi, BOA, EV. MKT, 1305. 233. 248''de de mevcuttur.

²⁸³ BOA, EV. MKT, 1305. 93

²⁸⁴ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s.123

²⁸⁵ GŞS, 1438, s.59

olup, restore edilerek yenilenmesine müsaade edilmemiş olup metruk bir şekilde durmaktadır. Civar köylerde çok bilinmemesi uzun ömürlü bir medrese olmadığı izlenimini vermektedir. Müderris olarak da aynı köyden Dikmenoğlu Tahir Efendi geçmektedir.²⁸⁶ Tahir Efendi'den başka bir müderris ismine ulaşılamamıştır.

Evkâf muhasebesi 1868 (H.1284) senesinde Keşap Uğurca Köyü Mekteb-i Ashâb-ı Hayr isimli vakfın 8 senelik gelir gideri incelemiştir. Sekiz yıl boyunca; 5.430 kuruş medresenin müderrisine, 65 kuruş da medresenin diğer masrafları olarak 8 yıllık bütçe 5.495 kuruşa bağlanmıştır. Bu hesaba göre müderrisin aldığı aylık maaş yaklaşık 55 kuruş olup, hemen hemen aynı tarihlerde Giresun Kayadibi medresesi müderrisinin aldığı 200 kuruş aylıkla karşılaştırıldığında müderris maaşları arasındaki farkı göstermektedir. Bu kayıt her ne kadar başka bir belge bulamamış olsak da 1864 (H.1280) yılında Keşap Uğurca köyünde bir medresenin varlığını ortaya çıkarması açısından önemli bir kayıt olup,²⁸⁷ bu medrese Cumhuriyet yıllarında sıbyân mektebi olarak kullanılmıştır.

46- Keşap Nahiyesi Barça Köyü Dervişoğlu Medresesi

1951 yılına kadar Keşap ilçesine bağlı olup,²⁸⁸ bu tarihten sonra Giresun merkeze bağlanan Barça köyü Giresun'a 10 km. uzaklıktadır. Köydeki medrese, Barça mezarlıkboğazı caminin bulunduğu yerde idi. Medresenin yapım tarihi 1900'lü yılların biraz öncesi olup, Dervişoğlu Hacı Bektaş tarafından yaptırılmıştır. Daha sonra Barça köyü muhtarı Canukoğlu Şakir b. Mustafa ve ihtiyar heyeti Dervişoğlu Hüseyin b. Hacı Bektaş, Türkmenoğlu Ali b. Dursun ve Mavişoğlu Ali b. Musa (1898/H.1315) mahkemeye gelip mezarlık vakfı diye bilinen yerin kayıtlarda olmadığını bildirmişlerdir. Dolayısıyla köydeki Dervişoğlu medresesinin müderrisine vakıf edildiği ile ilgili itirazları mahkemece değerlendirilip gereği yerine getirilmiştir.²⁸⁹ Dervişoğlu Hacı Bektaş'tan başka bir müderrise rastlayamadığımız bu taş yapı, 1986 yılında

²⁸⁶ Mustafa Henden, Halil oğlu, 1935 Uğurca köyü doğumlu.

²⁸⁷ BOA, EV. MH, 1978

²⁸⁸ BCA, 23997.30.11.220.2.2

²⁸⁹ GŞS, 1431, s.56

köylülerce yıkılıp yerine cami yapılana kadar sıbyân mektebi olarak hizmet vermeye devam etmiştir. Medresenin uzun süre yıkılmadan ayakta kalması önemli özelliklerindendir.

47- Keşap Nahiyesi Barça-Çakırlı Köyü İrşadiye Medresesi

Barça Çakırlı diye bilinen köy daha sonra ikiye ayrılarak müstakil köyler haline gelmiştir. Giresun merkeze 17 km. uzaklıkta olan Çakırlı köyü sınırlarında bulunan medresenin yeri Çakırlı merkez camisinin 500 metre kadar yukarısında olup, daha sonra restore edilerek bir müddet sıbyân mektebi olarak kullanılmıştır. Halen kalıntıları mevcuttur.²⁹⁰ 1860 (H.1276) senesinde dünyaya gelen Mehmet oğlu Sarvanlı Osman Efendi, köyün ileri gelenleri ve Evkâf muhasebesi vekili Mehmet Efendi'lerin şahitliğinde 1907 (H.1324) senesinde yapılan medreseye Sarvan köyünden 37 yaşlarındaki Osman Efendi'ye berat verilmesini talep etmişler ve bu istekleri yerine getirilmiştir.²⁹¹ 1913 (H.1330) senesindeki belgeye göre müderris olarak Osman Efendi'nin adı geçmektedir.²⁹²

Giresun kazası Keşap nahiyesi Barça- Çakırlı köyünden Keleşoğlu kerimesi Hatice binti Ali 1907 (H.1324) yılında Barça- Çakırlı köyünde sınırları belirlenmiş fındık bahçesi hâsılatının 1/3'ünü medrese'nin tamirine, 2/3'ünü de İrşadiye diye bilinen medresenin müderrisine verilmek üzere vakfetmiştir.²⁹³ 1906 senesinde yapılan medresenin müderrisliğini sadece Osman Efendi yapmıştır. Zira medrese savaş yıllarında metruk hale gelmiştir.

48- Keşap Nahiyesi Çatak (Tekke) Köyü Medresesi

Giresun kaza merkezinin 14 km. güneydoğusunda bulunan yerleşim birimi, alperen dervişlerinden Yakup Halife'nin meskûn olduğu yerdir. XVI. yüzyıldan itibaren

²⁹⁰ Murat Tekir, Ağabey oğlu, 1956 Çakırlı köyü doğumlu.

²⁹¹ GŞS, 1439, s.176; Fatsa, **Vakıf**, s.258

²⁹² MŞH. SAİD, 173.5.1.

²⁹³ GŞS, 1440, s.67

stratejik bir yer olan Çatak köyüne yerleşen Yakup Halife'nin; tekke ve zaviyesiyle yörenin Türkleşmesine ve İslamlaşmasına büyük katkıda bulunmuştur. Aynı zamanda derbentçilik vazifesini de ifa ettiren merkezle ilgili 1515 tarihli tahrir defterinde, mukimler sayılırken Sarvanlı Mevlana Ali Şeyh'ten müderris olarak bahsedilmesi,²⁹⁴ o tarihlerde tekke ve zaviyenin yanında ilmi olarak da bir medresenin kurulduğunu göstermektedir.

Medresenin yerini tespit edememekle birlikte tekkenin yakınlarında olduğunu tahmin etmekteyiz. XIX. yüzyıl kayıtlarında medrese ile ilgili sadece Keşap nahiyesi medresesine müderris atanması talebi kaydında müderrisin özgeçmişinden bahsederken, Tekke köyü medresesi müderrisi Ahmet Efendi'den mezun olduğu kaydının geçmesi 1908 (H.1325)²⁹⁵ tarihi itibarıyla hem medresenin aktif olduğunu hem de müderrisinin Ahmet Efendi olduğunu göstermektedir. Bu tarihten sonra medrese ile ilgili herhangi bir bilgi elimizde mevcut değildir.

49- Keşap Nahiyesi Anbaralan Köyü Hamidiye Medresesi

Giresun'a 30 km. uzaklıkta olup Aksu vadisinin doğu yamaçlarında olan Anbaralan köyü, Yakup Halife zaviyesine de yakınlığıyla altı çizilmesi gereken bir yerleşim birimidir. Medresenin olduğu yerde şimdi imam lojmanı ve alt katında sosyal donatı alanları mevcut olup, 1960'lı yıllara kadar medresenin bir bölümü sıbyân mektebi olarak kullanılmıştır. Torunlarının anlattıklarına göre medresenin müderrisi olan Hacı Mehmet Efendi 30 yıl kadar Hicaz bölgesinde öğrenim görmüş daha sonra memleketi olan Batum'dan kardeşleriyle birlikte göç ederek bu köye yerleşmiştir. Ulaşabildiğimiz kadarıyla medresede Hacı Mehmet Efendi'den başka bir müderrise rastlayamıyoruz. Keza Hacı Mehmet Efendi, ilerlemiş yaşlarda bu köyde vefat etmiş ve bu köyde defnedilmiştir.

²⁹⁴ Fatsa, **Giresun**, s.34; BOA, TTD, nr.828 s.711'dan nakille

²⁹⁵ GŞS, 1445, s.137

Batum'dan gelerek Keşap Anbaralan köyüne yerleşen Darboğlu Molla Murat b. Alişan, 1903 (H.1320)'de yeni yapılan 12 odayı içeren ve Hemiye (Hamidiye) Medresesi diye isimlendirilen medreseye 1.000 kuruşu vakfetmiştir. Paranın 3/4'ünü medrese müderrisine, geri kalan 1/4'ünü medresenin tamirine verilmesi ve müderrisin mütevellî olmasını²⁹⁶ şart olarak öne sürmüştür. Aynı köy medrese müderrisi Hacı Mehmet Efendi b. Ali, 1908 (H.1325) senesinde²⁹⁷ medreseye vakfedilen 1.000 kuruşu müderrise vermesi gerekirken 5 senedir 600 kuruşu kendisine vermeyen Murat Efendi'yi mahkemeye şikâyet etmiş ve mağduriyetinin giderilmesini istemiştir. Muhtemelen Cumhuriyet öncesi yıllarda medresenin müderrisi Muhacir Mehmet Efendi diye bilinen zat Çelebioğlu Mehmet Efendi'dir.²⁹⁸ Batum'dan hicret ederek hem kendi ırkdaşlarına hem de bölge insanına hizmet veren Mehmet Efendi'nin vefatından sonra medrese bir müddet sıbyân mektebi olarak kullanılmıştır.

50- Keşap Nahiyesi Paye Köyü Tahsiliye Medresesi

Eski Keşap Kümbet grup yolu üzerinde bulunan ve Alınca, Kuzköy ve Konacık yerleşim yerlerini içine alan yer Paye köyü olarak bilinirken, 1959 yılında Konacık köyü diye isim değiştirmiş ve bir yıl sonra da Keşap'tan ayrılarak Giresun merkeze bağlanmıştır. Medrese, şimdi Duroğlu- Gez mahallesi diye bilinen Giresun'a 27 km. uzaklıktaki en eski camilerden biri olan Gez mahallesi caminin yanındadır. Medrese caminin üst tarafında iken onarım sırasında caminin giriş kapısına alınmış ve camiye medreseden girilir hale gelmiştir. Müderris Mürsel Efendi Cumhuriyetten sonra da sıbyân mektebinde talebe okutmaya devam etmiş, aynı köyden evlenmiş ve mezarı halen medresenin olduğu köyde bulunmaktadır.²⁹⁹

Keşap nahiyesi Paye köylülerinin yardımıyla yeni yapılan 11 odalı Tahsiliye Medresesi müderrisi Mürsel Efendi Tekke köyü medresesi müderrislerinden Ahmet Efendi'den ders görmüş, Yağmurca köyü 20 nolu hanesinde mukim, kırk yaşlarında âlim ve fâzıl

²⁹⁶ GŞS, 1436, s.172; GŞS, 1437, s.89; Sadi Bayram, **a.g.m.** s.381; VGMA, 601.186.244

²⁹⁷ GŞS, 1443, s.156

²⁹⁸ Fatsa, **Vakıf**, s.240; Torunu Rıza Çelebi'den rivayetle.

²⁹⁹ Cemal Çetin, Hakkı oğlu, 1933 Paye köyü doğumlu.

bir kişi olduğu için bir adet berat verilmesi talebiyle 1908 (H.1325) yılında köylülerce mahkemeye müracaat edilmiş ve başvuru mahkeme tarafından kabul görmüştür.³⁰⁰

Keşap Nahiyesi Paye köyünden Durakzâde Lütfi Efendi ve Salih b. Osman Efendi köydeki bir parça fındık bahçesi hâsılatını yeni yapılan Tahsiliye Medresesi'nin müderrisine mütevellî müderris olmak üzere vakfetmeleri³⁰¹ kaydı, köylülerce medreselerine sahip çıkıldığını ve uzun süre medresenin devam ettiğini göstermektedir. 1908 (H.1325) tarihinde yapılan medrese için zaten ikinci bir müderris düşünölemeyeceğinden tek müderris olarak Cumhuriyetten sonra da sıbyân mektebi muallimliğı yapan Mürsel Efendi gözökmektedir.

51- Keşap Nahiyesi Hisarüstü Köyü Medresesi

Keşap nahiyesi Hisarüstü köyü Giresun'a 22 km. uzaklıktadır. Hisarüstü Köyü Medresesi ise köyün denizle bitiştii yerde yarımada şeklinde konuşlanmış, şimdilerde balıkçıların barınma yeri olarak kullanılan ve köy halkının da medreseyanı diye bildiğı yerdedir. Köy ileri gelenlerince de bildirildiğı gibi Şer'iyye sicillerinde adı geçen ve nakit para ile vakfın desteklediğı Çilesizzâde Mustafa Efendi, Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar öğrenci okutmuştur. Medresenin ilk ve son müderrisi Mustafa Efendi'dir.³⁰²

Giresun Kazası Keşap nahiyesi Hisarüstü köyünden Çilesizzâde Mustafa Efendi b. Halil kendi parası olan 2.000 kuruşu, mütevellî kendi olmak şartıyla vakfederek elde edilecek gelirini köylülerce 1905 (H.1322) yılında yeni yapılan medresenin müderrisi mütevellî olmak üzere vakfetmesi³⁰³ medresenin ömrünün 10 yıl civarında olduğunu göstermektedir. Bu kayıтта da görölüyor ki müderris ile mütevellî genelde aynı şahıslardır.

³⁰⁰ GŞS, 1445, s.137

³⁰¹ GŞS, 1444, s.26; GŞS, 1443, s.76; GŞS, 1436, s.148

³⁰² Yavuz Akarsu, Ali oğlu, 1933 Hisarüstü köyü doğumlu.

³⁰³ GŞS, 1438, s.153

52- Keşap Nahiyesi Engüz (Dokuztepe) Köyü Medresesi

Keşap ilçesine 5 km. uzaklıkta olan köy, Sayca, Alataş, Karadere ve Akpınar ile Yoliçi mahallesini içine alan büyük bir yerleşim yeridir. Engüz Köyü Medresesi şimdiki merkez camisinin yanındır. Giresun kazası Keşap nahiyesi Engüz köyünden Hamalzâde Hacıali Ağa b. Ali'nin Engüz köyünde sınırları belirlenmiş, 12.000 kuruş kıymetli 3 adet fındık bahçesinin mahsulünü köyde (1904/H.1321) yeni yapılan medresenin tamirine, medresenin müderrisine ve Soğuksu cami yanındaki sıbyân mektebi muallimlerine damadı Hüseyin Ağa b. Mehmet'in mütevellî olması şartıyla vakfetmesi, köye kazandırılan medresenin devamı için önemli görülmüştür.³⁰⁴ XX. yüzyılın başlarında yapıldığı anlaşılan medresenin müderrisliği, kuruluşundan 1913 (H.1330) yılına kadar Kethüdâzâde Ali Avni Efendi³⁰⁵ olarak geçmekte olup, savaş yılları başladığı için başka müderris bu medresede çalışmamıştır.

Keşap nahiyesinin merkezi Düzköy ile başlayıp, Uğurca ile devam eden serüveni XX. yüzyılın başlarında bulunduğu yerin merkez olması ile nihai konumunu almıştır. Daha çok Aksu vadisinin doğu yamaçlarında gördüğümüz medreseler, Düzköy ve civarındaki medreselerle eğitim dünyasına katkıda bulunmuşlardır. Karabulduk vadisindeki medreselerin azlığına sebep olarak ya anılan yerlerin iskân durumları ya da diğer kültürel sebeplerle açıklanabilir. Yakup Halife tekke ve zaviyesinin Keşap sınırları içinde olması, hatta Paye köyüne müderris atamasında referans olarak kullanılan Tekke köyü medresesinin ağırlığı ile Düzköy'de öteden beri süregelen medrese kültürü Keşap nahiyesini kültürel yönden desteklemişlerdir.

³⁰⁴ GŞS, 1437, s.84

³⁰⁵ MŞH. SAİD, 173.5.1.

II. TANZİMAT SONRASI ORTAYA ÇIKAN EĞİTİM KURUMLARI

A- İBTİDÂÎ MEKTEBLER

İbtidâî mektebler 1872 yılında sıbyân mekteblerine alternatif olarak kurulmuş ve İmparatorluğun sonuna kadar sıbyân mektebleriyle birlikte devletin ilköğretimine katkıda bulunmuşlardır. İlk ibtidâî mekteblerinin açılışından 15 yıl sonra Giresun’da ilk defa Soğuksu mahallesinde açılan ibtidâî mektebler, zamanla çoğalarak sayıları 75 civarına ulaşmış ve bu şekliyle Cumhuriyete devredilmişlerdir. Örnek olması açısından bilgi elde ettiğimiz ibtidâî mekteblerinden bahsedeceğiz.

1- Giresun Soğuksu Mahallesi İbtidâî Mektebi

Tanzimât’la başlayan ilköğretimde yenileşme hareketlerinin ilköğretim boyutunda Giresun kaza merkezine yansıması, Soğuksu mahallesinde karşılık bulmuş ve Giresun kaza merkezindeki iki ibtidâî mektebi kanaatimizce Müslüman aydın kesimin ekseriyetle ikamet ettiği Soğuksu mahallesinde açılmıştır. Soğuksu İbtidâî mekteblerinin biri 1887 (H.1304) diğeri ise 1895 (H.1312) yılında resmi açılışı yapılmış ve sivil halk tarafından da desteklenmiştir.³⁰⁶

1909 (H.1326) yılında Hacı Siyam mahallesinden Sarımahmutzâde Hacı Mustafa b. Ömer Ağa, Çalış köyündeki 2 parça fındık bahçesi hâsılatını Soğuksu mahallesindeki ibtidâî mektebinin tamirine vakfederek bu eğitim kurumlarına merkezi hükümetin teşvik ettiği şekilde destek vermiştir. Bu mektebin zaten ilk açılışında yerli halkın yardımıyla yapılıp açıldığı Maârif salnâmesinde açıkça belirtilmektedir.³⁰⁷

³⁰⁶ Maârif Salnâmesi, 1321, s.609

³⁰⁷ Maârif Salnâmesi, 1316, s.1113

2- Giresun Kapu Mahallesi İbtidâî Mektebi

Giresun merkez ilçedeki ibtidâî mekteblerinden en çok vakıf yapılanı Kapu Mahallesi İbtidâî Mektebi olarak gözükmektedir. Bunun sebebi de Müslüman nüfusun o muhitlerde yoğun olmasındandır. Kapu mahallesinden Ahmetzâde Arif Efendi b. Hacı Hasan Efendi'nin kendi yaptırdığı Kapu Mahallesi İbtidâî Mektebi'ne 3.200 kuruş nakit ve eczanenin kira gelirini mekteb komisyonu mütevellî olmak üzere (1890/H.1307) vakfetmesi, meslek erbabının da olayın farkında olduğunu göstermesi açısından önemlidir.³⁰⁸ Hacımikdat mahallesinden Emirhasanoğlu kerimesi Ayşe Hatun binti Hasan merkezde bulunan dükkân kiralardan kendine düşen kısmını merkez ilçedeki Kapu Mahallesi İbtidâî Mektebi'ne vakfetmesi kaydı, kadınların ilköğretime ne kadar destek olduğunu göstermesi açısından önemlidir.³⁰⁹ Aynı şekilde mektebi yaptıran şahsın oğlu Arif Hikmet Efendi de vakıf şartnamesini güncelleyip,³¹⁰ Emirhasanzâde kerimesi Ayşe Hatun binti Hasan evini ve müstemilatını Kapu Mahallesi İbtidâî Mektebine vakfetmiştir.³¹¹

3- Giresun Hacı Hüseyin Mahallesi İbtidâî Mektebi

Eğitimin diğer alanlarında olduğu gibi sıbyân mekteblerinin ıslahını mümkün görmeyen idare, sıbyân mekteblerine dokunmadan daha modernize edilmiş olan ibtidâî mekteblerinin her yerleşim biriminde yaygınlaştırılmasına gitmiştir. Buradan hareketle Giresun da bundan nasibini almış, merkezi hükümetin yardımlarının yanında vakıflar yoluyla bu mektebler desteklenmiştir. Konu ile ilgili Giresun merkezde hemen her mahallede bir ibtidâî mekteb açılmıştır. Aynı şekilde ibtidâî mekteblerine de sahip çıkan halk aynî ve nakdî yardımlarla mektepleri desteklemişlerdir.

Giresun Kazası Hacı Hüseyin mahallesinden Karamustafazâde Asım Efendi, merkez Kayadibi köyünde sınırları belirlenmiş fındık bahçesi hâsılatını Hacı Hüseyin

³⁰⁸ GŞS, 1413, s.19

³⁰⁹ GŞS, 1434, s.129

³¹⁰ GŞS, 1414, s.3

³¹¹ GŞS, 1433, s.95; Aynı bilgi GŞS, 1434, s.129'de de mevcuttur.

mahallesindeki ibtidâî mektebi muallimine (1906/H.1323) vakfetmesi, ibtidâî mektepleri muallimlerinin maaşlarının devletçe karşılanması esas iken bunun mümkün olmadığı durumlarda böyle bir yola gidilmiş olduğunu göstermektedir.³¹² Giresun’da 1910’lu yıllarda haftada bir çıkan Giresun gazetesinin başında “Hâsılat-ı sâfiyesinin yüzde onu Giresun Hacı Hüseyin Mahallesi Mekteb-i İbtidâîyesine aittir.”³¹³ yazısı o günlerde mekteblere basın tarafından da sahip çıkıldığının bir işareti olarak altı çizilmesi gereken bir olaydır.

4- Giresun Hamidiye İbtidâî Mektebi

Giresun merkez ilçede faaliyet gösteren ibtidâî mekteplerden birisi de Hamidiye İbtidâî Mektebi’dir. Öğrenci sayısı bakımından şehrin en kalabalık mekteplerindendir. Mekteb ile ilgili belgeye göre Giresun ibtidâî mektebi üçüncü muallimliğine atanan Hafız İsmail Efendi’nin maaşı ile ilgili olarak tercüme-i halinde aylık maaşının sehven 135 kuruş yazıldığı, hâlbuki maaşının 112,5 kuruş olarak düzeltilmesi ile ilgili merkezle olan yazışma örnekleri (1906/H.1323) en az 3 muallimle Hamidiye İbtidâî Mektebi’nin Giresunlu öğrencilere hizmet ettiğini göstermektedir.³¹⁴ Zaten II. Abdülhamid’e izafeten isimlendirilen mektebin en meşhur mekteb olması kaçınılmazdır.

5- Giresun Kale Mahallesi İbtidâî Mektebi

Giresun merkez ilçedeki ibtidâî mekteplerinden bir tanesi de Kale Mahallesi İbtidâî Mektebi olup, vakıf yapan kadınlardan Ayşe Hatun binti Hasan’ın desteğinin altını çizmek gerekmektedir. Zira adeta bir eğitim gönüllüsü olan Ayşe Hanım, daha hayatta iken malının hatırı sayılır bir kısmını eğitim kurumlarına vakfetmiştir. Belgelere gelince, Hacımikdat mahallesinden Emirhasan oğlu kerimesi Ayşe Hatun binti Hasan merkezde bulunan dükkân kiralardan kendine düşen kısmını merkez Kale Mahallesi İbtidâî Mektebi’nin ayakta durması için vakfetmiştir.³¹⁵

³¹² GŞS, 1439, s.89

³¹³ Albayrak, **a.g.m, GTS**, s.289

³¹⁴ BOA, MKT, 911. 46

³¹⁵ GŞS, 1434, s.83; Aynı bilgi GŞS, 1433, s.129’de de mevcuttur.

6- Giresun Sultan Selim Mahallesi İbtidâî Mektebi

Giresun'un Sultan Selim mahallesi; daha çok medreselerin içinde bulunduğu yerleşke olarak ön plana çıksa da görülüyor ki mahallede oturan aydın kimseler çocuklarının ilköğretim için bir ibtidâî mektebinin varlığını zaruri görmüş ve bu yolda adım atmışlardır. Bu itibarla genelde aynı şahıslar olsa Giresun merkez Hacımikdat mahallesinden Emirhasanoğlu kerimesi Ayşe Hatun binti Hasan merkezde bulunan dükkân kiralarından kendine düşen kısmını merkez Sultan Selim Mahallesi İbtidâî Mektebi'ne vakfetmiştir.³¹⁶ Giresun merkez Sultan Selim mahallesinden Kadırağaoğlu Yahya b. Süleyman aynı mahalledeki 2 dükkândan kendine düşen hissesini (1904/H.1321) Kapu mahallesinden Hacı Ahmetzâde Arif Hikmet Efendi mütevellî olmak üzere mektebe vakfetmeleriyle³¹⁷ bir medrese mahallesi olan Sultan Selim mahallesine modern tarzda mekteblerin yapılması ve yaşatılmasına da ön ayak olmuşlardır.

7- Giresun Hacımikdat Mahallesi İbtidâî Mektebi

Hacımikdat mahallesi; Giresun merkez ilçenin en köklü mahallelerinden birisidir. Bu itibarla ibtidâî mektebinden nasibini alması kadar doğal bir şey olmasa gerektir. Buradan hareketle yukarıda da olduğu gibi Hacımikdat mahallesinden Emirhasan oğlu kerimesi Ayşe Hatun binti Hasan merkezde bulunan dükkân kiralarından kendine düşen kısmını merkez ilçedeki Hacımikdat Mahallesi İbtidâî Mektebi'ne vakfetmesi kaydı,³¹⁸ Ayşe Hanım'ın Giresun'daki bütün ibtidâî mekteblerinin yaşatılması için elinden geleni yaptığının bir delilidir.

³¹⁶ GŞŞ, 1434, s.129; Aynı bilgi GŞŞ, 1433, s.95'de de mevcuttur.

³¹⁷ GŞŞ, 1438, s.722

³¹⁸ GŞŞ, 1434, s.129; Aynı bilgi GŞŞ, 1433, s.95'de de mevcuttur.

8- Giresun Hacı Siyam Mahallesi İbtidâî Mektebi

Giresun merkez ilçe Hacı Siyam Mahallesi İbtidâî Mektebi ile ilgili olarak söylenmesi gereken şey; bu mahallenin de Ermenilerle birlikte Müslümanların ekseriyetle yaşadığı yerleşim yerlerinden olduğudur. Hacımikdat mahallesinden Emirhasanoğlu kerimesi Ayşe Hatun binti Hasan, merkezde bulunan dükkân kiralardan kendine düşen kısmını merkez ilçedeki Hacı Siyam Mahallesi İbtidâî Mektebi'ne vakfedip bu mahalle çocuklarının da ilköğretimden faydalanmalarını sağlamıştır.³¹⁹

9- Giresun Çınarlar Mahallesi İbtidâî Mektebi

Giresun Çınarlar mahallesi, Müslümanların Rumlarla ortak yaşadıkları yerleşim yerlerinin başında gelmektedir. Bu itibarla şehrin orta noktasında bulunan İbtidâî mektebiyle ilgili tek kayıt yine Ayşe Hanım'la ilgilidir. Emirhasanzâde kerimesi Ayşe Hatun binti Hasan evini ve müştemilâtını Çınarlar Mahallesi İbtidâî Mektebi'ne vakfedip³²⁰, bütün Giresun'da olduğu gibi Çınarlar mahallesini de unutmayarak mahalle mektebine yardımda bulunmuştur.

10- Kırık Nahiyesi Kulakkaya İbtidâî Mektebi

Giresun kazası Kırık Nahiyesi merkezinde önceden hizmet veren, Kulakkaya cami bitişiğindeki sıbyân mektebi olarak başlanılıp bitirilemeyen binayı yaptırma işini üstlenen Nahiye Reji Müdürü Sarımahmutzâde Hasan Efendi 1.000 kuruş vererek yaptırdığı ve mektebin ibtidâî mekteb olarak açılması halinde muallim efendiye de aylık 30 kuruş maaş vermeyi taahhüt etmesi sebebiyle bu eğitim öğretim kurumu 1903 (H.1320) senesinde eğitim öğretime başlayabilmiştir.³²¹ XX. yüzyılın başlarında artık sıbyân mekteblerinin yerini en taşradaki yerleşim biriminde bile ibtidâî mekteblerinin

³¹⁹ GŞS, 1434, s.129; Aynı bilgi GŞS, 1433, s.95'de de mevcuttur.

³²⁰ GŞS, 1433, s.95; GŞS, 1434, s.129

³²¹ BOA, MF. MKT, 659. 36.

alması ve bürokratların da sıbyân mektepleri yerine, tercihlerini ibtidâî mekteplerinden yana koyduklarının ve bir farkındalık oluştuğunun gösterilmesi açısından önemlidir.

11- Giresun Halide Hatun Kız Mektebi

Kız çocuklarına mahsus müstakil mekteb açma çalışmaları devletin diğer bölgelerinde olduğu gibi Giresun'un da gündemine gelmiş, ancak bu mektebler merkez ve birkaç kazada sadece ibtidâî mekteb seviyesinde açılabilmiştir. Bu konu ile ilgili Giresun Maârif müdürüyle yapılan mülakatta; Giresun'un bir kız idâdî mektebine ihtiyacı olduğundan bahisle sorulan soruya “bunun şu anda mümkün olamayacağını, ancak ibtidâî olarak öğretime devam eden Halide Hatun Kız Mektebi'nin Numûne mektebine dönüştürüleceğini” bildirmiştir. Bununla birlikte sayıları 3'ü bulacak olan kız ibtidâî mekteblerinin yeterli olacağını söylemektedir.³²² 1922-1923 (H.1340-1341) Eylül ayından itibaren Halide Hatun Kız Numûne Mektebi orta mektebe çevrilmiş³²³, mekteble ilgili başka malumat edinmemiz mümkün olamamıştır.

12- Giresun Kaza ve Nahiyeleindeki İbtidâî Mektepleri

İsimlerine sadece Cumhuriyet arşivinde bulunan haritada rastladığımız Giresun kazası yeni Cumhuriyet dönemine şu yerleşim birimlerindeki ibtidâî mekteblerle girmektedir.³²⁴

- 1- Giresun Nilüfer İbtidâî Kız Mektebi.
- 2- Kayadibi İbtidâî Mektebi.
- 3- Ülper İbtidâî Mektebi.
- 4- Homurlu İbtidâî Mektebi.
- 5- Yağmurca İbtidâî Mektebi.
- 6- Çandır İbtidâî Mektebi.

³²² Işık gazetesi, 8 Cemaziyelevvel 1340, 44.sayı, s.7

³²³ Işık gazetesi, 1340, 109.sayı, s.4

³²⁴ BCA, 180.9/92. 449. 1

- 7- Akyuma İbtidâî Mektebi.
- 8- Uzgur İbtidâî Mektebi.
- 9- Bulancak İbtidâî Mektebi.
- 10- Bulancak Leyli İbtidâî Mektebi.
- 11- Talipli Kız İbtidâî Mektebi
- 12- Şemsettin İbtidâî Mektebi.
- 13- Ahmetli İbtidâî Mektebi.
- 14- Ada İbtidâî Mektebi.
- 15- Tepeköy İbtidâî Mektebi.
- 16- Akköy İbtidâî Mektebi.
- 17- Burunucu İbtidâî Mektebi.
- 18- Piraziz Erkek İbtidâî Mektebi.
- 19- Piraziz Kız İbtidâî Mektebi.
- 20- Şeyhli İbtidâî Mektebi.
- 21- Bozat İbtidâî Mektebi.
- 22- Maden İslam İbtidâî Mektebi.
- 23- Keşap Erkek İbtidâî Mektebi.
- 24- Keşap Kız İbtidâî Mektebi.
- 25- Sarvan İbtidâî Mektebi.
- 26- Tekke İbtidâî Mektebi.
- 27- Çivriz İbtidâî Mektebi.
- 28- Halkalı Mencilis İbtidâî Mektebi.
- 29- Karabulduk İbtidâî Mektebi.
- 30- Bayramşah İbtidâî Mektebi.
- 31- Düzköy İbtidâî Mektebi.³²⁵

³²⁵ Maârifî Umûmiye Nezâreti İhsâiyât Mecmuası, 1339-1340 no'lu harita.

13- Giresun Anaokulu

Anaokullarının gerekliliğinden ilk defa Tedrisat-ı İbtidâîye Kânûnu'nda bahsedilmiş, gayrimüslim tebaa tarafından uygulamaları neticesinde de Osmanlıların gündemine girmiş ve ilk anaokulu 1914 yılında açılmıştır. Olağanüstü şartlar neticesinde pek inkişaf bulamamış, yavaş okullaşmış ve Giresun ise bundan nasibini TBMM'nin kuruluş yıllarında almıştır.³²⁶

Cumhuriyet öncesi Giresun'da okul öncesi öğretim ile ilgili olarak 1922 (H.1339) tarihli Devlet Salnâmesine göre, merkezde 3 sınıflı bir anaokulu olduğu, buna göre Filiz sınıfında 3 öğrenci, Gonca sınıfında 35 öğrenci ve Gül sınıfında 37 olmak üzere toplam 75 öğrencinin öğrenim gördüğü belirtilmektedir. Öğretmen olarak da Daru'l-Muallimât mezunu olmayan iki öğretmenden bahsedilmektedir.³²⁷ Anaokulunun binasının yeri ve okul ile ilgili herhangi başka bir bilgiye ulaşılamamıştır.

B- RÜŞDİYE MEKTEBLERİ, İDÂDÎ MEKTEBİ

1- Giresun Rüşdiye Mektebi

1865 (H.1281) yılında Giresun eşrafı tarafından merkezi hükümetle yapılan yazışmada: Giresun'daki Rum ve Ermeni çocuklarının, Müslüman çocuklarından farklı olarak tahsîl-i funûn gördükleri ifade edilmiştir. Bunun içinde acil olarak Müslüman çocuklarının aynı düzeyde yetişmelerinin temini için Giresun eşrafından Dizdarzâde Ahmet Efendi'nin Hükümet konağı bitişiğindeki 8-10 bin kuruş kıymetli arsasını verebileceği ve memurlarca keşfi 41.112 kuruş olarak belirtilen mekteb inşaatı için hemen 26.205 kuruşun isimleri belli kişilerden toplandığı, kalan kısmının da ahali tarafından karşılanacağından bahisle Giresun'a bir rüşdiye mektebi yapılmasının çok

³²⁶ Mustafa Ergün, **II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri**, Ankara: Ocak Yayınları, 1996, s.192-193

³²⁷ Devlet Salnâmesi, 1339, s.161

acil gerekliliğiyle ilgili yapılan yazışma, bize rüşdiyenin yapımının kamuoyunca gündeme alınmasının tarihi olarak 1865 (H.1281) yılını işaret etmektedir.³²⁸

Yapım işleri tamamlandıktan sonra 1871 (H.1288) yılında 64 öğrencisiyle muallim-i evvel İsmail Efendi, muallim-i sâni İbrahim Efendi olmak üzere iki muallimle eğitim hayatında gördüğümüz Giresun Rüşdiye Mektebi,³²⁹ 1872 (H.1289) yılında Trabzon Maârif Müdürlüğüne İstanbul Hükümeti'nden 20 adet Gülistan, 20 adet Ta'lim-i Fârisi, 20 adet Medhal-i Kavâid, 20 adet Terbiyetü'l- Etfâl, 20 adet Osmanlı Tarihi, 16 adet Zurnal kitaplarının istenmesi, rüşdiyede okutulan derslerin isimleri açısından önemlidir.³³⁰ Kitap isteminin yerine getirildiği fakat öğrenci sayısı 64 olduğu halde kitap sayısının 20 olması yeterince kitap basılamadığı fikrini vermektedir.

1875 (H.1291) yılına kadar aynı öğretim kadrosuyla eğitimini sürdüren mektebe,³³¹ 1875 (H.1291) senesinde öğrenci sayısı değişmemiş ancak mekteb kadrosuna muallim-i sâlis olarak Fehmi Efendi ve rika muallimi olarak da Mehmet Talat Efendi atanarak 4 muallim ile öğrenimini sürdürmüştür.³³² 1877 (H.1293) senesinde Trabzon vilayetinden gelen bir yazıda rüşdiye mektebi binasının 93 harbi diye bilinen Osmanlı-Rus savaşının izdüşümlerinin bir neticesi, cephanelik olarak kullanılacağından, mektebin acilen öğrencileriyle başka bir eve taşınması isteği ve bu isteğin gereğinin yerine getirilmesi o günkü koşulları anlama açısından önemlidir.³³³

1878 (H.1294) senesinde Trabzon Maârif Müdürlüğüne yazılan yazıda; muallim-i sâni İbrahim Efendi'nin istifasıyla boşalan kadroya Giresunlu ve Dâru'l-muallimîn mezunu Mustafa Efendi'nin atanmasının yapıldığı bildirilmişse de başka kayıtlarda bu isme rastlayamamaktayız.³³⁴ Aynı konuyla ilgili daha sonra Giresun Müftülüğü yapan Mustafa Asım Efendi'nin 1879 (H.1296) senesinde 361 kuruş maaşla muallim-i sâni

³²⁸ BOA, MVL, 681. 102

³²⁹ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.3, s.167

³³⁰ BOA, MF. MKT, 6. 67

³³¹ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.4, s.176; c.5, s.145

³³² Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.6, s.151

³³³ BOA, MF. MKT, 45. 138

³³⁴ BOA, MF. MKT, 58.148

olarak atandığının Maârif Nezâreti'nin arşivindeki şahsi dosyasından tespit edilmesi, Müftü Efendi'nin bir yıldan daha az bir müddet bu görevde kalmış olduğunu göstermektedir.³³⁵

1892 (H.1309) senesinde muallim-i evvel olarak Ali Rıza Efendi atanmış, kendisinden istenilen terceme-i halini takdim etmiştir. Günümüzde özgeçmiş veya CV diye bilinen evrakın o tarihlerde de kullanılır olması manidardır.³³⁶ Muallim-i sâni Hüseyin Vasfi Efendi, rika muallimi Mehmet Talât Efendi, bevâb olarak da Mehmet Raşit Efendi aynı tarihlerde beraberce eğitim işlerini sürdürmüşlerdir.³³⁷

1899 (H.1316) senesinde muallim-i evvel olarak Ali Efendi b. Mehmet Efendi'nin mahkemedeki bir olayda şahit olarak dinlemesi kaydı uzun süre bu görevde kaldığını göstermektedir.³³⁸ Aynı tarihlerde Maârif Nezâreti, Trabzon Maârif Müdürlüğüne yazdığı bir yazıda, münhal bulunan Giresun Rüşdiyesi muallim-i sâlisliğine imtihansız atanan Arhavili Osman Efendi ile ilgili atama evraklarının istenmesi, muhtemelen atamada bir usulsüzlüğün olduğu, zira sonraki kayıtlarda Osman Efendi'nin ismine rastlamamamızla da atamanın iptalinin söz konusu olduğunu bize düşündürmektedir.

Maârif Nezâreti'nin yazısından anlaşılıyor ki, rüşdiyelerdeki öğretim kadrosunun muallim-i sânilik ve sâlislik imtihanlarının taşrada yapılması geleneği yetkinin o tarihlerde bile mahalli idarelere bırakıldığının tespiti açısından önemlidir.³³⁹ Yine 1899 (H.1316) yılında Trabzon Maârif Müdürlüğü, Maârif Nezâretine yazdığı bir yazıyla Giresun Rüşdiyesi muallim-i sâlisi Mehmet Efendi'nin istifasıyla boşalan muallim-i sâlisliğe Trabzon idâdî mezunu İsmail Hakkı Efendi'nin atamasının uygun olduğunu bildirmektedir. Altı çizilmesi gereken bir konu da muallim-i sâlislerin maaşlarının muallim-i evvelinkinin 1/3'ü kadar yani 150 kuruş olduğudur.³⁴⁰ Yine aynı yıl Giresun Rüşdiyesi muallim-i sâlisliğine İsmail Hakkı atanarak terceme-i hali Giresun'a

³³⁵ BOA, MF. MKT, 191.121.

³³⁶ BOA, MF. MKT, 308. 28

³³⁷ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s.479; c.17, s.583

³³⁸ GŞS, 1433, s.38

³³⁹ BOA, MF. MKT, 469. 23

³⁴⁰ BOA, MF. MKT, 443. 12

gönderilmiştir.³⁴¹ Muallim-i sâlislerin maaşları aylık 150 kuruş,³⁴² müderris-i sânilige terfi eden bir muallimin maaşının ise 200 kuruş olarak belirtilmesi müderrisler arasında ekonomik bir farkın olduğunu göstermesi açısından önemlidir.³⁴³

1900 (H.1317) yılında talebe sayısında büyük bir artış yaşanmış, öğrenci sayısı nerede ise iki katına çıkarak 109 rakamına ulaşmış, Ali Rıza Efendi ve Hüseyin Vasfi Efendi sabit kalmak şartıyla muallim-i sâlisliğe İsmail Hakkı Efendi, hatt muallimliğine ise Vasfi Efendi getirilmiştir.³⁴⁴ 1902 (H.1319) tarihinde öğrenci sayısında herhangi bir değişiklik olmamış ve 109 olarak kalmıştır.³⁴⁵ 1904 (H.1321) yılında öğrenci sayısı 92 olarak görülen Giresun Rüşdiyye Mektebi³⁴⁶ 1905 (H.1322) tarihinden sonra ciddi şekilde deforme olmuştur. Giresun eşrafından Sarıalemdarzâde Ahmet Efendi'nin, Maârif Müdürlüğüne yaptığı müracaatta kendisine ait 1.500 lira kıymetli arsayı üzerine rüşdiye mektebi yapılması şartıyla bağışlayacağını bildirmesi daha o tarihlerde Giresunlu aydınların, eğitime sahip çıktığını göstermektedir.³⁴⁷ Ancak merkezi hükümet rüşdiye mektebinin yeniden yapılması yönünde değil 1.607 kuruş göndererek tamiri konusunda inisiyatif belirlemiştir.³⁴⁸

Doktor Ali Naci Efendi (Duyduk) Giresun'un Kurtuluş Savaşı sırasında üstün kahramanlıklar göstermiş. Erzurum kongresine Giresun delegesi olarak katılmıştır. Bu zat tahminen 1900'lü yılların başında Giresun Rüşdiyesi mezunlarındandır.³⁴⁹ Keza delegelerden İbrahim Hamdi Bey'de aynı yıllarda rüşdiyeden mezundur.³⁵⁰ Keşap nahiyesine de bir rüşdiye açılması için teşebbüse geçilmiş, ancak tahsisat yetersizliği nedeniyle bu açılışa merkezce izin verilmemiştir.³⁵¹ Rüşdiyelerin dönüştürülmesi

³⁴¹ BOA, MF. MKT, 443. 17

³⁴² BOA, MF. MKT, 1007. 74

³⁴³ BOA, MF. MKT, 407. 39

³⁴⁴ Maârif Salnâmesi, 1317, s.713

³⁴⁵ Maârif Salnâmesi, 1319, s.712

³⁴⁶ Maârif Salnâmesi, 1321, s.600

³⁴⁷ BOA, MF. MKT, 985. 32

³⁴⁸ BOA, MF. MKT, 1007. 74

³⁴⁹ Cavit Akın, "Millî Mücadele ve Erzurum Kongresinde Giresun'lu Delegeler", **GTS**, s.282

³⁵⁰ Akın, **a.g.m**, **GTS**, s.284

³⁵¹ BOA, MF. MKT, 106. 21

sırasında kaza merkezi olduğu için 1913 (H.1330) yılında mekteb idâdî olarak yapılandırılmıştır.

Tablo:1

Giresun Rüşdiye Mektebi Muallim ve Talebe Sayısı:

Yıl	Başmuallim	2.Muallim	3.Muallim	Hatt Muallimi	Bevvab	Öğr. Say.
1871 (1287) ³⁵²	İsmail Efendi	İbrahim Efendi	--	--	--	63
1872 (1288) ³⁵³	İsmail Efendi	İbrahim Efendi	--	--	--	64
1875 (1291) ³⁵⁴	İsmail Efendi	İbrahim Efendi	Fehmi Ef. ³⁵⁵	Mehmet Talat Ef.	--	64
1879 (1296) ³⁵⁶	İsmail Efendi	İbrahim Efendi	--	Mehmet Talat Ef.	--	--
1881 (1298) ³⁵⁷	İsmail Efendi	Hüseyin Vasfi Ef.	--	Mehmet Talat Ef.	--	49
1888 (1305) ³⁵⁸	İsmail Efendi	Hüseyin Vasfi Ef.	--	Mehmet Efendi	Abdullah Ef. ³⁵⁹	80
1892 (1309) ³⁶⁰	Ali Rıza Efendi	Hüseyin Vasfi ³⁶¹	--	Mehmet Talat Ef.	Mehmet Raşit Ef.	--

³⁵² Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.2, s.155

³⁵³ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.3, s.167; c.4, s.167; c.5, s.145

³⁵⁴ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.6, s.151

³⁵⁵ Sülüs hocası olarak geçmektedir.

³⁵⁶ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.11, s.223

³⁵⁷ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.12, s.255

³⁵⁸ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s.479

³⁵⁹ BOA, MF. MKT, 97.96

1899 (1316) ³⁶²	Ali Rıza Efendi	Hüseyin Vasfi Ef.	Mahmud Efendi	--	Mehmet Raşit Ef.	92 ³⁶³
1900 (1317) ³⁶⁴	Ali Rıza Efendi	Hüseyin Vasfi Ef.	--	Vasfi Ef. ³⁶⁵	--	109
1901 (1318) ³⁶⁶	Ali Rıza Efendi	Hüseyin Vasfi Ef.	Osman Ef.	Vasfi Efendi	--	105 ³⁶⁷
1902 (1319) ³⁶⁸	Ali Rıza Efendi	Hüseyin Vasfi Ef.	Eşref Efendi	Vasfi Efendi	--	82 ³⁶⁹
1903 (1320) ³⁷⁰	Ali Rıza Efendi	Hüseyin Vasfi Ef.	Eşref Efendi	Hüseyin Efendi	--	--
1904 (1321) ³⁷¹	Ali Rıza Efendi	Hüseyin Vasfi Ef.	Eşref Efendi	Hüseyin Efendi	--	92
1905 (1322) ³⁷²	Ali Rıza Efendi ³⁷³	Hüseyin Vasfi Ef.	Eşref Efendi	Hüseyin Efendi	--	--
1911 (1328) ³⁷⁴	İsmail Sururi Efendi	Süleyman Muh. Ef ³⁷⁵	--	--	--	--

³⁶⁰ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.14, s.455; Aynı bilgi 1311 (1894) tarihi itibarıyla Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.15, s.467'de ve 1313 (1896) tarihi itibarıyla c.16, s.437' de mevcuttur.

³⁶¹ Aynı zamanda sülüs muallimliği de yapmaktadır.

³⁶² Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.17, s.583

³⁶³ BOA, MF, MKT, 398. 22

³⁶⁴ Maârif Salnâmesi, 1317, s.713

³⁶⁵ Buradaki Vasfi Efendi, muallim-i sâni Hüseyin Vasfi efendi olup, aynı zamanda Rika muallimliğinde yapmaktadır.

³⁶⁶ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.18, s.369

³⁶⁷ Maârif Salnâmesi, 1318, s.1459

³⁶⁸ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.19, s.233

³⁶⁹ Maârif Salnâmesi, 1319, s.712

³⁷⁰ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.20, s.351

³⁷¹ Maârif Salnâmesi, 1321, s.600; Trabzon Vilayet Salnâmesi, 1321, s.711'de de mevcuttur.

³⁷² Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.22, s.607

³⁷³ MŞH. SAİD, 173.4.2.

³⁷⁴ BOA, MF, MKT, 1158. 15

³⁷⁵ MŞH. SAİD, 235.29.11

2- Akköy Nahiyesi Rüşdiye Mektebi

Maârif Salnâmesine göre 1877 (H.1293) yılında bugünkü Ayvasıl'da, 25.000 kuruş masraf edilerek inşa edilen ve bir yıl sonra resmi açılışı yapılan Akköy Rüşdiye Mektebine³⁷⁶ yapıldığı yıl muallim-i evvel olarak Rüşdü Efendi ve öğrencilerin çokluğu sebebiyle muallim-i sâni olarak Mahmut Hıfzı Efendi atanmış ve nüfus tezkeresinin Giresun'a gönderildiği bildirilmiştir.³⁷⁷ Muallim-i sâniğin sülüs hattı muallimi olarak da görevlendirilebileceği, muallim-i sâninin yazısının bir örneğinin gönderilerek uygunsa Mahmud Efendi'nin, değil ise imtihanla bir sülüs mualliminin alınması merkezi hükümetçe bildirilmiştir.³⁷⁸ Aynı yıl rika muallimliği daha üst bir makam olacak ki rika (hatt) muallimliğine imtihanla atanan Mahmut Efendi'nin yazısının uygun olmamasından dolayı rika mualliminin çocukların yazısında kötü örnek teşkil edeceğinden bahisle atamanın uygun olmadığı belirtilmiştir.³⁷⁹ Mektebi eğitim öğretime hazırlayan Mahmud Efendi 1879 (H.1296) senesinde öğrenci almaya başlamış ve ilk muallimleri; muallim-i evvel Rüşdü Efendi, muallim-i sâni Mahmut Efendi olmak üzere mekteb öğrenim hayatına başlamıştır.³⁸⁰ Ne garip bir tecellidir ki aynı yıl Trabzon Maârif Müdürlüğünce derslerin muntazaman yapılmadığı duyumlarının alındığı, dolayısıyla derslerin ders cetvelinde olduğu gibi uygulanması konusunda muallimlerin dikkatinin çekildiği görülmüştür.³⁸¹

1900 (H.1317) senesine gelindiğinde 25 öğrencisi, 1 hizmetlisi ile muallim-i evvel ve hatt muallimliğini Mehmet İhsan Efendi devralmıştır.³⁸² 1902 (H.1319) yılı itibarıyla da öğrenci sayısında bir değişiklik olmamıştır.³⁸³ Öğrenci sayısı yıllar itibarıyla tedrici bir artış gösterememiş, 1904 (H.1321) yılında tek muallimle 23 öğrencili mütevazı bir rüşdiye olarak öğrenimini sürdürmüştür.

³⁷⁶ Maârif Salnâmesi, 1319, s.712

³⁷⁷ BOA, MF. MKT, 308. 27.

³⁷⁸ BOA, MF. MKT, 39.84

³⁷⁹ BOA, MF. MKT, 32. 52

³⁸⁰ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.11, s.223

³⁸¹ BOA, MF. MKT, 60.26.

³⁸² Maârif Salnâmesi, 1317, s.712

³⁸³ Maârif Salnâmesi, 1319, s.712

1908 (H.1325) yılında Bulancak ileri gelenleri ve civar köylülerce merkezi hükümete hitaben yazılan imzalı yazıda, rüşdiye mektebinin Karaibrahimzâdelerce Ayvasıl'da açıldığını, hâlbuki kasaba merkezinin Bulancak'a kaydığını ve çocukların çoğunun eğitimden istifade edemediğinden şikâyet edilmiştir. Kasaba halkı tarafından yapılması teminatıyla kış aylarında yolun uzaklığı ve biri İslam diğeri Hristiyan olmak üzere 2 kabristanlıktan geçtikleri için mektebin Bulancak kasabasına nakli istenmiş ve merkezi hükümetçe uygun görülmüştür.³⁸⁴ Ancak o tarihlerden sonra rüşdiyeler yeniden yapılandırıldığı için rüşdiye mektebinin taşınmasıyla ilgili herhangi bir bilgiye sahip değiliz.

Muallimlerin emekliliği ile ilgili olarak eldeki bir belgeye göre, Giresun Akköy Rüşdiyesi muallim-i sânisı olan Mahmud Efendi'nin emekli olmak için yaptığı müracaat sonucunda kendisine 50 kuruş aylık bağlanabileceği bildirilmiştir. Bu belge bize aktif çalışırken 150 kuruş alan bir muallim maaşının, emekli maaşının üç katı olduğu görülmektedir.³⁸⁵ 1909 (H.1326) yılı itibarıyla öğrenci sayısı konusunda malumat olmamasına rağmen, muallim-i evvelliğe Hasan Efendi'nin atandığı bildirilmektedir.³⁸⁶ Anılan tarihten sonra mekteble ilgili herhangi bir malumatımız yoktur. Ancak diğer rüşdiyeler gibi Akköy Rüşdiyesi de Bulancaklılara ibtidâî derecesinde hizmet vermiştir.

Tablo:2

Akköy Rüşdiye Mektebi Muallim ve Talebe Sayısı:

Yıl	Başmuallim	2. Muallim	3. Muallim	Hat Muallimi	Öğrenci Sayısı
1878 (1294) ³⁸⁷	Rüşdü Efendi	Mahmud Efendi	--	--	--

³⁸⁴ BOA, MF. MKT, 985. 32

³⁸⁵ BOA, MF. MKT, 1007. 74

³⁸⁶ BOA, MF. MKT, 1048. 65.

³⁸⁷ BOA, MF. MKT, 47.584

1879 (1296) ³⁸⁸	Rüşdü Efendi	Mahmud Efendi	--	--	--
1881 (1298) ³⁸⁹	Rüşdü Efendi	Mahmud Efendi	--	--	--
1883 (1300) ³⁹⁰	Rüşdü Efendi	--	--	--	40
1892 (1309) ³⁹¹	Mehmet Rüştü Ef.	Mahmut Hıfzı Ef.	--	--	--
1896 (1313) ³⁹²	Mehmet İhsan Efendi	Mahmut Hıfzı Ef.	--	--	--
1899 (1316) ³⁹³	Mehmet İhsan Efendi	--	--	--	68 ³⁹⁴
1900 (1317) ³⁹⁵	Mehmet İhsan Efendi	--	--	Mehmet İhsan Efendi	25
1901 (1318) ³⁹⁶	Mehmet İhsan Efendi	--	--	Mehmet İhsan Efendi	19 ³⁹⁷
1902 (1319) ³⁹⁸	Mehmet İhsan Efendi	--	--	Mehmet İhsan Efendi	41
1904 (1321) ³⁹⁹	Mehmet İhsan Efendi	--	--	Mehmet İhsan Efendi	68

³⁸⁸ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.11, s.223

³⁸⁹ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.12, s.255

³⁹⁰ Alkan, **a.g.e.**, s.43

³⁹¹ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.14, s.455; 1311(1894) tarihinde de aynı bilgiler mevcuttur.

Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.15, s.467

³⁹² Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.16, s.437

³⁹³ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.17, s.587

³⁹⁴ BOA, MF, MKT,398. 22

³⁹⁵ Maârif Salnâmesi, 1317, s.712

³⁹⁶ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.19, s.235

³⁹⁷ Maârif Salnâmesi, 1318, s.1409

³⁹⁸ Maârif Salnâmesi, 1319, s.1303

³⁹⁹ Maârif Salnâmesi, 1321, s.1107; Trabzon Vilayet Salnâmesi, 1321, s.257

1905 (1322) ⁴⁰⁰	Mehmet İhsan Efendi	--	--	--	--
1909 (1326) ⁴⁰¹	Hasan Efendi	--	--	--	--

3- Akköy Nahiyesi (Piraziz) Rüşdiye Mektebi

Maaraif Nezâretinin 1885 (H.1302) senesinde çıkardığı Nizamnâme ile en az 500 haneli yerleşim merkezlerinde rüşdiye mekteblerinin açılmasına izin verilmiştir. Bu Nizamnâme gereğince Piraziz kasabasında da bir rüşdiye mektebi açılmıştır. Hatta orijinalliği açısından da kurucu muallim olarak atanan Hafız Huldi Efendi'nin, mahallince yapılan ve merkeze gönderilen imtihan evraklarından anladığımıza göre muallimler, Hendese, Hesâb, Coğrafya, İmlâ ve Hatt dersleri olmak üzere beş dersten imtihana tabi tutulmuşlardır. Muallim ataması yapılmasına rağmen mekteb, eğitim öğretime başlayamamıştır.⁴⁰² Aynı şekilde 1888 (H.1305) senesi Keşap halkı yardımlaşarak bir mekteb binası tedarik etmişler ve 14 sıbyân mektebinde okumuş 415 talebenin olduğu ve mutlaka bir rüşdiyenin açılması gerektiğini talep etmişlerdir. Bu talebe cevaben merkezden gelen bir yazıyla hane sayısı 500'ün altında olan yerleşim birimlerinde rüşdiye mektebinin açılmayacağı, dolayısıyla ibtidâî mekteble yetinilmesi gerektiğini bildirilmiştir.⁴⁰³ Buradan anlaşılıyor ki Keşap'ta hiç açılmayan rüşdiye mektebi Piraziz'de de resmen açılma bile eğitime başlamamış olup, bu yerleşim yerinde erkek ve kız ibtidâî mektepleriyle yetinmişlerdir.

4- Giresun İnâs (Kız) Rüşdiyesi

Giresun halkı tarafından farkındalığın olduğu 1904 (H.1321) yılı itibarıyla Giresunlu eşraftan eğitim gönüllülerinin müracaatı üzerine Trabzon Vilayetince Maârif

⁴⁰⁰ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.22, s.611

⁴⁰¹ BOA, MF. MKT, 1048. 65.

⁴⁰² BOA, MF. MKT, 97.115

⁴⁰³ BOA, MF. MKT, 106. 21

Nezâreti'ne yazılan yazı etkili olacak ki,⁴⁰⁴ 1906 (H.1323) yılı itibarıyla Dâru'l-muallimât mektebini pekiyi derece ile bitirmiş olan Sabriye Hanım'ın, aylık 500 kuruş maaşının mahallince karşılanması şartıyla Giresun İnâs Rüşdiyesi'ne atanması uygun görülmüştür.⁴⁰⁵ Bu yazışmalar belirtilen tarih itibarıyla Giresun'da bir kız rüşdiye mektebinin açılma çabalarını göstermektedir. Kanaatimizce kız rüşdiye mektebi açma çalışmalarından netice alınmış, resmi açılışı yapılmış ancak fiili eğitime başlayamadan Giresun Kız Numune Mektebi olarak hayatını sürdürmüştür.

Genelde Giresun'da bir Dâru'l-muallimîn mektebinin varlığından bahsedilse de 1913 senesinde resmi açılışı yapılan Giresun Dâru'l-Muallimîn Mektebi'nin merkezle yapılan yazışmalardan anlaşılacağı gibi 1916 yılında Maârif Nezâretince kapatılmasına karar verilmiştir. Kapatma kararına Giresun'un ileri⁴⁰⁶ gelenleri itirazlarını yüksek sesle belirttikleriyle ilgili belge varsa da bu yüksek sesli itirazdan netice alındığına dair en küçük bir bilgiye rastlayamadık. Giresun İnâs Rüşdiye mektebinde olduğu gibi, bu eğitim kurumu resmen açılabilir maddi yetersizlikler ve muallim eksikliği yüzünden eğitim veremediğini düşünmekteyiz.

5- Giresun İdâdî Mektebi

İdâdî mektepleri ilk ortaya çıkışlarında, Harp mektebi (mekteb-i harbiye) ve Askeri Tıbbiyelere girmek isteyen öğrencilerin eksik bilgilerini tamamlamak için hazırlık sınıfı olarak açılmışlardır. İlk faaliyetlerine 1845 (H.1261) yılında ordu merkezleri ve Bosna'da başlamışlar, daha sonraları 1869 Maârif Nizamnâmesi ile bir orta öğretim kurumu olarak Türk Milli Eğitime hizmet etmişlerdir. Hane sayısı 1.000 olan kazalarda açılmasına karar verilen idâdîler, sıbyân mektebi üstüne 4 yıl rüşdiyede okuyan öğrencilerin, 3 yıl daha okuyarak orta öğretimini tamamlamış olacağı farz edilerek, eğitim hayatına hizmet etmişse⁴⁰⁷ de beklenen inkişafı tam olarak gösterdiğini söylemek biraz zordur.

⁴⁰⁴ BOA, MF. MKT, 732. 20

⁴⁰⁵ BOA, MF. MKT, 894. 58

⁴⁰⁶ BOA, DH. UMUM, 27. 1

⁴⁰⁷ Akyüz, **a.g.e.**, s.166

Giresun kazasındaki idâdî mektebinin açılış tarihi resmi kayıtlarda Karahisâr-ı Şarkî idâdisinden 3 yıl sonra 1912 (H.1329) yılında açılmış, rüşdiyelerin kapatılması sürecinde ise Giresun Rüşdiye Mektebi idâdî olarak düşünülmüştür. Resmi açılışı yapıldığı yıl 74 öğrenci kaydederek Giresun eğitim hayatına etkili bir giriş yapmıştır.⁴⁰⁸ Kendine tahsisli bir binası olmadığından yıllık 9.500 liraya bir mekân kiralınmış ve eğitimine burada başlamıştır. Bu yer o zamanki ışık matbaasının karşısındaki Sofu Mehmet isimindeki şahsın evi olmalıdır.

Giresun İdâdî Mektebinin ilk müdürü Abdullah Hasip Bey'dir. Mekteb üç yıl bu binada kaldıktan sonra Kumyalı Cami'inin yanındaki Ermenilere ait bir binaya taşınmış ve 1916 senesinde de olağanüstü savaş şartları neticesinde öğretimi sona ermiştir.⁴⁰⁹ Çok geçmeden tekrar eğitime başlayan mekteb, öğrencilerinin kendi el yazısı ile çıkardıkları Yeşilyurt Gazetesi'nden de anlaşılacağı gibi, 1918-1920 yıllarında bu gazeteyi çıkaracak kadar kültürel donanımlı bir eğitim müessesesi haline gelmiştir.⁴¹⁰

1923 (H.1340) Cemaziyelevvel tarihli ve Giresun Işık Gazetesi 44. sayısında, Maârif Müdürü Tefik Bey'le yapılan mülakâtta, maarifte Giresun'da ne gibi çalışmalar yapıldığı ile ilgili soruya müdür bey, "Giresun fındığının Avrupa'ya ihraç edildiğini ve bu işlem sırasında dil bilen elemanlara ihtiyaç duyulduğunu, bunun için bu sene Giresun İdâdisine ticaret programı açmak için Maârif Vekâletine yazı yazdığını" ifade etmiştir. Ayrıca "şu anda 22 öğrenciyle eğitime devam eden idâdiye 5'i ücretsiz, 20'si senelik yüzellibeş lira ücretli leyli kısmın bu sene açılacağını ve böylece köy çocuklarının okuma şansı bulacağından" bahsetmektedir.⁴¹¹ Ancak idâdî bünyesinde böyle bir ticaret programının açılması ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

⁴⁰⁸ **Maârif Nezâreti İhsâiyât Mecmuası, 1329-1330, s.51**

⁴⁰⁹ Yücel, Hasan Ali, **Türkiyede Orta Öğretim**, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, 1994, s.586.

⁴¹⁰ Hüseyin Albayrak, "Milli Mücadelede Giresun Basını", **GTS**, s.301

⁴¹¹ Işık gazetesi, 8 Cemaziyelevvel 1340, sayı: 44 s. 7

Açıldığı yıl müfredatta yer alan 11 ayrı dersten 10 tanesinin öğretmenleri tamam olduğuna göre açılmadan üzerinde çalışılmış olduğu kanaati uyandırmaktadır.⁴¹² Resmi kayıtlarda okutulan dersler olarak şunlar geçmektedir: Ulûm-i Dîniyye, Türkçe, Riyâziyât, Ulûm-i Tabiiyye, Tarih, Coğrafya, Fransızca, Malûmât-ı Medeniyye-i Ahlâkiyye ve Hukûkiyye, Resim, Hüsn-i Hatt, Terbiyetü'l-Bedeniyye ve Mûsikî. Bu dersler arasında sadece mûsikî dersinin branş öğretmeni olmayıp, 10 ayrı branş muallimi ile eğitime başlamıştır.⁴¹³

Cumhuriyetin kurulmasından altı ay sonra bu idâdî liseye çevrilmiştir. 1924 senesinde orta mekteb olarak bir süre eğitim öğretim sürdürülmüştür.⁴¹⁴ 1917 (H.1335) tarihli bir belgede Giresun idâdîsinde görev yapan Hüsn-i Hatt mualliminin maaşından bahsedilmesi,⁴¹⁵ savaş yıllarında eğitim verilme bile muallimlerin mekteblerinden ayrılmadıkları hissini uyandırmaktadır. 1923-1924 (R.1339-1340) eğitim öğretim yılında lise olarak varlığını sürdüren mektebde 147 öğrenci öğrenim görmekte, 3 memur, ibtidâî kısmında 4 asil muallim, tali kısmında 9 asil, 2 vekil muallim görev yapmaktadır.⁴¹⁶ Mektebde görev yapan muallim isimleriyle ilgili ulaşabildiğimiz tek isim daha sonra Giresun müftülüğü de yapmış olan Süleyman Muhyiddin Efendi'dir. Bu zat 1911 (H.1328) tarihi itibarıyla mektebin 550 kuruş maaşlı hem Hüsn-i Hatt muallimi hem de mektebin kâtiplik görevini uhdesinde bulundurmıştır.⁴¹⁷

Giresun İdâdî Mektebi'nin Cumhuriyetin kuruluşuna kadar mezun verdiği öğrenci sayılarına bir göz atacak olursak şu tabloyu görürüz.

Sene	Erkek	Kız	Toplam
1916	6	--	6
1917	3	--	3

⁴¹² Maârif Nezâreti İhsâiyât Mecmuası R.1329-1330, s.56

⁴¹³ Maârif Nezâreti İhsâiyât Mecmuası R.1329-1330, s.57-58

⁴¹⁴ Yücel, a.g.e, s.586-560

⁴¹⁵ BOA, DH. UMVM, 11.16

⁴¹⁶ Maârif Umumiye Nezâreti İhsâiyât Mecmuası R.1339-1340, s.43

⁴¹⁷ MŞH. SAİD, 235.29.11

1918	3	--	3
1919	3	--	3
1920	2	--	2
1921	4	--	4
1922	1	--	1
1923	7	--	7
Toplam	29	--	29

Bu mekteb toplam 29 erkek öğrenci mezun etmiştir.⁴¹⁸

6- Giresun Kazası Maârif Komisyonu

1869 Tarihli Maarif-i Umûmiyye Nizamnâmesinde olmamasına rağmen muallim-i evveli bulunan rüşdiye mekteblerinin bulundukları kazalarda Maârif komisyonu adıyla birer imtihanheyeti teşkiline karar verilmiş ve ilk defa 1892 (H.1309) senesinde Giresun ve Görele kazalarında birer maârif komisyonu kurulmuştur.⁴¹⁹ Kurulduğu yıl ve 1905 (H.1322) senelerinde komisyon üyeleri aşağıdaki isimlerden oluşuyordu:

	1892 (H.1309) ⁴²⁰	1905 (H.1322) ⁴²¹
Reis	Müderri İbrahim Efendi	Kaymakam Paşa
Aza	Beyazıtzâde Mehmet Telat Efendi	Müftü Efendi
Aza	Yusufağaoğlu Emin Efendi	İskele Komisyonu Memuru Halil Bey
Aza	Çilesizzâde Emin Efendi	Redif Binbaşısı Şemsi Efendi

⁴¹⁸ Yücel, **a.g.e.**, s.587

⁴¹⁹ Mahmut Cevat, **Maârif-i UmûmiyyeNezâreti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı**, Ankara: MEB Yayınları, 2002. s.114

⁴²⁰ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.14, s.222

⁴²¹ Trabzon Vilayet Salnâmesi, 1322, s.294.

Aza	Sarialemdarzâde Ahmet Efendi	Sarımahmutzâde Hasan Efendi
Aza	Kapdan Yorgi Efendi	Karaibrahimzâde Abdah Efendi
Aza	Tacalizâde Hüseyin Efendi	Rüşdiye Mektebi Muallim-i evveli Ali Efendi
Aza	Tokatyan Matos Efendi	Sarialemdarzâde Mehmet Efendi
Aza		Meclis İdare Azalarından Arif Hikmet Efendi
		Nakîbü'l-Eşrâf Nuri Efendi (Müderres)
Aza		Beyazıtzâde Hacı Hüseyin Efendi

C- GAYRİMÜSLİM MEKTEPLERİ

Giresun kazası ve köylerinde XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar gayrimüslim unsurlar varlığını sürdürdüğüne göre bu unsurların çocuklarının temel haklarından olan eğitim hakkı ile ilgili faaliyette bulunmaları kaçınılmazdır. Bu itibarla Maârif Salnâmesinde sayıları 32 olarak geçen mekteplerden⁴²² tespit edebildiğimiz kadarıyla Giresun'da bulunan ve ilkokul statüsünde değerlendirdiğimiz mekteplerden bazıları hakkında kısa malumat vereceğiz.

1- Giresun Gogara Mahallesi Rum Mektebi

Giresun merkez ilçede rum vatandaşların yoğunlukla ikamet ettikleri yerlerin başında Gogara mahallesi gelmektedir. Bu itibarla kiliselerinin bulunduğu mahallede mekteplerinin de bulunması kaçınılmazdır. Zaten Rum sıbyân mektebleriyle ilgili en çok vakıf kaydı bu mekteb için geçmektedir. Gavuroğlu Banayut veledi Dimitri ölümünden sonra terekesinden 2 adet yüzlük mecidiye altınını sıbyân mektebine (1886 /H.1303) vakfederek⁴²³ kendi vatandaşlarının eğitimine katkıda bulunmuştur. Aynı

⁴²² Maârif Salnâmesi, 1318, s.1469

⁴²³ GŞS, 1409, s.5

şekilde Giresun Gogara mahallesinden Şeytan oğlu Banayut 50.000 kuruşluk evini yapımı devam eden Gogara Rum Mektebi'ne ve mekteb muallimlerine verilmek üzere vakfetmesi⁴²⁴ mektebin yapım tarihinin de 1886 (H.1303) yılı olduğunu bize göstermektedir.

1898 (H.1315)'de Giresun merkez kaza Gogara mahallesinden Çakaloğlu İlya veledi Dimitri, çarşıda bulunan dükkânını kendinden sonra Gogara mahallesindeki Rum mektebinin giderlerine harcamak şartıyla mütevellîye vermeyi taahhüt etmektedir.⁴²⁵ Kazancıoğlu kerimesi Kalura binti Yor, arsa kirasını (1907/H.1324) Gogara Rum Mektebi'ne vakfetmesi⁴²⁶ bahsettiğimiz gibi mektebin popüler bir mekteb olduğunu göstermektedir.

2- Giresun Gogara Mahallesi İnâs (Kız) Rum Mektebi

Giresun merkez ilçe Gogara mahallesi yukarıda belirtildiği gibi Rum vatandaşların yoğunlaştığı yerleşim birimidir. Rum çocukları için eğitimine devam eden mektebe ilave olarak merkezle yapılan yazışmalar neticesinde üçlü kararname -Maarif, Adliye-Mezahib ve Sadrazam'ın imzalarıyla- ile kızlar için mevcut mektebin ihtiyaca cevap vermemesinden dolayı 3.000 kuruş yaklaşık maliyeti olan, parasının hazır olduğu ve krokide gösterildiği şekilde (1912/H.1329) bir mekteb yapılmasına izin verilmektedir.⁴²⁷ Özellikle gayrimüslimler için mektebi açılmasının belli kurallara bağlanmasından sonra, önceden olduğu gibi her isteyen mekteb açamamıştır.

3- Giresun Zukûr (Erkek) Rum Mektebi

Mektebin yerini tespit edememekle birlikte o tarihlerde Rum çocuklarının kız erkek ayrı mekteblere sahip olması örnek alınacak ve pedagojik olarak hiç de olumsuz sonuçları olmadığından bilinmesi açısından önemlidir. 1897 (H.1314) senesinde bir Rum vatandaş

⁴²⁴ GŞS, 1447, s.86

⁴²⁵ GŞS, 1428, s.145; GŞS, 1430, s.89

⁴²⁶ GŞS, 1440, s.44; GŞS, 1428, s.119; GŞS, 1429, s.38

⁴²⁷ BOA, İ.MF, 18.30

Giresun zukûr Rum mektebine evini ve içindeki müstemilâtı ile vakfetmesi⁴²⁸ o tarihlerde müstakil erkek mektebinin varlığını ortaya koymaktadır. Rum cemaatinin erkek mektebinin yetersiz gelmesinden bahisle merkeze yazdığı yazılar neticesinde Sadâret Mektûbî kalemince olay müspet karşılanıp,⁴²⁹ yeni bir mekteb inşaatı uygun görülerek ruhsat verilmiştir. Yeni bina Rum cemaati tarafından yeniden üç katlı olarak yapıp, Osmanlı'nın son dönemlerine kadar mevcudiyetini sürdürmüştür.⁴³⁰

4- Giresun Sokakbaşı Rum Mektebi

Giresun kazasında Rum vatandaşların yoğunlukla bulundukları mahallelerden biri de Sokakbaşı olarak kayıtlara geçmektedir. Dolayısıyla Rum mekteblerinden bahsedilirken Sokakbaşı'nın göz ardı edilmesi mümkün değildir. Bu itibarla 1892 (H.1309) tarihli Şer'iyeye sicil defterindeki kayda göre Hacı Lefter oğlu Kot, ölümünden sonra Gogara mahallesindeki evi ve sebze bahçesini Sokakbaşı'nda bulunan rum sıbyân mektebine vakfetmeyi vasiyet etmesi,⁴³¹ Sokakbaşında Rum öğrencilerin eğitim gördüğü bir sıbyân mektebinin bulunduğunu bize bildirmektedir.

5- Giresun Saytaş Rum Mektebi

Giresun merkez ilçe Gogara mahallesinden Şeytan oğlu Yangul veledi Hacı Yor (1909/H.1326) Çınarlar mahallesindeki 3 odalı evinin mütevellîce kiraya verilerek gelirini Saytaş'da yeni yapılmakta olan Rum sıbyân mektebi inşaatına, kırtasiye ve muallimlere verilmek üzere vakfetmesi⁴³² hem mektebin yapılış tarihinin bilinmesi hem de ders materyalleri için bütçe ayrılması açısından önemli bir aktivasyon gibi gözükmektedir. Burada altı çizilmesi gereken bir durum da 1901 (H.1318) tarihli maârif

⁴²⁸ GŞS, 1429, s.71

⁴²⁹ BOA, BEO, 1605. 120314

⁴³⁰ BOA, İ.A.M, 11

⁴³¹ GŞS, 1418, s.26

⁴³² GŞS, 1444, s.13

salnâmesinde Giresun kazasında 32 Rum mektebinden bahsedilmesidir. Bir tanesi kız mektebi olup, 31 mektebin yerlerinin tamamının tespiti mümkün olamamıştır.⁴³³

6- Giresun Yomrahisar Köyü Rum Mektebi

Giresun kazası Yomrahisar köyünden Kuldimetoglu Panayut ve hanımının aynı köydeki bir miktar fındık bahçesini (1894/H.1311) Yomrahisar Rum sıbyân mektebine vakfetmesi kaydının,⁴³⁴ görüleceği üzere gayrimüslim unsurların çoğunun ağırlıklı olarak şehirde otursalar bile, Giresun merkez köylerde bulunan Rum vatandaşların eğitimini ihmal etmediklerini göstermektedir.

7- Giresun Divane Köyü Rum Mektebi

Halen belediye sınırları içinde kalan köydeki mekteble ilgili 1885 (H.1302) senesinde Giresun kazasına bağlı Divane köyünden İlya veledi Banayut, 1.200 kuruş kıymetli mahsulünü aynı köydeki kilise ve mektebe vakfetmesi,⁴³⁵ aynı zamanda bu köyde mekteble birlikte bir de kilisenin olduğunu göstermektedir. Genelde gayrimüslim vakıf kayıtlarında mekteble kilise beraber zikredilmektedir.

8- Akköy Nahiyesi İhsaniye Rum Mektebi

Bulancak kasabasındaki Rum vatandaşların yoğun olarak yaşadıkları yerlerin başında, içinde kiliselerinin de olduğu İhsaniye mahallesi gelmektedir. 1904 (H.1321) yılında Bulancak kasabasından Gotoğlu veledi Got, İhsaniye mahallesindeki 12 parça fındık bahçesinin hâsılatını aynı köyde kilisenin yanındaki Rum sıbyân mektebinde eğitim ile uğraşan hocalara, kendi mütevellî olmak şartıyla vakfetmiştir.⁴³⁶ Bulancak İhsaniye mahallesinden Çürüksuoğlu kerimesi Marya binti Lazari'nin de köydeki bir parça fındık

⁴³³ Maârif Salnâmesi, 1318, s.1469

⁴³⁴ GŞS, 1421, s.185

⁴³⁵ GŞS, 1410, s.57

⁴³⁶ GŞS, 1438, s.76

bahçesini (1909/H.1326) kendisi mütevellî olmak şartıyla vakfetmesi, Rum vatandaşlardan özellikle kadınların eğitim için çaba sarfettiklerinin tespiti açısından önem arzetmektedir.⁴³⁷

9- Akköy Nahiyesi Rum Mektebi

Bulancak İhsaniye köyündeki mektebten daha önce bahsetmemize rağmen ikinci kez ele almamız, anılan tarihlerde İhsaniye mahallesinde ikinci bir sıbyân mektebinin olduğunu göstermesi bakımındandır. Giresun kazası Bulancak İhsaniye köyünden Lazari'nin kızı Marya, İhsaniye köyündeki bir parça fındık bahçesi hâsılâtını Bulancak kasabasındaki Rum mektebine vakfetmiştir.⁴³⁸ Aynı şekilde başka bir vatandaşın 2 parça fındık bahçesi hâsılâtının yarısını kiliseye, diğer yarısını da Rum sıbyân mektebine vakfetmesi, az önce değindiğimiz gibi kilise ile çok yakın mesafedeki ikinci bir mektebin varlığını doğrulamaktadır.⁴³⁹

10- Keşap Nahiyesi Büyükgeriş Köyü Rum Mektebi

Keşap nahiyesi de gayrimüslim vatandaşların yaşadığı yerleşim yerlerindendir. Giresun merkez ilçeden Hacı Lefter veledi Kot'un Keşap Çukurköydeki fındık bahçesini ve şehirdeki 4 odalı evi ile sebze bahçesini Keşap Büyükgeriş'te kendi yaptırdığı Rum sıbyân mektebine (1889/H.1306) vakfetmesi⁴⁴⁰ kaydı hali vakti iyi olan Rum vatandaşların şehre ticaret amaçlı göçtüklerini, ancak doğup büyüdükları yerlerin çocuklarını görüp gözettiklerini göstermektedir.

⁴³⁷ GŞS, 1444, s.96; GŞS, 1447, s.51

⁴³⁸ GŞS, 1447, s.61

⁴³⁹ GŞS, 1441, s.57

⁴⁴⁰ GŞS, 1418, s.26

11- Keşap Nahiyesi Çukurköy Rum Mektebi

Keşap nahiyesine yakın köylerden birisi olan Çukurköy Rum Sıbyân Mektebi ile ilgili olarak Hacı Lefter veledi Kot adlı bir Rum Keşap Çukurköydeki bir parça bahçesini aynı köydeki Rum sıbyân mektebine vakfetmeyi vasiyet etmesi,⁴⁴¹ Rum vatandaşlarının vakıflarını, daha çok ölümünden sonra verilmek üzere vasiyet şeklinde yaptıklarını göstermektedir.

12- Giresun Kumyalı Mahallesi Ermeni Mektebi

Giresun'da mukim Ermeni milletin okullaşmasıyla ilgili elimizde bulunan ilk belge 1851 (1267) tarihli olup, bir kısım Ermeni cemaati ileri gelenlerinin imzalarıyla kendileri için bir kilise ve keşişhane yapılması için merkezi hükümetten izin talep edilmesi yazısıdır.⁴⁴² 1857 (H.1273) tarihinde Ermeni Patrikliği tarafından merkezi hükümete müracaatla ayin yapacakları bir yerin olmamaması münasebetiyle bir ibadethane ve kenarına çocukların okuması için bir mekteb ve kilise inşaatı için merkezi hükümetten izin talepleri olumlu karşılanmıştır.⁴⁴³

Şimdiki Özel İdare iş hanının olduğumuhitte olan kilise ve mekteb zaman içinde ihtiyaca cevap veremediğinden olacak ki daha sonraları (1895/H.1312) sadece kızlara mahsus olmak üzere yeni bir mektebin açılışı yapıp, 1896 (H.1313)'de de resmî ruhsatı alınmıştır. Kızlara mahsus yapılan mektebde öğretime 18 kız çocuğu ile başlanmış,⁴⁴⁴ 1901 (H.1318) yılına gelindiğinde ise kız öğrenci sayısı 22'ye çıkmıştır.⁴⁴⁵ Giresun kazası Kumyalı mahallesinden Göbüşoğlu Hacı İrek veledi Hacı Kevir üç oda bir salon evini ve arsasını Tokatlıyan Matus Ağa mütevellî olmak şartıyla 1897

⁴⁴¹ GŞS, 1414, s.137; GŞS, 1418, s.26

⁴⁴² BOA, A. MKT. VM, 66.84.

⁴⁴³ BOA, HR. MKT,196. 53

⁴⁴⁴ Maârif Salnâmesi, 1316, s.1113

⁴⁴⁵ Maârif Salnâmesi, 1318, s.1469

(H.1314) senesinde Ermeni kilisesine ve Ermeni mektebine vakfetmiş,⁴⁴⁶ aynı şekilde Tomasoğlu Uhas veledi Ertini arsasını kilise ve mektebe vakfetmiştir.⁴⁴⁷

Mektebde okutulan programla ilgili olarak Giresun kamuoyunda bir rahatsızlık olmuş ve konu Maârif Nezâreti tarafından Dâhiliye Nezâretine taşınarak İstanbul Sirkeci’de basılıp, Giresun Ermeni mekteblerinde okutulan kitapların müsadeli olup olmadığının araştırılması istenmiş, fakat yapılan tahkikatta izinli olduğu anlaşılmıştır.⁴⁴⁸

1898 (H.1315) senesinde bir Ermeni vatandaş, Kumyalı Ermeni mektebine bağışladığı dükkâna sınır ihlalinden bahsedip olayın⁴⁴⁹ takibini yapmış ve hukuken hakkını aramıştır. 1905 (H.1322) yılında başlayan kız ve erkek öğrenciler için mekteb açma izni yazışmaları⁴⁵⁰ (1912/H.1329) Rum cemaatinde olduğu gibi Ermenilerde de mevcut mekteblerinin yetersizliği ve Maârif-i Umûmiyye Nizamnâmesinin 129. maddesine uyulmak şartıyla bir arsa üzerine büyük bir mekteb yapılmasına izin verilmiştir.⁴⁵¹

1902 (H.1319) tarihi itibarıyla Giresun kazası dâhilinde Rum ve Ermenilerden oluşan gayrimüslim unsurun, toplam nüfusun ancak % 17,2’ini oluşturduğunu görüyoruz.⁴⁵² Genelde şehir merkezlerinde ikamet ettiklerinden eğitim işlerinin yönetilmesi ve okullaşma daha kolay olmuştur. Mekteb sayısı hakkında değişik rakamlar olmasına rağmen altı çizilmesi gereken olay mekteblerin müslüman mekteblerine nazaran daha donanımlı olmalarıdır. Bu olay Giresun rüşdiye mektebinin açılmasının hızlanmasına sebep olacak kadar ilgi uyandırmıştır.

⁴⁴⁶ GŞS, 1433, s.481; GŞS, 1439, s.123

⁴⁴⁷ GŞS, 1433, s.481.

⁴⁴⁸ BOA, MF, MKT,911. 46

⁴⁴⁹ GŞS, 1430, s.90

⁴⁵⁰ BOA, BEO, 4280. 320937

⁴⁵¹ BOA, İ.MF, 22. 7; yakın bilgiler BOA, DH. İD, 214,8’de de mevcuttur.

⁴⁵² Trabzon Vilayet Salnâmesi, 1321, s.470-471

İKİNCİ BÖLÜM

TİREBOLU KAZASI OSMANLI EĞİTİM KURUMLARI

I- GELENEKSEL OSMANLI EĞİTİM KURUMLARI

A- SİBYAN MEKTEBLERİ

Sıbyan mektepleri ile ilgili olarak Giresun kazasında rastlayamadığımız muallimhâneler, genellikle sıbyân mektebi kavramından önce ilköğretim için kullanılan kavramlardandır. Söz konusu muallimhânelerin XVIII. yüzyıl tarihli olması bu tezimizi doğrulamakta olup Karahisâr-ı Şarkî'deki iki muallimhânenin de tarihleri aynı tarihlere tesadüf etmektedir. Bu muallimhânelerden bir tanesi de Görele'de bulunmaktadır.

1- Görele Ali Ağa Muallimhânesi

Eynesil ilçesinin 1 km. doğusunda bulunan Görele kalesindeki eğitim kurumlarından birisi program olarak sıbyân mektebi programı uygulayan mekteplerden olan Ali Ağa Muallimhânesidir. Görele kasabası ile ilgili olarak eski kayıtlarda geçen eğitim kurumlarından Ali Ağa Muallimhânesinde 1716 (H.1128) tarihinde muallim olarak iki akçe aylıkla Osman Efendi görevli iken, ölmesi nedeniyle yerine muallim Seyyid Mehmet'in getirilmesi kaydı,⁴⁵³ XVIII. yüzyılın başlarında Görele kasabasında bir muallimhânenin varlığını göstermektedir. 1733 (H.1145) yılında muallim Seyyid Mehmet'in ölümü ile boşalan muallimliğe iki akçe ile Alaattin Halife getirilmiştir.⁴⁵⁴ 1755 (H.1168) yılında bilinmeyen bir sebeple muallimlik boşalınca iki akçe ile Ahmet Efendi muallimliğe getirilmiştir.⁴⁵⁵ 1774 (H.1187) yılında Ahmet Efendi'nin vefatı

⁴⁵³ VGMA, 1131. 37.

⁴⁵⁴ VGMA, 1105. 86.

⁴⁵⁵ VGMA, 1103. 63.

üzerine yerine Mehmet Efendi muallim olarak atanmış,⁴⁵⁶ aynı yıl vefat eden Mehmet Efendi'nin çocuğu olmadığı içinde yerine Abdurrahman Efendi muallim olmuştur.

1786 (H.1200) yılında daha önce muallim olan Abdurrahman'ın vefatından sonra Ömer b. Hafız Mehmet'e muallimlik verilmiştir.⁴⁵⁷ 1796 (H.1210) yılında ise Arap Hafız diye bilinen Mehmet Efendi'nin ölümüyle muallimin çocuğu olmadığından el-Hâc Hasan Efendi muallimliğe görevlendirilmiştir.⁴⁵⁸ Bu tarihten sonra herhangi bir bilgiye rastlayamamamız, bu tarihlerde meydana gelen âyan çekişmeleri ve mücadeleleri sebebiyle eğitim işlerine vakit ayırlamamasındandır diye düşünülebilir. Zaten yaklaşık 50 yıl sonra nahiye'nin iskân yeri Görele'ye taşınmıştır. Bir asır aralıksız muallim görevlendirilmesi konuya titizlikle yaklaşıldığını göstermektedir.

2- Tirebolu Sıbyân Mektebi

Sıbyan mektepleri ile ilgili olarak her yerleşim biriminde bir ve birden fazla mekteb olduğundan çok teferruata girmeden örnek olarak vereceğimiz ikinci mekteb de Tirebolu Sıbyân Mektebi'dir. Sıbyân mektebi muallimlerinin maaşları ekseriyetle vakıflar ya da mahalli kaynaklarla karşılanırken, Tirebolu Sıbyân Mektebi örneğinde olduğu gibi mektebin vakfı olmadığından Merkez Maârif-i Umûmiye Nezâretine (1859/H.1275) yeni bitirilen Tirebolu Sıbyân Mektebi muallimliğine aylık 150 kuruş maaşla Salih Efendi'nin görevlendirildiği⁴⁵⁹ bildirilmiş ve merkezce parasal olarak desteklenmesi talep edilmiştir. Mektebin inşâ tarihinin Tirebolu merkezde yapılan medreselerle aynı tarihlere tesadüf etmesi medreseye kaynaklık edecek eğitim kurumu olması yönünden iyi bir örnektir.

⁴⁵⁶ VGMA, 1115. 69

⁴⁵⁷ VGMA, 1113. 90.

⁴⁵⁸ VGMA, 552. 73.

⁴⁵⁹ BOA, A. MKT. NZD, 101

3- Tirebolu Adabük Köyü Sıbyân Mektebi

Adabük köyünde, medreseyi de bünyesinde barındıran bir yerleşim birimi olarak birden fazla sıbyân mektebi inşa edilmiş, yukarıda da belirttiğimiz gibi bu kurumlar vakıf ihdas edilerek desteklenmiştir. Bu bağlamda aynı köyden Merdaoğlu Ahmet Ağa b Arif (1913/H.1330) kendine ait fındık bahçesi ve tarlasının gelirlerini köyde kendi yaptırdığı sıbyân mektebi muallimine, mütevellî olarak kendisi ve kendisinden sonra oğlu, sonra da köy muhtarına verilmek şartıyla⁴⁶⁰ vakfetmesi, Tirebolu Sıbyân Mektebi'nin aksine Adabük Köyü Sıbyân Mektebi'nin vakıfla hayatını sürdürdüğünü göstermektedir.

4- Tirebolu Halaçlı Köyü Sıbyân Mektebi

Erken dönem cuma camisine sahip merkezi köylerden olan Halaçlı köyünde de bir sıbyân mektebinin varlığını görmekteyiz. Tirebolu Halaçlı köyünden Şüküroğlu Dursun b. Dursun (1913/H.1330) kendine ait sınırları belirtilen fındık bahçesi hâsılatını köydeki caminin tamirine ve cami civarında ki sıbyân mektebine vakıf ettiğine dair kayıt mevcuttur. Sıbyân mekteblerinin camilerin hemen yanlarında olduğu ve daha çok cami imamı tarafından deruhte edilmesi cami-mekteb birlikteliğinin bir örneği olarak önemlidir.⁴⁶¹

5- Tirebolu Şalaklı Köyü Sıbyân Mektebi

Tirebolu Şer'iyye sicil kayıtlarında geçen sıbyân mekteblerinden birisi de Şalaklı Köyü Sıbyân Mektebi'dir. İlgili kayıta Durduoğlu Hacı Hüseyin Ağa b. Osman (1906/H.1323) kendisine ait bir miktar fındık bahçesinin mahsulünü, caminin yanında bulunan mektepte muallimlik yapan kişiye vakfetmiştir.⁴⁶² Örnek olması açısından verdiğimiz sıbyân mekteblerinin dışındaki mekteblerin çoğu, herhangi bir vakıf ve

⁴⁶⁰ TŞS, 1814, s.18

⁴⁶¹ TŞS, 1814, s.44

⁴⁶² TŞS, 1812, s.21

devlet yardımı olmaksızın toplanan bağışlarla köylüler tarafından sürdürüldüğünü göstermektedir.

6- Görele Sıbyân Mektebi

Şer'iyye sicillerinde ve vakıflarda belgeye rastlamamamıza rağmen çoğu Görele'nin idarecilerinin çocuklarından oluşan Göreleli memurların özgeçmişlerinde okuduğu mekteblerden bahsedilirken, sıbyân mektebinden bahsedilmesi hemen hemen her köyde bile olan sıbyân mekteblerinin Görele'de olması kaçınılmazdır. Bu sıbyân mektebinin yanında Şer'iyye sicillerinde ismi geçen diğer sıbyân mekteblerinden bazıları şunlardır.

7- Görele Devge Köyü Sıbyân Mektebi

Görele kasabası Devge köyü, zamanının büyük köylerinden bir tanesidir. Görele kasabasına bağlı olan Devge Köyü Sıbyân Mektebi de vakıf gelirleriyle geleceğini güvence altına alan mekteblerdendir. 1890 (H.1307) yılında Hacıoğlu Osman b. Hacı Mustafa evinin yanında bir sıbyân mektebi inşa ettirmiş ve bir miktar fındık bahçesi getirisini de vakfederek yaptırdığı eserin devamını sağlamıştır.⁴⁶³ Ancak babasının 1891 (H.1308) senesinde yaptırdığı mektebin kendisine miras olarak kalan arazi üzerinde olduğunu iddia eden Hacıoğlu Molla Hüseyin b. Hacı Osman mahkemeye dava açıp,⁴⁶⁴ 1893 (H.1310) yılında mektebe vakfedilen araziye satmaya kalkınca kardeşi tarafından satışın iptali için dava açılması tipik Karadeniz arazi kavgalarını akla getirmektedir.⁴⁶⁵ 1904 (H.1321) yılında köyün ileri gelenlerinden Çakaloğlu Hafız Mustafa Efendi'nin bir miktar arazisinin gelirini köydeki mektebmuallimine vakfetmesi kaydı⁴⁶⁶ da bu konuda elde edebildiğimiz son belgedir.

⁴⁶³ GrİŞS, 1341, s.10; GrİŞS, 1342, s.28

⁴⁶⁴ GrİŞS, 1343, s.8

⁴⁶⁵ GrİŞS, 1344, s.4

⁴⁶⁶ GrİŞS, 1349, s.292

8- Görele Türkeli Köyü Sıbyân Mektebi

Kayıtlarda geçen sıbyân mekteblerinden birisi de Görele kazası Türkeli köyünde kısbyân mektebidir. Mekteb yapıldıktan sonra köylülerce kendi aralarında toplayıp mahkemece kayıt altına aldıkları 8.274 kuruş, köyden Ustaalioğlu Hasan Ağa b. Ali vasıtasıyla nakit mütevellîce istirbâh olup paranın nemasından 150 kuruşu mütevellîye, mektebin tamirine ve sıbyân mektebinin muallimine verilmek üzere 1882 (H.1299) tarihinde vakfedilmiştir.⁴⁶⁷ Büyük medreselerde bile zor rastlanan nakit para vakfının Türkeli Sıbyân Mektebi'nde bulunması, mektebin kalabalık bir eğitim kurumu olduğunu göstermektedir.

9- Görele Daylı Köyü Kalekırımı Sıbyân Mektebi

Bir medrese ile ibtidâî mekteblerini de bünyesinde bulunduran Daylı köyünde, medrese eğitimine kaynaklık yapması açısından sıbyân mektebinin bulunması kaçınılmazdır. Bu sebeple Görele kazası Daylı köyündeki sıbyân mektebine Karahüseyinoğlu Hüseyin Halil b. Hüseyin, aynı köydeki hudutları mahkeme kayıtlarında belli olan bir parça fındık bahçesi hâsılatının 1/4'ünü köylüce yapılan mektebin mütevellîsine, 3/4'ünü mekteb muallimine (1905/H.1322) vakfetmişler⁴⁶⁸ ve uzun süre köy çocuklarının öğrenim hayatını desteklemeye yönelik hizmette bulunmuşlardır. Görüldüğü gibi, müstakil sıbyân mektebi vakfı, mektebin bağımsız bir kurum olduğunu göstermektedir.

B- MEDRESELER

1- Tirebolu Çarşı Mahallesi Kethüdâzâde Emin Ağa Medresesi

Tirebolu kazası âyan ailelerinden olan Kethüdâzâde Emin Ağa, 1844 (H.1260) yılında Tirebolu kazası Çarşı mahallesi 1 numaralı hanede oturup, nüfus kayıtlarında 60

⁴⁶⁷ GrİŞS, 1339, s.71

⁴⁶⁸ GrİŞS, 1349, s.319

yaşında olduğu bildirilmektedir.⁴⁶⁹ Vakıf kayıtlarına göre 1841 (H.1256) yılından önce yapıldığı anlaşılan medrese,⁴⁷⁰ cami ile birlikte şimdiki Türk Telekom binasının olduğu yerde idi. Cumhuriyetin ilk yıllarında minaresinin ayakta olduğu bilinen ve daha sonra 1940'larda belediyenin imar uygulaması sebebiyle yıkılan cami ve medreseden günümüze herhangi bir eser kalmamıştır.

Bu medresede müderris olarak ilk ismi geçen şahıs 1852 (H.1268)'den 1862 (H.1278) yılına kadar ders veren Mollaoğlu Halil b. Mustafa'dır.⁴⁷¹ Bir müddet eğitim öğretim faaliyetlerine devam eden medrese zaman içinde yıkılmaya yüz tutmuş, Tirebolulu hayır sahipleri tarafından iki katlı olarak 1864 (H.1281) yılında tekrar yaptırılmıştır.

Tirebolu Şer'iyye sicillerinde ismine rastladığımız Tirebolu kazasından el-Hac Mustafa Efendi b. Mehmet'in, 1865 (H.1281) yılında Kethüdâzâde Emin Ağa'nın yaptırdığı cami yanındaki bezzaz dükkânını caminin önündeki medreseye, müderrisin mütevellî olması şartıyla vakfetmesi⁴⁷² Emin Ağa'dan sonra bu medreseye halkın sahip çıktığını göstermektedir. 1884 (H.1301) yılında Kethüdâzâde Emin Ağa Medresesi'ne Çolakzâde Ömer Efendi müderris olarak görevlendirilmiş⁴⁷³ ve kendi evini medreseye vakfederek örnek bir davranış sergilemiştir. 1885 (H.1302) tarihinde Çolakzâde Ömer Efendi b. Mustafa tek başına yetiştiremediği için, 30 kuruş maaşla daha öncede aynı medresede müderrislik yapıp ayrılan Mollaoğlu Halil Efendi b. Mustafa ikinci defa müderris olarak görevlendirilmiştir.⁴⁷⁴

1888 (H.1305) yılında medresenin öğrenci sayısının 116'ya ulaşması tek müderrisle medresenin gidemeyeceğini göstermektedir.⁴⁷⁵ Diğer önemli bir olay da medrese müderrisinin 30 kuruş aylıkla çalıştığı bir ortamda mütevellî olan görevli de 10 kuruş maaş alarak mütevellî maaşının müderrisinkinin 1/3'ü nisbetinde olduğudur.⁴⁷⁶ 1900

⁴⁶⁹ BOA, Nfs. d, 1112. s.7

⁴⁷⁰ Bayram, **a.g.m, GTS**, s.387

⁴⁷¹ VGMA.155.122.1036

⁴⁷² TŞS, 1806, s.46

⁴⁷³ BOA, EV. MKT, 1259. 60. 87

⁴⁷⁴ BOA, EV. MKT. CHT, 206.249

⁴⁷⁵ BOA, EV. MKT. CHT, 206. 38

⁴⁷⁶ BOA, EV. THR, 317.119

(H.1317) tarihli maârif salnâmesinde müderris ismi geçmemekte ve öğrenci sayısı 30'a düşmektedir.⁴⁷⁷ 1901 (H.1318) tarihinde ise Çarşı Cami'inin bitişiğindeki Kethüdâzâde Emin Ağa Medresesi Osman Efendi'nin müderrisliğinde 20 öğrenci ile eğitim hayatını sürdürmüştür.⁴⁷⁸ 1901 (H.1319)'de ise öğrenci sayısı 30 olup, müderris olarak yine Osman Efendi'nin ismi geçmektedir.⁴⁷⁹ 1904 (H.1321) yılında ise öğrenci sayısı daha da azalarak 23'e inmiştir.⁴⁸⁰

Eğitim hayatına hızlı bir giriş yapan medresenin, zaman içinde öğrenci sayısı azalmıştır. Yukarıda adlarını verdiğimiz üç müderris bu medresede ayrı ayrı zamanlarda bazen de birlikte görevlerine devam etmişlerdir. Bu tarihten sonra medrese ile ilgili herhangi bir belgeye rastlayamamamız, Tirebolu merkez ilçede Hamam Mahallesi Medresesi'nin bu medreseye göre daha büyük ve donanımlı olmasından kaynaklanmaktadır.

2- Tirebolu Hamam Mahallesi Medresesi

Tirebolu kaza merkezinde şu anda yatılı Kur'an kursu binasının bulunduğu yerin kuzeybatısında 1930'lu yıllara kadar küçük odaları metruk halde bulunan ve kimsesizlerin barınma yeri olarak kullanılan medrese,⁴⁸¹ Tirebolu kazasının ileri gelenlerinden Kethüdâzâde Emin Ağa'nın yaptırdığı ikinci medresedir. Medresenin yapım tarihi kesin olarak tespit edilememesine rağmen, 1834 (H.1249) yılında Kethüdâzâde Emin Ağa'nın Tuzcuoğulları isyanında hükümet tarafında yer alıp başarılı olduğu⁴⁸² ve neticede Kelalioğullarına karşı Tirebolu'da söz sahibi olduğu tarihler olan 1850'lerde yapıldığını söyleyebiliriz. Kethüdâzâde Emin Ağa Hamam Mahallesi Medresesi ile ilgili 1850 (H.1266) tarihli bir vakfiyede yeni yapılan medresede müderris olmadığı, dolayısıyla müderrisliğe layık biri olduğunda müderrisine aylık 20 kuruş, mütevellîye de 10 kuruş olmak üzere Tirebolu'daki gayrimenkulünü medreseye

⁴⁷⁷ Maârif Salnâmesi, 1317, s.1294-1295

⁴⁷⁸ Maârif Salnâmesi, 1318, s.1469

⁴⁷⁹ Maârif Salnâmesi, 1319, s.718-719

⁴⁸⁰ Maârif Salnâmesi, 1321, s.605

⁴⁸¹ Fatma Türker, 1922 doğumlu, Hacı Memişoğullarından, Hanım Efendi'nin annesinden nakli

⁴⁸² Feridun Emecen, "Doğu Karadeniz'de Âyanlık: Tirebolulu Kethüdâzâde Mehmet Emin Ağa" ,**TTK Belleten**, LXV (Nisan 2001), s.201

vakfetmesi⁴⁸³ bu düşüncemizi doğrulamaktadır. Ahmet Necmettin Efendi'nin babası olan ve 1878 (H.1295) yılında vefat eden Hacı Halil Zühdü Efendi, Kethüdâzâde Emin Ağa'nın yaptırdığı Hamam Mahallesi Medresesi'nin ilk müderrisi olarak bilinmektedir.⁴⁸⁴

1888 (1305) yılında 63 öğrenci ile eğitim-öğretimine devam eden medresenin öğrenci sayısı, Çarşı Mahallesi Medresesi'nin öğrenci sayısının yarısı kadar olmasına rağmen,⁴⁸⁵ tedrici bir yükselmeyle 1900 (H.1317) tarihinde 65'e yükselmiş ve sayıca diğer medreseye ulaşmıştır. Aynı tarihte Osman Efendi, her iki medreseye de müderrislik yapmıştır.⁴⁸⁶ 1901 (H.1318) yılında müderris Osman Efendi nezâretinde 65 öğrencisi ile eğitim-öğretime devam eden⁴⁸⁷ medresede, 1902 (H.1319) tarihinde de herhangi bir değişiklik olmamıştır.⁴⁸⁸ 1904 (H.1321) yılı maârif salnâmesine göre öğrenci sayısı 71'e çıkan medreseye⁴⁸⁹ Tirebolu'nun yetiştirdiği müderrislerden olan Hacı Ömer Lütfi Efendi 1909 (H.1326) senesinde müderris olarak atanmıştır.⁴⁹⁰

1912 (H.1329) yılında daha sonra Tirebolu müftülüğü de yapan Ahmet Necmeddin Efendi çocukluk yıllarlarında öğrenim gördüğü Hamam Mahallesi Kethüdâzâde Medresesi'nde müderrisliğe atanmıştır.⁴⁹¹ Bu tarihten sonra müderrisle ilgili bilgi olmaması Kurtuluş Savaşı'na yakın zamana kadar eğitim hayatına devam eden medreseyle ilgili 1914 yılı olağanüstü durumdan sonra eğitime devam edip etmediği konusunda herhangi bir bilgi mevcut değildir.⁴⁹²

Tirebolu eşrafından Nakîbzâde Hacı Ömer'in oğlu olan Hafız Ahmet Efendi gerekli imtihanlarda başarılı olarak Tirebolu kazası müderrisliğine (1903/H.1320) 200 kuruş

⁴⁸³ VGMA, 2232. 25.

⁴⁸⁴ Ayhan Yüksel, "Tirebolulu Ahmet Necmettin Efendi", **Milli Mücadelede Giresun Sempozyumu**, İstanbul: 1999, s.195; DİB, 1923,1479 no'lu şahsi sicil dosyasında mevcuttur.

⁴⁸⁵ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s.122

⁴⁸⁶ Maârif Salnâmesi, 1317, s.1294-1295

⁴⁸⁷ Maârif Salnâmesi, 1318, s.1469

⁴⁸⁸ Maârif Salnâmesi, 1319, s.718-719

⁴⁸⁹ Maârif Salnâmesi, 1321, s.605

⁴⁹⁰ Albayrak, **a.g.e**, c.1, s.196

⁴⁹¹ DİB, 1923,1479 no'lu sicil dosyasından.

⁴⁹² Yüksel, **a.g.m**, s.196

aylık maaşla atanmış, muhtemeldir ki Tirebolu’da bulunan iki medreseden hangisinde ihtiyaç olursa o medresede müderrislik yapmıştır.⁴⁹³

Görüldüğü gibi tarihi çok eski yıllara dayanmasına rağmen sıbyân mektebinin üst öğretimi olan medrese, merkezde ancak 1840 yıllarında bir âyan ailesi öncülüğünde yapılabilmektedir. Bu tarihe kadar yetişen müderris ve ulemâ şehir dışında okuyarak kendini yetiştirme yoluna gitmişlerdir.

3- Tirebolu Çeğel Köyü Medresesi

Çeğel Köyü Güce ilçesine giderken 5. km’de olan, sahil köylerinden birisidir. Medresenin yeri olarak eski Çeğel Cami’inin ve Çeğel mezarlığının bitişiği işaret edilmektedir. Köydeki mütevazı medresenin yapım tarihini 1901(1318) olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü kayıtlarından öğreniyoruz.⁴⁹⁴ Medrese iki odalı ve bir dershaneli olup, 1980’li yıllarda Çeğel köyünde yeni cami yapılırken yıkılarak taşları cami inşaatında kullanılmıştır. 1940’lara kadar sıbyân mektebi olarak da kullanılan medresenin son müderrisi olarak 1960 yılında 75 yaşlarında vefat eden Gümüşhane’li Hacı Mehmet Efendi bilinmektedir. 15 yıl kadar medrese olarak hizmet vermiş ve nihayet Cumhuriyet sonrası sıbyân mektebi olarak kullanılmıştır.⁴⁹⁵

Tirebolu kazası Çeğel köyünden Mürtezaoğlu Hüseyin Ağa b. Hasan, Musaoğlu Hüseyin Ağa b. Hüseyin, Mollaismailoğlu Molla Ali, Şahlıoğlu İbrahim Ağa b. Mehmet, Tığlıoğlu Mahmut Efendi b. Hüseyin müştereken kendi aralarında toplayıp mahkemece kayıt altına alınan 8.000 kuruşu yüzde on iki kuruş faizle nemalandırıp 720 kuruşu köylüce yaptırılan medresenin müderrisine, 240 kuruşu medresenin tamirine verilmek üzere, Mustafa Ağa’nın mütevellî olması şartıyla vakfetmişlerdir.⁴⁹⁶ İstanbul Müftülüğü Evkâf Müfettişliği’nin 1904 (H.1321) tarihli yazısında belirtildiğine göre

⁴⁹³ MŞH. SAİD, 173.11.4.

⁴⁹⁴ Bayram, **a.g.m**, **GTS**, s. 389

⁴⁹⁵ Mehmet Kaya, Ali oğlu, 1933 Çeğel köyü doğumlu.

⁴⁹⁶ TŞS, 1811, s.95; VGMA, 601. 202.267; VGMA, 2355.237.

yıllık 720 kuruş ile Hasan Efendi b. Mustafa'nın müderrislik yapması,⁴⁹⁷ bu medresede de müderris ile mütevellînin aynı şahıslar olduğunu göstermektedir. Ayrıca medrese müderrisinin maaşının 60 kuruş civarında olması, mütevellî parasıyla durumunun biraz daha iyileştirildiğini göstermektedir. Veziroğlu Hasan Efendi diye tanınan zatın seferberlik yıllarına kadar müderrislik yaptığı bu medrese, Cumhuriyetten sonra sıbyân mektebi olarak da hizmete devam etmiştir.

4- Tirebolu Ortacamilik Köyü Medresesi

Tirebolu kazasına bağlı Ortacamilik köyü, önceleri üç köyü bünyesinde barındırırken daha sonra ayrılmış ve müstakil bir köy haline gelmiştir. Tirebolu'dan 10 km. uzaklıkta olan köydeki medrese, Çandırılı mahallesinde olup halen kalıntıları mevcuttur. 1868 (H.1284) yılında Tirebolu Ortacamilik Köyü Medresesi müderrisi Halil Efendi'ye aynı köyden bir miktar fındık bahçesinin vakfedilmesi kaydı, medresenin XIX. yüzyılın ikinci çeyreğinde eğitim verdiğini göstermektedir.⁴⁹⁸

Trabzon Vilayet Salnâmesinde 1888 (H.1305) yılında Ortacamilik Medresesi'nde sadece 9 talebenin öğrenim görmesi, medresenin küçük bir medrese olduğu intibasını vermektedir.⁴⁹⁹ Halil Efendi'den sonraki müderris olarak da Hıdıroğlu Molla Osman'ın ismi geçmekte olup, medresede gündüzlü olarak yakın köylerdeki talebelere eğitim verilmiştir.⁵⁰⁰ Cumhuriyet'in ilanından önce ibtidâî mektebin, sonraki yıllarda da yatılı bir okulun açıldığı yerleşim birimi olması köyü kültürel ve sosyal yönden diğer köylerden ayırmaktadır.

⁴⁹⁷ İstanbul Müftülüğü, EVKF Müfettişliği, 739-533: Aynı bilgi VGMA, 157.136.610'da da mevcuttur.

⁴⁹⁸ TŞS, 1806, s.81

⁴⁹⁹ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s.122

⁵⁰⁰ Hüseyin Albayrak, Mehmet oğlu, 1930 doğumlu, Molla Osman'ın torunlarından.

5- Tirebolu Civil Köyü Medresesi

Civil köyü, Cumhuriyet öncesi Bada köyüne bağlı olduğundan Mevlana Ede Derviş ve dolayısıyla zaviyenin manevi havasından nasiplenmiş yerleşim birimlerindendir. Tirebolu'ya 10 km. sahil yoluna ise 3 km. uzaklıkta olan köydeki medrese, Civil köyü camisinin 50 metre güneyinde bulunan ve Bıyıkoglu Hurşit Ağa'nın önderliğinde yapılıp şimdi özel mülkiyetin uhdesinde olan evin yerinde idi.⁵⁰¹

Tirebolu Şer'iyye sicillerinde kayıtlarına rastlayamadığımız medresenin, Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivlerinde ise 1903 (H.1320) yılından önce var olduğu kaydı mevcuttur.⁵⁰² 1905 (H.1322) senesinde Tirebolu kazası Civil köyünden Bıyıkoglu Hurşit Ağa b. Mustafa, aynı köyde sınırları tarif edilmiş 3.000 kuruş değerinde iki parça fındık bahçesini kendi yaptırdığı medresenin müderrisine ve medresenin tamirine harcanmak üzere vakfederek, yaptırdığı eğitim yuvasının devamını sağlamıştır.⁵⁰³ Başka bir kayıтта Civil Köyü Medresesi ile ilgili köyden Murtezaoğlu Hüseyin Ağa ve diğer hayırseverlerin 8.000 kuruşluk nakit vakfına ait belgenin merkezde olmadığı anlaşıldığından belgenin yeniden merkeze gönderilmesi istenmiştir. 8.000 kuruşun getirisinden senelik 720 kuruşla ilim sahibi Hasan Efendi b. Mustafa'ya berat verilerek⁵⁰⁴ tedrisle görevlendirilmiştir. Hasan Efendi'den sonra kendi yaptırdığı medresede Hurşit Ağa da bir müddet müderrislik yapmıştır. Rus işgali sırasında diğer medreseler gibi harap olmuş ve harpten sonra da bir daha hayat bulamamıştır.

6- Tirebolu Karakeş-Yağlıkuyumcu Köyü Medresesi

Cimide vadisinin batı yakasında bulunan Yağlıkuyumcu köyü, Görele'nin 13 km. güneybatısında olup, Görele'ye Tirebolu'dan daha yakın bir yerleşim yeridir. Karakeş köyü ile bitişik olan köydeki medresenin yeri ile ilgili olarak bugünkü Yağlıkuyumcu Cami'inin olduğu yer işaret edilmektedir. 1950'li yıllarda medresenin kalıntılarının

⁵⁰¹ Arif Durmaz, Harun oğlu, 1929 Civil köyü doğumlu.

⁵⁰² Bayram, **a.g.m.**, **GTS**, s.389

⁵⁰³ VGMA, 2321. 200; VGMA, 592.219.177

⁵⁰⁴ VGMA, Defter, 892. 76

yarısına cami yapılmıştır. Kible tarafında olan diğer yarısının da şu anda temel taşları belirgin bir şekilde durmaktadır. Medrese, seferberlik yıllarında yıkılmış ve bir daha eğitim amaçlı kullanılamamıştır.⁵⁰⁵

Tirebolu kazası Yağlıkuyumcu köyünde 1904 (H.1321) yılında yapılan medrese,⁵⁰⁶ Tirebolu Karakeş köyünden Kebceoğlu Bilal Ağa b. İbrahim, Kökvelioğlu İsmail Ağa b. Halil ve Yağlıkuyumcu köyünden Tokalakoğlu Mustafa Ağa b. Mehmet kendi aralarında topladıkları 4.600 kuruşu her iki köy namına Yağlıkuyumcu'da yapılan medresenin müderrisine ve medresenin tamirine, Mustafa Efendi mütevellî olmak üzere ölümünden sonra ise idarece belirlenen ehil birine verilmek üzere vakıf edilmiştir.⁵⁰⁷ Aynı konu ile ilgili başka bir belgede konu özetlenerek söz konusu nakit vakfından olmak üzere medresenin müderrisi⁵⁰⁸ Mustafa Efendi senelik 640 kuruş ücret ile görevlendirilmiştir. 1914 yılında seferberlik ilan edildiğine göre medresenin ilk ve son müderrisi de Mustafa Efendi olduğu anlaşılmaktadır. Bu bilgilerin dışında başka bir malumata rastlanamamıştır. Müderrisin aldığı meblağ medresenin yapısına göre değişmiş olacak ki bu müderrisin aldığı ücret diğer köy müderrislerine göre biraz daha azdır.

7- Tirebolu Adabük Köyü Medresesi

Espiye ilçesine bağlı olan Adabük köyü 1930 yılına kadar Hacıköy ile birlikte iken bu tarihte ayrı köyler haline gelmiştir. Medrese şimdiki Hacıköy toprakları içinde yer alan caminin bitişiğindeydi. 1914'de Rus işgali sırasında işgal görmemesine rağmen bir müddet eğitime ara verilmiş olan medresenin kalıntıları, 1940'lı yıllarda yıkılarak yerine şimdiki şadırvan yapılmıştır.

⁵⁰⁵ Abdullah Yolcu, Kadir oğlu, 1949 doğumlu, Kayıtlarda rastlamamamıza rağmen anlatılanlara göre daha sonra Karakeş, Umutlu, Taşlık, Ömerli, Karakeş köylerinin talebelerine hitap edecek şekilde Umutlu camisinin içinde olduğu geniş bir avlu içinde de Cumhuriyetten sonra Sıbyân mektebi olarak kullanılan bir medresenin varlığından söz edilmektedir.

⁵⁰⁶ GVF, 2274. 23. 25

⁵⁰⁷ VGA, 594. 26

⁵⁰⁸ VGMA, Defter, 894.108

Yapım tarihi 1865 (H.1281) yılı olan medrese ile ilgili belge kaydı Adabük köyünden Cennetoğlu Mustafa b. Mehmet'in ölümünden sonra vasiyet ettiği malının 1/3'ü olan 800 kuruşun köy muhtarı kendi oğlu Feyzi'ye, köyde bulunan 9 odalı medresesin oda başına 2'şer kuruş, kalanının ise müderris efendiye verilmek üzere malların nemasından vakfetmesi kaydı⁵⁰⁹ yukarıdaki tarihi işaret etmektedir. Giresun'daki diğer medreselerde görülmeyen, ancak bu medresedeki öğrencilere belli bir miktar para verilmesi, Osmanlı medreselerindeki geleneğin bu medresede de sürdürülüyor olması önemli bir müşterek uygulamadır. Senelik 770 kuruş maaşla 1880 (H.1297)⁵¹⁰ senesinde Ömer b. İsmail Efendi'nin yeniden müderrisliğe görevlendirilmesi önceden de aynı müderrisin burada görev yaptığını bize işaret etmektedir.

1888 (H.1305) yılında Adabük Medresesi'nde 21 öğrencinin okuduğunu görmekteyiz.⁵¹¹ 1904 (H.1321) yılında Adabük köyünden Mollaoğlu Hasan b. Mustafa, Seydioğlu Temel Ağa b. Hasan, Hızıroğlu Mehmet Ali Efendi b. Hüseyin ve bazı köy ileri gelenlerince kendi aralarında topladıkları 5.140 kuruşu yıllık % 11,5 kuruş hesabıyla istirbah olunarak elde edilecek 771 kuruşu müderrise verilmek üzere mütevellîye verdikten sonra, açıklanmayan bir sebeple vakfı iptal için mahkemeye düşmüşler ancak kadı, şartlarda vakıf senedine aykırı bir durum olmadığı için vâkıfın iptal davasını reddetmiştir.⁵¹²

1903 (H.1320) yılında Evkâf-ı Hümayun'a mahsus bir yazıyla medreseye müderris görevlendirilmiş⁵¹³ ve daha sonra 1906 (H.1323) senesi Tirebolu Adabük köyü medresesine yıllık 771 kuruş maaşla önceki müderrisin oğlu İsmail Efendi b. Ömer atanmıştır.⁵¹⁴ Ancak Tirebolu kazası Adabük köyündeki medresede senelik 771 kuruş maaşla çalışan Müderris Mollaismailoğlu İsmail b. Ömer'in vazifeyi yerine getirmekten aciz olduğunu mahkeme huzurunda da beyan edip kendi rızasıyla müderrislikten

⁵⁰⁹ TŞS, 1806, s.51

⁵¹⁰ VGM, Defter, 893.235

⁵¹¹ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s.122

⁵¹² VGMA, 594.258.191.

⁵¹³ BOA, EV. MKT. CHT, 575.105

⁵¹⁴ BOA, EV. MKT. CHT, 792.124

ayrılmıştır.⁵¹⁵ Bunun üzerine büyük oğlu Mehmet Zeyd Efendi'nin 1908 (H.1325) tarihinde⁵¹⁶ atanması talep edilmiş ve 1910 (H.1327) senesinde de ataması yapıldığından İsmail Efendi'nin müderrisliği uzun sürmemiştir.

Kesin tarihi belli olmamakla birlikte köy mukimlerinden olan ve Tirebolu Çeğel köyü medresesinde de müderrislik yapan Veziroğlu Hasan Hilmi Efendi, medreselerin kapandığı tarihe kadar bu medresede müderrislik yapmış ve 1929 senesinde aynı köyde vefat etmiştir.⁵¹⁷ Espiye civarında kanaat önderleri olarak bilinen Karavelioğlu Mehmet Efendi, Çanakolu Hacı Rasim Efendi ve Aladereli Muharrem Efendi, Hasan Hilmi Efendi'nin yetiştirdiği âlimlerden olup, adı geçen medrese civar muhitlere örnek olmuştur. Hasan Hilmi Efendi'den önceki müderrisler olan Ömer ve İsmail Efendi'lerin kabirleri aynı köydeki medresenin etrafındaki mezarlıktadır.

8- Tirebolu Espiye Köyü Medresesi

Espiye merkez ilçede 1878 (H.1295) tarihinde yeni yapılan medresenin kesin olmamakla birlikte şimdiki devlet hastanesinin doğu tarafında bulunduğunu öğreniyoruz.⁵¹⁸ 1878 (H.1295) senesi Tirebolu kazası Espiye köyünden Bilal Efendi b. Zeynelabidin 7.000 kuruştan alınacak nemadan, 100 kuruşuköy halkı tarafından yeni yapılan medresenin tamirine, geri kalanı ise medresenin müderrisi Mahmut Efendi b. Mustafa'ya, Hasan Ağa mütevellî olmak üzere vakfetmesi kaydı⁵¹⁹ ilk müderrisi öğrenmemizi sağlamaktadır. Aynı bilgi, medresenin yapılmasından iki sene sonra Merkez Evkâf-ı Hümâyûnca 1880 (H.1297) senesinde Espiye'de yeni yapılan medresenin müderrisliğine ehliyet ve liyakat sahibi Mahmut Efendi'nin atanması kaydı yukarıdaki bilgimizi desteklemektedir.⁵²⁰

⁵¹⁵ BOA, EV. MKT, 3389.199

⁵¹⁶ BOA, EV. MKT, 3357.162

⁵¹⁷ Mustafa Veziroğlu, Mehmet oğlu, 1928 Adabük köyü doğumlu, müderris Hasan Hilmi Efendi'nin torunu.

⁵¹⁸ TŞS, 1813, s.30

⁵¹⁹ VGA, 589.28.43; Aynı bilgi BOA, EV. MKT. CHT,105.113'de mevcuttur.

⁵²⁰ BOA, EV. MKT, O2127.141; Aynı bilgi VGMA, 155. 42. 138'de mevcuttur.

Medresenin eğitim-öğretimi için gerekli malzemeler köy halkından Bilal Efendi b. Zeynelabidin'in önderliğinde 7.000 kuruş hayır sahipleri tarafından vakıf yapılarak temin edilmiştir.⁵²¹ Dersaâdet, Mahmut Efendi b. Mustafa'da bir kusur tespit ederek müderrisliği Mehmet Efendi'ye vermişse de kısa bir süre sonra müderrislik tekrar Mahmut Efendi b. Mustafa'ya verilmiştir.⁵²²

1888 (H.1305) yılında 78 öğrenci ile eğitim öğretime devam eden Espiye Medresesi,⁵²³ 1901 (H.1318) senesi itibarıyla da 45 öğrenci ile ve Mahmut Efendi'nin müderrisliğinde eğitimine devam etmiştir.⁵²⁴ 1911 (H.1328) senesinde de Espiye köyündeki medresenin müderrisine verilmek üzere hayır sahipleri tarafından toplanan paranın vakıf senedine uygun kullanılması için köylülerce güvenilir olan Molla Mehmet'in mütevellî olarak görevlendirilmesinin talep edilmesi,⁵²⁵ çok büyük bir ihtimalle Molla Mehmet'in, Mahmut Efendi'den sonraki son müderris olduğunu göstermektedir. Bu tarihten sonra medreseye ilişkin herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

9- Tirebolu Cibril-Tikence Köyü Medresesi

Giresun Espiye kazasının 14 km. güneybatısında olan Cibril-Tikence Medresesi, şimdiki Tikence toprakları içindeki Tikence Cami'inin kapısında idi. Bu cami Cibril, Tikence, Aralıcak ve Kurucalı köylerinin ortak cuma camisi olup, o tarihlerde bu köylerin hepsi Cibril köyüne bağlı bulunmaktaydı. Cumhuriyetten önce medrese yıkılmış, daha sonra ise medresenin yerine sıbyân mektebi yapılmıştır.⁵²⁶

Medresenin yapım tarihi olarak 1904 (H.1321) yılı geçmekte ve medreseye bir miktar nakit vakıf yapıldığı bildirilmektedir.⁵²⁷ Tirebolu kazası Tikence köyünden Memişoğlu Mehmet Efendi b. Halil, Tirebolu Tikence köyündeki medreseye 1903 (H.1320)

⁵²¹ GVF, 2274. 21. 2; VGMA, 589.28.45'de aynı bilgi mevcuttur.

⁵²² BOA, EV. CHT, 105.144

⁵²³ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s.122

⁵²⁴ Maârif Salnâmesi, 1318, s.1469

⁵²⁵ Jülide Çiftçi, "1909-1910- Tirebolu Şer'iyye Sicilleri", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü, 1999), s.59

⁵²⁶ Harun Kuvali, Ali oğlu 1940 Cibril doğumlu.

⁵²⁷ GVF, 2274. 198

tarihinde müderris görevlendirilmesine dair Evkâf-ı Hümâyûn yazısında müderris ismi verilmemesine rağmen bu şahsın Ali Efendi b. Hüseyin'den başkası olmadığını bize bildirmektedir.⁵²⁸ Zira 1907 (H.1324) yılında medresenin müderrisi olarak Ali Efendi b. Hüseyin geçmektedir.⁵²⁹

1904 (H.1321) senesi Tirebolu Tikence köyünden Baliçoğlu Emin b. Süleyman ve Kurucaoğlu Mehmet b. Hüseyin 7.000 kuruşu mahkemece kayıt altına aldırıp, anaparanın nemasından 750 kuruşun medrese müderrisine, geri kalan 300 kuruşun da medresenin tamirine vakfetmesi kaydı müderris maaşlarının birbirlerine yakın olduğunu göstermesi açısından önemlidir.⁵³⁰ Olağanüstü şartların yaşandığı 1914 yılında medrese kapandığına göre bu medresenin de tek müderrisi Ali Efendi olup, çoğu medreselerde olduğu gibi Cumhuriyetten sonra sıbyân mektebi olarak kullanılmıştır.

10- Tirebolu Dikmen İslam Köyü Medresesi

Espiye ilçesine 25 km. uzaklıkta olan ve Döğer aşiretinin iskâna açtığı Dikmen İslam köyü Soğukpınar Belediyesi sınırları içindedir. Aynı adla anılan medresenin yeri şimdiki Dikmen köyü caminin bahçesinde olup, medreseye ilişkin taşlar cami etrafında mevcuttur. Medrese binasının 12 odalı olduğu ve zamanına göre sanatsal motifler taşıdığı görülmektedir.⁵³¹ Tirebolu kazası Dikmen İslam köyünden Arslanoğlu Ahmet Efendi b. Hurşit, köydeki kendi malı olan değirmenin geliri aynı köyde bulunan medresenin müderrisine vakfetmiş, ancak köylülerce nedeni bilinmeyen bir sebeple buna itiraz edilmiştir.⁵³²

Tirebolu kazası Dikmen İslam köyünden Ofluoğlu Ali Efendi b. Hurşit 3.000 kuruşun neması olan 450 kuruş ve değirmen geliri olan 600 kuruş olmak üzere toplam 1.050 kuruşun 850 kuruşunu değirmenin tamirine, kalan 250 kuruşu köydeki medresenin

⁵²⁸ BOA, EV. MKT. CHT, 567.109

⁵²⁹ VGMA, 157.136.604.

⁵³⁰ VGA, 601.198.262

⁵³¹ İsmail Kahraman, Mustafa oğlu, 1960 doğumlu, babası olan ve 2003 yılında 97 yaşında vefat eden Mustafa Kahraman bu medresede 3 yıl okumuş.

⁵³² TŞS, 1812, s.45

müdürrisine kendisi mütevellî olmak üzere (1907/H.1324) vakfetmesi kaydındaki müderris payının düşüklüğü⁵³³ dikkate değer bir olaydır. Medresede müderrislik yapan müderrislerle ilgili herhangi bir isme rastlayamadığımız ender medreselerden olan bu eğitim kurumu, 1914 savaş yıllarında dağılarak bir daha eğitime başlayamamıştır.

11- Tirebolu Keçiköy (Güzelyurt) Medresesi

Espiye ilçesine 25 km. uzaklıktaki Keçiköy şimdiki adıyla Güzelyurt Medresesi 1902 (H.1319) yılında yapılan, köy camisinin kuzey tarafındaki şadırvanın olduğu yerde 4 oda ve 1 dershaneli idi.⁵³⁴ Medrese için aynı köyden Caferoğlu Molla Mehmet Efendi b. Molla Osman, Bektaşoğlu Emin Efendi b. Mehmet, Parlakoğlu Molla İbrahim Efendi b. Mehmet Ali ve Başoğlu Ali Ağa b. İbrahim 2.500 kuruş nakit paranın yıllık 345 kuruş nemasını köydeki medresenin müderrisi için vakfetmesi kaydından da anlaşılacağı gibi medrese küçüldükçe müderris maaşlarında azalmaktadır. Medresenin müderrisi Mustafa Efendi b. Mehmet'e de 1905 (H.1322) tarihinde merkezi hükümetçe müderrislik verilmesi, medrese yapılıp yapılmaz öğretime başladığını göstermektedir.⁵³⁵

1914 Rus işgalinden sonra Espiye Akkaya köyünden Abdioğlu Mustafa Efendi aynı köydeki medresede öğrencileri okutmaya başlamış, 1924'de medreselerin kapanmasından sonra da aynı vazifeyi sıbyân mektebi olarak sürdürmüş ve civar köylerdeki imamların çoğu bu eğitim kurumunda okumuştur. 1940'lı yıllarda ki yangında medresenin kalıntıları da dâhil olmak üzere yok olduğunu öğreniyoruz.⁵³⁶

12- Tirebolu Ericek Köyü Medresesi

Espiye ilçesinin en uzak yerleşim birimi olan Ericek köyü bugün bile ilçenin en kalabalık köylerindendir. 1888 (H.1305) yılı Trabzon Vilayet Salnâmesine göre 11

⁵³³ TŞS, 1812, s.42

⁵³⁴ Bayram, **a.g.m, GTS**, s.389

⁵³⁵ VGMA, 157.132. 592; Aynı kayıt VGMA, 602.20.29''da da mevcuttur.

⁵³⁶ Abdullah Tığ, Hüseyin oğlu, 1333 Güzelyurt köyü doğumlu; Yakup Parlak, Mustafa oğlu, 1934 Güzelyurt köyü doğumlu.

öğrencili medresesiyle⁵³⁷ kendi çapında çocukların kültür hayatına katkıda bulunmuştur. Medresenin yeri ve müderrisin ismiyle ilgili herhangi bir bilgiye rastlamamamız öğrenci sayısından da anlaşıldığı gibi çok uzun soluklu olmayıp, açıldıktan kısa bir müddet sonra kapanmış olduğunu düşündürmektedir.

13- Tirebolu Kızılelma Köyü Mahmudiye Medresesi

Yağlıdere ilçesi önceleri iki mahalleden oluşuyordu. Bu iki mahalleden biri deniz tarafındaki Kızılelma köyü, diğeri ise Bük diye bilinen yer olup, daha çok gayrimüslimlerin yaşadığı yerleşim yeri idi. Kızılelma köyü ilk müslüman yerleşim yeri olarak belirlenmiş, bu köye bir cami yapılarak uzun süre cami yanı olarak da anılmıştır. İşte bu caminin - hala Yağlıdere Eski Cami diye bilinir- kuzey tarafında 8 odalı olduğu kalıntılarından anlaşılan bir medrese inşa edilmiştir. 1940’larda medresenin olduğu yer restore edilerek caminin eklentisi haline getirilmiştir.⁵³⁸

1906 (H.1323) tarihinde müderrislik görevinin Hacı Halil Efendi b. Hasan’a verilmesi⁵³⁹ ve ilk müderristen sonra müderris ismine rastlanamaması diğer medreseler gibi 1914’den sonra öğrenimine ara verildiğini göstermektedir.

Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i Celîlesi’nden gönderilen yazıda Tirebolu kazası Kızılelma köyü medresesine isim verilmeden müderris efendiye berat gönderildiği ve medreseye ait bir vakfiyenin bulunduğu belirtilmektedir.⁵⁴⁰ Tirebolu kazası Tikence köyünden Hasanoğlu Mehmet Efendi b. Halil mahkeme huzurunda 1.000 kuruş nakdin neması olan 150 kuruşu Kızılelma köyü cami yanında yeni yapılan medresede görev yapan müderris efendiye verilmek üzere 1906 (H.1323) yılında yapılan medreseye Hacı Halil Efendi’nin mütevellî olmak üzere görevlendirilmesi bu şahsın müderris Hacı Halil

⁵³⁷ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s.122

⁵³⁸ Halil İbrahim Kır, Hakkı oğlu, 1950 doğumlu, medrese’nin bitişiğindeki camiden emekli din görevlisi.

⁵³⁹ VGMA, 155.342.3026

⁵⁴⁰ BOA, EV. MKT, 3258.211

Efendi'den başkası olmadığını göstermektedir.⁵⁴¹ Müderris olan Hacı Halil Efendi Yağlıdere'de derin izler bırakmış olup halkın zaman zaman cumartesi günleri ziyareti adet haline getirdiği mezarı Aralıcak köyünde Elevlioğlu Halil Efendi'nin mezarı diye bilinmektedir.

14- Tirebolu Gönyan (Akdarı) Köyü Medresesi

Yağlıdere'yi Kızılelma ile beraber kuşatan köylerden biri olan Gönyan köyü, Akdoğan, Yazlık, Yeniyazlık, Yenice ve medresenin olduğu Akdarı köylerini de içine alan büyük bir köy idi. Medrese bu köyler başta olmak üzere vadideki diğer köylere de hizmet veren meşhur bir medreseydi. Yağlıdere'ye 9 km. uzaklıkta olan Gönyan Medresesi, şimdiki Akdarı Cami'inin 100 metre güneyinde ve zamanında ana yol üzerinde bulunuyordu. Medresenin kalıntılarından bu güne hiçbir iz kalmamış olup, özel bir şahıs mülkiyetinde halen fındık bahçesi olarak kullanılmaktadır. 17 dershanesi avluya bakan medresenin müderrisleri medresenin bânisi Ahmet Efendi'nin oğlu Ali Efendi başta olmak üzere, Elmabelenli Seyyidoğlu Ali Efendi ve Tobaşoğlu Mustafa Efendi'dir. Seferberlik zamanında Trabzon'dan gelen muhacirlerin bir müddet konakladığı yer olarak kullanılan, o tarihten sonra bir daha kullanılmayan medresenin kalıntıları 1935'li yıllara kadar gelmiştir.⁵⁴²

Tirebolu kazası Gönyan köyünden Hamzaoğlu Ahmet Efendi b. Ali (1906/H.1323) 5.000 kuruşu % 15 nema ile mahkemece kayıt altına aldırıp 100 kuruşunu medresenin tamirine, kalan 650 kuruşu medresenin müderrisine ve kendisi hayatta oldukça kendisi, kendisinden sonra oğulları mütevellî olmak üzere vakfetmesi⁵⁴³ kaydı, müderrise verilen meblağın miktarından da belli olduğugibi büyük bir medrese olduğunu göstermektedir.

⁵⁴¹ VGA, 596. 54.44; TŞS, 1812, s.1

⁵⁴² Mustafa Nuri Günaydın, Abdullah oğlu, 1926 Akdarı köyü doğumlu.

⁵⁴³ TŞS, 1812, s.62

15- Tirebolu Sınır Köyü Medresesi

1515 senesi tahrir defterinde geçen Sınır köyü⁵⁴⁴ yörenin en eski yerleşim yerlerindendir. Bu itibarla Yağlıdere'nin en uzak yerlerinden olan köy önceleri Yeşilpınar, Derindere ve nihayet Sınır köyünü de içine alan büyük bir köydü. Yağlıdere'ye 35 km. uzaklıkta olan köydeki medrese köyün ilk yerleşim yeri olan Sınır köyü eski camisinin yanında olup, şimdilerde Sofulu mahallesi diye bilinen yeredir. Vadiye hâkim bir noktada olan medresenin yeri 1960'lı yıllarda⁵⁴⁵ cami ile birleştirilmiştir, halen cami olarak kullanılmaktadır.

1903 (H.1320) yılında köylülerce yeni yapıldığı bildirilen medrese için aynı köyden Bankaloğlu Ali Ağa b. Mehmet, Mollaoğlu Ali Ağa b. Yusuf beraberce 2.000 kuruşu, yıllık % 11,5 hesabıyla istirbah olunup yıllık nemasını köyde yeni yapılan medresenin müderrisine verilmek üzere vakfetmişlerdir.⁵⁴⁶ Medresenin müderrisi olarak Sarıhasanoğlu Mehmet Efendi bilinmekte olup, uzun yıllar bu medresede müderrislik yapmıştır. Olağanüstü yıllarda medresede eğitime ara verilmiş ve Cumhuriyetin ilk yıllarında sıbyân mektebi olarak kullanılmıştır.

Tirebolu kazasının batı tarafında bulunan medreseler genellikle Yağlıdere derbentinin olduğu muhitlerde yoğunlaşmış, dolayısıyla Yağlıdere ırmağının batı yakasında konuşlanmıştır. Aynı şekilde medreseler doğu tarafında Kızıldere boyunca yapılmış ve eski yerleşim birimleri olan Dikmen civarında yoğunlaşmıştır.

16- Tirebolu Manastırbükü Ali Efendi Medresesi

Tirebolu kazasını İç Anadolu'ya bağlayan güzergâh olan Harşit vadisi, tarih içinde birçok medeniyet ve felsefi inanç sistemlerine beşiklik etmiştir. 1515 tarihli tahrir

⁵⁴⁴ Sümer, **a.g.e.**, s. 88

⁵⁴⁵ Hasan Çınar, Ömer oğlu, 1929 Sınır köyü doğumlu.

⁵⁴⁶ VGMA, 601.233.305.

defterinde Manastırbükü dîvan konumunda olup⁵⁴⁷ şimdiki Doğankent ilçesinin konuşlandığı yerdedir. Önceleri Gümüşhane sancağının bir köyü iken daha sonra 1990 yılında ilçe olan ve Doğankent adını alan yerleşim yeri Tirebolu kazasına 30 km. uzaklıkta bulunmaktadır. Medrese Doğankent Lisesi ve ilköğretim okulunun olduğu mıntıkada olup kesin yeri belli değildir.⁵⁴⁸

Ehl-i sünnet dışı dini inanışların yoğunlukta yaşandığı yerleri sünnileştirme çabaları neticesinde XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren âyanlar marifetiyle yoğun çalışmalara girişilmiş, bunun neticesi olarak Manastırbükü’nde yapılış tarihinin XIX. yüzyılın ortaları olarak tahmin ettiğimiz medrese inşa edilmiştir. Medrese ile ilgili resmi tek belgeye göre 1888 (H.1305) senesinde Ali Efendi’nin müderrisliğinde eğitim⁵⁴⁹ vermiş olup, vadide halkın aydınlanmasına katkı sağlamıştır.

17- Görele Hamidiye Medresesi

1845 (H.1261) yılında Göreleli hayırseverler tarafından yapılan medrese,⁵⁵⁰ Tirebolu merkezde yapılan iki medrese ile çağdaştır. Medrese şimdiki Ziraat Bankası’nın olduğu yerde olup, 1914 yılına kadar hizmet etmiş ve işgal sırasında harap olan medresenin kalıntısı 1940’lı yıllara kadar mevcut iken aynı tarihlerde ilçe merkezine Ziraat Bankası yapılması için kalıntısı kaldırılarak bugünkü şeklini almıştır.⁵⁵¹ Yapıldıktan sonra muhtemelen hasbi müderrisler tarafından bir müddet eğitime devam etmiştir.

Biri 1861 (H.1277), diğeri 1863 (H.1279) senelerinde olmak üzere kasabadan Kulakoğlu Halil b. Hasan, Karaosmanoğlu bahçesi diye bilinen fındık bahçesinin yıllık kirası ile Armutdüzü diye bilinen yerdeki fındık bahçesinin tamamını medresenin müderrisine vakfetmesi o tarihlerde medresenin çok faal durumda eğitim öğretime

⁵⁴⁷ Fatsa, **Vakıf**, s.131

⁵⁴⁸ Ahmet Ünlü, Emin oğlu, 1964 doğumlu.

⁵⁴⁹ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s.130.

⁵⁵⁰ VGMA, 155.276.2510

⁵⁵¹ Tahsin Demirci, Sabri oğlu, 1919 doğumlu, 1928’li yıllarda ilkokulu bitirmiş.

devam ettiğini göstermektedir.⁵⁵² İlk 50 sene eğitim hayatına devam eden medresenin müderrisi ile ilgili herhangi bir isme rastlayamıyoruz.

Daha sonra medrese kullanılamayacak hale gelmiş 1895 (H.1312) yılında kaza sakinlerinin yardımıyla yeniden inşa edilerek dua ve kurbanlarla resmi açılışı yapılmıştır. Yeni yapılan medreseye Hamidiye isminin verilmesiyle ilgili Trabzon Vilayeti Mektûbî kalemince merkeze teklifte bulunulmuştur.⁵⁵³ Cevabi yazı elimizde olmamasına rağmen bütün kayıtlarda Hamidiye Medresesi olarak geçmesi talebin olumlu karşılandığını göstermektedir.

Kayıtlarda Hüdaverdi Medresesi diye de anılan medrese 1888 (H.1305) yılı Trabzon Vilayet Salnâmesinde öğrenci sayısının verilmemesi, o tarihte medresenin kendisinin var ama metruk bir durumda olduğu tespitemizi doğrulamaktadır.⁵⁵⁴ 1897 (H.1314) tarihli vakıf kaydına göre Görele Karaburun Kuşculu köyünden Cinahmetoğlu Hasan Efendi b. Ahmet 1.000 kuruş kıymetindeki 100'er kuruşluk 10 Osmanlı altınını mütevellî eliyle istirbah olunup getirisini Hamidiye Medresesi müderrisine verilmek üzere vakfetmesi,⁵⁵⁵ yeniden yapıldıktan sonra medreseye halk tarafından sahip çıkıldığına bir belgesidir. 1898 (H.1315) yılında 13 odalı olarak yeniden yapılan medreseye Mollaahmetzâde Hacı Salih Efendi b. Ahmet'e merkezden berat istenmesi ikinci defa yapıldığından sonra ilk müderrisin ismini bize bildirmektedir.⁵⁵⁶ Bu isteğin uygun bulunması sonucu Hacı Salih Efendi'nin ataması yapılmıştır.⁵⁵⁷

1900 (H.1317) yılında Hacı Salih Efendi'nin müderrisliğinde 80 öğrenci ile eğitimini sürdüren medresede,⁵⁵⁸ 1902 (H.1319) yılında da öğrenci sayısının ve müderrisin değişmediğine şahit oluyoruz.⁵⁵⁹ Çarşı Mahallesi Hamidiye Medresesi müderrisi Hacı Salih Efendi, 1903 (H.1320) yılında Haydarlı köyündeki medreseye vakfedilen fındık

⁵⁵² VGMA, 2156.46.168

⁵⁵³ BOA, İ.DH, 1320. 1312

⁵⁵⁴ GrİŞS, 1349, s.323

⁵⁵⁵ VGMA, 594. 56. 47

⁵⁵⁶ BOA, EV. MKT, 2334. 34: Aynı bilgi BOA, EV. MKT, 2334. 52'de de mevcuttur.

⁵⁵⁷ VGA, Defter, 890.170

⁵⁵⁸ Maârif Salnâmesi, 1317, s.1294. 1295

⁵⁵⁹ Maârif Salnâmesi, 1319, s.718.719

bahçesinin kendisine teslim edilmesi isteği ile mahkemeye başvurması, geçimini vakıf gelirleriyle idame ettiren müderrislerin konuya olan hassasiyetini göstermektedir.⁵⁶⁰ 1904 (H.1321) tarihli maârif salnâmesinde öğrenci sayısında önemli bir değişiklik olmadığı ve 75 olarak kaldığı görülmektedir.⁵⁶¹

Görece merkez ilçede Çarşı mahallesinden Yalızâde Hacı Hüseyin Efendi, medresenin bitişiğindeki dükkânlarını (1905/H.1322) mütevellî eliyle kiraya verip alınacak kira gelirini medrese müderrisine, mütevellîye ve medresenin tamirine verilmesi şartıyla vakfetmesi vakfedilen malların⁵⁶² şehir merkezinden de olabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Yaklaşık 25 yıla yakın müderris olarak hizmet eden Hacı Salih Efendi⁵⁶³ ikinci yapılışından sonra tek başına medreseyi toparlamıştır. 1914 yılı Görece için hicret yılıdır ve diğer eğitim kurumları gibi Hamidiye Medresesi de bu yılda eğitimine ara vererek bir daha eğitimine devam edememiştir.

18- Görece Atık Medresesi

1846 (H.1262) yılı atık şahsiyet kaydına göre Yavebolu diğer adıyla Görece kazası Elevü Çarşı mahallesindeki caminin bitişiğindeki medreselerden bahsetmesi, Hamidiye Medresesi gibi Atık Medresesi'nin de⁵⁶⁴ 1846 (H.1262) yılında mevcudiyetini bize göstermektedir. O dönemde Trabzon'a bağlı Görece nahiyesine tabi Elevü çarşısında cami-i cedîdin yanındaki Atık Medresesi, halen yeni cami diye bilinen yerin doğu tarafında olup 1940'lı yıllarda kalıntıları yıkılarak bir müddet pazar alanı olarak kullanılmıştır. Daha sonra karoser atölyesi, nihayet bugün özel mülkiyet olarak kullanılmaktadır.⁵⁶⁵ Terziali köyü sakinlerinden Kazzâde Esmâ Hatun binti Halil b. Mustafa karınca yeri diye bilinen fındık bahçesi vakfından olmak üzere aylık 5 kuruş görev ile Duduzâde Mehmet Efendi b. Hüseyin'e berat verilmesi ile ilgili kayıt bu medresenin kuruluş tarihinin 1861 (H.1278)'den önce olduğunu, dolayısıyla yukarıda

⁵⁶⁰ GrİŞS, 1350, s.89

⁵⁶¹ Maârif Salnâmesi, 1321, s.604-605

⁵⁶² Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s.122

⁵⁶³ Trabzon Vilayet Salnâmesi, 1321, s.466

⁵⁶⁴ VGMA, 156.44.322

⁵⁶⁵ Tahsin Demirci, Sabri oğlu, 1919 doğumlu, 1928'li yıllarda ilkokulu bitirmiş.

verilen tarihin doğru olduğu savını da güçlendirmektedir. Kayıtlardan ilk müderrisinin de Mehmet Efendi olduğunu öğreniyoruz.⁵⁶⁶

Aynı hanım 1862 (H.1278) tarihinde Görele Tepeköy'deki kurubahçe diye bilinen bahçesinin hâsılatından aylık 5 kuruş müderrise, 1 kuruş mütevellîye ve kalanını da medresenin diğer masraflarına verilmek üzere vakfetmesi, daha sonra da üzerinde durulacağı gibi Göreleli kadınların eğitim ve kültür hayatına aktif bir şekilde yardımcı olduklarını göstermektedir.⁵⁶⁷ Diğer bir belgede ise 1863 (H.1279) yılı itibarıyla Görele'deki medresenin 16 odalı⁵⁶⁸ olduğu bilgisi, medresenin o gün ki şartlarda büyük bir medrese olduğunun göstergesidir.

Atık Medresesi diye anılan medresede 1888 (H.1305) yılı Trabzon Vilayet Salnâmesine göre öğrenci sayısının verilmemesi,⁵⁶⁹ ya Mehmet Efendi ile Müştak Efendi arasında müderris bulunmasıyla ilgili bir boşluğunun olduğunu ya da medresenin bakımda olduğunu göstermektedir. Mehmet Efendi diye bilinen kişi Hüseyin Müştak Efendi'nin babası olup, Görele'nin ilk müftülüğünü ve belediye başkanlığını da yaptığından, bu görevleri sırasında medrese müderrisliğini biraz aksatmış olabileceği kanaatini taşımaktayız.⁵⁷⁰

Görele merkezinde hayır sahipleri tarafından yapılan medresenin 1901 (H.1318) yılında Müştak Efendi'nin müderrisliğinde 28 öğrenci ile eğitim öğretimine devam etmesi⁵⁷¹ 20 yıl kadar müderrislik yapan Mehmet Efendi'den sonra müderrisliğin, oğlu Hacı Hüseyin Müştak Efendi'ye geçtiğini göstermektedir. 1902 (H.1319) yılında ise öğrenci sayısı 38 olup müderris yine Müştak Efendi'dir.⁵⁷² 1904 (H.1321)'de öğrenci sayısı 31'e düşmüş ve bu tarihten sonra da öğrenci sayısı ile ilgili herhangi bir kayda rastlanamamıştır.⁵⁷³

⁵⁶⁶ VGM, Defter, 891.197

⁵⁶⁷ VGMA, 583.109. 94

⁵⁶⁸ BOA, EV. MH.893. 1

⁵⁶⁹ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s. 122

⁵⁷⁰ MŞH. SAİD, 173.28.1

⁵⁷¹ Maârif Salnâmesi, 1318, s.1469

⁵⁷² Maârif Salnâmesi, 1319, s.718-719

⁵⁷³ Maârif Salnâmesi, 1321, s.605

1914 yılında eğitime ara verilen medresede baba oğul iki müderrisin vazife yaptığını tespit ediyoruz.

19- Görele Hasan Hoca Medresesi

Şimdiki belediye binasının olduğu yerde müftü Selami'nin babasının medresesi diye bilinen medrese, Hacıhasanzâde Ömer Ağa'nın malının 1/3'ü ile inşa edilerek, 11 odalı olarak yapılmıştır. Harşit çayının doğusundaki diğer medreseler gibi işgal sırasında harap olmuş, medresenin yeri 1950'lerden sonra bir süre dükkân ve kahvehane olarak kullanılmış, nihayet şimdiki belediye binası inşa edilmiştir.⁵⁷⁴

İnceleyebildiğimiz kadarıyla Trabzon Vilayet Salnâmeleri ve Başbakanlık Osmanlı Arşivinde ismi geçen Hasan Hoca Medresesi'nin 1888 (H.1305) yılı itibarıyla öğrenci sayısının bilinmemesi yukarıda belirttiğimiz gibi medresenin kendi çapında küçük bir medrese olduğu savını güçlendirmektedir.⁵⁷⁵

Görele kazası Daylı Köyü Medresesi banisi ve müderrisi olan Hasan Hilmi Efendi'nin terceme-i haline göre bu zatın 1883 (H.1300) yılında Hasan Hoca Medresesi'nin müderrisi Hüseyin Efendi'den dersler aldığını bildirmesi ilk müderrisin Hüseyin Efendi olduğunu göstermektedir.⁵⁷⁶ 1910 yılına kadar medresenin bânisinin oğlu Hasan Efendi de kısa bir müddet bu medresede müderrislik yapmıştır.⁵⁷⁷ 1911 (H.1328) tarihli şahsiyet kaydında da medresenin banisi olarak Hacıhasanzâde Ömer Ağa verilmekte olup müderris olarak daha önce Ege Köyü Dârü'l-Hadîs Medresesi'nde de müderrislik yapan Şemsü'l-Vahdet Efendi b. Osman'ın ismi geçmektedir.⁵⁷⁸ Üç müderrisin görev yaptığı medrese ile ilgili bu tarihten sonra herhangi bir malumat bulunamayıp bu medrese Görele'nin işgaliyle eğitimine ara vermiştir.

⁵⁷⁴ Tahsin Demirci, Sabri oğlu, 1919 doğumlu, 1928'li yıllarda ilkokulu bitirmiş.

⁵⁷⁵ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.13, s.122

⁵⁷⁶ MŞH. SAİD, 174.26.1

⁵⁷⁷ Trabzon Vilayet Salnâmesi, 1321, s.466

⁵⁷⁸ VGMA, 156.70.30

20- Görele Çavuşlu Teşvikiye Medresesi

1963 yılında belde olan Çavuşlu Köyü, Görele kasabasıyla Eynesil arasında olup Görele'ye bağlı bir beldedir. Zıvağı vadisinin denizle buluştuğu yer olan Çavuşlu Teşvikiye Medresesi'nin yeri, eski belediye binasının olduğu yer olup, bina şimdilerde resmi ve gayri resmi işyerleri olarak kullanılmaktadır. Medrese 1889 (H.1306) yılında Çavuşlu pazarında hayır sahibi kişilerce yapılmış olup Teşvikiye Medresesi diye isimlendirilmiştir. Medresenin kalıntıları 1950'li yıllarda yerine inşaat yapıncaya kadar duruyordu. Harşit ırmağının doğusundaki bütün medreseler gibi 1914'de işgalden sonra bir daha öğrenci okutamamıştır.⁵⁷⁹

Medrese yapımından sonra Çavuşlu, Yeniköy, Heri ve Şahali köylerinden toplanan 4.010 kuruş nakit para, Kurtoğlu Mehmet Numan isimli şahıs adına vakıf tescil ettirilip meblağı onda birbuçuk hesabıyla elde edilecek getirisinin % 80'ini medrese müderrisine, % 20'ini de mütevellîye verilmek üzere vakfedilerek⁵⁸⁰ desteklenmiştir. Aynı yıl müderrise verilmek üzere bir miktar fındık bahçesinin köylülerden birisi tarafından vakfedilmesi,⁵⁸¹ medreseye ahali tarafından sahip çıkıldığını göstermektedir.

Medrese yapıldıktan sonra aynı köylülerce toplanan paradan yıllık 180 kuruş maaş ile müderrislik yapan Görele kazası müftüsü Kurtzâde İbrahim Fehmi Efendi'ye berat verildiğini Görele kazasına ait hurufât defterinden öğreniyoruz.⁵⁸² 1900 (H.1317) yılında müderris ismi verilmeden müderrislik verildiğinin bildirilmesi aynı konuyu teyit etmektedir.⁵⁸³ 1900 (H.1317) yılında Müftü İbrahim Fehmi Efendi'nin müderrisliğinde 52 öğrenci ile eğitim hayatını sürdüren medresede,⁵⁸⁴ 1902 (H.1319) yılı itibarıyla öğrenci sayısı değişmeyip müderris olarak da yine Müftü İbrahim Efendi'nin ismi geçmektedir.⁵⁸⁵ 1904 (H.1321) yılı Maârif salnâmesinde ise müderris sayısı ikiye

⁵⁷⁹ Kazım Göral, Arif oğlu, 1938 doğumlu, emekli din görevlisi.

⁵⁸⁰ GrlŞS, 1339, s.81; aynı bilgi VGMA, 2324.179'da da mevcuttur.

⁵⁸¹ VGA, 593.157.151

⁵⁸² VGM, Defter, 893. 82

⁵⁸³ BOA, EV. MKT. CHT, 533. 98

⁵⁸⁴ Maârif Salnâmesi, 1317, s.1291295

⁵⁸⁵ Maârif Salnâmesi, 1319, s.718-719

çıkarak İbrahim Efendi'nin uhdesinde 57, Halil Efendi'de de 31 öğrenci⁵⁸⁶ olmak üzere toplam 88 öğrencisiyle, kaza müftüsünün tedrisat etkisiyle olsa gerek Görele'deki iki medresenin toplam öğrencisi sayısına yaklaşmıştır. Çavuşlu Teşvikiye Medresesi için bir de nakit para vakfı kurulmuş, toplanan para Kuğuzâde Mehmet Numan Efendi tarafından⁵⁸⁷ değerlendirilerek medreseye harcanmıştır.

21- Görele Eynesil Ören Köyü Medresesi

1963 yılında belde olan Ören köyü, Eynesil ilçesinin 4 km. güneyinde yer alan bir yerleşim birimidir. Medresenin olduğu yer, belde merkezinin 4 km. daha yukarısında ve Sokak mahallesi Kıran Cami'inin 250 metre güneyinde, holta düzü diye bilinen yerde olup, tek katlı ve gündüzlü olarak eğitim vermekteydi.

Medrese ile ilgili kayıтта, Ören köylülerince yapılan medresede ders okutmak için 1892 (H.1309) yılında yine aynı köylülerce toplanan 3.500 kuruş köyün imam hatibi ve muhtarınca evkâfa teslim edilmiştir. Yıllık getirisi olan 525 kuruşun 32 kuruşu hazine muhasebesine kesilerek, kalan 493 kuruşun da medrese müderrisine verilmek üzere kayıtlara geçmesi, müderrisin maaşının 40 kuruş civarında olduğunu göstermektedir. Burada vakıf mütevellîsinden bahsedilmediğine göre mütevellî olmayan yerlerde vakıf, evkâf müdürlüğü tarafından yürütülerek karşılığında hazineye para kesildiğini söyleyebiliriz.⁵⁸⁸

Medresenin yapıldığı yıldan 1897 (H.1314) yılına kadar müderrisin kim olduğu ile ilgili ilk bilgi 1897 (H.1314) yılında daha önce Giresun müftülüğü ve Giresun Rüşdiyesi muallimliğı de yapmış olan Mustafa Asım Efendi'nin Ören Medresesi müderrisliğine atandığı bilgisidir.⁵⁸⁹ Çok kısa bir süre bu medresede müderrislik yapan Mustafa Asım Efendi'den sonra medresenin müderrisi olarak, ilerlemiş yaşına rağmen civar illerdeki medreselerde okuyarak müderris olan ve köyüne geri dönerek 1914 yılına kadar

⁵⁸⁶ Maârif Salnâmesi, 1321, s.606

⁵⁸⁷ Ayhan Yüksel, **Giresun Tarihinden Sayfalar**, İstanbul: 2009, s.163

⁵⁸⁸ VGMA, 2156.37.113

⁵⁸⁹ MŞH. SAİD, 36.19.14

müdürrislik yapan Tufanoğlu Molla Bekir Efendi'yi görüyoruz.⁵⁹⁰ Diğer medreseler gibi bu medrese de Cumhuriyet yılları sonrası tamir edilerek aynı amaçla kullanılmıştır.

22- Görele Eynesil Pazarı Medresesi

Görele kazasının Elevü çarşısına (şimdiki Görele'ye) taşınmasından sonra iskân faaliyetlerine açılan Eynesil ilçesinin konuşlandığı yerde olan Eynesil Pazarı Medresesi'nin bulunduğu yer, şimdiki Eski Cami- ki yapım tarihi 1904'dür- yanındaki mezarlığın güney tarafında ve özel mülkiyet olarak kullanılan meskenlerin olduğu yerdeydi. Medresenin bulunduğu yer savaş yıllarında yıkılmış olacak ki 1940'lı yıllarda bile medrese kalıntılarından herhangi bir eser yoktu. 1900'lü yıllardan sonra yapılan medresede yalnız Kesberoğlu Hacı Ali Efendi müdürrislik yapmış, medrese seferberlik yıllarından sonra bir daha toparlanamamıştır.⁵⁹¹

Medrese vakfı ile ilgili olarak Ören, Köseli ve İshaklı köylülerince toplanıp mahkemece kayıt altına alınan 1.199 kuruş 20 parayı İshaklı köyünden Kemaloğlu Hasan Ağa b. Mehmet eliyle anaparanın nemasının 2/3'ünü Eynesil pazarında yapılan medresenin müdürrisine, 1/3'ünü medrese mütevellîsine 1904 (H.1322) senesinde vakfetmesi kaydından⁵⁹² başka kayda rastlanılamamıştır. Bütün medreseler gibi bu medresede 20 yılı aşkın bir süre Eynesillilere hizmet ettikten sonra 1914 sonrası eğitim faaliyetlerine devam edememiştir.

23- Görele Daylı Köyü Hacı Hasan Medresesi

Görele kazasına 3 km. uzaklıkta olup denize hâkim bir yerde inşa edilmiştir. Şimdiki cami ile metruk ilkokul binasının arasında yapılan ve 1940'lı yıllara kadar çatısı hariç dimdik ayakta duran medrese binasından şu an itibarıyla sadece düzgün yontulmuş

⁵⁹⁰ Bahattin Tufanoğlu, Yusuf oğlu, 1958 Ören köyü doğumlu, müdürris Bekir Efendi'nin torunlarından.

⁵⁹¹ Ramazan Okur, Ali oğlu, 1946 doğumlu, , emekli öğretmen, Ali Efendi'nin torunlarından.

⁵⁹² GrlŞS, 1342, s.28

duvar taşları kalmıştır. Hatta duvar taşları köy sakinleri tarafından evlerde kullanılmış ancak evlere sıva yapıldığı için onları görmek bile mümkün değildir.

1867 (H.1284) yılında Hacı Ahmet Efendi'nin oğlu olarak dünyaya gelen Hasan Hilmi Efendi, ilköğrenimini kendi köyündeki medresenin müderrisi olan Balioğlu Hacı Hüseyin Efendi'den aldığına göre medrese en az 1880 (H.1297)'li yıllarda eğitim öğretime başlamış olmalıdır. Daha sonra çeşitli medreselerde eğitimini tamamladıktan sonra 1901 (H.1318) tarihinden itibaren kendi yetişmiş olduğu köye dönüp medreseyi yeniden restore ettirerek, 12 odalı büyük bir medrese haline getirmiştir. Aylık 150 kuruş maaşla müderris olarak ders vermeye başlayan Hasan Hilmi Efendi, kendi ismiyle anılan bu eğitim kurumunda uzun süre Görele'ye hizmet etmiştir.⁵⁹³ 1914 Rus işgali sırasında herkes gibi Hacı Hasan Hilmi Efendi'de muhacir olmuş, gittiği Ünye kazasından dönemeyerek aynı yerde vefat etmiştir.⁵⁹⁴

Daylı Köyü Medresesi vakfiyesinde bulunanlar arasında bulunan iki kadından biri Hatice binti Mustafa, diğeri Fatma binti Salih olup kendi malları olan köydeki fındık bahçesini 1906 (H.1323) yılında 3 hisse üzerinden birini müderris efendiye, birini medresenin tamirine, birini de medrese mütevellîsine vermek üzere vakfetmesi, hanımların eğitim faaliyetlerine vakıf kurarak hizmet vermeleri açısından önemlidir.⁵⁹⁵

Diğer bir vakfiyede ise Daylı köyünden Karahüseyinoğlu Hüseyin b. Hüseyin aynı köyde dedesi tarafından yapılan 12 odalı medresenin müderrisine ve medresede okuyan talebelere 1905 (H.1322) yılında bir miktar gayrimenkulünü vakfetmesi,⁵⁹⁶ yine aynı köyden Karahasanoğlu Hacı Halil b. Hüseyin kendine ait arazinin ağaçlarının 1/3'ünü medresenin müderrisine, 1/3'ünü medresenin tamirine, 1/3'ünü de mütevellîye vermek üzere vakfetmesi hem köylülerce kendi köylerine yapılan medreseyi sahiplendiklerini hem de öğrencilerin desteklenmesini göstermesi açısından önemlidir.⁵⁹⁷

⁵⁹³ Albayrak, **a.g.e.**, c.2, s.90

⁵⁹⁴ Emin Önder, 1927 Daylı köyü doğumlu, emekli öğretmen; Hasan Kaya, 1941 doğumlu Hacı Hasan Hilmi Efendi'nin torunu.

⁵⁹⁵ VGMA, 596.129.113.

⁵⁹⁶ GrİŞS, 1349, s.319

⁵⁹⁷ GrİŞS, 1349, s.318

Milli Eğitim eski bakanlarından Hasan Ali Yücel başta olmak üzere Cumhuriyetten bu yana çok sayıda bürokrat ve eğitimci yetiştiren Daylı köyünün bu özelliği medrese merkezi olması, ilk ibtidâî mekteblerinin birisinin bu köyde açılması ve yerleşmiş bir eğitim kültürüne sahip olmasına bağlıdır. Özetleyecek olursak Daylı Köyü Medresesi'nde Balioğlu Hacı Hüseyin Efendi ve Hacı Hasan Hilmi Efendi'ler müderrislik yapmışlardır.

24- Görele Balcalı Köyü Medresesi

Görele ilçesi Çavuşlu beldesinin 11 km. güneyinde yer alıp kendisiyle birlikte Kemerli, Kösemen köylerine hitap eden medrese, 1884 (H.1301) tarihli Görele Şer'iyye sicil kayıtlarına göre Zıvağı vadisi içindeki Balcalı köyünde inşa edilmiştir. Yapılan medresenin devamı için 231 hayır sahibi tarafından 13.191 kuruş nakit para vakfa bağışlanmış, getirisi ile medresenin müderrisi ve cari giderlerine harcanması şartı getirilmiştir. 1897 (H.1314) yılında yaklaşık 13 senelik olmasına rağmen medresenin tamire ihtiyaç duyması ve 10.000 kuruşluk bir masraf tespit edilmesinden dolayı merkezden bir yazı gönderilerek medrese vakfının parası varsa vakıfça, yoksa mahalli kaynaklarla yani köylülerin yardımıyla medresenin tamir edilmesi istenmiştir.⁵⁹⁸

Kemerli köyünden Yusifoğlu Osman b. Ömer zevcesi olan Hava Hanımı Görele kazası Balcalı Köyü Medresesi'nde üç şahit huzurunda boşaması, medreselerin bir nevi kırsalda mahkeme işlevini gördüğünün delilidir.⁵⁹⁹ Medrese 1914 Rus işgali sırasında tahrip edilmiş, 1940'lı yıllara kadar kalıntıları odalar şeklinde mevcut iken daha sonra şimdi metruk durumdaki Balcalı Birleştirilmiş İlköğretim okuluna çevrilmiş, medrese odacılarından birisi 2010 yılına kadar öğretmen lojmanı olarak kullanılmıştır. Seferberlik dönüşü Oflu Mustafa diye bir zat uzun süre aynı medrese binasında sıbyân

⁵⁹⁸ BOA, EV. MKT, 2205.149

⁵⁹⁹ GrİŞS, 1349, s.97

mektebi okutmuş⁶⁰⁰ ve Balcalı köyünün civar köylerin merkezi olması nedeniyle hafızalarda kalmıştır.

25- Görele Menteşe Köyü Medresesi

Çanakçı vadisinin doğu yakasında kalan ve Görele'ye 12 km. uzaklıkta olan Menteşe köyü, anılan tarihlerde Akharman, Şahinyuva, Kaledibi, Arduç, Dereboyu, Menteşe ve Dikmen köylerini de içine alan büyük bir köy idi. Medresenin bulunduğu yer şimdiki Dikmen köyü sınırları içindeki çukur cami şadırvanının olduğu yerdeydi. Medrese iki katlı olup deniz tarafındaki duvarları 1950'li yıllara kadar duruyorken sonra medresenin taşları ile 10 metre kuzeyine bir ilkokul yapılmış ve medrese taşları halen çıplak gözle görülmektedir.⁶⁰¹

Görele kazasına bağlı Menteşe köyünde, köylülerin kendi aralarında toplayıp, kayıt altına aldıkları 7.195 kuruşu Menteşe köyü muhtarı Daldabanoğlu Mustafa Çavuş b. İbrahim aracılığı ile mahkemece kayıt altına alınarak, köydeki çukur cami yanında 1882 (H.1299)'de yeni yapılan medresenin müderrisine, tamirine ve mütevellîsine vakfetmesi, medresenin yapım tarihi olarak bize 1882'yi işaret etmektedir.⁶⁰² 1914 yılına kadar aktif olan medrese, eğitime bir süre ara vermiş ancak Cumhuriyet yıllarında uzun süre sıbyân mektebi olarak kullanılmıştır. Medresenin müderrisi ile ilgili herhangi bir bilgi mevcut değildir.

26- Görele Tekgöz Köyü İrşadiye Medresesi

Görele ilçesi Çavuşlu nahiyesinin üst tarafından başlayarak Güneyköy, Ortaköy ve Tekgöz köyleri önceleri Tekgöz köyü olarak tek muhtarlık iken, 1942 yılında ayrılmışlar ve en üstte kalan kısım olarak Görele'ye 17 km. uzaklıktaki yerleşim birimi Tekgöz köyü diye anılmıştır. Şu anda Tekgöz köyü olarak bilinen köydeki İrşadiye

⁶⁰⁰ Mustafa Gül, Hamdi oğlu, 1924 Balcalı köyü doğumlu, emekli imam ve babası 'da köyün eski imamlarından.

⁶⁰¹ Zennure Resüloğlu, Hüseyin kızı, 940 doğumlu, eşi aynı köyde 40 yıl köy muhtarlığı yapmış.

⁶⁰² GrlŞS, 1339, s.38

Medresesi'nin yeri, Tekgöz köyü merkez camisi olarak kullanılan yerin kuzeydoğusunda ki imam lojmanı olarak kullanılan yerdir.⁶⁰³ Rus işgalinde metruk hale gelen medrese Cumhuriyet öncesi ve sonrasında da sıbyân mektebi olarak kullanılmış, en son metruk durumdaki yerine imam lojmanı yapılmıştır.

Görelle Şer'iyye sicillerinde kayıtlarına rastlayamadığımız Tekgöz İrşadiye Medresesi 1900 (H.1317) tarihli maârif salnâmesine göre Halil Efendi'nin müderrisliğinde 27 öğrencisi ile Göreleli öğrencilere hizmet vermiştir.⁶⁰⁴ 1901-1902 (H.1318-1319) tarihlerinde öğrenci sayısı 28 olup medrese yine Halil Efendi'nin müderrisliğinde devam etmektedir.⁶⁰⁵ 1904 (H.1321) yılına ait salnâmede ise medresenin ismi silik ve okunamaz halde olup sıralama ve müderrisin ismine bakınca medresenin 31 öğrenci ile eğitimini sürdürdüğü anlaşılmaktadır.⁶⁰⁶ Halil Efendi'den başka müderris ismi geçmemesi sadece bu müderrisin görev yaptığını göstermektedir. 1914 işgalinde medresede eğitime ara verilmiş, daha sonra tamir edilerek sıbyân mektebi olarak kullanılmıştır.

27- Görele Kırıklı Köyü Tefikiye Medresesi

Görelle kazasının 11 km. güneydoğusunda olup şu anda belde belediyesi olan yerleşim yerindeki medrese ile ilgili herhangi bir kalıntıya rastlamak mümkün olmamıştır. Zira şimdiki ilköğretim okulu ile cami arasında kalan yerde olduğunu öğrendiğimiz medresenin yerinde 1936 yılında ahşap olan I. katı sabit kalmak üzere, bir kat daha atılarak iki katlı ilkokul olarak kullanılmış, nihayet 1970'li yıllarda eski yapı tamamen yıkılarak yerine şimdiki ilköğretim binası yapılmıştır. 1970'li yıllara kadar kalıntıları mevcut olan su kanalı ile 300 metre yukarıdan getirilerek medreseye su temin edilmesi o tarihlerde önemli bir olaydır.⁶⁰⁷ Görelle kazasının Karahüseyin köyünde misafir olarak bulunan Kırıklı köyü medresesi müderrisi olan Hacı Sait Efendi, köyün imamı varken

⁶⁰³ Ahmet Asım Hamza, Kazım oğlu, 1945 Tekgöz köyü doğumlu, aynı köyde 24 sene muhtarlık yapmış.

⁶⁰⁴ Maârif Salnâmesi, 1317, s.1294-1295,

⁶⁰⁵ Maârif Salnâmesi, 1318, s.1469; Maârif Salnâmesi, 1319, s.718-719

⁶⁰⁶ Maârif Salnâmesi, 1321, s.605

⁶⁰⁷ Ali Şişman, 1952 doğumlu, PTT'den emekli.

köyden iki gencin nikâhını şahitler huzurunda kıyması, müderrislerin imamlardan daha ileri seviyede olduğunu göstermesi açısından önemlidir.⁶⁰⁸

1900 (H.1317) yılında 28 öğrenci ve Said Efendi'nin müderrisliğinde civar köylerden gelen öğrencilere, dolayısıyla Görele eğitimine katkıda bulunan medrese,⁶⁰⁹ 1902 (H.1319) yılında da Sait Efendi'nin müderrisliğinde ve 27 talebesiyle bölgeye hizmet vermiştir.⁶¹⁰ 1904 (H.1321) yılında kısmi bir azalmayla öğrenci sayısı 25'e düşmüştür.⁶¹¹ Sait Efendi'den sonra Hamdi Efendi de müderris olarak 1914 Rus işgaline kadar öğrenci okutmuş ancak çıktığı seferberlikten bir daha geriye dönememiştir.⁶¹² Diğer medreselerin Rus işgali sırasında yıkılmasına rağmen Kırıklı medresesinin yıkılmaması önemli bir olay olarak gözükmektedir.

28- Görele Tepeköy Hacı Hasan Medresesi

Görele kazasının 8 km. güneyinde yer alıp halen Tepeköy olarak adlandırılan ve köyün orta kısmında vadiye hâkim bir mevkide Hacıhasanzâde müteveffa Ömer Ağa'nın yaptırdığı medresenin yapım tarihi yaklaşık 1903 (H.1320) yılı olarak gözükmektedir.⁶¹³ Medresenin yapım tarihinden Ege köyü Dârü'l-Hadîs medresesine atandığı 1908 yılına kadar Gaipzâde Şemsü'l-Vahdet Efendi müderrislik yapmıştır.⁶¹⁴ Müderrisliğinin son yıllarında (1908/H.1325) Görele kazası Menteşe köyü sakinleri Tepeköy'de bulunan Hacıhasanzâde medresesinin tamiri ve müderrisine verilmek üzere Gaibzâde Şemsü'l Vahdet Efendi b. Osman Efendi kendi malından 1.000 kuruş nakit parasını mütevellîye teslim ederek paranın yıllık getirisinin 2/3'ünü medresenin müderrisine, 1/3'ünü de medresenin tamirine vakfederek⁶¹⁵ kendisinden sonra medresenin devamı için katkıda bulunmuştur. Medresenin yeri hâlâ medrese yanı diye bilinen ve Tepeköy, Ataköy,

⁶⁰⁸ GrİŞS, 1349, s.78

⁶⁰⁹ Maârif Salnâmesi, 1317, s.1294-1295

⁶¹⁰ Maârif Salnâmesi, 1319, s.718-719

⁶¹¹ Maârif Salnâmesi, 1321, s.606

⁶¹² Ali Şişman, 1952 doğumlu, PTT'den emekli.

⁶¹³ Bayram, **a.g.m.**, **GTS**, s.379

⁶¹⁴ Trabzon Vilayet Salnâmesi, 1321, s.466; Aynı bilgi Albayrak, **a.g.e.**, c.4-5, s.472'de de mevcuttur.

⁶¹⁵ VGMA, 593. 38

Terziali köyü çocuklarının ekseriyetle öğrenim gördüğü medresenin kalıntılarından olan taşlarının yer yer görüldüğü ve şimdi köylülerin su deposu olarak kullandıkları mekân, 2010 yılında kadastro yenileme işlemi sırasında vakıf yeri olarak tescillenmiştir.

Şems'ül-Vahdet Efendi'den sonra ikinci müderris olarak Hacı Hasan Efendi görev yapmış, ikinci defa yaya olarak hacca gitmiş, orada vefat etmiştir.⁶¹⁶ Harşit çayının doğusunda bulunan ve 1914 yılında Ruslar tarafından işgal edilen yerleşim birimlerinden olduğu için eğitime ara verilmiş, Cumhuriyetten sonra kısa bir süre sıbyân mektebi olarak da kullanılmıştır.

29- Görele Derekuşçulu Köyü Medresesi

Derekuşçulu köyü, Görele kazasının 14 km. güneyinde olup eski Tirebolu-Tonya grup yolu üzerinde olan Esenyurt, Gölbaşı, Çiftlik köylerini de içine alan büyükçe bir köydü. Medrese şimdiki Esenyurt köyü sınırlarında kalmış, 1950'li yıllara kadar kalıntıları duruyorken o tarihten sonra medrese yeri özel mülkiyete geçmiştir. Medresenin olduğu yer Esenyurt köyü ilkokulunun 50 metre kuzeyinde olup medrese taşları halen fındık bahçesi olarak kullanılan yerde mevcuttur. Kayıtlarda müderris ismine rastlamamamıza rağmen köylülerce meşhur olan Mehmet Efendi diye birinin uzun yıllar müderrislik yaptığı söylenmektedir.⁶¹⁷

Medrese ile ilgili vakıf kaydında Derekuşçulu köyünden Görecioğlu Ali Efendi, Şahbazoğlu Molla Ali, İmamoğlu Molla Ömer, Emiroğlu İbrahim, Hacıoğlu Hüseyin Ağa, Çamuroğlu kerimesi Ayşe, Topkaraoğlu kerimesi Emine, Tongaoğlu kerimesi Esmâ binti Abdullah, Taviloğlu Hüseyin ve bu sülaleden diğer hayırseverler kendi aralarında mahkemece kayıt altına alınan 5.661 kuruşu, köylüler tarafından eski caminin yanında 1903 (H.1320) yılında yeni yapılan medrese müderrisine ve medresenin tamirine Şahbazoğlu Mehmet b. Mürteza mütevellî olmak koşuluyla, bu şahsın

⁶¹⁶ Ahmet Usta, 1946 Tepeköy doğumlu ve Hacı Hasan Efendi'nin kızıdan torunu olup emekli din görevlisidir.

⁶¹⁷ Ömer Yılmaz, Ömer oğlu, 1943 doğumlu, eski muhtarlardandır

ölümünden sonra da köy muhtarları mütevellî olmak üzere vakfetmişler ve medresenin yapımından sonra devam etmesi için katkıda bulunmuşlardır.⁶¹⁸

Buradan da anlıyoruz ki medrese 1900'li yıllarda yapılmış ve mütevellî olan Şahbazoğlu Mehmet Efendi, yukarıda belirtilen köylülerce bilinen Mehmet Efendi olmalıdır. Zira müderris ismi geçmeyen vakıf senetlerinin ekserisinde mütevellî olarak müderris efendiyi görmekteyiz. Görele'deki bütün medreseler gibi bu medresede 1914 seferberlik yıllarında eğitime ara vermiştir.

30- Görele Karaburun Köyü Yeni Cuma Medresesi

Medresenin bulunduğu Karaburun köyü, İsmailbeyli ve Kuşculu'yu da içine alan geniş bir yerleşim birimidir. Doğal Karaburun limanının da bulunduğu köy, Görele'ye 5 km. uzaklıkta olan bir sahil köyüdür. Medrese şimdiki Karaburun Cami'sinin kuzey batısında cami lojmanı ve sosyal tesis olarak kullanılan yerde idi. 1980 yıllarına kadar tamir yapılarak sıbyân mektebi olarak kullanılmıştır.⁶¹⁹ Müderrisi ile ilgili kesin bilgiye sahip olmamamıza rağmen Yeniçeri oğlu Mehmet Efendi'nin müderris olduğunu tahmin ediyoruz.

İlgili vakıf kaydına baktığımızda: Karaburun köyünden, Köseoğlu Hüseyin, Cırtoğlu Molla Ahmetb. Hasan, Yeniçerioğlu Hasan Ağa b. Mustafa ve Velioğlu Hüseyin Ağa b. Ali kendi aralarında toplayıp mahkemece kayıt altına aldıkları 3.000 kuruşun nemasını köylüler tarafından (1903/H.1320) yeni yapılan Değirmendüzü mevkiindeki iki odalı medresenin müderrisine, mütevellîye ve medresenin tamirine verilmek üzere ve Yeniçerioğlu Mehmet Efendi'nin de mütevellî olması şartıyla vakıf edilmesi, yukarıdaki medrese müderrisi ile ilgili düşüncemizi doğrular niteliktedir.⁶²⁰ Savaş yıllarında dağılan medresenin tek müderrisinin Mehmet Efendi olduğunu söyleyebiliriz.

⁶¹⁸ GrİŞS, 1349, s.305

⁶¹⁹ Temel Tüfekçi, Ali oğlu, 1944 Karaburun doğumlu.

⁶²⁰ GrİŞS, 1350, s.92

31- Görele Ege Köyü Dâru'l-Hadîsi

Giresun'da üç adet bulunan Dâru'l-Hadîs medreselerinin bir tanesi Giresun merkez Alinyuma Dâru'l-Hadîsi, diğeri Keşap Cinkıran Dâr'ul-Hadîsi sonuncusu da Görele'de bulunan Ege Köyü Dâru'l-Hadîsi'dir. Medrese programlarının ayrılmaz parçası olan Kur'an'ın anlaşılmasında kilit vazife gören hadis bilimleri, Dâru'l-Hadîs medreselerinin tedrisatının yoğunlaştığı bilgi alanlarıdır. Programlarıyla ilgili ayrıntılı bilgi kaynağı bulunmayan bu eğitim kurumlarında, kuruluş amacından hareketle hadis usulü, hadis derlemeleri ki -Kütübü Sitte başta olmak üzere- bazı Osmanlı ulemasının derlediği 40 hadis kitabı okutulmaktadır.⁶²¹ Şimdiki Çanakçı ilçesinin olduğu yerleşim birimi ilçe teşekkül etmeden Ege köyü sınırlarında idi. Şimdiki ilçe hükümet binasının olduğu yerde bulunan ve yapım tarihine ulaşamadığımız ihtisas medresesini, Giresun ve havalisi ile diğer medreselere müderris yetiştiren bir ilim yuvası olarak görmekteyiz.

1901 (H.1318) yılı maârif salnâmesinden öğrendiğimize göre Giresun kazası sınırları içinde (Karahisâr-ı Şarkî dâhil) 95 öğrencisiyle en çok öğrenci sayısına sahip olup Osman Efendi'nin müderrisliğinde eğitim faaliyetlerini sürdürmüştür.⁶²² 1902 (H.1319) tarihi itibarıyla da müderrisi aynı kalan medresenin⁶²³ 1904 (H.1321) yılına ait maârif salnâmesinde öğrenci sayısının 97'ye çıkması medresenin öğretim etkinliğinin hala devam ettiğini göstermektedir.⁶²⁴

1875 (H.1292) yılında Görele'nin Menteşe köyünde dünyaya gelen, babası Görele müderrislerinden Gaibzâde Osman Efendi'nin oğlu olan Şemsü'l-Vahdet Efendi 1909 (H.1326) yılında Ege köyü Dâr'ul-Hadîs Medresesi'ne atanarak kısa bir süre babasının medresesinde müderrislik yapmıştır.⁶²⁵ Bu medrese Cumhuriyetten sonra da bir süre sıbyân mektebi olarak kullanılmıştır.

⁶²¹ Akgündüz, **a.g.e.**, s.406

⁶²² Maârif Salnâmesi, 1318, s.1469

⁶²³ Maârif Salnâmesi, 1319, s.718-719

⁶²⁴ Maârif Salnâmesi, 1321, s.606

⁶²⁵ Albayrak, **a.g.e.**, c.4-5, s.472-473

32- Görele Karabörk Köyü Medresesi

Görele kazasına 24 km. uzaklıkta olup meşhur Tirebolu-Tonya yolu üzerinde olan köy o tarihlerde Kuşköy, Akköy, Bakımlı, Dereagzı, Kahraman, Çağlayan ve Düzköyü de içine alan geniş bir köy idi. Daha sonra köyler ayrılmış, 1992 tarihinde belde belediyesi kurulmuş ve Karabörk beldesi olarak anılmıştır. Karabörk Köyü Medresesi Rus işgaline kadar faaliyetlerini sürdürmüş daha sonra medresenin olduğu yere Cumhuriyetten sonra Karabörk İlkokulu, nihayet Karabörk İlköğretim Okulu yapılmıştır.⁶²⁶

Medrese ile ilgili vakıf kaydına göre 1903 (H.1320) senesinde Karabörk köyünden Köseoğlu Hüseyin Ağa, oğulları Hacı Osman ve Molla Ahmet ve birkaç hayırsever 3.000 kuruşu mahkemece kayıt altına aldırıp senelik getirisinin 2/3'ünü köylüce yapılan medresenin müderrisine, 1/3'ünü medresenin mütevellîsine ve mütevellî olarak da müderriste bulunması gereken özelliklerin sayıldığı Mehmet Efendi'yi göstermeleri, bu medresedeki müderrisinde Mehmet Efendi olduğunu işaret etmektedir.⁶²⁷ Ahalice Köseoğullarından Hüseyin Efendi diye bilinen müderrisin daha sonraları sıbyân mektebi okutan muallimlerden olduğunu düşünüyoruz.

II. TANZİMAT SONRASI ORTAYA ÇIKAN EĞİTİM KURUMLARI

A- İBTİDÂÎ MEKTEBLER

1- Tirebolu İbtidâî Mektebi

Tirebolu İbtidâî Mektebi'nin açılış tarihine ilişkin kesin bir bilgiye ulaşamamamıza rağmen bir müddet rüşdiye muallimliğı, müderrislik ve Tirebolu müftülüğü de yapan Ahmet Necmettin Efendi'nin sicil kaydında ibtidâî mektebinden mezun olduğunun

⁶²⁶ Turan Köse, Yusuf oğlu, 1936 doğumlu, 2 dönem belde belediye başkanlığı yapmış.

⁶²⁷ GrİŞS,1349, s.191

belirtilmesinden hareketle⁶²⁸ ibtidâî mekteblerinin teşekkülünden hemen sonra Tirebolu kazasında da bu talimat gereği mektebin açıldığını düşünmekteyiz.

2- Tirebolu İbtidâî Mektepleri

1869 Maarifi Umumiye Nizamnâmesi ile birlikte yurt sathında yaygınlaşmaya başlayan ibtidâî mektebler Tirebolu kazası sınırları içinde cevap bulmuş ve bu tarihten sonra Tirebolu kazasında da XIX. yüzyılın sonlarında Tirebolu merkezde bir ibtidâî mekteb açılmış, müteakip yıllarda açılış tarihlerine ulaşamadığımız ve XX. yüzyılın başlarından itibaren açıldığını değerlendirdiğimiz ibtidâî mekteblerinin isimlerini vermekle yetineceğiz. Tirebolu merkez erkek ve kız ibtidâîsinin yanında;

1- Orta Camilik İbtidâî Mektebi

2- Kara Ahmetli İbtidâî Mektebi

3- Harşit İbtidâî Mektebi

4- İlit İbtidâî Mektebi

5- Avluca İbtidâî Mektebi

6- Akça Kilise İbtidâî Mektebi

7- Cami Yanı İbtidâî Mektebi

8- Espiye İbtidâî Mektebi⁶²⁹

Böylece 1921 (R.1337) senesi itibarıyla Tirebolu kazasında toplam 10 adet İslam ibtidâî mektebinin mevcudiyetini tespit etmiş bulunmaktayız.

3- Görele İbtidâî Mektebi

Sıbyan mekteblerinin yerine çağdaşlaşma projesinin eseri olan ibtidâî mektebler sıbyân mekteblerinin biraz daha güncellenmiş şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha çok

⁶²⁸ DİB, 1923,1479 no'lu şahsi sicil defterinden

⁶²⁹ BCA, 180. 9/92. 449. 1

kaza ve nahiye statüsündeki yerleşim birimlerinde açılan ibtidâî mekteplerden birisi Görele İptidâî Mektebidir. Yerini tespit edemediğimiz ibtidâî mektebi muallimi ile ilgili kayıтта seferberlik gereği 1918 (H.1335) yılında silah altına alınan Yusuf b. Halim, kendisine verilmeyen bir aylık maaşının Canik sancağında bulunan annesi Leyla Hanım'a gönderilmesi⁶³⁰ ile ilgili arzından anlaşıldığına göre olağanüstü şartlarda muallimlerin de yurt savunmasında fedakârlık yapmaktan kaçınmadıklarını göstermektedir. Görele Eytam Müdürü oğlu Ahmet Hamdi Efendi'nin, rüşdiye mektebinden önce Görele İbtidâî Mektebi'nden mezun olması,⁶³¹ Görele İbtidâî Mektebi'nin de XX. yüzyılın başlarında açıldığını akla getirmektedir.

4- Görele İbtidâî Mektepleri

Cumhuriyet kurulmadan önce Görele'deki ilkokul diyebileceğimiz eğitim kurumları sadece Görele merkezdeki Erkek İbtidâî Mektebi ve Kız İbtidâî Mektepleri olmayıp bunların yanında 1921 (R.1337) yılı itibarıyla aşağıdaki yerleşim birimlerinde de İslam ibtidâî mektepleri bulunmaktadır.⁶³²

1- Terziali İbtidâî Mektebi

2- İmatlı (İnanca) İbtidâî Mektebi

3- Karaköse İbtidâî Mektebi

4- Çanakçı İbtidâî Mektebi

5- Kuşçulu İbtidâî Mektebi

6- Kırıklı İbtidâî Mektebi

7- Koyunhamza İbtidâî Mektebi

8- Ören İbtidâî Mektebi

9- Çavuşlu İbtidâî Mektebi

10- Eynesil İbtidâî Mektebi

⁶³⁰ BOA, DH. UMUM, 3.9.57

⁶³¹ Ayhan Yüksel, **Görelili Memurlar**, İstanbul: Melisa Matbaacılık, 2005, s.30

⁶³² BCA, 180. 9/92. 449. 1

B- RÜŞDİYE MEKTEBLERİ

1- Tirebolu Rüşdiye Mektebi

1872 (H.1288) tarihli Trabzon Vilayet Salnâmesinde ismine rastladığımız 1873 (H.1289), 1874 (H.1290) ve 1875 (H.1291) yıllarındaki salnâmelerde ise yapımı tamamlandığı ancak muallim ve memurun bulunması halinde açılması kararlaştırılan mekteb olarak geçen⁶³³ ve Giresun Rüşdiyesi'nden sonra açılan ikinci rüşdiyenin Tirebolu Rüşdiyesi olduğunu görmekteyiz. Bu rüşdiye mektebi şimdiki Tirebolu belediye binasının arkasında uzun müddet Sakarya İlkokulu olarak kullanılan ve halen metruk durumdaki binanın olduğu yerdeydi. Üç katlı olarak⁶³⁴ yapılan rüşdiye mektebi aynı yıl öğrenci alamamıştır. Hazırlık aşamasında olduğu için muallimlerden bahsedilmemesi⁶³⁵ mektebin bir süre öğrenci kabul edemediğini, 1879 (H.1296) yılında muallim-i evvel olarak Şükrü Efendi'nin burada muallimlik yaptığını görüyoruz.⁶³⁶

1877 (H.1293) senesi Tirebolu Rüşdiyesi muallimlerince Trabzon vilayetine yazılan yazıda çocukların kabulü ile ilgili bir sorun yaşandığı, mektebe 7-11 yaşlarında öğrencilerin kabul edilmesi gerekirken, ibtidâî ve sıbyân mekteblerinden mezun olan talebelerin yaşlarının bu yaşlardan büyük olduğu, mektebin yeni olması nedeniyle yaşları büyük olsa bile öğrenim haklarından mahrum edilmemeleri için geçici olarak 16 yaşındaki çocukların da kabul edilmesi konusunda talimat verilmesi⁶³⁷ öğrenim hakkı konusunda yeni açılan mektebden daha geniş kitlelerin faydalanması gözetildiğini göstermektedir.

1890 (H.1307) yılı itibarıyla seyyah Vital Cuinet'in, Tirebolu Rüşdiyesi öğrenci sayısını 200, muallim sayısını da 7 olarak vermesini ihtiyatla karşılayıp, yabancı bir seyyahın bu

⁶³³ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.4, s.167; Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.5, s.145; Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.6, s.151

⁶³⁴ BOA, MF. MKT, 1116. 60

⁶³⁵ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.3, s.99

⁶³⁶ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.11, s.223

⁶³⁷ BOA, MF. MKT, 45.122

kadar yanılmasını normal kabul etmek gerekmektedir.⁶³⁸ Zira salnâmelerin hiçbirinde bu rakamlara yaklaşık bir sayı verilmemektedir. Henüz yirmi yıl geçmesine rağmen 1891 (H.1308) yılında mekteb biraz yıpranmış olacak ki Maârif Nezâreti'nden mektebin tamiri için 6.000 kuruş para istenmiş,⁶³⁹ 1891 (H.1308) tarihinde Trabzon Maârif Müdürlüğünce merkezden gönderilen 6.000 kuruştan 3.140 kuruş harcanarak rüşdiyenin tamiri yapılmıştır.⁶⁴⁰

1891 (H.1308) yılında Trabzon Maârif Müdürlüğü merkezden Tirebolu Rüşdiye Mektebine Hatt muallimi istemiş ve bu istem kabul edilerek mektebe bir hatt muallimi atanmıştır.⁶⁴¹ 1894 (H.1311) yılına gelindiğinde muallim-i evvel Mehmet Tevfik Efendi, muallim-i sâni Süleyman Efendi, Rika muallimi Hüseyin Efendi, bevvâb (kapıcı) olarak da Mehmet Efendi'nin adı geçmektedir.⁶⁴² Kısa bir süre hatt muallimliğine de atanan Mehmet Efendi'nin⁶⁴³ Tirebolu Rüşdiyesi'ndeki bu görevi uzun sürmemiştir. 1895 (H.1312) yılında Tirebolu rüşdiyesi muallim-i evveli olan İsmail Efendi, Priştine rüşdiyesi muallim-i evveli Osman Efendi ile becayış teklifinde bulunmuşlar, merkez ise Tirebolu rüşdiyesi muallim-i evvelinin maaşının 500 kuruş, Priştine rüşdiyesi muallim-i evvelinin maaşının ise 400 kuruş olduğu, dolayısıyla tenzili maaşı kabul ederse becayışın mümkün olabileceğini bildirmesi neticesinde İsmail Efendi 400 kuruş maaşı kabul edip Osman Efendi'nin de 500 kuruş maaşa layık olduğu veçhile becayışleri kabul edilmiştir.⁶⁴⁴

1900 (H.1317) yılında mektebin 76 talebe ve 1 hizmetçisiyle muallim-i evvel Ahmet Efendi, muallim-i sâni Süleyman Efendi, muallim-i sâlis Necmeddin Efendi, hatt muallimi olarak da Ahmet Efendi'yi görmemiz, 6 yıl sonra mekteb kadrosunun tamamen değiştiğini göstermektedir.⁶⁴⁵ Aynı yıl Giresun, Tirebolu, Görele rüşdiyelerine atamaların yapıldığı, ancak muallimler atamalardan çok memnun olmamalılar ki Maârif

⁶³⁸ Vital cuinet, Turquie D'asie, Paris:1890, s.49

⁶³⁹ BOA, MF. MKT, 126. 19

⁶⁴⁰ BOA, MF. MKT, 126. 19

⁶⁴¹ BOA, MF. MKT, 128. 84

⁶⁴² Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.15, s.445

⁶⁴³ BOA, MF. MKT, 153. 65.

⁶⁴⁴ BOA, MF. MKT, 348. 40

⁶⁴⁵ Maârif Salnâmesi, 1317, s.713

Nezâreti tarafından Trabzon Maârif Müdürlüğüne yazılan tekîdi yazıda muallimlerin derhal göreve başlamaları, aksi takdirde müstafi sayılacakları açıkça belirtilerek dikkatleri çekilmiştir.⁶⁴⁶ Bir yıl sonra muallim-i evvelin değiştiğini ve bu kadroya Osman Efendi'nin getirildiğini,⁶⁴⁷ 1902 (H.1319) yılında ise öğrenci sayısının aynı kaldığını görüyoruz.⁶⁴⁸ 1904 (H.1321) yılında öğrenci sayısı 84'e çıkmış, öğretim kadrosunda ise herhangi bir değişiklik olmadığı görülmektedir.⁶⁴⁹

Tirebolu Rüşdiyesi muallim-i sânilğine 1899 (H.1316) yılında Yeniköy mahallesi sakinlerinden Süleyman Efendi atanmıştır.⁶⁵⁰ Yeri gelmişken bir ayrıntıyı da belirtmek gerekirse ataması yapılacak olan muallimlerden merkezce istenen belgeler konusunda ipucu verilerek; muallimin terceme-i hali, nüfus tezkiresi ve icâzetnâmesinin istenmesi o günlerde bile şimdiki kadar bürokratik işlerin olmadığını göstermektedir.⁶⁵¹

1904 (H.1321) tarihli Maârif Nezâreti yazısında Tirebolu Rüşdiyesi muallim-i evveli İsmail Efendi merkezle yaptığı yazışmada kendisi ve ailesinin Tirebolu'nun suyuna ve havasına alışamadığının doktor raporu ile de sabit olduğundan, kendisinin boşalacak olan Giresun Rüşdiyesi muallim-i evvelliğine tayin edilmesi isteğini, dilekçesinde belirttiği gibi Giresun Rüşdiyesi muallim-i evveli Ali Rıza Efendi'nin ne Bafra'ya tayini, ne de Giresun müftülüğüne tayini ile ilgili merkezde bilgi olmadığından istem yerine getirilememiştir.⁶⁵² Yani bugün sağlık raporuyla tayin sisteminin o tarihlerde de geçerli olduğu görülmektedir.

1909 (H.1326) senesinde Tirebolu ileri gelenleri müteselsilen yaptıkları şikâyetle Tirebolu Rüşdiyesi muallim-i evveli İsmail Efendi'nin vaktini çarşı pazarda geçirmesi, muallim-i sâni Süleyman Efendi'nin de kaza idare meclisinde incelemelerde bulunmak

⁶⁴⁶ BOA, MF. MKT, 455. 6

⁶⁴⁷ Maârif Salnâmesi, 1318, s.1460

⁶⁴⁸ Maârif Salnâmesi, 1319, s.1289

⁶⁴⁹ Maârif Salnâmesi, 1321, s.600

⁶⁵⁰ TŞS, 181, s.63

⁶⁵¹ BOA, MF. MKT, 285. 20

⁶⁵² BOA, MF. MKT, 874. 43

üzere köylere gittiğinden bahisle derslerin verimsiz ve boş geçtiği dolayısıyla tahkikat yapılması istenmiş, ama sonuçla ilgili bilgi verilmemiştir.⁶⁵³

Yaklaşık 20 sene sonra (1910/H.1327) Tirebolu Rüşdiye Mektebi'nde ikinci kez tamir ihtiyacı ortaya çıkarak tamiri için keşif yapıp yaklaşık 49.000 kuruş bir maliyet tespit edilmesi dolayısıyla merkezin bu parayı fazla bularak ancak 10.500 kuruş tahsisat gönderdiği görülmektedir. Yaklaşık maliyet listesinden anladığımıza göre mekteb üç katlı olup,⁶⁵⁴ 1900'lü yılların başında Erzurum Kongresi'nde Giresun delegesi olan Yusuf Ziya (Şişman) Bey Tirebolu Rüşdiye Mektebi'nden mezun olmuştur.⁶⁵⁵ Rüşdiyelerin yeniden yapılandırılması sırasında ibtidâîye dönüştürülen mekteb, eğitim hayatına Tirebolu ibtidâîsi olarak devam etmiştir.

Tablo:4

Tirebolu Rüşdiye Mektebi Muallim ve Talebe Sayısı:

Yıl	Başmuallim	2. Muallim	3.Muallim	Hatt Muallimi	Bevvâb	Öğr. Sayısı
1872 (1288) ⁶⁵⁶	--	--	--	--	--	--
1879 (1296) ⁶⁵⁷	Şükrü Efendi	Süleyman Hilmi Ef ⁶⁵⁸	--	--	--	--
1883 (1300) ⁶⁵⁹	Şükrü Efendi	Süleyman Hilmi Ef.	--	--	--	69

⁶⁵³ BOA, MF. MKT,1051. 76

⁶⁵⁴ BOA, MF. MKT, 1116. 60

⁶⁵⁵ Cavit Akın **a.g.m**, s.285

⁶⁵⁶ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.3, s.169; Henüz öğrenci sayısı yok ve muallim atanmamış

⁶⁵⁷ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.11, s.223; Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.12, s.257'de aynı bilgiler mevcuttur.

⁶⁵⁸ MŞH. SAİD, 173.25.3.

⁶⁵⁹ Alkan, **a.g.e**, s.43

1892 (1309) ⁶⁶⁰	Ahmet Şakir Ef.	Süleyman Hilmi Ef.	--	--	Mehmet Efendi	--
1894 (1311) ⁶⁶¹	Mehmet Tevfik Ef.	Süleyman Hilmi Ef.	--	Hüseyin Efendi	Mehmet Efendi	--
1896 (1313) ⁶⁶²	Mehmet Tevfik Ef.	Süleyman Hilmi Ef.	--	Mehmet Efendi	Mehmet Efendi	--
1895 (1312) ⁶⁶³	İsmail Efendi	Süleyman Hilmi Ef.	--	Hüseyin Efendi	Mehmet Efendi	--
1899 (1316) ⁶⁶⁴	Osman Efendi	Süleyman Hilmi Ef.	A.Necmed- din Ef.	Ahmet Efendi	Süleyman Ağa	76 ⁶⁶⁵
1901 (1318) ⁶⁶⁶	Osman Efendi	Süleyman Hilmi ef.	A.Necmed- din Ef.	Ahmet Efendi	--	72
1902 (1319) ⁶⁶⁷	Osman Efendi	Süleyman Efendi	A.Necmed- din Ef.	Ahmet Efendi	--	--
1903 (1320) ⁶⁶⁸	Osman Zeki Efendi	Süleyman Efendi	A.Necmed- din Ef.	Ahmet Efendi	--	--
1904 (1321) ⁶⁶⁹	Osman Zeki Efendi	Süleyman Efendi	A.Necmed- din Ef.	Ahmet Efendi	--	84
1905 (1322) ⁶⁷⁰	M.Fahred- din Efendi	Süleyman Hilmi Ef.	A.Necmed- din Ef.	Ahmet Efendi	--	--

⁶⁶⁰ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.14, s.445

⁶⁶¹ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.15, s.455

⁶⁶² Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.16, s.425

⁶⁶³ BOA. MF. MKT.348. 40

⁶⁶⁴ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.17, s.579

⁶⁶⁵ BOA. MF. MKT, 398. 22; 1316 yılı itibarıyla sadece öğrenci sayısı verildiğinden ayrı bir sütun açılmamıştır

⁶⁶⁶ Maârif Salnâmesi, 1318, s.1108

⁶⁶⁷ Maârif Salnâmesi, 1319, s.1289; 1319 tarihli Trabzon Vilayet Salnâmesinde Muallim-i evvel olarak Ahmet Hulisi Efendi geçmektedir. c.19, s.239

⁶⁶⁸ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.20, s.389

⁶⁶⁹ Maârif Salnâmesi, 1321, s.1460; Trabzon VilayetSalnâmesi, 1321, s.370

⁶⁷⁰ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.22, s.637

1909 (1326) ⁶⁷¹	İsmail Efendi	Süleyman Efendi	--	--	--	--
-------------------------------	------------------	--------------------	----	----	----	----

2- Görele Rüşdiye Mektebi

Görele merkez ilçede 1891 (H.1308) tarihinde⁶⁷² açılan Görele Rüşdiyesinin, öğrenci almaya hangi sene başladığı konusunda bilgimiz olmamasına rağmen, 1891 (H.1308) senesindeki Trabzon vilayeti tahrirat kalemine yazılan yazıda muallimin 250 kuruş maaşla devam etmesi isteği, en azından mekteb açılır açılmaz muallim görevlendirildiğini göstermektedir.⁶⁷³ Mektebin açıldığı yıl Arhavili Ahmet Hamdi Efendi fahri olarak atanıp, mektebin tekemmülünde hizmeti olmuştur.⁶⁷⁴ 5 yıl kadar Göreleli öğrencilere hizmet veren Ahmet Efendi, Akçaabat Rüşdiyesi'ne tayin olunca 1896-1898 (H.1313-1315) yılları arasında Görele Rüşdiyesi muallim-i evvelliğine M. Kamil Efendi atanmıştır.⁶⁷⁵

1897 (H.1314) senesinde silah altına alınan askerleri yerleştirecek münasip yer olmadığı için Görele ve Akçaabat Rüşdiye binalarının boşaltılarak askeriyeye teslim edilip, mekteblerin tatil edilmesi ve daha sonra makul kira ile bir ev bulunursa o yere taşınıp eğitime devam etmesi istenmiş ve bu istem yerine getirilmiştir.⁶⁷⁶ 1898 (H.1315) senesinde Maârif Nezâreti celilesinin yazısı ile muallim-i sânilikden istifa ederek Dâru'l-Muallimîn'e kayıt yaptıran Süleyman Surûrî Efendi'nin yerine Çarşamba Rüşdiyesi bevvâbı Durmuş Efendi yapılan imtihanda başarılı olarak Görele Rüşdiyesine tayin edilmişlerdir. 1899 (H.1316) senesi itibarıyla muallim-i sâlis olan Ali Haydar Efendi 200 kuruş maaşla muallim-i sânilığe terfi etmiştir.⁶⁷⁷

⁶⁷¹ BOA, MF. MKT,1051. 76

⁶⁷² Maârif Salnâmesi, 1319, s.712

⁶⁷³ BOA, MF. MKT, 153. 117

⁶⁷⁴ BOA, MF. MKT, 281. 13; BOA, MF. MKT, 126.101

⁶⁷⁵ BOA, MF. MKT, 344. 1; BOA, MF. MKT, 282. 62.

⁶⁷⁶ BOA, MF. MKT, 354. 48.

⁶⁷⁷ BOA, MF. MKT, 39. 6

1900 (H.1317) yılında 63 öğrenci, 2 muallim ve 1 hizmetli ile eğitim öğretime devam eden mekteb, aynı yıl Trabzon Maârif Müdürlüğü tarafından Maârif Nezâretine gönderilen bir yazıda, Görele Rüşdiye Mektebi'nin iki adet tapu senetleri merkeze bildirilmiştir. Bu olay merkezi hükümetin mekteb yerlerini şimdi olduğu gibi yasal güvence altına aldığıнын göstergesidir.⁶⁷⁸ 1900 (H.1317) yılı itibarıyla muallim-i evvel Ahmet Remzi Efendi, muallim-i sâni Ali Haydar Efendi, hatt muallimi ise Mehmet Sururi Efendi⁶⁷⁹ olarak gösterilmektedir. 1903 (H.1320) yılında muallim-i sâlislik kadrosunun tenkis edilerek iki muallim kadrosuyla eğitim hayatına devam eden Görele Rüşdiyesi,⁶⁸⁰ 1904 (H.1321) yılında öğrenci sayısının 36'ya düşmesiyle olacak ki hatt mualliminin de mektebden alınmasıyla 1 hizmetli ve iki muallimle eğitim hayatını sürdürmüştür.⁶⁸¹

Kendi isteğiyle Kuşadası Rüşdiyesi muallim-i evvelliğinden 100 kuruş eksik maaşla Görele Rüşdiyesi muallim-i evvelliğine atanan Salih Efendi'nin harcırah isteğine, Maârif Nezâretinin verdiği cevabda, kendi isteği ile tayin isteyen muallim ve müstahdemlere harcırah verilemeyeceği kesin karar olarak bildirilmiştir.⁶⁸²

Tablo:3

Görele Rüşdiye Mektebi Muallim ve Talebe Sayısı:

Yıl	Başmuallim	2. Muallim	3. Muallim	Hat muallimi	Öğ.sayı 1
1891 (1308) ⁶⁸³	Ahmet Hamdi Ef.	--	--	--	--
1898	Ahmet Remzi Efendi	Süleyman Surûrî Ef.	--	Mehmet Server Ef.	--

⁶⁷⁸ BOA, MF. MKT,461. 7

⁶⁷⁹ Maârif Salnâmesi, 1317, s.713; 1318, s.1460

⁶⁸⁰ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.20, s.431

⁶⁸¹ Maârif Salnâmesi, 1321, s.600

⁶⁸² BOA, MF. MKT, 926. 37

⁶⁸³ BOA, MF. MKT, 126.101

(1315) ⁶⁸⁴					
1899 (1316) ⁶⁸⁵	Ahmet Remzi Efendi	Süleyman Surûrî Ef.	--	--	26
1900 (1317) ⁶⁸⁶	Ahmet Remzi Efendi	Ali Haydar Efendi	--	--	63
1901 (1318) ⁶⁸⁷	Ahmet Remzi Efendi	Ali Haydar Efendi	--	Mehmet Server Ef.	60 ⁶⁸⁸
1902 (1319) ⁶⁸⁹	Ahmet Remzi Efendi	Ali Haydar Efendi	İsmail Kemal Efendi	Surûri Efendi	45
1903 (1320) ⁶⁹⁰	Ahmet Remzi Efendi	Ali Haydar Efendi	--	Surûri Efendi	--
1904 (1321) ⁶⁹¹	Ahmet Remzi Efendi	Ali Haydar Efendi	--	--	36
1905 (1322) ⁶⁹²	Ahmet Remzi Efendi	Hafız Ali Haydar Ef.	--	Hafız Server Efendi	--

3- Görele Maârif Komisyonu

1892 (H.1309)senesi itibarıyla Maârif komisyonu kurulan Görele kazası şu şahıslardan oluşmaktaydı.⁶⁹³

⁶⁸⁴ BOA, MF. MKT, 363. 63

⁶⁸⁵ BOA, MF. MKT, 398. 22

⁶⁸⁶ Maârif Salnâmesi, 1317, s.713

⁶⁸⁷ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.18, s.389

⁶⁸⁸ Maârif Salnâmesi, 1318, s.1460

⁶⁸⁹ Maârif Salnâmesi, 1319, s.1289; 1319 tarihli Trabzon Vilayet Salnâmesinde Muallim-i salislik boş gözüküyor. c.19, s.253

⁶⁹⁰ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.20, s.431

⁶⁹¹ Maârif Salnâmesi, 1321, s.600; Trabzon VilayetSalnâmesi, 1321, s.383

⁶⁹² Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.22, s.665

⁶⁹³ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.14, s.213

Reis	Karakullukçuzâde Halil Efendi
Aza	Reşitefendizâde Ali Efendi
Aza	İsmailzâde İsmail Hakkı Efendi
Aza	Hacıhüsñüzâde Mehmet Efendi
Aza	Bozacıoğlu Kostantin Ağa
Aza	ZeveryanVartan Ağa
Kâtip	Hafız Osman Efendi

C- GAYRİMÜSLİM MEKTEBLERİ

1- Tirebolu Rum Mektebi

Tirebolu kazasına yeniden bir Rum mektebi açılmasıyla ilgili olarak 1904 (H.1321) senesinde Rum Patrikliğinin yazısı ile daha önce mevcut olan Rum kilisesi ve mektebinin harap olması dolayısıyla kilise ve mekteb yapımı için yapılan müracaatta istenen belgeler sırasıyla; yapılacak binaların resmi, Rum Patrikliğinin takriri, Mezâhib Komisyonunun mazbatası, Adliye Nezâreti'nin Tezkeresi, Trabzon Vilayeti Meclis İdaresi Mazbatası, Divân-ı Hümâyûn Kalemi müzekkeresi olup, yazışma trafiğinden sonra yapımına izin verilen⁶⁹⁴ mekteb binası şimdiki Orman İşletme binalarının olduğu yerde olup,⁶⁹⁵ gayrimüslim çocuklara hizmet vermiştir.

2- Tirebolu Ermeni Mektebi

Tirebolu'da daha önceleri gayrimüslim öğrencileri eğitimini sürdürürlerken Ermeni cemaatine bir arsa alınarak o mahalle nakil isteğinde bulunulması Dâhiliye Nezâreti ile Maârif Nezâreti arasındaki yazışmalar sonucunda mektebin başka bir mekâna

⁶⁹⁴ BOA, Ş.D, 1857. 10

⁶⁹⁵ Ahmet Türker,1937 doğumlu, babası Tirebolu eski esnaflarından.

taşınmasının mümkün olmadığı yazısı⁶⁹⁶ bize gayrimüslim mekteblerinin açılış ruhsatının merkezce verildiğini göstermektedir. Tirebolu Ermeni kız ve erkek öğrenciler için Selim Ağa Çeşmesi'nin hemen yanına bir mekteb yapımına 1910 (H.1327) yılında izin verilmesi⁶⁹⁷ yazısı, bize kız ve erkek Ermeni mekteblerinin yerini de bildirmektedir. Bir kilisenin de bulunduğu ilgili yerde şu an itibarıyla herhangi bir bina kalıntı olmamasına rağmen 1930'lu yıllara kadar kilise kalıntılarının olduğu belirtilmektedir. İkinci bir Ermeni mektebinin ise şimdiki hükümet binasının olduğu yerde ve 1950'lere kadar kalıntıları duran ve o zamanlar Ermeni mektebi diye bilinen binada olduğunu öğreniyoruz.⁶⁹⁸

3- Görele Elevü Rum Mektebi

Kayıtlarda geçen Rum Mektebi şimdiki Cumhuriyet İlköğretim Okulu'nun olduğu yerde kilise ile birlikte bulunuyordu. Cumhuriyetten sonra fındık fabrikası olarak kullanılan mekân,⁶⁹⁹ Rum Patrikliği tarafından merkeze yapılan müracaatta Görele Elevü köyünde bulunan erkek çocukların eğitimi için yapılması planlanan mekteb yapımı yazısının ekinde, arsa krokisi ve bina planının verildiği şekilde, 2 dersane ve bir öğretmenler odası bulunan Rum mektebinin yapılması istenmiştir.

Ruhsat isteği Adliye ve Mezâhib Nezâreti'nin uygun görüş yazısı,⁷⁰⁰ 1903 (H.1320) senesinde Rum Patrikliği'nin kilise ve mekteb yapımı için yapılan yazışmalarda Görele kazasında 40. hanede 150 nüfus olduğundan sırasıyla; yapılacak binaların resmi, Rum Patrikliği'nin takriri, Mezâhib Komisyonunun mazbatası, Adliye Nezâreti tezkeresi, Trabzon Vilayeti Meclis İdaresi mazbatası, Divân-ı Humâyûn Kalemi müzekkeresi yazışma trafiğinden sonra Şurayı Devlet Mülkiye dairesince izin verilmiş ve ilgili yazı muhatabına cevaben yazılmıştır.⁷⁰¹ Neticede her yerde olduğu gibi kilise ve mekteb yapılarak 20 yıl kadar Rum talabelerine hizmet vermiş olması Osmanlı Devletinin

⁶⁹⁶ BOA, DH. İD, 4. 30

⁶⁹⁷ BOA, ŞD. MRF. ML, 1865. 7;BOA, BEO, 3661. 274537

⁶⁹⁸ Ahmet Türker,1937 doğumlu, babası Tirebolu eski esnaflarından.

⁶⁹⁹ Tahsin Demirci, Sabri oğlu, 1919 doğumlu, 1928'li yıllarda ilkokulu bitirmiş.

⁷⁰⁰ BOA, İ.A.M, 1321. 5

⁷⁰¹ BOA, 2172. 162879

insanların doğuştan elde ettikleri temel hak ve hürriyetlere ve bu arada özellikle kendi kültüründe eğitim öğretim alma hak ve özgürlüğüne ne kadar saygı gösterdiğinin bir işaretidir.

4- Görele Ermeni Mektebi

Görele kazasında da Ermeni nüfusu mevcut olup, tebaanın eğitimi ile ilgili Görele merkezi Çarşı mahallesi civarında ve yerini tespit edememekle birlikte şimdiki Ziraat Bankası civarında bir Ermeni mektebinin var olduğu anlaşılmaktadır. 1907 (H.1324) tarihi itibarıyla Ermeni milletine mensub Agop Ağa'nın, çarşıdaki bir evinin kira gelirlerini Ermeni mektebine vakfetmesi hem Ermenilerin vakıf müesseselerini işlettiği ve hem de nüfus olarak az da olsa çocuklarının eğitime önem verdikleri, dolayısıyla da okullarını göstermektedir.⁷⁰² Keza XX. yüzyılın başlarında Görele kasabasında 108 Ermeni nüfusun kendilerine ait bir kiliseleri de mevcut olup, muhtemelen kiliseleri mektebin yanında yer almaktadır.⁷⁰³

⁷⁰² GrİŞS,1370, s.32

⁷⁰³ Trabzon Vilayet Salnâmesi, c.18, s.481

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARAHİSÂR-I ŞARKÎ KAZÂSI OSMANLI EĞİTİM KURUMLARI

I- GELENEKSEL OSMANLI EĞİTİM KURUMLARI

A- SİBYÂN MEKTEBLERİ- –MUALLİMHÂNELER

1- Karahisâr-ı Şarkî Hacı Halîm Mahallesi Muallimhânesi

Klasik Osmanlı dönemlerinde ilköğretim seviyesindeki mekteblerin bazılarının muallimhâne diye de isimlendirildiğini yukarıda belirtmiştik. Giresun ili dâhilinde ilk dönemler için rastlanan üç muallimhânedan ikisi Karahisâr-ı Şarkî’de bulunmaktadır. Bu sebeple Karahisâr-ı Şarkî kazasına ait 1560 tarihli tapu tahrir defterine göre, kazanın iki Müslüman mahallesinden biri olan Hacı Halîm mahallesinde bir muallimhânedan ve bu muallimhâne isim verilmeden bir muallimden bahsedilmesi, kazanın Osmanlı hâkimiyetine geçmesinden hemen sonra eğitim faaliyetlerine başladığını göstermektedir.⁷⁰⁴ Ancak burasıyla ilgili başka bir kayda rastlayamamamız, muallimhâne ile ilgili çok şey söylememizi zorlaştırmaktadır. Hacı Halîm Mahallesi Muallimhânesi Giresun ili dâhilinde ulaşabildiğimiz en erken tarihli ilköğretim kurumudur.

2- Karahisâr-ı Şarkî Tamzara Şeyh Mustafa Tekkesi Muallimhânesi

İsmi hiç duyulmamış ve yerli halk tarafındanda hayretle karşılanması açısından önemsedığımız diğer bir muallimhâne, Tamzara mahallesinde olup, o zamanlar Karahisâr-ı Şarkî’nin köyü olan ve 5 km. kuzeyde bulunan ve doğal güzellikleriyle

⁷⁰⁴ Bilgili, a.g.e, s.48

bilinen yerleşim yerinde açılmıştır. Aynı tarihlerde köyde bulunan bir muallimhâne de Şeyh Mustafa tekkesi içinde olup, 1695 (H.1106) senesinde günlük 10 akçe vazife ile muallim-i Kur'an olarak görevli bulunan Mustafa Efendi bu muallimhâne 20 seneyi aşkın muallimlik yapmıştır. Tekke daha sonra Gümüşhane'ye nakledilmiştir.

Tekkenin 1700 (H.1111) senesi tekrar Tamzara'ya geri nakledilmesi sebebiyle muallim Mustafa Efendi aynı şartlarda Kur'an muallimliği görevinin kendisine verilmesi ile ilgili istemi, alperen dervişlerinin aynı zamanda tekkelerinde ilmi faaliyet de yaptıklarını göstermektedir.⁷⁰⁵ 1677 (H.1087) yılında faaliyette olan muallimhâne, Hacı Halîm Muallimhânesi'nden sonraki ikinci muallimhâne olarak hizmet vermiştir.

3- Karahisâr-ı Şarkî Bülbül Mahallesi Sıbyân Mektebi

Karahisâr-ı Şarkî kazâsındaki Bülbül Mahallesi Sıbyân Mektebi ile ilgili olarak 1830 yılı nüfus kayıtlarına göre aynı mahallenin 112. hanesinde oturan kişiden muallimi sıbyân Mollamehmetoğlu Mehmet b. Mehmet⁷⁰⁶ olarak bahsedilmiş olması, anılan tarihte Bülbül mahallesinde bir sıbyân mektebinin varlığını ve mualliminin de Mehmet olduğunu bize göstermektedir.

4- Karahisâr-ı Şarkî Müftü Mahallesi Sıbyân Mektebi

Karahisâr-ı Şarkî kazasındaki Müftü mahallesi nüfus sayımında 4. hanede ikamet eden 60 yaşındaki Molla Bekir b. Halil'den,⁷⁰⁷ aynı mahallede sıbyân mektebi muallimi olarak bahsedilmesi 1830'lu yıllardaki sıbyân mekteblerinden bir tanesinin de burada olduğunu göstermektedir.

⁷⁰⁵ BOA, Cevdet. 4330

⁷⁰⁶ BOA, Nfs, d.1061. s.33

⁷⁰⁷ BOA, Nfs, d.1061. s.39

5- Karahisâr-ı Şarkî Kurşunlu Mahallesi Sıbyân Mektebi

Son örneğini vereceğimiz sıbyân mekteblerinden birisi de Kurşunlu mahallesindeki sıbyân mektebidir. 1830 tarihli nüfus kayıtlarında 3. hane mukimi Mehmet'den sıbyân mektebi muallimi müteveffâ Hocaoğlu Hafız Molla Ahmet'in⁷⁰⁸ oğlu olarak bahsedilmektedir. Altı tane medresenin olduğu yerleşim biriminde birçok sıbyân mekteblerinin bulunması doğaldır.

B- MEDRESELER

1- Karahisâr-ı Şarkî Hacı Yusuf Medresesi

Karahisâr-ı Şarkî, tarihte birçok medeniyete merkezlik yapmış, dolayısıyla da tarihsel birikim açısından Giresun'un en eski yerleşim yerlerindendir. 1473 tarihinde ikinci defa Osmanlı hâkimiyetine giren Karahisâr-ı Şarkî'deki eğitim müesseseleriyle ilgili en eski tarihli olanı Hacı Yusuf Medresesi'dir.

1631 (H.1040) yılında Hacı Yusuf Efendi tarafından yaptırılan ve yerini tam olarak tespit edemediğimiz Fatih Cami'ine gelmeden soldaki Hacı Yusuf Mescidinin yanında olduğunu tahmin ettiğimiz medrese, banisinin ismiyle anılmaya başlamıştır.⁷⁰⁹ Medresenin yapımından sonraki ilk müderris görevlendirmesi ve müderris ismiyle ilgili belge Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde 1800 (H.1214) yılına aittir. Görevlendirme belgesinde Karahisâr-ı Şarkî mukâtâsından olmak üzere iki müd hinta ile müderrislik yapan Seyyid Mehmet'in ölümü üzerine aynı şartlarda Abdurrahman b. İbrahim kendisi için görevlendirme yapılmasını istemiş⁷¹⁰ ve bu istem kabul görmüştür. 1817 (H.1232) yılından önce senelik iki müd hinta ve 200 kuruş bedel ile müderrisliğe ulemadan

⁷⁰⁸ BOA, Nfs. d, 1061. s.51

⁷⁰⁹ Sivas Vilayet Salnâmesi, 1301, s.213

⁷¹⁰ BOA, C.M, 4973

Hüseyin Efendi görevlendirilmiş ve aynı tarihte (1817/H.1232) bir müd hinta ve 100 kuruş vazife ile Seyyid Ahmet'in neden görevlendirildiği ile ilgili konunun anlaşılamadığından bahisle Karahisâr-ı Şarkî Evkâf Muhasebesi'nden bilgi istenmiştir.⁷¹¹ Daha sonraki bilgilerden edindiğimiz kadarıyla Abdülkerim Efendi'nin de 1854 (H.1270) yılında aynı medresede öğrenim görmesi medresenin eğitimine devam ettiğini göstermektedir.⁷¹²

Giresun'da müftülük, muallimlik ve müderrislik yapan Mustafa Asım Efendi'nin, 1867 (H.1283) senesinde, Hacı Yusuf Efendi Medresesi'nde müderrislik yapan Hacı Arif Efendi'den mantıkta Fenari'ye kadar okuduğunu kendi terceme-i halinden öğrenmekteyiz.⁷¹³ Bu kayıt medresenin o tarihlerde Karahisâr-ı Şarkî yöresinin meşhur medreselerinden olduğunu göstermektedir. 1862 (H.1278) yılında da Hüseyin Efendi diye bir müderrisin burada görev yaptığı belgelerle sabittir.⁷¹⁴ Aynı şekilde daha sonra Alucra Medresesi'nde müderrislik ve Alucra Müftülüğü de yapan Osman (Çelik) Efendi'nin 1893 (H.1310) yılında Karahisâr-ı Şarkî medresesinde öğrenim gördüğünün bilinmesi bu tarihe kadar aralıksız medresenin faal olduğunu göstermektedir.

XX. yüzyıla kadar kendini taşıyan bu medrese maârif salnâmelerindeki bilgilere göre Karahisâr-ı Şarkî kazası merkez ilçe Bülbül mahallesinde mevcut en eski eğitim kurumu olup, 1319 (H.1902) tarihi itibarıyla 95 öğrenci ile Halil Efendi'nin müderrisliğinde eğitim vermekteydi.⁷¹⁵ 1321 (H.1903) yılında ise öğrenci sayısının 97'ye⁷¹⁶ çıktığını görüyoruz. 1329 H.1912) senesi itibarıyla Karahisâr-ı Şarkî'li Şakir (Yücel) Efendi, Abdulvahhâb Hoca'dan icazet aldığı terceme-i halinde yazdığına göre, Kurtuluş Savaşı yıllarına kadar Abdulvahhâb Efendi'nin müderrisliğinde medresenin faaliyette olduğunu görüyoruz.⁷¹⁷ Görüldüğü gibi eğitime ara vermeden devam eden ve birçok ilim adamı yetiştiren medrese, Karahisâr-ı Şarkî'deki diğer medreselerin kurumsallaşmasına kaynaklık etmiştir.

⁷¹¹ BOA, EV. MKT.856. 68

⁷¹² Albayrak, a.g.e. c.1, s.82

⁷¹³ MŞH. SAİD, 36.19.2

⁷¹⁴ VGMA, 217.216.3502.

⁷¹⁵ Maârif Salnâmesi, 1319, s.670-671

⁷¹⁶ Maârif Salnâmesi, 1321, s.552-553

⁷¹⁷ DİB, 1923, 1388 No'lu sicil kaydından.

2- Karahisâr-ı Şarkî Fatih Sultan Mehmet Medresesi

Fatih Sultan Mehmet, Akkoyunlu Beyi Uzun Hasan'a karşı kazandığı 1473 yılı Otlukbeli Savaşı'nda kale kumandanının teslim olması nedeniyle Osmanlı yönetimine geçen Karahisâr-ı Şarkî kazasına bir cami yaptırmış ve camiye kendi adını vermiştir. Yapım tarihiyle ilgili malumat elde edemediğimiz bu caminin yanına bir medrese de geçen zaman içinde yapılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Şu anda Bülbül mahallesindeki Fatih Sultan Mehmet Cami'sinin güneybatı kısmında bulunan ve kalıntıları bugün mevcut olmayan medrese, Karahisâr-ı Şarkî kazasına uzun müddet hizmet vermiştir.⁷¹⁸

Karahisâr-ı Şarkî Şer'iyye sicillerinin çok azı yangından kurtarıldığından malumat alamadığımız eğitim kurumları ile ilgili olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nden elde ettiğimiz belgelere göre merkeze gönderilen yazıda Karahisâr-ı Şarkî'de çıkan yangında harap olan şadırvan, cami ve medresenin yeniden yapılması için istenilen 15.000 kuruşun, yazı henüz gönderilmeden 1888 (H.1305) senesinde Sivas vilayetine gönderildiği ve külliye'nin yeniden yapılmasının istendiğinden bahsedilmektedir. Ancak cami bugün bile ayakta iken medreseden haberdar olunmaması manidardır.⁷¹⁹ Müderrisleriyle ilgili olarak herhangi bir kayıta rastlayamadığımız medresenin düşük yoğunlukta hizmetine devam ettiği kanaatine sahibiz.

3- Karahisâr-ı Şarkî Abdulhalîm Mahallesi Medresesi

XVI. yüzyılda iki Müslüman mahalleden biri olan Hacı Halîm mahallesi kuvvetle muhtemel Bülbül mahallesinin güney doğusundadır. Bugün Taş mahallesinde bulunan Allah Kulu (Kurşunlu) Cami'sinin tahmini 50 metre güneydoğu tarafında bulunan ve şu an harabe durumunda olan Abdülhalîm cami ve medresesinin yapım tarihi

⁷¹⁸ Ünsal Çalık, Baki oğlu, 1942 doğumlu, emekli öğretmen-ilçe milli eğitim müdürü.

⁷¹⁹ BOA, EV. MKT, 2056.130

bilinmemekle birlikte Karahisâr-ı Şarkî'nin en eski medreselerinden olduğu anlaşılmaktadır.

Dersaâdet'ten Trabzon valisi aracılığıyla Karahisâr-ı Şarkî Evkâf Müdürlüğüne yazılan yazıda; daha önce Abdülhalîm Cami ve bitişiğinde yer alan medrese yıkılması üzerine merkezden istenen 36.000 kuruşun, vâkıfın çocuklarından Seyyid Mustafa'nın uhdesine verildiği belirtilmektedir. Ancak bu konu merkez muhasebesince teftiş edilmediği için bu sebeple cami ve medrese için ne kadar harcandığı ve vakıfta ne kadar para kaldığı ile ilgili malumatın istenmesi, medresenin 1850 (H.1266) senesinden epey önce açıldığının göstergesidir.⁷²⁰ Aynı şekilde bu medresenin müderrislerine ilişkin kesin bilgi olmamasına rağmen, en azından adının medreseye verildiği Seyyid Mustafa ve çocuklarının medresenin müderrislerinden olduğunu söyleyebiliriz.

4- Karahisâr-ı Şarkî Hazinedaroğlu Osman Paşa Medresesi

Hazinedaroğlu sülalesi, Trabzon Valisi olan Hazinedaroğlu Süleyman Beyle meşhur olmuş ve bütün Karadeniz kıyılarında hüküm sürmüştür. Trabzon valisi Süleyman Paşa'nın büyük oğlu olan Hazinedaroğlu Osman Paşa 1829 (H.1244) yılından itibaren ölüm tarihi olan 1843 (H.1259) yılına kadar Trabzon valiliği yapmıştır.⁷²¹ Meşhur Tuzcuoğlu isyanlarını stratejik manevralarla üstün kahramanlık göstererek tehlikeyi bertaraf etmiş, dolayısıyla yarım asra yakın Karadeniz bölgesinde Hazinedaroğlu ailesi hüküm sürmüştür.⁷²² Osman Paşa'nın ölüm tarihi 1843 (H.1259) yılı olduğundan medresenin de bu tarihlerden önce yapılmış olması gerekmektedir.⁷²³

Aslen Karahisâr-ı Şarkî'li olup İstanbul Fatih Cami civarındaki medreselerden biri olan Başkurşunlu Medresesi'nde sakin diye not düşülen – ilgili notta başka açıklama olmasa da bu zat o medresenin müderrisi olmalıdır.- Mehmet Selim Efendi b. Ali kendi birikimi

⁷²⁰ BOA, EV. THR, 267.121

⁷²¹ Mahmut Goloğlu, **Trabzon Tarihi**, Trabzon: Serender yayınları, 2000, s.112

⁷²² Abdullah Bay, "Hazinedarzâdelerin Vakıf Faaliyetleri", **Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi**. Güz 2008/5. s.120

⁷²³ Aile ile ilgili geniş bilgi için bakınız: Rıza Karagöz, **Haznedarzade Süleyman Paşa**, Samsun: Etüd Yayınları, 2009.

olan 1.000 kuruşu kendi adıyla kurduğu vakfa vererek elde edilecek getirisini kendi memleketi olan Karahisâr-ı Şarkî'de Hazinesaröğlü Osman Efendi'nin yeni yaptırdığı medreseye harcanmasını istemiştir. Bu meblağın 1844 (H.1259) yılı civarında yapılan medresede müderrislik yapan Ömer Efendi'ye aylık 10 kuruş olmak üzere vakfedilmesi, Ömer Efendi'nin ölümünden sonra da oğullarına, onlarda yoksa ahalice uygun görülecek başka bir müderrise vakfedilmesi şartı bize gösteriyorki⁷²⁴ maârif salnâmelerinde de adından bahsedilmemiş olsa bile 50 yıl kadar ayakta kalan bu medresenin tek müderrisi Ömer Efendi ve ismini tespit edemediğimiz oğlu gözükmeğdir.

5- Karahisâr-ı Şarkî Taş Mahallesi Allahkulu Medresesi

Şu anda Kurşunlu Cami diye bilinen ve Karahisâr-ı Şarkî Taş mahallesinde bulunan külliye içinde cami, hamam ve çeşmesi halen duran, ancak yeri bahçe olarak tanzim edilen medresenin maârif salnâmelerinde Taş köyü olarak geçmesi, kanaatimizce yazım hatasından kaynaklanmaktadır. Kurşunlu Cami ve külliyesi, Allahkulu Cami ve külliyesi diye de anılmaktadır. Allahkulu Cami'inin kitabesinde 1578 tarihi geçtiğine göre, bitişindeki medrese de aynı tarihlerde eğitim hayatına açılmış olmalıdır. Medresenin müderrisinin ismine o tarihlerde rastlanamamıştır. Ancak 1830 tarihli nüfus sayımına göre Taş mahallesindeki medresede okuduğunu ve okuttuğunu zannettiğimiz kişilere baktığımızda; Taş mahallesi 39. hanesinde mukim ulemadan Hacı Mehmetoğlu Abdulkadir bu medresede tahsil görmüş 18 yaşında talebe olarak kayıtlara geçmiştir. Aynı şekilde 60. hanede Vaizzâde müteveffa İsmail oğlu müderrisinden İbrahim Efendi 35 yaşında, oğlu talebe-i ulûmdan Süleyman Arif,⁷²⁵ 118. hanede talebe-i ulûmdan Hafız Mehmet b. Ahmet 20 yaşında, 167. hanede talebeden Molla Hüseyin b. Hasan'ın 25 yaşında olduğu bilgilerinin⁷²⁶ varlığı, XVIII. yüzyılın ortalarında Allahkulu Medresesi talebelerinin isimleri ve medrese müderrisinin 35 yaşlarında ki İbrahim Efendi'nin olduğunu göstermektedir.

⁷²⁴ VGMA, 581 Defter,127. Sayfa.

⁷²⁵ BOA, Nfs. d, 1061. s.31

⁷²⁶ BOA, Nfs. d, 1061. s.33

XX. yüzyılın başlarına geldiğimizde ise Karahisâr-ı Şarkî kazası merkez ilçeye bağlı Taş mahallesinde 1901 (H.1319) tarihi itibarıyla 30 öğrenci ile Karahisâr-ı Şarkî’li öğrencilerini bilgi ışığına kavuşturan müderris İbrahim Efendi karşımıza çıkmaktadır.⁷²⁷ 1903 (H.1321) yılında 29 öğrencili bir eğitim kurumu olarak hizmete devam etmektedir.⁷²⁸ Müderris olarak ismi geçen İbrahim Efendi’nin 1830’lu yıllarda 35 yaşında olan müderris İbrahim Efendi olamayacağına göre bu ismin kendi soyundan gelen torunu İbrahim Efendi olması ihtimali daha kuvvetli bir ihtimaldir.

6- Karahisâr-ı Şarkî Seyyid Mustafa Efendi Medresesi

Karahisâr-ı Şarkî Seyyid Mustafa Efendi Medresesi XVIII. yüzyılın ortalarında kendi ismiyle anılan Seyyid Hacı Mustafa Efendi tarafından yapılmıştır. Bina yerinin ise Allahkulu Cami’inin 50 metre ilerisinde ve şu anda bir ailenin oturduğu ve medrese yeri olarak bilinen yer olması kuvvetle muhtemeldir. İlk müderris olarak kendi adına tesis ettiği Seyyid Mustafa Medresesi vakfına bağışlanan dükkânların kira gelirlerinin 1/3’ünü müderris olan Seyyid Davud’a 1755 (H.1168) senesi verdiği kaydı⁷²⁹ ilk müderris ile ilgili ipucunu bize vermektedir. Medresenin mütevellîsine de maaş verildiğinin ispatı olarak hurufât kayıtlarında Seyyid Mehmet üç akçe ile medrese vakfının mütevellîliğine görevlendirilmiştir.

Medresenin bânisi Seyyid Hacı Mustafa’nın 1785 (H.1199) senesinde kendi malı olan fırını, berber dükkânını ve bir adet bakkal dükkânını kendi yaptırdığı bu medresenin müderrisine ve geri kalan kısmını ise medresenin tamirine vakfetmesi,⁷³⁰ diğer bir vakıf kaydında ise, Seyyid Mustafa Efendi b. Vaiz İbrahim Efendi’nin 72 parça kitabı ile 2 dükkânından birisini Allahkulu Cami’inde vaiz olan oğulları Mehmet ve Ali Efendilere, diğer dükkânını ise diğer oğlu Allahkulu Medresesi müezzini Ömer Efendi’ye verilmek üzere vakfetmiştir.⁷³¹ Bu durum gösteriyor ki, 1771 (H.1188) yılında ihtiyar bir zengin

⁷²⁷ Maârif Salnâmesi, 1319, s.670-671

⁷²⁸ Maârif Salnâmesi, 1321, s.552-553

⁷²⁹ VGMA, 1110. 16

⁷³⁰ VGMA, 1113. 71.

⁷³¹ VGMA, 592 Defter, s.104

aydın olan Mustafa Efendi asil bir aileden gelip sadece medreseye değil zamanının dini kurumlarını da ayakta tutacak şekilde harcamalarda bulunmuştur.

7- Karahisâr-ı Şarkî Hasan Ağa Medresesi

Karahisâr-ı Şarkî kazasında Fatih Cami etrafındaki hanlardan birisi de Hasan Ağa Hanı'dır. Somut bilgimiz olmamasına rağmen kalenin alt yamacında olan ve medrese yeri diye bilinen mekânın, Hasan Ağa Medresesi'nin yeri olduğunu tahmin ediyoruz. Karahisâr-ı Şarkî kazasının en eski medreselerinden birisi de Hasan Ağa Medresesi'dir. Yapılış tarihi ile ilgili kesin bir rakam olmamakla birlikte eldeki belgeye göre 1728 (H.1140) yılı itibarıyla günlük iki buçuk akçe ile görevli olan müderris Ömer Efendi'nin ölümü üzerine yine iki buçuk akçe ile Seyyid Mustafa Efendi'ye berat-ı şerif verilmesi müderris olan ikinci şahsın Seyyid Mustafa Efendi olduğunu ve 1728 yılında medresenin öğrenime açık olduğunu göstermektedir.⁷³²

Daha sonraki tarihlerde medreseye Feyzullah Efendi müderris olarak atanmış, ancak Karahisâr-ı Şarkî'den merkeze yazılan yazıda Hasan Ağa Medresesi'ne 20 akçe günlükle vazifelendirilen Feyzullah Efendi'nin görevi layıkıyla yapmadığından ve göreve devam etmediğinden müderrislik görevinin üzerinden alınarak Seyyid Mustafa'ya verilmesi talebi, medresenin 1766 (H.1179) yılından önce aktif durumda olduğunu göstermektedir.⁷³³ Zira vakfiyenin tarihi 1817 (H.1232) olduğuna göre bu tarihlerde Hasan Ağa Medresesi mevcuttur.⁷³⁴ Bu tarihten sonra medrese ve müderrisi ile ilgili herhangi bir kayıt mevcut değildir.

8- Alucra Kasabası Mindeval (Çamoluk) Medresesi

Mindeval adıyla bilinen yerleşim birimi, önceleri Alucra kasabasına bağlı bir köy idi. Nehir boyunca şirin bir yerleşim yeri olup, 1993 yılında Çamoluk adıyla ilçe statüsüne

⁷³² VGM, Defter. 242. 28

⁷³³ BOA, Cevdet, 6576

⁷³⁴ VGMA, 580 Defter, 499

dönüştürülmüştür. Medresenin bulunduğu yer eskiden Gürçalı, Sarpkaya ve Bayır köylerini içine alan Zağpa adıyla bilinen yerdі. Medrese ile birlikte cami ve müştemilatı ile bir kampus (külliye) şeklinde olan mahaldeki medresenin yapım tarihi ile ilgili bilgimiz olmamasına rağmen, 1800 (H.1214) tarihli bir belgede Zağpa mukataası olan Seyyid Mustafa, yıllık iki müd hıntanın 1/3'ünün medrese müderrisi olan Seyyid Mehmet'e verilmesi için teklifte bulunması⁷³⁵ o tarihlerde burada bir medresenin olduğunu, dolayısıyla en azından XVIII. yüzyılın sonunda medresenin faal olduğunu göstermektedir. Şimdi halen Sarpkaya köyü sınırları içinde yer alan camisi ve medresesiyle külliye halinde bulunan medrese yerinin kalıntıları bu güne ulaşmıştır.⁷³⁶ Anılan tarihle XX. yüzyılın başına kadar medrese ile ilgili bilgi kaynağımızın kesilmesi, dolayısıyla medresenin bu tarihlere kadar faaliyette mi yoksa zaman zaman eğitimin kesintili bir şekilde mi devam ettiğı konusunu muallak bırakmaktadır.

Alucra kasabası Mindeval köyündeki medrese 1902 (H.1319) tarihi itibarıyla 40 öğrenci ve Yakup Efendi'nin müderrisliğinde eğitimine devam etmekte olup,⁷³⁷ 1904 (H.1321) yılında ise yine Yakup Efendi'nin müderrisliğinde ve 42 öğrencisi ile eğitimini sürdürmektedir.⁷³⁸ Medresenin müderrisleriyle ilgili olarak ilk müderrisi Seyyid Mehmet ile son müderrisi Yakup Efendi'den başka müderris ismine rastlanamamıştır.

9- Karahisâr-ı Şarkî Eskibağ Medresesi

Eskibağ köyü Cumhuriyetten önce Karahisâr-ı Şarkî'ye bağlı bir köy iken, daha sonra Sivas iline bağlanmıştır. Şimdi ise Sivas ili Akıncılar ilçesine 6 km. uzaklıkta Gölova ilçesi tarafındadır. Eskibağ köyü medresesinin yeri ise köy camisinin 150 metre batısında olup, medresenin 1950'lere kadar kalıntıları duruyorken şimdi herhangi bir iz kalmamıştır.⁷³⁹ Köy halkı tarafından Hacı Hoca'nın Medresesi diye bilinen bu eğitim yuvasının müderrisi Mehmet Efendi olmalıdır değerlendirmesini yapıyoruz. Zira maârif salnâmesinde müderris olarak Mehmet Efendi'nin ismi geçmektedir.

⁷³⁵ BOA, C.M, 4973

⁷³⁶ Nurettin Düz, Sefer oğlu, 1981 doğumlu, öğretmen.

⁷³⁷ Maârif Salnâmesi, 1319, s.670-671

⁷³⁸ Maârif Salnâmesi, 1321, s.552-553

⁷³⁹ Rahmi Ayan, Mehmet oğlu, 1936 doğumlu.

Karahisâr-ı Şarkî Kazası Eskibağ köyünde 1902 (H.1319) yılı itibarıyla Mehmet Efendi'nin 15 öğrencisiyle eğitim verdiği mütevazı bir medrese olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷⁴⁰ 1904 (H.1321) yılına geldiğimizde 2 öğrenci eksikle yani 13 öğrenci ve Mehmet Efendi'nin müderrisliğinde öğrenimini sürdüren⁷⁴¹ medresenin tek müderrisi, Mehmet Efendi olup Kurtuluş Savaşı sırasında ara verilen eğitime diğer bütün medreseler gibi Cumhuriyetten sonra sıbyân mektebi olarak devam etmiştir.

10- Alucra Kasabası Mesudiye Medresesi

Çok eski yerleşim yerlerinden biri olan Alucra kasabası, nüfusuna göre en fazla medresesi olan yerlerdendir. Zira maârif salnâmesinde geçen altı medreseden biri olan ve merkezde bulunan Mesudiye Medresesi, Alucra merkez cami bitişiğinde zamanımızda Kız İmam Hatip Lisesi olarak yapılan ancak şartlar gereği bir müddet Yüksekokul binası olarak kullanılıp şimdi özel bir dernek tarafından öğrenci yurdu olarak kullanılan binanın olduğu yerde idi.⁷⁴² Alucra'da birçok talebenin yetişmesinde katkısı olan medresenin kalıntıları 1950'li yıllara kadar mevcuttu.

Alucra kasabasının merkezinde olan medrese ile ilgili maârif salnâmesinden öğrendiğimize göre 1902 (H.1319) yılında medresede 73 öğrenci mevcut olup bu öğrencilerin müderrisliğini Zihar Medresesi'nde yetişmiş, bir süre Karahisâr-ı Şarkî müftülüğü de yapmış olan Dedeoğullarından müftü Halil Efendi yapmaktadır.⁷⁴³ 1903 (H.1321) yılında da müderris aynı kalmak şartıyla talebe sayısı 75'e yükselmiştir.⁷⁴⁴

Daha sonraki şahsi sicil kayıtlarından öğrendiğimize göre 1296 doğumlu Osman Efendi (Çelik) 1913 (H.1330) ile 1921 (H.1338) tarihleri arasında Alucra medreselerinde

⁷⁴⁰ Maârif Salnâmesi, 1319, s.670-671

⁷⁴¹ Maârif Salnâmesi, 1321, s.552-553

⁷⁴² Selahattin Yağcıoğlu, Hasan oğlu, 1932 doğumlu, emekli din görevlisi.

⁷⁴³ Maârif Salnâmesi, 1319, s.670-671

⁷⁴⁴ Maârif Salnâmesi, 1321, s.552-553

müderrislik yapmış olup,⁷⁴⁵ Osman (Çelik) Efendi'den önce Alucra müftüsü olan Şakir Efendi'nin de bir müddet bu medresede müderrislik yaptığı söylenmektedir.⁷⁴⁶

11- Alucra Kasabası Zencar Köyü Medresesi

Karahisâr-ı Şarkî'ye bağlı Alucra kasabasında bulunan Zencar Medresesi yörenin en eski medreselerinden birisidir. Genelde köy statüsündeki medreseler köy isimleriyle anılırken bu medresenin Zencar -Zencari- Medresesi diye anılması manidardır. Medresenin bulunduğu köy Alucra kasabasına 20 km. uzaklıkta olup günümüzde Hacı Hasan köyü olarak adlandırılmaktadır. Eski adı Gelvaris olan yerleşim birimindeki medrese Hacı Hasan köyü ilkokulu ile eski caminin arasında bulunuyordu. 1960'lı yıllara kadar kalıntıları duran medreseden şu anda herhangi bir eser kalmamıştır.⁷⁴⁷

Alucra kasabası Hacı Hasan köyünde karşımıza çıkan medrese bölgenin en kalabalık medresesi olarak 1902 (H.1319) yıllarında 120 öğrencisiyle bölge çocuklarına Veyseloğullarından Hacı Hasan Efendi ve Ahmetoğullarından Hüseyin Efendi olmak üzere iki müderrisle hizmet vermekteydi.⁷⁴⁸ 1904 (H.1321) yılına gelindiğinde öğrenci sayısını 125'e çıkararak Giresun kırsalında eğitimine devam etmiş,⁷⁴⁹ Cumhuriyetten sonra sıbyân mektebi olarak kullanılmıştır.

12- Alucra Kasabası Zihar (Çakmak) Köyü Medresesi

Alucra kasabasına 17 km. uzaklıkta olan Zihar (Çakmak) köyü en eski yerleşim birimlerinden olup, 1530 tarihli vergi defterinde karma nüfuslu bir köy olarak geçmekte ve köyde birde zaviyenin varlığından bahsedilmektedir. Bilindiği gibi Çağırğan kardeşlerden birisi olan İsmail Hakkı Çağırğan tarafından tesis edildiği kabul edilen zaviyenin kuruluş tarihi konusunda tam bir netlik olmamakla birlikte, 1530 tarihli

⁷⁴⁵ DİB, 1923,1739 no'lu sicil kaydından.

⁷⁴⁶ Selahattin Yağcıoğlu, Hasan oğlu,1932 doğumlu, emekli din görevlisi.

⁷⁴⁷ Erden Ekşi, Süleyman oğlu, 1973 doğumlu, esnaf.

⁷⁴⁸ Maârif Salnâmesi, 1319, s.670-671

⁷⁴⁹ Maârif Salnâmesi, 1321, s.552-553

muhasabe defterinde köyden toplanan 2.000 akçe vergi ve diğer vergilerin İsmail Hakkı Çağırğan Baba zaviyesine aktarılmış olması en azından anılan tarihte köydeki zaviyenin varlığını doğrulamaktadır.⁷⁵⁰ Anadolu'nun İslamlaşmasında önemli hizmetleri olan zaviyeler, olduğu mekânlar dolayısıyla daha muhafazakâr olan bölgelerdir. Medrese ile ilgili ilk dönem kayıtlarına rastlayamamız çok şey yazmamızı zorlaştırmaktadır.

Ancak yöre halkı tarafından meşhur olan ve 93 harbi diye bilinen 1876-1877 tarihlerindeki Osmanlı Rus Savaşı yıllarına kadar bölgedeki medreselere müderris ve imam yetiştirmesiyle meşhur medresenin bulunduğu yer, şimdiki Çakmak köyü Süleymanşah Cami yanındaki Suiçti mahallesinde olup, kalıntılarından şu anda bir eser bulunmamaktadır.⁷⁵¹ 93 Harbi'nden sonra eski ihtişamını yitirse de 1888 (H.1305) yılındaki vakıf kaydında buradaki camiye, Zihar köyü Ahmetli mahallesindeki medresenin yakınında şeklinde tarif etmesi o tarihlerde medresenin varlığının bilinmesi açısından önemlidir.⁷⁵²

Kayıtta medrese ile ilgili herhangi bir bilgi olmamasına rağmen, tekke kültürünün bir devamı olarak sonraki yıllarda bir medresenin tesis edilmesi manidardır. Alucra kasabası Zihar köyünde kimin tarafından yapıldığını tespit edemediğimiz medresenin müderrisleri 1902 (H.1319) yılında Kaptioğullarından Said Efendi ile Hacıoğullarından Osman Efendi olup 80 öğrencisi ve iki müderrisli olmasıyla dikkat çekmektedir.⁷⁵³ Bu medrese diğer medreselerde olduğu gibi Cumhuriyet yıllarında bir müddet sıbyân mektebi olarak da hizmet vermiştir.

13- Alucra Kasabası Karabörk Köyü Medresesi

Karabörk köyü, Alucra kasabasının en yakın ve en büyük köylerinden birisidir. Alucra'nın 7 km. kuzeydoğusunda yer alan Karabörk köyü halen aynı isimle

⁷⁵⁰ Fatsa, **Vakıf**, s.189

⁷⁵¹ Erden Ekşi, Süleyman oğlu, 1973 doğumlu, esnaf.

⁷⁵² VGMA, 592 Defter, 192.162

⁷⁵³ Maârif Salnâmesi, 1319, s.673-674

anılmaktadır. Medresenin olduğu yer, şimdiki Karabörk Cami şadırvanının olduğu yer olup, 1950’li yıllara kadar kalıntıları duruyordu.⁷⁵⁴

Kimin tarafından yapıldığını bilemediğimiz Alucra kasabası Karabörk Köyü Medresesi 1902 (H.1319) yılında 70 öğrenci ve Ali Efendi ve Halil Efendi’nin müderrisliğinde eğitimine devam etmekteydi.⁷⁵⁵ 1900’lü yıllarda 70 öğrenci ile oturmuş bir kurum görünümündeki medresenin yapım tarihini 1880’li yıllar olarak tahmin ediyoruz. 1904 (H.1321) yılında müderris aynı kalmak şartıyla öğrenci sayısı 78 olarak karşımıza çıkan medrese,⁷⁵⁶ Cumhuriyete kadar eğitimine devam etmiştir.

14- Alucra Kasabası Mezmek Köyü Medresesi

Alucra kasabasının üst yamaçlarında bulunan Mezmek köyü, merkeze 3 km. uzaklıktaki bir yerleşim birimidir. Köyün kuzeyinde bulunan Kuzkaya Cami ve medresesi bir külliye olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuzkaya vakfı içinde bulunan medresenin müderrisliğini Çakmak köyü Zihar Medresesi’nde yetişmiş Altınoğullarından Süleyman Efendi yapmış ve bu köye yerleşerek uzun süre eğitim faaliyetinde bulunmuştur.⁷⁵⁷

Alucra Kasabası Mezmek köyü ahalilerince yapılan medrese, 1901 (H.1319) yılında Süleyman Efendi’nin müderrisliğinde 40 öğrenci ile eğitimini sürdürmüştür.⁷⁵⁸ 1904 (H.1321) yılına geldiğimizde toplam 75 öğrencisiyle neredeyse iki kat büyüme göstermiştir.⁷⁵⁹ Süleyman Efendi’den sonra herhangi bir müderris ismine rastlayamadığımız medrese çok uzun ömürlü olmamış, dolayısıyla Kurtuluş Savaşı yıllarında metruk duruma düşüp, Cumhuriyetten sonra bir müddet sıbyân mektebliği yaptıktan sonra kapanmıştır.

⁷⁵⁴ Ahmet Yelek, Muharrem oğlu, 1946 doğumlu.

⁷⁵⁵ Maârif Salnâmesi, 1319, s.670-671

⁷⁵⁶ Maârif Salnâmesi, 1321, s.552-553

⁷⁵⁷ Erden Ekşi, Süleyman oğlu, 1973 doğumlu, esnaf.

⁷⁵⁸ Maârif Salnâmesi, 1319, s.670-671

⁷⁵⁹ Maârif Salnâmesi, 1321, s.552-553

15- Alucra Kasabası Çatak Köyü Medresesi

Alucra ilçesinin ardalanında bulunan Çatak Medresesi, Armutlu, Subaşı ve Kavaklıdere köylerinin kesişme noktasında idi. Medresenin yeri Alucra'ya 16 km. uzaklıkta olup, şu anda meskûn mahal olarak kullanılmamaktadır. Eğitimine ne zamana kadar devam ettiğini bilemediğimiz medresenin duvar kalıntılarını halen görmek mümkündür.

Alucra kasabası Çatak Köyü Medresesi 1902 (H.1319) yılında civar köylülerin teveccühleriyle 90 öğrenciye ulaşmış, Mustafa Efendi de tek başına öğrenci yetiştirme çabasında olmuştur.⁷⁶⁰ 1904 (H.1321) yılında öğrenci sayısızalarak 88 öğrenciye düşmüş olup aynı müderrisin uhdesinde eğitimini sürdürmekteyken⁷⁶¹ bütün medreseler gibi çileli yıllarda dağılmış ve bir daha kendini toparlayamamıştır.

C- XIX. YÜZYILA ULAŞAMAYAN MEDRESELER

Yukarıda değindiğimiz 99 eğitim kurumunun yanında 7 medrese daha tespit etmemize rağmen bu medreselerin XIX. yüzyıla kadar hayatiyetini sürdüremediklerini görmekteyiz. Ancak medreselerin kurulmasına örneklik yapmış olmaları bakımından bu medreselerden kısaca bahsetmeyi uygun bulduk. Giresun merkezine uzaklıkları esas alınarak sıraladığımız bu medreseler şunlardır:

1- Pazarsuyu Kazası Elmalu Medresesi

İskân tarihi XV. yüzyıla kadar inen Elmalı köyü, 1455-1613 yılları arasında Kovanlık civarının merkezi durumundaydı. Medrese ile ilgili 1547 tarihli tahrir defterinde Talip oğlu Mevlana Fakîh'ten müderris olarak bahsedilmesi vevasıfları sayılırken sâlih ve

⁷⁶⁰ Maârif Salnâmesi, 1319, s.670-671

⁷⁶¹ Maârif Salnâmesi, 1321, s.552-553

mütedeyyin⁷⁶² olarak nitelenmesi, hem o yerleşim birimindeki medresenin varlığından, hem de müderriste aranan özellikler bakımından dürüst ve dindarlık gibi çok önemli iki özelliğin öne çıkarılması bu bölgede etkin olan tekke kültürünün bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Medresenin yeri hakkında kesin bir bilgi sahibi olamamamız, medresenin XIX. yüzyıla kadar yaşayamaması ve metruk duruma düşmesinden kaynaklanmaktadır.

2- Pazarsuyu Kazası Sıracalı Köyü Medresesi

Sıracalı köyü, yörük Türkmenlerinden bir grubun iskânı ile oluşturulduğu kabul edilen Piraziz merkezinin güneyindeki bir yerleşim merkezidir. Piraziz'e 16 km. uzaklıkta olan ve şimdi Güneyköy diye isimlendirilen yerleşim yerindeki medresenin yeri tespit edilememiştir. Bu durum bize medresenin uzun süre devam etmediği fikrine götürmektedir. 1547 yılına ait tahrir defterinde Hasan oğlu Mevlana Ali veledi Hasan'dan müderris diye bahsedilmesi,⁷⁶³ anılan köyde bir medresenin varlığını göstermektedir. Daha sonraki kayıtlarda herhangi bir bilgiye rastlayamadığımız medrese, muhtemelen yerleşim merkezinin başka bir yere naklinden olacak ki XIX. yüzyıllarda herhangi bir resmi kayda rastlayamadık. XX. yüzyıla kadar varlığını sürdüremeyen medreselerden biridir.

3- Pazarsuyu Kazası Alihocalu (Şemseddin) Mederesesi

1455 tarihli vergi defterinde köyün vergilerini toplayan Şeyh Ali'ye nispetle adının Alihocalu olarak anıldığı tahmin edilen köydeki görevli kişilerden bahsedilirken,⁷⁶⁴ bazılarının fakîh diye bahsedilmesi bu civarlarda bir medresenin varlığını düşündürmektedir. Kanaatimizce medrese zaman içinde yıkılarak bu kültür Bulancak'taki Feyziye Medresesi'nde devam etmiştir.

⁷⁶² Yediyıldız, Üstün, **Ordu yöresi**, c.I, s.59; c.II, 351; Yediyıldız, **Ordu kazası Sosyal Tarihi**, s.28; Fatsa, **Giresun**, s.209

⁷⁶³ BOA, TTD, nr. 387, s.621; Yediyıldız, **Ordu yöresi**, c.I, s.349-350; c.II, s.419; Emecen, **Bulancak, Piraziz**, s.165, 250;

⁷⁶⁴ Fatsa, **Giresun**, s.180

4- Tirebolu Kazası Ede Köyü Medresesi

Şimdiki adı Özlü köyü olan Bada; Çatak, Ortabada, Gerdan, İsmaili ve Naipli mahalleleri ile Cumhuriyetten önce Ede ve Civil köylerini de içine alan geniş bir yerleşim birimi idi. Tirebolu-Görece arasında Mevlana Ede Derviş'in zaviye kurduğu sahil köyü Ede önemli bir kültür merkezidir. Dolayısıyla bu köyde bir ilim irfan yuvasının olması gayet tabidir. Köydeki medrese ile ilgili 1530 tarihli tapu tahrir defterinde Mevlana Osman b. Süleyman'dan müderris diye bahsedilmesi, anılan tarihte köyde bir medresenin bulunduğunu ve muhtemelen zaviyenin de bulunduğu ve şimdiki Ede köyü sınırlarında metruk caminin yanında olduğunu tahmin ediyoruz. Ancak zaviyenin metruk duruma düşmesinden sonra, Bada köyünün denizle bulunduğu yer olan ve şimdiki Özlü Cami'sinin batısındaki ilkokulun arkasında medrese diye anılan yapının medrese değil sıbyân mektebi olduğunu düşünüyoruz.⁷⁶⁵ Eğer söylendiği gibi XX. yüzyıla kadar kalıntılarının kaldığı iddia edilen yapı medrese olsaydı bununla ilgili mutlaka bir belgeye ulaşmamız gerekirdi.⁷⁶⁶

5- Tirebolu Kazası Ahıçukuru (Tekke) Köyü Medresesi

Hacı Abdullah Halife'nin babası Kasım Halife tarafından iskâna açıldığı kabul edilen köy merkezli tekke ve zaviye, sadece Tekke köyünün değil bütün Yağlıdere vadisinin İslamlaşmasına önemli katkıda bulunduğu kanaatindeyiz. Kasım Halife'nin meskûn olduğu yer dolayısıyla medresenin bulunduğu mekân Yağlıdere merkezine 21 km. uzaklıktadır. İlk medresenin olduğu yer tekkenin yakınlarında bir yer olup daha sonra, şimdi metruk durumda olan Tekke köyü ilkokulunun arkasında bulunduğu söylenmektedir. Heyelan neticesinde medrese, bulunduğu yerden kaldırılarak cami ve tekkenin olduğu muhtelif yerlerde eğitimine devam etmiştir.⁷⁶⁷ Medresenin müderrisi ile ilgili sadece 1486 tarihli tapu tahrir defterinde Kasım Halife'nin oğlu Abdullah'ın

⁷⁶⁵ Bahattin Tufan, Ahmet oğlu, 1923 doğumlu.

⁷⁶⁶ Fatsa, **Giresun**, s.96

⁷⁶⁷ Hüseyin Önal, Mustafa oğlu, 1961 doğumlu, eğitimci, Hacı Abdullah'ın torunlarından.

köydeki medresede müderris olduğu bilgisi kayıtlıdır.⁷⁶⁸ Yani Kasım Halife'nin oğlu Hacı Abdullah'tan bahsedilirken “mezbur tekkeye müderris, hatib, imam ve müezzin olup, müdâmpadişahın devamı devlet duasına meşgul ola” demekle, tekke şeyhinin çok yönlü kişiliğinden ve vazifesinden bahsedilmektedir.⁷⁶⁹ Daha sonraki yıllara ait kayıtlara henüz ulaşamamamıza rağmen medresenin de uzun yıllar devam ettiğini düşünüyoruz.

6- Tirebolu Kazası Kızıllar (Koçlu) Köyü Medresesi

XV. yüzyılın ikinci yarısında Çepni beyi Eşter Bey tarafından iskâna açılan Kızıllar köyü, en eski yerleşim birimlerindendir. Köy iskâna açıldıktan sonra Eşter Bey köye cami yaptırmış ve köy gelirlerini bu camiye vakfetmiştir. 1515 tarihli tahrir defterinde Mevlana Hamza'dan müderris ve hatib-i cami-i kızıllar olarak bahsedilmesi,⁷⁷⁰ ilk devirlerde medresenin varlığını bize haber vermektedir. Medresenin yeri ile ilgili herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Ahiçukuru köyü tekkesinin banisi olan Hacı Abdullah Halife kendi köyü ile birlikte çocuklarını da civar köylere imam, müderris gibi görevlerle göndererek dini/ ilmi faaliyetlere başlamış ve kendinden sonra yeni iskâna açılan yerlerin din işlerini yerine getirecek eşhasın yetişmesine çalışmıştır.

7- Görele Kalesi Medresesi

Görele kazası, Tuzcuoğlu isyanından önce şimdiki Eynesil kazasının 1 km. doğusundaki Eynesil kalesinin doğusunda “Yavebolu” adıyla bugün Beşikdüzü ilçesinin sınırları içerisinde “Yobol” adıyla bilinen mahalde idi. Daha sonra yerleşim birimlerinin bombardımanı sonucu harap olduktan sonra yerleşim yeri Elevü deresinin doğusuna taşınmış ve şimdiki Görele kazası oluşturulmuştur. Bu itibarla yerleşim yerinde tebaanın eğitimi ile ilgili müessese olması kaçınılmazdır. Zaten 1515 tarihli tahrir defterinde de

⁷⁶⁸ Fatsa, **Giresun**, s.104; Mehmet Bilgin, “Türkmen Beylikleri ve İskân Hareketleri”, **GTS**, s.109

⁷⁶⁹ BOA, TTD, nr. 52, s.716; Sümer, **a.g.e**, s.60

⁷⁷⁰ BOA, TTD, nr.52, s. 715.

müdürrislerden bahsedilmektedir.⁷⁷¹ Bu bağlamda Görele Kalesi Medresesi ile ilgili vakıf kaydında müdürris olan Osman Efendi, vakıf şartlarının aksine hareket edince kendisi vazifeden el çektilirip, medresenin müdürrisliği 1696 (H.1107) yılında Trabzon Musa Paşa Cami'sinin imamı olan Mehmet Efendi'ye bu atamayı tescil eden bir berat verilmesi kaydı,⁷⁷² XVIII. yüzyılın sonlarında Görele'de eğitim faaliyetlerinin başladığını göstermektedir. 1764 (H.1177) tarihli yazıda ise müdürris Şeyh Ali Efendi vefat ettiğinden onun yerine Süleyman Efendi'nin atanması,⁷⁷³ medresenin ikinci müdürrisinin Şeyh Ali olduğunu göstermektedir. 1781 (H.1195) tarihinde merkezden 1.500 akçe tımarlı Görele Kalesi Medresesi müdürrisliğine Süleyman Efendi için tekrar berat istenmesi, müdürrislik beratının zayi olduğu intibahı vermektedir.⁷⁷⁴

Görele kasabasının şimdiki yerine taşınmasına kadar muhtemelen eğitim faaliyetini sürdüren medrese ile ilgili başka bir kayda rastlanamamıştır. Medrese kalıntılarından şehirde hiçbir eser kalmadığı için ancak kazı yapılması durumunda bazı kalıntılara ulaşılabileceğini düşünüyoruz. Bu medreselerin dışında Halkalı, Uzundere, Tirebolu (Bedreme) Kalesi, Giresun Kalesi ve ilk iskân yerlerindeki cuma camilerinin olduğu yerleşim yerlerinde kurumsal olmasa bile eğitim işlerinin imam ve müezzinler dışında fakihler tarafından yerine getirildiği söylenebilir.

II. TANZİMAT SONRASI ORTAYA ÇIKAN EĞİTİM KURUMLARI

A- İBTİDÂÎ MEKTEBLER

1- Karahisâr-ı Şarkî Orta Mahalle İbtidâî Mektebi

Karahisâr-ı Şarkî kazasında üç adet ibtidâî mektebi gözükmese de rağmen bunlardan sadece Orta Mahalle İbtidâî Mektebi'ne yapılan bir muallim atamasıyla ilgili kayıt bulunmaktadır. 1899 (H.1316) yılına ait bir belgede Orta Mahalle İbtidâî Mektebi'ne

⁷⁷¹ BOA, TTD, nr.52. 626

⁷⁷² Trbz nŞS, 1934, s.7

⁷⁷³ BOA, Cevdet, 8312

⁷⁷⁴ BOA, Cevdet, 6899

daha önce muallim olarak atanıp görevden el çektirilen Ahmet Hulusi Efendi'nin gerekli tahkikat neticesinde tekrar göreve başladığı bildirilmektedir.⁷⁷⁵ Yine Karahisâr-ı Şarkî'nin yetiştirdiği âlimlerden Şakir (Yücel) Efendi'nin şahsi dosyasındaki tercüme-i halinde 1878 (H.1294) doğumlu olan hocanın 1892 (H.1310) yılında Karahisâr-ı Şarkî İbtidâî Mektebi'nde okuduğu, dolayısıyla 1892 (H.1310) yılında ibtidâî mektebin faaliyette olduğu bilgisini doğrulamaktadır.⁷⁷⁶

Diğer ibtidâî mektepleriyle ilgili teferruatlı bir bilgi yoktur. Hakkında geniş bilgi olmayıp faaliyette olan diğer ibtidâî mekteblerin sadece isimlerini vermekle iktifa edeceğiz.

1- Tamzara Köyü İbtidâî mektebi.

2- Avutmuş Köyü İbtidâî mektebi.

3- Karahisâr-ı Şarkî merkezinde Orta Mahalle İbtidâî mektebinden başka iki adet ibtidâî mekteb.⁷⁷⁷

2- Alucra Kasabası İbtidâî Mektebi

1904 (H.1321) yılında II. Abdülhamit Han'ın hükümdarlığında Karahisâr-ı Şarkî kazasına sayısız gayrimüslim ibtidâî mektepleri açılırken– daha önce açılanlar hariç– yeni ibtidâî mektebi açılmamış, sadece Alucra kasabası merkez ilçede açılış tarihleri 1892 (H.1309), 1893 (H.1310) ve 1898 (H.1315) olan üç adet ibtidâî mekteb açılmıştır.⁷⁷⁸ Karahisâr-ı Şarkî kazası Alucra kasabasında 1892 (H.1309) senesinde Alucralılarca 3.000 kuruş masrafla yeni yapılan Alucra ibtidâîsi, sıbyân mekteblerinin modern ibtidâîlere dönüştürülmesiyle ilgili merkezi hükümetin modernleşme çabaları Sivas vilayetininde de kendisini göstermiştir.

⁷⁷⁵ BOA, MF. MKT,421. 48

⁷⁷⁶ DİB, 1923,1388 no'lu sicil kaydından

⁷⁷⁷ Maârif Nezâreti İhsâiyât Mecmuası 1329-1330, 12 numaralı haritadan

⁷⁷⁸ Maârif Salnâmesi, 1321, s.570-572

3- Alucra Kasabası Arduç Köyü İbtidâî Mektebi

Arduç köyü Alucra ilçesinin merkezî köylerinden birisidir. Bu itibarla Alucra’da açılan ilk ibtidâî mekteplerden birisi de burada açılmıştır. 1910 (H.1327) yılında Sivas vilayetinin İstanbul Maârif Nezâreti Celilesi Mektûbi kalemine Arduç köyü muallimliğine görevlendirilen İbrahim Efendi’ninterceme-i halinin gönderilmesi,⁷⁷⁹ merkezi hükümetçe muallim atamasının köylere kadar yapıldığını ve dolayısıyla modernleşme çabaları içinde ibtidâî mekteplerine verilen önemi göstermesi açısından önemlidir.

4- Alucra Kasabası Zun Köyü İbtidâî Mekteb(ler)i

Alucra kazasında takdire şâyan olması açısından Kafkas II. Fırka Komutanlığı Zun köyü çocukları için Zafer ve Cihad adlarında iki adet modern mekteb inşa ederek Maârif Müdürlüğüne teslim etmiş ve Maârif Nezâreti’nce de Alucra Kaymakamı tarafından fırkaya Maârif Nişanı verilmiştir.⁷⁸⁰ Bir taşra kazası olan Alucra’nın köyünde çocukların aydınlanması için yapılan bu hizmet, 1918 (H.1335) yılında eğitim için yapılan fedakârlıkların son derece heyecan verici olduğunu karşımıza çıkarmaktadır.

5- Alucra Kasabası Mekri İbtidâî Mektebi

Mekri köyü ibtidâî mektebinin açılmasında öncelenen köylerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. 1910 (H.1327) senesinde Sivas vilayetinin İstanbul Maârif Nezâreti Celilesi Mektûbi kalemine Mekri Köyü İbtidâî mektebi muallimliğine görevlendirilen Mehmet Efendi’nin terceme-i halinin gönderilmiş olduğu belirtilmektedir.⁷⁸¹ Muallimin kaç sene görev yaptığı ile ilgili bilgi olmamasına karşı Kurtuluş Savaşı yıllarında eğitime bir müddet ara verildiğini düşünmekteyiz.

⁷⁷⁹ BOA, MF. MKT,1113. 47

⁷⁸⁰ BOA, MF. MKT,1234. 19

⁷⁸¹ BOA, MF. MKT,1113. 47

6- Teşdik-Mindeval (Çamoluk) İbtidâî Mektebi

Karahisâr-ı Şarkî kazasının merkezi köylerinden olan ve daha sonra nahiye ve ilçe statüsünü kazanan Çamoluk yerleşim merkezinde 1900 (H.1317) senesi itibarıyla bir ibtidâî mektebi açılmış ve muallimliğine de merkezden Osman Efendi⁷⁸² atanmıştır. Zaten Zağpa'nın bir kompleks olarak ilmi hayata katkısı ibtidâî mektebin açılmasıyla daha da kuvvetlenmiştir.

B- RÜŞDİYE MEKTEBLERİ- İDÂDÎ MEKTEBİ

1- Karahisâr-ı Şarkî Rüşdiye Mektebi

1864 (H.1280) yılından önce yapılan Karahisâr-ı Şarkî kazası Rüşdiye Mektebi, şimdiki İstiklal İlköğretim Okulunun bulunduğu yerde olup, aynı yıl bir muallimle eğitime başlamıştır.⁷⁸³ 1872 (H.1288) tarihli Sivas Vilayet Salnâmesinde 2 muallim, 1 hatt muallimi ve 1 bevvâb ile eğitime devam etmesi, henüz sekiz yıllık bir mekteb olmasına rağmen kurumsallaşmayı tamamlamış bir mekteb olduğunu göstermektedir. 1885 (H.1302) yılındada muallim-i evvel Hüseyin Hamdi Efendi, muallim-i sâni Hüsni Efendi, hatt muallimi Abdullah Efendi, bevvâb olarak da Muharrem Efendilerin adı verilmektedir.⁷⁸⁴

1890 (H.1307) yılında Karahisâr-ı Şarkî'yi ziyaret eden Cuinet, rüşdiyedeki öğrenci sayısını 150 olarak vermektedir. Ancak Tirebolu rüşdiyesinde olduğu gibi sayıyı yine biraz fazla gösterdiği kanaatindeyiz.⁷⁸⁵ 1900 (H.1317) senesinde öğretim kadrosu bir muallim dışında tamamen değişmiş, 62 öğrenci ile muallim-i evvel Mehmet Hulusi Efendi, muallim-i sâni Hüseyin Hüsni Efendi, muallim-i sâlis ve hatt mualliminin de

⁷⁸² BOA, MF, MKT,490. 24.

⁷⁸³ Mehmet Ö. Alkan, **Tanzimât'tan Cumhuriyete Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistiği**, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara:200, s.20

⁷⁸⁴ Sivas VilayetSalnâmesi, 1302, s.435

⁷⁸⁵ Cuinet, **a.g.e**, s.778

Mehmet Efendi olduğunu görmekteyiz.⁷⁸⁶ Öğrenci sayısı 1901 (H.1318)'de 60'a inmiş,⁷⁸⁷ 1902 (H.1319)'de de yine 60 öğrenci sayısını muhafaza etmiştir.⁷⁸⁸ Bu sene ile ilgili şu notu da düşmemiz gerekir ki; muallim-i evvel Mehmet Hulusi Efendi'nin hacca gitmek için merkezden izin talebine olumlu cevap verilmesi fiilen çalışırken hac görevi yapılabileceğini göstermektedir.⁷⁸⁹

1904 (H.1321) yılında ise öğrenci sayısı 48 olarak geçen rüşdiye mektebinin⁷⁹⁰ öğretim kadrosunda 1908 (H.1325) yılına kadar herhangi bir değişiklik olmamıştır.⁷⁹¹ Muallim-i evvel Mehmet Hulusi Efendi daha öncede geçtiği gibi Kırık nahiyesinde dünyaya gelmiş, değişik medreselerde öğrenim gördükten sonra 1888 (H.1305)'de Dâru'l-Muallimîn'den mezun olmuş, 1885 (H.1302) yılında Karahisâr-ı Şarkî Rüşdiyesi muallim-i evvelliğine atanmıştır. 1911 (H.1328) yılında ise Giresun Rüşdiyesi muallimi evvelliğinde bulunmuştur.⁷⁹²

Dikkat çekeceğimiz bir durumda özellikle Karahisâr-ı Şarkî'de gayrimüslim unsurun fazlalığı ve II. Abdülhamid'in yabancı mektepleri denetim altına alma çabaları neticesinde Karahisâr-ı Şarkî Rüşdiyesi muallim-i sâlisi Mehmet Efendi'nin kazada bulunan Rum ve Ermeni mektepleri Türkçe muallimliğine görevlendirilmiş olmasıdır.⁷⁹³ 1896 (H.1313) yılında rüşdiye mektebi numune mektebine,⁷⁹⁴ 1909 (H.1326) senesinde ise idâdîye çevrilmiştir.⁷⁹⁵ Cumhuriyetin ilk yıllarında ise liseye dönüştürülmüştür.

⁷⁸⁶ Maârif Salnâmesi, 1317, s.662

⁷⁸⁷ Maârif Salnâmesi, 1318, s.1397

⁷⁸⁸ Maârif Salnâmesi, 1319, s.662

⁷⁸⁹ BOA, MF. MKT, 524. 49

⁷⁹⁰ Maârif Salnâmesi, 1321, s.547

⁷⁹¹ Sivas Vilayet Salnâmesi, 1325, s.163

⁷⁹² Albayrak, **a.g.e.** cilt.3, s.72

⁷⁹³ BOA, MF. MKT, 414. 44

⁷⁹⁴ MŞH. SAİD, 245.26.4

⁷⁹⁵ MŞH. SAİD, 173.36.8.

Tablo:5

Karahisâr-ı Şarkî Rüşdiye Mektebi Muallim ve Talebe sayısı:

Yıl	Başmuallim	2.Muallim	3.Muallim	Hat Mual	Bevvâb	Öğr.Sayısı
1864 (1280) ⁷⁹⁶	Hüseyin Hamdi Ef.	--	--	--	--	60
1872 (1288) ⁷⁹⁷	Hüseyin Hamdi Ef.	Hüseyin Hüsnü Ef.	--	Mehmet Rasim Ef	Ahmet Efendi	60
1884 (1301) ⁷⁹⁸	Hüseyin Hamdi Ef.	Hüseyin Hüsnü Ef.	--	Abdullah Efendi	Ahmet Efendi	66
1885 (1302) ⁷⁹⁹	Hüseyin Hamdi Ef.	Hüseyin Hüsnü Ef.	--	Abdullah Efendi	Muharrem Ağa	--
1889 (1306) ⁸⁰⁰	Hüseyin Hamdi Ef.	Hüseyin Efendi	--	Abdullah Efendi	--	--
1891 (1308) ⁸⁰¹	Hüseyin Hamdi Ef.	Hüseyin Efendi	--	Abdullah Efendi	--	--
1900 (1317) ⁸⁰²	Mehmet Hulusi Ef.	Hüseyin Hüsnü Ef.	Mehmet Efendi	Mehmet Efendi	Muharrem Efendi	62
1901 (1318) ⁸⁰³	Mehmet Hulusi Ef.	Hüseyin Hüsnü Ef.	Mehmet Efendi	Mehmet Efendi	Muharrem Efendi	62
1902	Mehmet	Hüseyin	Mehmet	Mehmet	Muharrem	60

⁷⁹⁶ Alkan, **a.g.e**, s.20⁷⁹⁷ Sivas Vilayet Salnâmesi, 1288, s.95⁷⁹⁸ Sivas Vilayet Salnâmesi, 1301, s.138⁷⁹⁹ Sivas Vilayet Salnâmesi, 1302, s.425⁸⁰⁰ Sivas Vilayet Salnâmesi, 1306, s.182⁸⁰¹ Sivas Vilayet Salnâmesi, 1308, s.178⁸⁰² Maârif Salnâmesi, 1317, s.662⁸⁰³ Maârif Salnâmesi, 1318, s.1397

(1319) ⁸⁰⁴	Hulusi Ef.	Hüsnü Ef.	Efendi	Efendi	Efendi	
1904(1321) ⁸⁰⁵	Mehmet Hulusi Ef.	Hüseyin Hüsnü Ef.	Mehmet Efendi	--	Muharrem Efendi	48
1908 (1325) ⁸⁰⁶	Mehmet Hulusi Ef.	Hüseyin Hüsnü Ef.	--	--	Muharrem Efendi	--

2- Alucra Kasabası Rüşdiye Mektebi

Karahisâr-ı Şarkî kazası Alucra kasabası Rüşdiye Mektebi 1889 (H.1306) yılında 8.000 kuruş masrafla ahşap malzeme kullanılarak ve taştan yapılmış ve resmi açılışı 1897 (H.1314) senesinde merkezden gelen bir yazıyla yapılmıştır.⁸⁰⁷ Rüşdiye mektebi öğretmenlerinin kayıtlarına ancak 1900 (H.1317) yılından sonra ulaşılmıştır. Esasında Lâdik Rüşdiye'sine atanan ve Alucra rüşdiyesi muallim-i evvelliğine görevlendirilen Ali Rıza Efendi, başka muallim olmadığından hatt muallimliğini de yürütmüştür.

1900 (H.1317) yılında 25 talebe ve 1 hizmetçiyle öğrenimine devam eden rüşdiye mektebi,⁸⁰⁸ 1901 (H.1318) yılında talebe sayısını 34'e çıkarmıştır.⁸⁰⁹ 1902 (H.1319) senesinde muallim aynı kalmak şartıyla öğrenci sayısı 46'ya çıkmış,⁸¹⁰ 1903 (H.1320) senesinde öğrenci sayısı, sebebini tespit edemediğimiz bir nedenle 23'e düşmüştür.⁸¹¹ 1908 (H.1325) yılı Sivas-İstanbul arasındaki yazışmalardan anlaşılacağı gibi, muallim-i evvel Ali Rıza Efendi'ye Ağustos ve Eylül aylarında memleketi Hafik'te geçirmesi için izin verilmiştir.⁸¹² Bu tarihten sonra herhangi bir belge elde edilememiş olup, rüşdiyelerin dönüştürülmesinde ibtidâî mekteb olarak yapılandırılmıştır.

Tablo:6

⁸⁰⁴ Maârif Salnâmesi, 1319, s.1352

⁸⁰⁵ Maârif Salnâmesi, 1321, s.547; aynı bilgi Sivas VilayetSalnâmesi, 1321, s.151'de de mevcuttur.

⁸⁰⁶ Sivas Vilayet Salnâmesi, 1325, s.163

⁸⁰⁷ BOA, MF. MKT,345. 56

⁸⁰⁸ Maârif Salnâmesi, 1317, s.1363

⁸⁰⁹ Maârif Salnâmesi, 1318, s.1397

⁸¹⁰ Maârif Salnâmesi, 1319, s.662; Sivas Vilayet Salnâmesi, 1321, s.242'de de mevcuttur.

⁸¹¹ Maârif Salnâmesi, 1321, s.547

⁸¹² BOA, MF. MKT, 1001. 46

Alucra Rüşdiye Mektebi Muallim ve Talebe sayısı:

Yıl	Başmuallim	2. Muallim	3. Muallim	Hat Muallimi	Öğrenci Sayısı
1900 (1317) ⁸¹³	Ali Rıza Efendi	--	--	Ali Rıza Efendi	25
1901 (1318) ⁸¹⁴	Ali Rıza Efendi	--	--	Ali Rıza Efendi	34
1902 (1319) ⁸¹⁵	Ali Rıza Efendi	--	--	Ali Rıza Efendi	46
1904 (1321) ⁸¹⁶	Ali Rıza Efendi	--	--	Ali Rıza Efendi	46
1908 (1325) ⁸¹⁷	Ali Rıza Efendi	--	--	Ali Rıza Efendi	--
1910 (1327) ⁸¹⁸	Mehmet Hulusi Ef.	--	--	--	--

3- Karahisâr-ı Şarkî Liva İdâdîsi

Karahisâr-ı Şarkî kazasında ilk orta dereceli mekteb II. Meşrutiyet döneminde halkın isteği üzerine 1909 (H.1326)'da rüşdiyesinin idâdîye dönüştürülmesiyle açılmıştır. 1910 (H.1327) yılında beş senelik liva idâdîsi olarak eski rüşdiye binasında 31 öğrenci kayıt yaptırarak eğitim öğretime başlamıştır. 1911-1912 (H.1329-1330) eğitim öğretim yılında 28 öğrenci daha kayıt yaptırarak 59 öğrencili bir mekteb olarak Karahisâr-ı

⁸¹³ Maârif Salnâmesi, 1317, s.662

⁸¹⁴ Maârif Salnâmesi, 1318, s.1397

⁸¹⁵ Maârif Salnâmesi, 1319, s.1352

⁸¹⁶ Maârif Salnâmesi, 1321, s.547

⁸¹⁷ Sivas VilayetSalnâmesi, 1325, s.167

⁸¹⁸ MŞH. SAİD, 173.36.8.

Şarkî’de hizmetine devam etmiştir.⁸¹⁹ Zira 1908-1909 (H.1325-1326) eğitim öğretim yılında İhsâiyat Mecmuası istatistiğinde Karahisâr-ı Şarkî İdâdîsi’nin geçmemesi⁸²⁰ yukarıdaki bilgileri doğrulamaktadır. Eski rüşdiye binasında eğitim verirken 1911-1912 (H.1328-1329) yılında binanın yanması üzerine eğitimini 3 yıl kadar yıllık 4.104 lira kira bedeli ile bir evde sürdürmüştür.⁸²¹

İdâdide okutulan derslerin haftalık ders programı verilmemesine rağmen 11 ayrı ders mualliminden bahsedilmesi derslerle ilgili bilgi edinmemize yardımcı olmaktadır. Mektebde okutulan dersler şunlardır: Ulûm-i Diniyye, Türkçe, Riyâziyât, Ulûm-i Tabiiyye, Fransızca, Tarih ve Coğrafya, Malûmât-ı Medeniye-i Ahlâkiyye ve Hukûkiyye, Resim, Hüsn-i Hatt, Terbiyetü’l-Bedeniyye ve Mûsikî’dir. Sadece Mûsikî ve Terbiyetü’l-Bedeniyye dersi öğretmeni eksik olup, o günkü şartlarda 9 branş öğretmeniyle eğitimini sürdürmüştür.⁸²²

İlk zamanlar 100’den fazla öğrencisi olan mekteb, umumi harbin başlaması üzerine muallimlerin vatan müdafasına koşması sebebiyle öğretimine 1916 yılına kadar devam etmiştir.⁸²³ 1915 yılında daha müsait olan ve Cumhuriyetin ilk yıllarında memleket hastanesi olarak kullanılan binaya taşınmıştır. Birinci Dünya Savaşı’ndan önce idâdîde 103 öğrenci, 6 öğretmen, 3 idareci ve 2 müstahdem bulunuyordu. Öğrenci sayısı her yıl biraz daha artış göstermiş, ancak I. Dünya Savaşı’nın başlamasıyla birlikte öğretim aksamıştır. 1916 yılında savaşın şiddetlenmesiyle öğretime ara verilerek mektebin bulunduğu bina askeriye devredilmiştir. 1917 (H.1334) yılında eğitim öğretime ara verilen livâ idâdîsi 1919 yılında tekrar açılmıştır. 1923-1924 (R.1341-1342) eğitim-öğretim yılında Karahisâr-ı Şarkî tek devreli lise olarak 143 öğrenci, 3 memur, ibtidâî kısmında 6 asil öğretmen, tâli kısmında 8 asıl 3 vekil öğretmenle eğitim hayatına devam etmiştir.⁸²⁴ Cumhuriyetin ilanıyla orta mektebe çevrilmiştir.⁸²⁵

⁸¹⁹ Maârif Nezâreti İhsâiyat Mecmuası 1329-1330, s.50

⁸²⁰ Maârif Umumiye Nezâreti İhsâiyat Mecmuası 1325-1326, s.22

⁸²¹ Maârif Nezâreti İhsâiyat Mecmuası 1329-1330, s.56

⁸²² Maârif Nezâreti İhsâiyat Mecmuası 1329-1330, s.56

⁸²³ Yücel, a.g.e, s.588

⁸²⁴ Maârif Umumiye Nezâreti İhsâiyat Mecmuası,1339-1340 s.42

⁸²⁵ Mesut Çapa, “XX. Yüzyılının İlk Yarısında Şebinkarahisarda Eğitim ve Nüfus”, Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu, İstanbul: 2000, s.32

4- Karahisâr-ı Şarkî Maârif Komisyonu:

	1885 (1302) ⁸²⁶	1904 (1321) ⁸²⁷	1908 (1325) ⁸²⁸
Reis	Rasim Efendi	Yusuf Efendi	Zihni Efendi
Aza	Yusuf Efendi	Asım Efendi	Hacı Mehmet Efendi
Aza	Mehmet Ağa	Rıza Efendi	Hacı Abdah Efendi
Aza	Osman Bey	Hacı Zühtü Efendi	Agacak Ağa
Aza	Serkej Efendi	Müderri İbrahim Ef.	Hamyo Efendi

C- GAYRİMÜSLİM MEKTEBLERİ

1- Karahisâr-ı Şarkî Rum Rüşdiye Mektebi

Karahisâr-ı Şarkî kazasında bulunan prestijli mekteplerden bir tanesi de Rum cemaatine bağlı olarak eğitim sürdüren Rüşdiye Mektebi'dir. Bugün itibarıyla Karahisâr-ı Şarkî kazası Fatih Mahallesi Seyrantepe sokağındaki Rum kilisesiyle birlikte bir kampüsün içinde bulunan rüşdiye mektebinin, 1870 (H.1286) yılında Ermeni Rüşdiyesi'nden 7 yıl sonra resmi açılışı yapılmıştır. 1902 (H.1319) yılında 45 erkek öğrencisiyle eğitimine başlayarak faaliyetlerini sürdürmüştür.⁸²⁹ Karahisâr-ı Şarkî kazasında 19 adet Rum cemaatine bağlı ibtidâî mektebin olduğunu görüyoruz. Ancak Ermeniler'de de olduğu gibi bu konuyada ayrıntılı olarak girilmeyecektir. 1904 (H.1321) yılında ise rüşdiye mektebinin öğrenci sayısı kısmi bir artışla 45'e çıkmıştır.⁸³⁰

⁸²⁶Sivas Vilayet Salnâmesi, 1302, s.426,

⁸²⁷ Sivas Vilayet Salnâmesi, 1321, s.150

⁸²⁸Sivas Vilayet Salnâmesi, 1325, s.162

⁸²⁹ Maârif Salnâmesi, 1319, s.686-687

⁸³⁰ Maârif Salnâmesi, 1321, s.561

2- Karahisâr-ı Şarkî Berkaç Efendi Ermeni Rüşdiye Mektebi

1869 Maarif-i Umûmiyye Nizamnâmesinin yayınlanmasına kadar gayet rahat hareket eden ve her türlü serbestlik içinde olan yabancı mektebler, bu Nizamnâme ile bir disiplin altına alınmaya çalışılmış ve fırtınaların koparılmasına sebep olmuştur. Zira adı geçen Nizamnâmede gayrimüslim mektepleri açılması ile ilgili olan 129. madde herhangi bir yabancı mektebin açılabilmesi için; mektebde görevlendirilecek öğretmenlerin Maârif Nezâretince kabul görececek bir diploma sahibi olmaları, mekteblerde genel ahlaka ve ülke politikasına aykırılık içeren öğretim faaliyetleri olmaması, okutulacak derslerin Maârif Nezâreti veya Maârif İdarelerince tasdik edilmesi gibi üç temel umdeyi yerine getirmeleri ruhsat alabilmeleri için ön şart olarak konulmuştu. Bunun için Giresun'da yeni açılan yabancı mekteblerin açılış izinleri, öncekiler kadar kolay olmamıştır. Bu mekteblerin tamamına yakını bir mabet etrafında konuşlanmış ve mektebin her türlü ihtiyaçları ile öğretmen maaşları dini yapılanma içinde karşılanmıştır.⁸³¹ Dolayısıyla yabancı mekteblerde laik bir eğitim yerine, dinin gözetiminde bir eğitim verilmiştir.

Karahisâr-ı Şarkî kazası Cumhuriyet öncesi gayrimüslim unsurların hiç de azımsanmayacak derecede kalabalık olduğu yerleşim birimlerindendir. Altı çizilmesi gereken bir konuda gayrimüslim tebararca o tarihlerde revaçta olan rüşdiye mekteblerinin, bu kazada açılmış olmasıdır. Zira Giresun merkez dâhil hiçbir kaza merkezinde rüşdiye derecesinde bir yabancı mekteb göremiyoruz. Berkaç Efendi Ermeni Rüşdiyesi şimdiki Fatih mahallesi İskelebaşı sokağının sonunda bulunan ve kalıntıları halen mevcut olan Ermeni Kilisesi'nin yanında idi.

Karahisâr-ı Şarkî'de 1902 (H.1319) tarihli maârif salnâmesine göre 6 adet Ermeni mektebi mevcut olup, bir tanesi de Berkaç Efendi Rüşdiyesi diye bilinen ve 1862 (H.1279) yılında resmi açılışı yapılmış olan 279'u erkek, 41'i kız olmak üzere toplam 320 öğrencinin öğrenim gördüğü bir eğitim müessesesidir. 1897 (H.1314) yılında ruhsat

⁸³¹ Hidayet Vahapoğlu, **Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar**, İstanbul: MEB. Yayınları, 1997, s.15

verilen⁸³² mekteb 1904 (H.1321) yılında 250 erkek ve 40 kız öğrencisiyle eğitimine devam etmiştir.⁸³³ Ermenilere ait ibtidâî derecesindeki mekteblerle ilgili teferruata girilmeyecektir.

3- Karahisâr-ı Şarkî Rum İbtidâî Mektebi

Karahisâr-ı Şarkî kazasında 19 adet Rum mektebinin en meşhurlarından biri şimdiki Bülbül mahallesinde bulunan Devlet Hastanesi'nin olduğu yerdeydi. Bir adet Rum kilisesi ve yanında da Rum çocukları okutmak için yapılan ibtidâî mekteb⁸³⁴ mevcut olup, uzun süre eğitimine devam etmiştir.

4- Alucra Kasabası Rum Mektepleri

Alucra kasabası merkezi gayrimüslim unsurların en az olduğu yerleşim birimlerinden olup, iki köyde mekteb ihdas edilmiştir. 1900 (H.1317) tarihli maârif salnâmesinde sadece Kamışlı ve Hanzari (Hanzara) köylerinde Rum ibtidâî mektebinin olduğunu ve resmi ruhsat tarihi olarak da 1897 (H.1314) yılını görüyoruz.

⁸³² Maârif Salnâmesi, 1319, s.686-687

⁸³³ Maârif Salnâmesi, 1321, s.561

⁸³⁴ Ünsal Çalık, Bakioğlu, 1942 doğumlu, Baki oğlu, emekli öğretmen-milli eğitim müdürü.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Giresun, 1397 yılında Hacıemiroğulları beyi Süleyman Bey tarafından fethedilerek, Osmanlı hâkimiyetinden önce Türkleşme ve İslamlaşma sürecine girmiş zaman içinde çeşitli devletlerin hâkimiyeti altında bulunmuştur. Nihayet Fatih Sultan Mehmed'in Trabzon'u fethiyle de Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Giresun'un fethi sırasında veya fetihten sonra iskân faaliyetlerinin muhkemleşmesi aşamasında ilin hemen her tarafında faaliyet gösteren ahi şeyhleri Karadeniz'in uç bölgelerini iskâna açmak ve fetih hareketini kolaylaştırmak için çaba sarf etmişlerdir. Giresun Tekke köyünde Yakup Halife, Bulancak'ta Şeyh Mesud, Yavuz Kemal'de Şeyh Mustafa, Piraziz'de Şeyh İdris, Tirebolu'da Ede Derviş, Alucra yöresinde Çağırgan kardeşler ve diğer yerlerde tekke ve türbeleri olan alperenleri sayabiliriz.

Bu dönemlerde inceleme konumuz olan Giresun geneli, idari yönden Giresun (Çepni), Kürtün, Pazarsuyu ve Karahisâr-ı Şarkî kazalarından oluşmaktaydı. Zaman içinde değişik idari yapılanmalara gidilmiş, XIX. yüzyılın başlarında ise tezimizde esas aldığımız Giresun kazası, Tirebolu kazası ve Karahisâr-ı Şarkî kazalarından oluşmaktaydı. İlk dönem eğitim faaliyetleri yeni iskâna açılan yerleşim yerlerindeki tekke ve zaviyelerin bulunduğu muhitlerdeki cuma camileri, muallimhaneler, sıbyan mektepleri ve çok kurumsal olmasa da medreseler vasıtasıyla sürdürülmüştür. XVI. ve XVII. yüzyıllara ait tahrir defterlerinden ilk eğitim kurumları ile ilgili bilgiler ya bizzat müderris isminin geçmesinden ya da cuma camileri olan yerlerdeki cami görevlilerinin fazlalığından anlaşılmaktadır.

XIX. yüzyılın başlarından itibaren başta âyan aileleri, sivil halk ve bürokratlar tarafından çeşitli yerleşim yerlerine medreseler yapılarak sıbyan mekteplerinde bir müddet eğitime devam eden talebelerden başarılı olan Giresunlu talebeler yetiştirilmeye başlanmıştır. Haşiye-i Tecrîd ve Miftah medreseleri olarak değerlendirdiğimiz bu medreselerden mezun olanların bir kısmı büyük vilayetlerdeki medreselere yönlendirilmişlerdir.

Tanzimat döneminde Osmanlı eğitim sisteminde başlayan değişim rüzgârı, Tanzimat döneminin sonuna doğru diğer vilayetlerde olduğu gibi Karahisâr-ı Şarkî ve Giresun kaza sınırları içinde de kendini hissettirmiştir. İşte bu gelişmenin sonucu olarak 1863 yılında Karahisâr-ı Şarkî’de açılan rüşdiye mektebi ile başlayan ve sonraki yıllarda sayıları altıyı bulan modern mekteplerin açılmasıyla nasibini almıştır. Bu mekteplerin yanında ilköğretimde sıbyan mekteplerine alternatif olarak açılmaya başlayan ibtidâî mektepleri 1892 yılında Giresun Soğuksu mahallesinde açılmaya başlanarak yeni devletin kuruluşu yıllarında sayıları 75’e ulaşarak her nahiye ve büyük köylerde açılmışlardır. 1909 yılında Karahisâr-ı Şarkî’de açılan ve üç yıl sonra Giresun’da da açılan idâdî mektepleriyle eğitim işleri deruhte edilmiştir. Giresun genelinde meslek mektepleri olarak bir Dâru’l-Muallimîn mektebi açılmışsa da talebe kabul ettiği ile ilgili herhangi bir belgeye rastlanılamamıştır.

Osmanlı devleti içindeki gayrimüslim vatandaşların eğitimi ile ilgili olarak ta kendi dinsel yapıtlarının hemen yanlarına inşa ettikleri kız ve erkek mektepleriyle eğitimini almışlardır. Özellikle Karahisâr-ı Şarkî’de açılan biri Rum, diğeri Ermenilere ait olan iki adet rüşdiye mekteplerinin varlığı kayda değer mekteblerdendir.

Tanzimât öncesi Giresun’da ilköğretim faaliyetleri, muallimhâneler ve her yerleşim yerinde bir veya birden fazla yaptırılan sıbyân mektepleriyle yürütülmekteydi. Sıbyân mektepleri ve muallimhânelerin muallimlerine daha çok yerleşim yerindeki halktan toplanan yardımlarla maaşları ödenmiş ve ekseriyetle cami imamı tarafından bu görevler yerine getirilmiştir. Sayıları azda olsa bazı büyük sıbyân mektepleri adlarına tahsis edilen vakıflarla desteklenmişlerdir. Program olarak Kur’an-ı Kerim okuma, namaz kılablecekleri kadar Kur’an ayetleri ve sure ezberleme, yazı yazmasının öğretilmesi ve temel ilmiyal bilgilerinden müteşekkil derslerdir. Bu mekteblere 6-11 yaşlarındaki erkek ve kız çocukları kabul edilip eğitim verilmiştir.

Tanzimât’la başlayan eğitimde modernleşme süreci Giresun ilini de etkilemiştir. Sıbyân mekteplerinin yerine ihdas edilen ibtidâî mektepleri kurulmaya başlanmıştır. 1872’de kurulmaya başlayan ibtidâî mektepler Giresun’da ilk olarak Soğuksu mahallesinde 1887

yılında açılmaya başlanmış, başta şehir merkezleri olmak üzere hızlıca çoğalmış ve Cumhuriyetin kuruluş tarihine kadar 75'e yakın ibtidâî mekteb eğitim ve öğretime açılmıştır.

İbtidâî mekteblerde okutulan derslere gelince, Görele'nin Daylı köyü ibtidâî mektebinde ilköğrenimini gören Hasan Hilmi Efendi'nin bildirdiğine göre mekteblerde okutulan dersler; Kur'an-ı Kerim, Tecvid Usûli, Kitâbet (yazı), Akâid-i Diniyye ve Fıkhiyye olarak bildirmesi köy ibtidâî mekteblerinde okutulan derslerin Giresun'daki mekteblerle aynı paralelde olduğunu göstermektedir.

İbtidâî mekteblerin yapımı daha çok halk tarafından üstlenilmiş ve adeta mekteb yapma seferberliği başlatılarak eğitime katkıda bulunanlar Maârif madalyasıyla taltif edilmişlerdir. Zira 1877-1778 Osmanlı Rus harbi sonunda Osmanlı devleti yabancılara 140 milyon lira borçlanınca yeni mekteb açamayacak duruma düşmüş ve bu sebeple mekteb açmak ancak halkın varlığına dayanmıştır. Mekteblerin merkezî olanları vakıflarla desteklenerek muallim maaşları dâhil bu kaynaktan beslenmişlerdir. Giresun halkının sahip çıktığı gibi Giresun basını tarafından da yeni usule göre eğitim veren ibtidâî mektebler desteklenmiş, gazete gelirlerinden bir kısmı kazada faaliyet gösteren bir ibtidâî mektebine bağışlanacağını bildirilmesi, hem mektebe maddi menfaat sağlaması hem de farkındalık oluşturmaya açısından da önemlidir.

İbtidâî mekteb muallimlerinin maaşlarının idâdî ve rüşdiye mektebi maaşlarına göre daha az olduğu görülmektedir. Rüşdiye mektebinde muallim-i sâlislik görevini yapan bir muallimin maaşı 150 kuruş iken, Giresun merkezdeki bir ibtidâî mektebinde 1906 (H.1323) yılında muallimlik yapan İsmail Efendi'nin maaşı ancak 112,5 kuruştur. Bu durum mektebler arasındaki hiyerarşik yapının maaşlara da yansıdığını, dolayısıyla ilköğretim seviyesinde olan mekteb muallim maaşlarının diğerlerinden daha az olduğunu göstermektedir.

Tanzimât'la Giresun'da kurulan mekteblerin birisi de rüşdiyelerdir. İlk rüşdiye mektebi 1863 yılında Karahisâr-ı Şarkî kazasında açılmış ve 1910 yılında liva idâdîsine

çevrilmiş olup, 50 seneye yakın eğitimini sürdürmüştür. Daha sonra 1871 yılında açılan Giresun Rüşdiye Mektebi ile Tirebolu Rüşdiye Mektepleri açılmış, bu mektepleri Görele, Akköy, Alucra rüşdiye mektepleri takip etmiştir. Piraziz nahiyesinde bir rüşdiye mektebi açılmış, öğretmen ataması yapılmasına rağmen eğitime başlayamamıştır. Keşap nahiyesi ileri gelenlerinin baskısıyla bu yerleşim yerinde de bir rüşdiye mektebi açılmasına çalışıldıysa da başarılı olunamamıştır. Giresun merkezde bir adet İnas (kız) Rüşdiye Mektebi açılmış, Sabriye Hanım diye bir muallim ataması yapılmasına rağmen öğrenci okumaya başlanılmadan mekteb kapatılmıştır.

Mekteblere muallim atamaları konusunda sadece muallim-i evveller merkezce atanmış, diğer muallimler mahalli imtihanla şartı tutan muallimler arasından Hendese, Hesâb, Coğrafya, İmlâ ve Hatt derslerinden olmak üzere imtihan yapılarak başarılı olanların ataması yapıp merkeze bildirilmişlerdir. Ders programı olarak büyük rüşdiyelerde okutulan dersler birleştirilerek 2 veya 3 muallimli rüşdiye mekteplerinde; Din dersleri, Arapça, Dört İşlem, Yazı, İmlâ ve İnşâ, İlm-i Hal, Ahlak ve Tarih dersleri okutulmuş ve mezun olanlara şahadetnâme verilmiştir.

Muallim maaşları ile ilgili olarak mektebin büyüklüğüne göre değişmekle birlikte muallim-i evvel bir görevlinin maaşı ile ilgili Tirebolu Rüşdiye Mektebi muallim-i evveli İsmail Efendi'nin 1895 (H.1312) yılı itibarıyla aylık maaşı 500 kuruş olup bu rakam 400-500 kuruş arasında değişebilmektedir. Muallim-i sâînin maaşı ile ilgili olarak ta Giresun Rüşdiye Mektebi muallim-i sâîsi Mustafa Asım Efendi'nin maaşı 1879 (H.1296) yılı itibarıyla 361 kuruş olduğudur. Bu rakamlarda muallim-i sâî maaşlarının 200-350 kuruş arasında değiştiğini bize göstermektedir. 1899 (H.1316) yılında Giresun Rüşdiyesi muallimi sâîsi İsmail Hakkı Efendi'nin maaşını 150 kuruş olarak görmekteyiz. Dolayısıyla muallimi sâîslerin maaşları da 150-200 kuruş aralığındadır. Görüldüğü gibi muallim maaşlarında kademeli bir yapı olup, neredeyse muallim maaşları arasında 1/3 oranında bir orantı mevcuttur.

Rüşdiye mekteblerinin yapımı ile ilgili olarak mahalli halkın yardımı ve merkezi hükümetin gönderdiği meblağlar kullanılmış, tamir ve tadilat işleri de yine her iki

şekilde yapılmıştır. Muallim maaşları merkezden Maârif müdürlükleri kanalıyla ödenmişlerdir. Fiilen muallim-i sânilik görevini icra eden Akköy Rüşdiye Mektebi muallim-i sâni Mahmut Efendi 150 kuruş aylık maaş alırken emekli olması isteğine verilen cevapda aylık verilecek maaş olarak 50 kuruş alabileceği söylenmiştir. Bu durum aktif çalışan bir muallimle emekli olan muallim arasındaki maaş oranının 1/3 olması anılan tarihlerde emeklilerin durumunun hiç de iyi olmadığını göstermektedir.

Rüşdiye mekteblerinin Türk eğitim tarihine getirdiği en belirgin yenilik daha önceleri sadece sıbyân mekteblerinde okuma fırsatı bulan kız çocuklarının rüşdiyelerle birlikte bir üst öğrenime devam etme şansını elde etmeleridir. Bu bağlamda öğrenci isimleri ve cinsiyetleri verilme de Giresunlu kız çocuklarının da eğitimden istifada ettiklerini göstermektedir.

İdâdî mekteblerine gelince; Giresun'da sadece iki adet idâdî olup biri Karahisâr-ı Şarkî'de, diğeri ise Giresun merkezde olan mekteblerdir. Her iki mekteb de rüşdiyelerin yeniden yapılandırılması sürecinde idâdîye çevrilmişlerdir. Diğer illerdeki gibi bu mektebler sultanilere çevrilememiş önce lise, sonraları orta mekteb olarak Cumhuriyete devrolmuşlardır. 5 yıllık idâdîler olarak kurulan mekteblerde okutulan derslere gelince bütün ülkedeki 5 yıllık idâdîlerde okutulan derslerle paralellik oluşturmakta ve müzik muallimi hariç diğer ders muallimlerinin asil muallimler tarafından okutulmaktadır. Karahisâr-ı Şarkî kazası idâdî mektebinde ise Müzik ve Beden Eğitimi dersi hariç diğer dersler asil öğretmenler tarafından sürdürülmektedir. Muallim maaşları ile ilgili olarak en yüksek maaş idâdî muallimlerine verilmekte olduğunu görüyoruz. Muallim maaşları 1910 (1327) yılı itibarıyla 550-700 kuruş arasında değişmekte olup Ulûm-i Dîniyye derslerine medrese müderrislerinin ve müftülerin girdiklerini görmekteyiz.

Meslek mektepleri olarak Giresun'da herhangi bir mektebe rastlayamadık. Sadece Dâru'l-Muallimîn mektebi 1913 yılında resmen açılmış, savaş yıllarına denk geldiğinden olacak ki 1916 yılında eşrafın kapatılmamasıyla ilgili direnmesine rağmen öğrenci kabul edemedi kapatılmıştır.

Giresun'da ki geleneksel eğitim kurumları olan medreselere gelince, 7 tanesi XIX. yüzyıla ulaşamayanlar olmak üzere Giresun ili dâhilinde toplamda 106 medrese tespit etmiş bulunmaktayız. Bunların dışında birkaç tane daha medresenin varlığı halk arasında konuşulsa bile bunlara ilişkin kayıt bulamadığımızdan kendilerinden bahsedememekteyiz. Bu medreselerin yapım tarihlerine baktığımızda, XVI. yüzyıllarda yapılmaya başlanılan medreseler Tanzimât öncesi yapımına hız verilmiş ve 80'e yakını, medresede öğrenim gören talebelerinin askerlikten muaf tutuldukları 1892 senesinden önce açılmışlardır. Asker kaçaklarının barınma yeri olduğu, dolayısıyla medreselerin sayılarının aldatıcı olabileceği iddiasının Giresun ölçeğinde çokta taban bulamayacağını söyleyebiliriz. Zira bu tarihlerden sonra yapılan medreselerden olan Alınyuma Daru'l-Hadîsi ihtisas medresesi olarak eğitim vermektedir. Yine Anbaralan köyünde açılan medresede hacim açısından büyük bir medrese olup, muhacir bir müderris tarafından açılmıştır. Yağlıdere'de bulunan Kızılelma ve Gönyan medreseleri ile Alucra ilçesinde açılan bazı medreselerde 1892 tarihinden sonra açılışları bile hacim açısından kurumsallaşmasını tamamlayan medreseler olarak karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda ki örneklerden de anlaşılacağı gibi Giresun ili dâhilinde suistimal edilerek açılan medrese belki hiç yok diyemeyiz ama köklü Giresun medreselerinin yanında sayılarının çok az olduğunu söyleyebiliriz.

Giresun medreseleri daha çok bir ve iki müderrisli medreseler olup, dil ve düşünce eğitiminin ağırlıklı verildiği medreselerdir. Zira 5 yıllık taşra medrese derslerinde geçen dini, sosyal, tarihi ve sayısal ağırlıklı derslerin sayısı bir veya nadiren iki olan müderrislerle verilmesi imkânı da yoktur. Şeyhli Medresesi'nde 4 yıl okuduğunu terceme-i halinde belirten Osman Nuri Efendi okuduğu dersleri sayarken; Ulûm-i Dîniyye, Arapça Sarf-Nahiv, İmlâ ve Hesâb olarak belirtilmiştir. Giresun merkez Yavuz Sultan Selim mahallesi ve diğer merkez medreselerle Melikli Medresesi, Akyoma ve Seyyid köyü medreseleri ile Bulancak Feyziye Medresesi ve Şeyhli köyü medreseleri diğer medreselere göre hem donanımlı hem de diğer köy medreselerine müderris, imam ve sıbyân muallimi yetiştirmesi açısından önemlidir.

Tirebolu merkez medreseleri ile Adabük Medresesi, Görele merkezde bulunan Hamidiye ve Atik medreseleri yakın köy medreselerine müderris, imam ve sıbyân

muallimi yetiştirmesi açısından önemli medreselerdir. Karahisâr-ı Şarkî kazasında bulunan medreseler de sadece kendi kazasına değil, Giresun kazasında müftülük ve müderrislik yapan birkaç müderrisin öğretim gördüğü medreselerdir.

İncelediğimiz medreselerin bir kısmı ilk dönemlerde alperenler veya hayır sahibi vatandaşlar tarafından yapılmışlardır. Daha sonra âyan aileleri ile üst düzey bürokratlar tarafından yapılmaya devam edilmiş, en fazla medreselerde müderrislerin öncülüğünde vatandaş katkılarıyla yapılmışlardır. Hemen her medrese de vakıf tesis edilerek yapımından sonra da yaşaması için çaba harcanmıştır. Vakıf mallarının yeterli gelmediği durumlarda bu medreseler merkezi hükümetçe de desteklenmişlerdir.

Medreselerin büyük bir kısmı yatılı eğitim yuvaları olup, Selçuklular zamanında uygulamaya konulan medrese talebelerine ücret verilmesi her medresede olmasa bile bazı medrese vakıflarına şart olarak konularak gelenek devam ettirilmiştir. Medrese vakıflarıyla ilgili olarak da vakıflar nakit vakıfları olduğu gibi gayrimenkullerin bağışlandığı vakıflara da rastlamak mümkündür. Nakit vakıflarının meblağları mütevellî veya vakıf memurlarınca nemalandırılıp medrese müderrisi ve medreselerin bakım ve onarımına harcanması şartı getirilmiştir. Vakıf mütevellîsi de hizmeti karşılığında belli bir miktar maaş almaktadır.

Medrese müderrisleri ekseriyetle Dersaâdet, Kayseri, Amasya veya Tokat gibi büyük medreselerden mezun olmuş hocalardır. Ancak köy medreselerinin bazılarında olduğu gibi Giresun ve Karahisâr-ı Şarkî kazası medreselerinden mezun olanlarda müderris olarak görevlendirilmişlerdir. Çalış, Mesudiye ve Alinyuma medresesi müderrisleri bunlardan bazılarıdır.

Müderrislerin maaşları tesis edilen vakıflardan karşılanmakta olup, aynı dönemlerdeki modern mekteb muallimleriyle kıyas edildiğinde müderrislerin ücretlerinin daha düşük olduğuna şahit oluyoruz. Rüşdiye mektebi muallim-i evveli 500 kuruş civarında maaş alırken daha sonraki yıllarda 1911 (H.1328) yılında merkez medreselerinden Kayadibi Medresesi müderrisi Osman Nuri Efendi 200 kuruş aylık maaş almakta, 1903 (H.13209)

yılında Adabük Medresesi müderrisi İsmail Efendi yıllık 771 (aylık 65 kuruşa tekabül etmektedir.) kuruş maaş almakta olduğunu görüyoruz. Biraz daha küçük medrese müderrislerinde ise bu rakamların daha aşağılara indiğine şahit olmaktadır. Şöyle ki Gönryan Medresesi müderrisi Ali Efendi'nin aldığı yıllık maaş ise 650 kuruş olup aylık 55 kuruş civarına denk gelmektedir.

Müderris tayinleri konusunda elde ettiğimiz bilgilere göre medrese açıldıktan sonra medresenin bulunduğu yerin ileri gelenleri, iyi tanıdıkları birisine, ulemadan da referans bularak mahkemece tescil ettirdikten sonra merkezden berat verilmesi için yazışmalar yoluyla müderris olarak atamaları yapılmaktadır. Görev yaparken herhangi bir şekilde görevlerini suistimal edenler yine merkez tarafından görevden el çektirilmişlerdir.

Medrese vakıflarında işlerin yürütülmesi için bir mütevellî görevlendirilmesi muhakkak yapılmıştır. Mütevellî olan şahsın ya yerleşim yeri ileri gelenlerinden, ya da müderrislik yapan kişilerden olduğunu görüyoruz. Genellikle mütevellînin ölümünden sonra yerlerine kendi çocuklarından veya yakınlarından birisinin görevlendirilmesinin istemeleri bir nevi hanedanlık müessesini akla getirmektedir. Mütevellî olan şahıs genellikle müderris maaşının 1/3'ü kadar maaş alıp, vakıf menkul ve gayrimenkullerini en iyi şekilde değerlendirerek gerekli yerlere harcama yapmakla görevli kimselerdir.

İncelediğimiz kazaların 1904 (H.1321) tarihli vilayet salnamelerinden edindiğimiz bilgilere göre demografik yapısına bakacak olursak; anılan tarihte Giresun kazası toplamında 79.424 Müslüman nüfus, 16.445 de Gayrimüslim nüfus olup, Gayrimüslimlerin Müslümanlara oranı % 17,2'dir. Görele kazasında ise 23.072 Müslüman nüfus, 1.061 Gayrimüslim nüfus yaşamakta olup, Gayrimüslimlerin Müslümanlara oranı % 4'dür. Karahisâr-ı Şarkî'de ise aynı yıl 42.427 Müslüman nüfus, 18.358 Gayrimüslim nüfus olup, Gayrimüslimlerin Müslümanlara oranı % 30'dur. Ancak Gayrimüslim nüfus yoğunluğu daha çok Karahisâr-ı Şarkî'de olup Alucra kasabasında oran % 98'le Müslümanların lehinedir. Okullaşma oranı ile ilgili olarak Trabzon vilayeti genelinde 1901 yılı itibarıyla 498.520 Müslüman nüfustan her kademedeki mektebe giden öğrenci sayısı 52.223 olup okullaşma oranı % 10,5'dir. Aynı

tarikhlerde Trabzon genelinde toplam 89647 gayrimüslim nüfusun 11536'sı okullaşmış ve oran olarak da % 13'ü bularak Müslüman tebaadan % 2,5 oranda daha fazladır.

Netice olarak; önceden akademik bir çalışma yapılmamış bir tez konusu alarak Cumhuriyetten önce Giresun eğitim kurumlarını tespit etmeye çalıştık. Özellikle sıbyan mektebi muallimleri ve medrese müderrislerin çoğu Giresun'un yerlilerinden oluştuğu için çalışmamız sırasında bu müderrislerin yakınlarıyla görüşmelerimize rağmen kütüphaneleri, medrese öğrenci isimleri veya kendi biyografileriyle ilgili bir kaynağa maalesef ulaşamadık. İlerleyen tarihlerde bu bilgiler bir türlü ortaya çıkarsa sıbyan mektepleri ve özellikle medreselerle ilgili daha farklı değerlendirmeler yapılabilir. Giresun'da ki medreseleri birer ortaöğretim kurumları olarak kabul edersek XX. yüzyılın başlarında sayılarının 100'ü bulması tahminlerin aksine Osmanlı Devletinin eğitime büyük önem verdiğini göstermektedir. Giresun genelinde Ortaöğretim seviyesinde bu rakam halen yakalanabilmiş değildir. Keza ihtisas medreselerinden kabul edilen üç Dâru'l-Hadîs medresesinin varlığını tarihe not düşülmesi açısından küçümsenmeyecek bir bilgi olarak değerlendirilebilir.

Aynı şekilde Osmanlı devletinden yeni devlete devredilen 75 civarında ibtidâî mekteblerle ilgili Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki tasnif edilmiş kayıtlardan yeterli bilgi içeren belgeler ilerleyen yıllarda tasnife girecek ve bu mekteblerle ilgili olarak bizim değerlendirmelerimize zenginlik katacak bilgilere ulaşılabilir. Rüşdiye ve idâdî mektepleri öğrenci isimlerinin merkezde toplanıp toplanmadığı konusunda bir bilgiye ulaşabilmiş değiliz. Rüşdiye ve idâdî mektebi muallimlerinin çoğu Giresun'lu olmadığından ancak arşivlerden çıkacak yeni bilgiler değerlendirmeleri zenginleştirecektir. Rüşdiye ve idâdî mektepleri kaza merkezleri ve nisbeten kasabalarda bulunduğundan bu yerleşim merkezleri sonradan kurulan merkezlerden kültürel anlamda kendisini belli etmektedir. Bunun yanında kaza, kasaba ve nahiyelerle merkez köylerde teşkilatlanan medreseler ve ibtidâî mekteblerin olduğu yerleşim yerlerindeki kültürel farklılıklar günümüzde bile müşahade edilebilmektedir.

Giresun eğitim tarihi haritası ve eğitimle ilgili bir hafızanın oluşumuna önderlik edecek olan bu tez çalışması aynı zamanda diğer vilayetlerde de farkındalık oluşturarak vilayet eğitim tarihi çalışmalarına cesaret vereceğini umuyorum. Teze başlarken var olan yeterli kaynak bulamama endişesini yerini yeni araştırmacıların taşımayacağı ve bu tezin diğer araştırmacılara örnek olacağını umuyorum.

BİBLİYOGRAFYA

A- ARŞİV BELGELERİ

- 1- Giresun Kazası Şeri'yye Sicilleri.
- 2- Görele Kazası Şeri'yye Sicilleri.
- 3- Tirebolu Kazası Şeri'yye Sicilleri.
- 4- Karahisâr-ı Şarkî Şeri'yye Sicilleri.
- 5- Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi Vakıf Defterleri.
- 6- Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Vakfiyeleri.
- 7- Hurufât Defterleri.
- 8- Maarif Nezâreti İstatistik ve İhsaiyat Mecmuaları, (R.1329-1330, 1333-1334)
- 9- İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi.
- 10- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
- 11- Başbakanlık Osmanlı Arşivi.
- 12- İradeler.
- 13- Cevdet Maârif Tasnifi.
- 14- Maârif Mektûbî Kalemi.
- 15- Nüfus Defterleri, 1161,1164.
- 16- Tapu Tahrir Defterleri, 32,52.

B- SALNÂMELER

- 1- Trabzon Vilayeti Salnâmeleri (H.1869-1321)
- 2- Sivas Vilayeti Salnâmeleri (H.1301, 1302, 1306, 1308, 1321, 1325)
- 3- Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye (H.1316, 1317, 1318, 1319, 1321)
- 4- Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmânî (1339)

C- BASILI YAYINLAR

AKBAYAR, Nuri, **Osmanlı Yer Adları Sözlüğü**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.

AKGÜNDÜZ, Hasan, **Klasik Dönem Osmanlı Medrese Sistemi**, İstanbul: Ulusal Yayınları, 1997.

AKSOY, Özgönül, **Osmanlı İstanbul Sıbyân Mektepleri Üzerine Bir İnceleme**, İstanbul: İsmail Akgün Matbaacılık, 1968.

AKYÜZ, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi (MÖ 1000- MS 2011)** Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2011.

.....,“Tanzimât Dönemi Eğitim Öğretim Anlayışı Uygulamalarında Görülen Yenilikler”, **Milli Eğitim Dergisi**, Aralık. 1989, Sayı 92.

.....,“Anaokullarının Türkiye’de Kuruluş ve Gelişim Tarihçesi”, **Milli Eğitim Dergisi**, 1996, Sayı 132.

ALKAN, Ö. Mehmet, **Tanzimât’tan Cumhuriyete Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri**, Ankara: Devlet İstatistik Yayınları, 2000.

AYGÜN, Necmettin, “XVIII. yüzyılda bir Osmanlı Valisi: Üçüncüoğlu Ömer Paşa ve Muhellefatı”, **Uluslararası Karadeniz incelemeleri dergisi**, Güz, 2009/7.

BABİNGER, Franz, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri** (çeviren: Coşkun Üçok), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1982.

BAY, Abdullah, “Hazinedarzâdelerin Vakıf Faaliyetleri”, **Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, Güz, 2008/5 s.120.

BAYRAKTAR, M. Faruk, **İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri**, İstanbul: İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1989

BAYRAM, Sadi, “Giresun İli Vakıflarına Toplu Bir Bakış”, **Giresun Tarihi Sempozyumu**, İstanbul: Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, 1997. ss.365.389

BEKDEMİR, Ünsal, **Kuruluşu-Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri Yönünden Bulancak Kenti**, Konya: Çizgi Kitabevi, 2004.

BERKAN, Ö. Lütfi, “Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikleri”, **Vakıflar Dergisi**, Ankara: 1942, c.II. s.279-386.

BERKER, Aziz, **Türkiye’de İlköğretim 1839-1908**, Ankara: MEB Yayınları, ty.

BEYOĞLU, Süleyman, “Milli Mücadelede Giresun’un Yeri ve Önemi”, **Giresun Tarihi Sempozyumu**, İstanbul: Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, 1997, ss. 209-229

BİLGE, Mustafa, **İlk Osmanlı Medreseleri**, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1984.

BİLGİLİ, A. Sinan, “XVI. Asırdan Karahisâr-ı Şarkî Kazası”, (**Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989).

BİLGİN, Mehmet, “Giresun Yöresinde Türkmen Beylikleri ve İskân Hareketleri”, **Giresun Tarihi Sempozyumu**, İstanbul: 1997. ss.77-109

BİLİR, Ali, **Geçmişten Günümüze Tüm Yönleriyle Görele**, İstanbul: Simurg Yayınları, 2001.

BİROL, Nurettin , “XIX. Yüzyıl Sonlarında Sivas Vilayetinde Müslüman Eğitim Öğretim Kurumları ve Faaliyetleri”, **AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 24.sayı, Erzurum: 2004, ss.209-231

BOSTAN, İdris, “Giresun’da Bulunan Yabancı Okul Ve Dini Müesseseler”, **Giresun Tarihi Sempozyumu**, İstanbul: Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, 1997. ss.405-413

BOSTAN, M. Hanefi, **XV-XVI. Asırlarda Trabzon sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2002.

....., “XV-XIX. Yüzyıllarda Giresun Kazasının İdari Taksimatı ve Nüfusu”, **Giresun Tarihi Sempozyumu**, İstanbul: Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, 1997,ss.119-136

BOZAILOĞLU, İsmail, “Karahisâr-ı Şarkî’nin İdari Ekonomik ve Sosyal Durumuna Dair”, **Karahisâr-ı Şarkî I. Tarih ve Kültür Sempozyumu**, İstanbul: 2000, ss.167-173

BOZKURT, Nebi, “Mekteb”, **DİA**, XXIX, Ankara: TDV Yayınları, 2004.

..... “Medrese”, **DİA**, XXVIII, Ankara: TDV Yayınları, 2003.

CEVAT, Mahmut, **Maarif-i Umûmiyye Nezâreti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı**, Ankara: MEB Yayınları,2002.

ÇAPA, Mesut, **Pontus Meselesi**, Trabzon: Serender Y ayınları, 2001.

....., “XX. Yüzyılın İlk Yarısında Şebinkarahisarda Eğitim ve Nüfus”, **Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu**, İstanbul: 2000, s.29-42

ÇELEBİ, Ahmet, **İslam’da Eğitim Öğretim Tarihi**, (Çeviren: Ali Yardım) İstanbul: Damla Yayınevi, 1983.

ÇELİKTAŞ, S. Hasan, “II. Meşrutiyet Dönemi Sıbyân Mekteblerinde Din Öğretimi”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006).

ÇİFTÇİ, Jülide, “1909-1910 Tirebolu Şer’iyye Sicili”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü, 1999).

DEMİRALP, Yekta, **Erken Dönem Osmanlı Medreseleri (1300-1500)**, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1999.

DEMİRCİOĞLU, İsmail, “XIX. Asrın İkinci Çeyreğinde Giresun”, **Yeşil Giresun Gazetesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun**, Giresun: 2003, ss.195-200

DEMİREL, Muammer, “1915 Karahisâr-ı Şarkî Ermeni İsyanı”, **Karahisâr-ı Şarkî I. Tarih ve Kültür Sempozyumu**, İstanbul: 2000, s.81-88

Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, İstanbul: Çağ Yayınları, 1986

EL-BELAZURİ, **Futûhu'l-Buldân**, (çeviren: Mustafa Fayda)Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.

EMECEN, M. Feridun, **Doğu Karadeniz’de İki Kıyı Kasabasının Tarihi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005.

..... “Doğu Karadeniz’de Âyanlık: Tirebolulu Mehmet Emin Ağa”, **TTK Belleten**, LXV/242 (Nisan 2001).

-----, “XV. ve XVI. Asırlarda Giresun ve Yöresine Dair Bazı Bilgiler”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, sy.4,Samsun:1989.

....., “Giresun”, **DİA**, XIV, İstanbul: TDV Yayınları,1996

..... “Trabzon Eyaletinin Batı Sınırları”, **Trabzon Tarihi Sempozyumu Bildirileri**, Trabzon: 1999.

ERGÜN, Mustafa, **II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri**, Ankara: Ocak Yayınları, 1996.

....., **Türk Eğitim Tarihi**, Ankara: Ocak Yayınları, 1997.

FATSA, Mehmet, **Osmanlı Vakıfları ve Vakıf Eserler**, Giresun: Giresun Belediyesi Yayınları, 2008.

....., **XV ve XVI. Yüzyıllarda Giresun**, Giresun: Bilge ajans, 2010.

GELİŞLİ, Yücel, “Öğretmen yetiştirmede Ankara Yüksek Öğretmen Okulu Uygulaması”, **Milli Eğitim Dergisi**, 149. sayı, Ankara: 2001, ss.45-51

GOLOĞLU, Mahmut, **Trabzon Tarihi**, Trabzon: Serander Yayınları, 2000.

GÜNALTAY, M. Şemsettin, **İslam Tarihinin Kaynakları** (Tarih ve Müverrihler), İstanbul: Endülüs Yayınları, 1991.

HALİS, İsa, **Tanzimât Dönemi Eğitim Sistemi**, Konya: Serhat Kitapevi, 2005.

HAMİDULLAH, Muhammet, **İslam Peygamberi 1-2**, (Çeviren: Salih Tuğ) İstanbul: İrfan Yayınevi, 1995.

HIZLI, Mefail, **Osmanlı Klasik Döneminde Bursa Medreseleri**, İz Yayıncılık, İstanbul: 1998.

....., **Bursa Sibyan Mektepleri**, Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1999

....., “Osmanlı Sıbyân Mekteplerinde Okutulan Dersler”, **Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim, Milletlerarası Kongresi Tebliğleri**, İstanbul: 2001, ss109-115

HİZMETLİ, Sabri, **İslam Tarihçiliği Üzerine**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1991.

İHSANOĞLU, Ekmelettin, **Tanzimât Öncesi ve Tanzimât Sonrası Osmanlı Bilim ve Eğitim Anlayışı, 150. Yılında Tanzimât**, Ankara: TTK Yayınları, 1992.

İPŞİRLİ, Mehmet, “Medrese”, **DİA**, XXVIII, Ankara: TDV Yayınları, 2003, İstanbul: 1989.

İZGİ, Cevat, **Osmanlı Medreselerinde İlim (I.II)**, İstanbul: İz Yayıncılık, 1997.

KALAYCI, Nurdan, **Cumhuriyet Döneminde İlköğretim**, İstanbul: MEB Yayınları, 2004.

KARAGÖZ, Rıza, **Haznedarzade Süleyman Paşa**, Samsun: Etüd Yayınları, 2009.

KARAİBRAHİMOĞLU, Sacit, **Giresun**, Ankara: Özen Matbaacılık, 1984.

KARAL, E. Ziya, **Osmanlı Tarihi**, Ankara: TTK Yayınları, 2000.

KARAMAN, Oktay, “XIX. Yüzyılın II. Yarısıyla XX. Yüzyılın Başlarında Giresun Kazasında Eğitim”, **Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu**, c.1, Ankara: 2009, ss. 502-511

KARATAŞ, Süleyman, “Batılılaşma Dönemi Ders Programı Değişimi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002).

KARPUZ, Haşim, **Karahisâr-ı Şarkî**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989.

KAVAKÇI, Y. Ziya, **İslam Araştırmalarında Usul**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınevi, 1982.

KAYA, Mahmut, “Dar’l Hikme”, **DİA**, VIII, İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

KAZICI, Ziya, **Ana Hatları İle İslam Eğitim Tarihi**, İstanbul: Bir Yayıncılık, ty.

KODAMAN, Bayram, **Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi**, Ankara: TTK Yayınları, 1988.

KOLOĞLU, Orhan, **Abdulhamid Gerçeği**, İstanbul: Pozitif Yayınları, 2005.

KÜTÜKOĞLU, S. Mübahat, **Osmanlı Belgelerinin Dili**, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 1994.

.....,,**Tarih Araştırmalarında Usul**, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 1991.

Milli Mücadelede Giresun, İstanbul: Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, 1999.

OKİÇ, M. Tayyib, **İslamiyette Kadın Öğretimi**, Ankara: 1981

ÖZALP, Reşat, **Milli Eğitim ile İlgili Mevzuat (1857-1923)**, İstanbul: MEB Devlet Kitapları, 1982.

ÖZTÜRK, Cemil , “Rüşdiye”, **DİA**, XXXV. İstanbul: TDV Yayınları, 2008

-----, “İdâdî”, **DİA**, XXI. İstanbul: TDV Yayınları, 2000

ÖZYILMAZ, Ömer, **Osmanlı Medreselerinin Eğitim Programları**, Ankara: 2001.

SAKAOĞLU, Necdet, **Osmanlı Eğitim Tarihi**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2000.

Salnâme-i Nezâreti Maarifi Umumiye, Dar’ul-Matbaa-i Amire, İstanbul: 1316, 1317, 1319, 1321.

SARIKOYUNCU, Ali, “Milli Mücadelede Giresunlu Din Adamları”, **Giresun Tarihi Sempozyumu**, İstanbul: Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, 1997, ss.333-342

SARISAMAN, Sadık, **Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun**, İstanbul: Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, 1999.

SERTOĞLU, Mithat, **Osmanlı Tarih Lügatı**, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1986.

SEZEN, Tahir, **Osmanlı Yer Adları**, Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2006.

SÜMER, Faruk, **Tirebolu Tarihi**, İstanbul: Etam Matbaası, 1992

TEKELİ, İlhan, **Tanzimât'tan Cumhuriyete Eğitim Sistemindeki Değişmeler**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985.

TERZİ, M. Zeki, **İlk Siyer Megazi Yazarları ve Eserleri**, Samsun: SönmezMatbaası, 1990.

-----, **İslam Tarih Yazarları ve Eserleri**, Samsun: Sönmez Matbaa ve Yayıncılık, 1995.

TOGAN, A. Zeki Velidi, **Tarihte Usul**, İstanbul: Enderun Yayınları, 1981.

TURAN, Osman, **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti**, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2008.

TÜRKAY, Cevat, **Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar**, İstanbul: İşaret Yayınları, 2001.

Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu, Ankara: Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, 2009.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı**, Ankara: TTK Yayınları, 1965.

VAHABOĞLU, M. Hidayet, **Osmanlı'dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar**, İstanbul: MEB Yayınları, 1997.

YAKUPOĞLU, Kenan, **Osmanlı Medrese Eğitimi ve Felsefesi**, İstanbul: Gökkuşbu Yayınları, 2006.

YAZICI, Nesimi, “Osmanlı Son Dönemi Taşra Medreseleri Üzerine Bazı Düşünceler”, **Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim, Milletlerarası Kongresi Kongresi**, İstanbul:1999.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, **Ordu Kazası Sosyal Tarihi**, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985.

YILDIZ, Hatip, “Diyarbakir Vilayetinde Eğitim”, (**Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007**).

YÜCEL, H. Ali, **Türkiye’de Orta Öğretim**, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, 1994.

YÜKSEL, Ayhan, **Doğu Karadeniz Araştırmaları**, İstanbul: Kitabevi Yayınları,2009.

-----, **Giresun Tarihi Yazıları**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2003.

-----, **Tirebolu: Bir Sahil Kasabasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2003.

....., **Görelili Memurlar**, İstanbul: Melisa Matbaacılık, 2005.

ZENGİN, Z. Salih, **II. Meşrutiyette Medreseler ve Din Eğitimi**, Ankara: Akçağ Yayınları, 2002.

ÖZGEÇMİŞ

1965 yılında Giresun-Tirebolu ilçesinde dünyaya geldi. İlköğrenimini Tirebolu Halaçlı köyünde tamamladı. 1983 yılında Giresun İmam Hatip Lisesinden mezun oldu. 1988 yılında Samsun İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2003 yılına kadar İstanbul Eyüp Ortaokulu ve Giresun İmam Hatip Lisesinde öğretmenlik yaptı. 1997 yılında Samsun Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yüksek Lisansını tamamladı. 2003-2010 yıllarında Giresun Milli Eğitim Müdür Yardımcılığı görevinde bulundu. 2010 yılından itibaren Giresun Üniversitesi Görele Güzel Sanatlar Fakültesi Sekreteri olarak çalışmaktadır. 2013 yılında Samsun Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında “XIX. Yüzyıldan Cumhuriyete Giresun’da Eğitim ve Öğretim” konulu doktora tezini tamamladı.

Ali YILMAZ